

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою

Ніжинське
шістдесятництво:

Олександр
Жомнір

Ніжин
2025

УДК 930.2 (477) «1921/1987»
Н 60

Відповідальна редакторка-упорядниця: Надія Онищенко

Редакторки: Дарія Бобрик,
Світлана Тезікова

Друкується за ухвалами Вченої ради
(протокол №11 від 29.05.2025 р.)
та Редакційної ради
(протокол №9 від 29.05.2025 р.)

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Ніжинське шістдесятництво: Олександр Жомнір ; упорядкув.
Н 60 Надія Онищенко.— Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2025.— 208 с.

ISBN 978-617-640-694-5

Збірка матеріалів присвячена життю та діяльності учасника дисидентського руху 1960–1970-х років ХХ століття Олександра Жомніра, науковця й викладача, засновника перекладацької традиції в Ніжинському виші та справі передавання за кордон роботи Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація».

Книга розрахована як на фахівців – істориків та філологів, так і на широке коло зацікавлених читачів, яким не байдуже минуле нашої Батьківщини, історія боротьби за збереження української мови та культури в умовах радянського тоталітаризму.

УДК 930.2 (477) «1921/1987»

ISBN 978-617-640-694-5

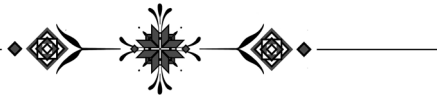
© Надія Онищенко, упорядкув., 2025

© Автори статей, 2025

© Видавець Лисенко М.М., 2025

Надія Онищенко

Слово, оплачене життям

Шістдесятники кидали не гранати, а квіти підсудним чи шоколад (як Ліна Костенко на львівських судах). Але система з люттю топтала той шоколад, можливо, відчуваючи, що його вибухова сила чи не страшніша. Ті квіти і той шоколад не підривали стін. Вони примушували вибухати душі. Так вважала Оксана Пахльовська. Вони належали до покоління народженого перед Другою світовою війною, біографію якого треба вивчати як частку історії України.

Ірина Жиленко називала цей рух опору інтелігенції, духом бунтарства, що об'єднував абсолютно різних – і за манерою віршування, і за жанром. І навіть за робом діяльності – людей. Але, безперечно, основою шістдесятництва був пошук нового – нових виражальних засобів і нового світогляду. Шістдесятники – кожен по-своєму – несли нове!

«Ти входиш у зону смерті й у тій зоні хапаєшся за щось і розбудовуєшся. Це “щось” є суто ідеальний світ. Матеріальний для тебе вже перестав існувати. Якщо ти не схопишся за небо, у тебе нічого немає. Тим небом була віра в Бога. І саморозбудова». Таке життєве кредо вибрав для себе один з відомих шістдесятників Євген Сверстюк.

В Олександра Жомніра небом був «Утрачений рай» Джона Мілтона. Як згадує Анатолій Ролік, англійський автор створював його сімнадцять років, а перекладач з Ніжина працював над ним тридцять літ. За українською традицією він оплачував слово життям.

Його саморозбудова почалася в родині священника на Рівненщині, у Львівському державному університеті імені Івана Франка, у Київському педагогічному інституті іноземних мов, який він завершив екстерном з відзнакою 1962 року. 1 вересня почав працювати на посаді викладача кафедри англійської мови Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. 1972 року отримав звання кандидата філологічних наук, захистивши дисертацію на тему: «Питання поезики і стилю Шевченка в перекладах англійською мовою», що й сьогодні залишається актуальною.

Працюючи в Гоголівському вищі, залучав студентів до перекладацької діяльності в стінгазеті та рукописному журналі «Транслятор», розбудовуючи їхнє небо. За час існування студії з 1976 до 1982 року вдалося випустити 22 числа однойменного альманаху. Багато його авторів після завершення навчання професійно захопилися перекладацтвом, літературною творчістю. Він ошасливив долі Іллі Ліпеса, Анатолія Дністрового, Олександра Забарного.

1965 року Олександр Жомнір одним із перших прочитав працю молодого літературознавця Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» і з професійною прискіпливістю зробив дві мовні поправки. За ними ніжинські дисиденти помітили, що саме цей рукопис був опублікований у мюнхенському

видавництві «Сучасність» 1968 року, куди був нелегально переправлений Олександром Коцюбою і Григорієм Авраховим. Про передачу за кордон трактату, що виявився знаковим у шістдесятницькому русі й підняв її автора до статусу ідеологічного натхненника цілого покоління, опубліковано документи й спогади в збірнику «Ніжинське шістдесятництво: Леся Коцюба». Один з безпосередніх учасників тих подій Володимир Литвинов уточнює роль ніжинців у цьому процесі і спростовує факти наведені істориком і краєзнавцем Віктором Ємельяновим.

О. В. Жомнір був серед восьми викладачів-інакодумців, котрі 1968 року надіслали телеграму-підтримку письменнику Олесеві Гончару, котрого влада публічно в пресі шельмувала за роман «Собор».

Аби виокремити основні риси Олександра Васильовича Жомніра скористаюся схемою Людмили Гарнашинської для характеристики Івана Дзюби.

Перше: Олександр Жомнір – інтелігент за своєю суттю. Послідовний і твердий в обстоюванні власної позиції. Його учень Сергій Потапенко, котрий пізнавав багатогранність учителя зі вступного екзамену і до власного академічного становлення, цитує монографію про переклади Джона Мілтона слов'янськими мовами, що була опублікована в Словаччині. Погляди Олександра Жомніра як противника радянської імперії вплинули на переклад «Утраченого раю». Вони відображалися в заміні ієрархічно-імперських структур оригіналу поетичними й народними, відбиваючи його критичний погляд на будь-яку імперію.

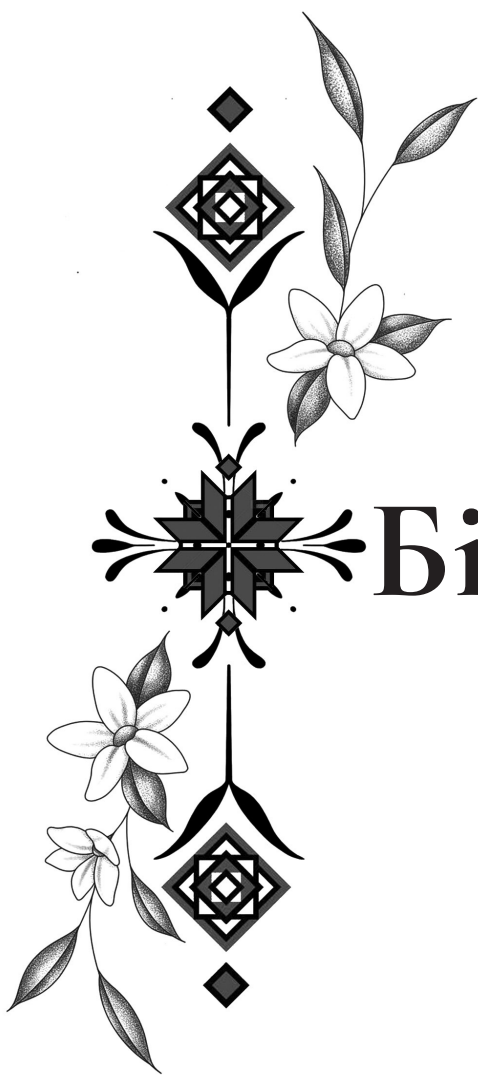
Друге: гуманітарій – у тому широкому розумінні цього поняття, що його не дає жоден вищий навчальний заклад, тим паче радянський, а лише постійна самоосвіта й уперта робота над собою. Олександр Гадзінський називає його видатним читачем, котрий до останніх днів цікавився сучасною світовою й українською літературою. Казав, що читає щодня Біблію і «Кобзар» і надихається духом Великих Слів.

Третє: Олександр Жомнір вільний у всьому: у виборі громадянської позиції, у виборі тем, у виборі друзів та кола спілкування. Він ніколи не переставав бути собою. Його внутрішня свобода мотивувалася високою вимогливістю до себе й до реальності, у якій він жив і творив. Ганна Васильченко цитує його листи. «Галочко! думаю, що ви розумієте, що це не нове /підкреслив/ слово в поезії і літературі. А для іншого – чи варто гаяти життя?» (від 20.IV.82). «Він ненавидів графоманів, а особливо тих, хто поспішає до прижиттєвого успіху й слави, і щосили утримувався від великих публікацій. Здавалося, він, як Стрікленд, готовий кинути все, створене ним, у вогонь. Насправді, він просто довго виношував, виколисував у душі майбутні рядки, щоб вони свого часу, як коштовне каміння, саянули у глибах сірої породи...», – стверджує вона сьогодні.

Ні на день, ні на годину він не переставав бути собою.

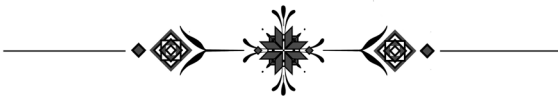
Література

1. Ніжинське шістдесятництво: Леся Коцюба. Колектив авторів. Видавець Лисенко М. М., 2024.
2. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту. Сучасність. 2000. № 4
3. Особова справа №1150/3. Архів Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя. Одиниця збору 7607.
4. Гарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління. Київ, «Смолоскип», 2019

Біографічні
студії

Надія Онищенко

Жомнір Олександр Васильович (09.01.1927–11.05.2018) народився в селянській родині в с. Даничеві Рівненської області. 1941 року закінчив неповну середню школу (семирічку). Під час Другої світової війни проживав разом з батьками, а 1944 року, після звільнення від окупації, вступив у Кременецьку чоловічу середню школу № 1, яку успішно закінчив 1946 року. Вступив у Львівський державний університет імені І. Франка на українське відділення філологічного факультету.

Отримавши диплом філолога і вчителя англійської мови, з 1951 по 1962 рік працював у Великозагаєцькій середній школі Тернопільської області: учителем української літератури, завучем та вчителем української літератури та іноземних мов (англійської й німецької).

1959 року вступив, а 1962 року екстерном завершив з відзнакою навчання в Київському педагогічному інституті іноземних мов.

1 вересня 1962 року почав працювати на посаді викладача кафедри англійської мови Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. 1972 року отримав звання кандидата філологічних наук, захистивши дисертацію на тему: «Питання поетики і стилю Шевченка в перекладах англійською мовою».

Працюючи в Гоголівському виші, залучав студентів до перекладацької творчості в стінгазеті та рукописному журналі «Транслятор». За час існування студії з 1976 до 1982 року вдалося випустити 22 числа однойменного альманаху. Багато його авторів після завершення навчання професійно захопилися перекладацтвом. А для самого викладача переклад продовжував залишатися головною справою його життя. Саме в ті роки вийшли переклади в різних часописах поезій Емілі Дікінсон, п'єси «Цимбелін» Уільяма Шекспіра (1986 рік), роману Сомерсета Моєма «Місяць і мідяки» (співпереклад) (1989 рік) та епічної поеми «Утрачений рай» Джона Мілтона (2020 рік), над яким він пропрацював понад 30 років. Хоча Олександр Жомнір не побачив прижиттєвого видання своєї головної роботи, вона здобула позитивний відгук у монографії про переклади Мілтона слов'янськими мовами, що була опублікована в Словаччині (Andrínk&Shmiher 2023: 64).

О. В. Жомнір був серед восьми викладачів-інакодумців, котрі 1968 року надіслали телеграму-підтримку письменнику Олесеві Гончару, якого влада публічно в пресі шельмувала за роман «Собор». Того ж року

в зарубіжному видавництві «Сучасність» був опублікований трактат українського літературного критика Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», відредагований Олександром Жомніром і таємно переданий Олександром Коцюбою та Григорієм Авраховим.

Звільнений з роботи 05.03.2003 року за власним бажанням. Помер і похований у Ніжині.

Література

1. Ніжинське шістдесятництво: Леся Коцюба. Колектив авторів. Видавець Лисенко М. М., 2024.

2. Особова справа №1150/3. Архів Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя. Одиниця збору 7607.

Олександр Жомнір

Питання поетики і стилю Шевченка в перекладах англійською мовою (З дисертації)

Від 1911 року, коли в Лондоні вийшла перша збірка лірики Тараса Шевченка в англійському перекладі, не минуло й десятиліття без нових публікацій з англомовного «Кобзаря». Лише окремими виданнями в Канаді вийшли три книжки / серед них перший повний «Кобзар»; у США — дві збірки; в Англії започатковано повне зібрання творів Шевченка англійською мовою; у СРСР випущено збірку вибраних творів; у ФРН — збірку поезій з паралельними перекладами англійською, німецькою й французькою мовами. Деякі з цих видань /у США й ФРН/ передрукували давні англійські переклади, починаючи від версій Е. Войнич, П. Селвера, О. Гантера. Усі інші подали нові спроби поетичного тлумачення Шевченка.

Тепер найхарактерніші твори «Кобзаря» — «Причинна», «Тарасова ніч», «Гамалія», «Сон» /1844/, «Наймичка», «Кавказ», «Послання» та багато коротких ліричних поезій — мають по 4–5 і більше англійських версій; з-поміж великих слов'янських поетів Шевченко чи не найбільше з'являвся в англомовних перекладах.

Усе це — вдячна й досі мало досліджена царина для історії культурних взаємин, шевченкознавства та проблематики поетичного перекладу. Причому, коли в перших двох аспектах дещо вже зроблено, то в третьому — перекладознавчому — були тільки стримані відгуки рецензентів та спорадичні зауваження в оглядових літературознавчих працях.

У контексті проблематики, здобутків і втрат перекладання поетика і стиль «Кобзаря» повертаються до дослідника дуже істотними і цікавими гранями, що їх поза цим контекстом буває не легко вловлювати: давно бо відомо, що найвища поезія — це мистецтво, у якому не помітно мистецтва.

Твори великої поезії оновлюються з кожним поколінням читачів. Іноді одне покоління перечитує їх по-новому для себе. Переклади для такого прочитання відіграють роль дзеркала /хай недосконалого/, що

допомагає виявити моменти мало доступні «прямому» сприйманню. У гіршому випадку – вони стають каталізатором, що викликає реакцію активного протесту і примушує з поновленою гостротою сприйняти давно відомий оригінал.

Лев Толстой зізнався, що досконалість пушкінських «Циган» відкрилася йому тоді, коли він прочитав їх у французькому перекладі: через зіставлення добре відомий оригінал розкрився в нових естетичних якостях. Розповідають, що й старий Гете перечитував свого «Фауста» в трансляції Жерара де Нерваля і потім звірявся Еккерману: «У цьому французькому перекладі все знову справляє на мене враження й здається свіжим, новим, гострим». Автор не йшов по науку до перекладача, а відкрив нові грані власного витвору в одсвіті іншої мови.

Етель Войнич відкрила Шевченка тодішній Англії. Але справді широке й активне зацікавлення поетом та його Батьківщиною там викликала не поява її перекладів, а пізніші політичні події, пов'язані з ушануванням 100-річного ювілею великого поета 1914 року. Їхній англійський відгомін уже частково висвітлений в нашій пресі. Саме це дало поштовх для появи наступного перекладу поезії «Заповіт».

Войнич з її стриманістю щодо реалій не могла задовольнити раптового зацікавлення англійської публіки – чутливої до колоніальних проблем та антиколоніальних рухів – пробудженням однієї з колоній російського царату. Тим часом революційне піднесення в Російській імперії напередодні війни й революції, зокрема події, пов'язані з шевченківським ювілеєм, породили жваву дискусію в англійській пресі. Характерно, що в одному з численних опублікованих тоді в Англії матеріалів на цю тему – брошурі Б. Сендса «Україна» наведено «Заповіт» у перекладі Войнич і, як доповнення, – дослівно прозове тлумачення перших восьми рядків твору.

У таких умовах англійський славіст Пол Селвер здійснив новий переклад «Заповіту» й опублікував його навесні 1915 року. На противагу Войнич перекладач робив усе, аби передати реалії та елементи віршової форми оригіналу аж до внутрішніх рим, не кажучи вже про ретельність у віддачі лексики. У доброму намірі англійський філолог поділив і силу і слабкість тих, хто сподівається розкласти поезію на арифметичну суму компонентів і «запрограмувати» її, забуваючи, що справа не стільки в компонентах, як у їхній взаємодії, точніше – у цілісному неповторному її результаті.

Селверівський переклад точніший за Войнич сумою складників. Усе ж не справляє враження цілісності, міри й синтезу, що є вирішальним у справах мистецтва. На початку твору, там де в поета / а за ним у Войнич – хоч з утратою реалій / одним помахом розгорнуто широкі простори України, – Селвер сяк-так зберіг реалії, але звів нанівець поетів розмах.

When I'm dead, then let me slumber
Underneath a mound
Mid the rolling steppe, with precious
Ukraine earth around.

«Дрімати на споді кургану», «з українською землею навколо» — які вже там простори і розмах!

Якщо в Шевченка, а за ним у Войнич, незважаючи на їхні лексичні розбіжності, найекспресивнішими є кульмінаційні рядки твору — у Селвера, з його словесною близькістю до оригіналу, у цьому плані там досить-таки інертне місце.

Відтінки книжності в лексиці, в'ялі синтаксичні конструкції, монотонний ритм /весь вірш перекладено регулярним хорейчним 4- і 3-стопним/ і брак звукової виразності звели Шевченкові громи до рівня посередньої декламації. Зате найголоснішими і найвиразнішими в селверівському «Заповіті» стали ті рядки, що їх Шевченко вимовив приглушено, майже пошепки — рядки про славу:

And my name in your great kindred,
Kindred free and new,
Ye shall cherish, lest it perish, —
Speak me fair and true.

Навряд чи таке натужне домагання правильно передає Шевченка. Але тут, може є й відбиток часу: вільно чи мимовільно перекладач міг вкласти сюди свої враження від тої боротьби навколо імені великого поета та його популярності, що відкрилася тоді англійцям. У кожному разі переклад Селвера був серйозною спробою відповісти на тодішні запити і мав успіх. Його зовнішня точність імпонувала потім українській критиці, а метод породив наслідування.

Наступний англійський переклад «Заповіту» здійснено 1922 року в Канаді, він має свою передісторію. На початку ХХ століття в провінцію Манітобу, заселювану українськими іммігрантами, переїхав пресвітеріанський місіонер і лікар Олександр Гантер. Витривалі й терплячі «люди в кожухах» / так називали українців у Канаді/, гнані злиднями, саме тоді полишали дідівські гнізда в благодатній Україні /Шевченко: «на нашій — не своїй землі»/ і починали розчищати праліси непривітної Манітоби. Ці люди імпонували Гантерові в обох його іпостасях — цілителя тіл і ловця душ. Знайомлячись з їхньою мовою і культурою, він неминуче прийшов до Шевченка: твори й портрети Кобзаря були для цих людей святиною. І Гантер не пошкодував років праці над перекладом. Потім його «The Kobzar of the Ukraine», виданий на власні кошти і старанно оздоблений наївними «українськими» кунштиками — на кілька десятиліть /власне, до 1961 р./ став найповнішим зібранням Шевченка в англійському поетичному тлумаченні.

Після першого циклу спроб перекласти «Заповіт» англійською мовою /Войнич, Селвер, Гантер/ намітилися нові пошуки у версіях Іваха, Ліндсея і Бресліна. Однак, на жаль, вони не породили вищої якості, а подібно до спроб попереднього циклу завершилися рецидивом уже перейденого: у 1945 році виступив зі своєю версією «Заповіту» Кларенс Меннінг. Цей американський професор-славист, який ще з кінця 20-х років цікавився «Кобзарем» і пробував перекладати його. У рік закінчення війни випустив свої переклади /поновлені й доповнені/ окремою книжкою. Що мало

бути ніби підсумком не лише його власного, а й давнішого англomовного перекладання Шевченка.

«Заповіт» у Меннінга це, можливо, найслабша з англійських версій цього твору. Бо коли вже Войнич помітила, що Шевченків ритм не передається за допомогою регулярного хорєя, а Ліндсей та Бреслін шукали нових ритмічних засобів, — Меннінг знову подає «Заповіт» мало модульованим хорєєм. Усі попередні перекладачі, зокрема й українець Івах, уникали жіночих клаузул /кінцівок/ у віршових рядках, як не властивих для англійської просодії. У перекладах Меннінга переважають саме жіночі кінцівки рядків, що послаблюють та екзотизують тлумачення. Якщо до попередніх перекладачів доходила звукова виразність «Заповіту», принаймні його римування. І вони, як уміли, активізували цей засіб, — Меннінг перекладає взагалі без рим.

Новий етап трансляції «Заповіту» англійською мовою розпочався в середині 50-х років ХХ століття. Він пов'язаний з бурхливим входженням «Кобзаря» до інтернаціональної, зокрема англomовної, аудиторії, що своєю чергою виростає з відомих світових соціальних процесів нашого часу, співзвучних пафосові поезії «Кобзаря». Цьому сприяло й широке відзначення недавніх Шевченкових ювілеїв. Поет України постає перед читачами Заходу вже не як екзотичне локальне явище, а визнаний світовий геній, твори якого хвилюють сучасність і відповідають на її духовні запити. Навіть ті сили, що їм не по дорозі з великим українським революціонером і гуманістом тепер, хоч-не-хоч, змушені сплачувати йому данину шани й популяризації...

За 8 років /1955–1963/ з'явилося п'ять нових версій «Заповіту». Перша з них, що належала невідомому доти перекладачеві К. Джіффею, була опублікована на початку 1955 року в Лондоні і привертає увагу незвичайним, почасти екстравагантним, рішенням перекладацьких проблем. Уперше «Заповіт» було перекладено на викінчені /бо початки цього були ще в Ліндсея/ вільні вірші, що входили тоді в моду серед англійських поетів. Звільнившись у такий спосіб від клопотів метричності, як от: потреба пов'язувати розмір з традиціями англійської просодії, зовнішня гармонія, рими і, головне, лапідарність вислову, яка для сучасного верлібру не обов'язкова, — перекладач зосередився на смислі й пафосі оригіналу. Те, що в Шевченка вилилося в стислих, гармонійних за змістом і звуковим виразом 24 рядках «коломийки», Джіффей подає 18 рядками верлібру — начебто вкорочено, а насправді /у перерахунку на склади/ — трохи не на третину розтягнуто порівняно з Шевченком. Це — щодо звуків. Щодо смислу, зважаючи на короткість англійських слів, переклад розтягнутий ще більше. Такого вимагав новий тип ритмізації — підкреслені повтори й паралелізми та їхній своєрідний перегук у різних інтонаційних каденціях:

*/.../ In the limithoss steppe, where the corufields rustle and sway,
Under the wide sky of Ukraine, dear land of my birth,
Rise it high, on the cliffs rising steep above Dnipro,
Mighty river, roaring down alodg and away
Growling and foaming over great rocks below*

Що ж – це на свій манір поетично, хоч нагадує більше Вітмена, ніж Шевченка. Але вільним віршам потрібна міцна мускулістість думки та образів – вигравання тої мускулістості. Без цього вони обвисають в'ялою балаканиною й нудною жуйкою.

«Заповіт» у версії Джіффея не можна вважати невдалим. Принаймні на тлі попередніх /та й наступних/ спроб, що почали ходити по колу немов точних, але неадекватних в англійському поетичному контексті слів, виразів та ритмічних ходів, – він пролунав, як щось повне і водночас близьке смислом і пафосом до оригіналу. Не даремно, на відміну від багатьох інших версій, його передруковували й пізніше.

Наступні переклади «Заповіту» з'явилися майже одночасно – два в Англії в 1961 році і два в Канаді в 1961 і 1963 роках. В Англії молода поетка Віра Річ, вивчивши українську мову, з кінця 50-х років почала виступати з тлумаченням з «Кобзаря» і навіть вирішила перекласти всю поезію Шевченка. Тоді в Лондоні заходилися видавати повну збірку Шевченкових творів англійською мовою. Перша книжка цього видання – вибране з «Кобзаря» в перекладі В. Річ – вийшла в кінці 1961 року й отримала суперечливі та стримані відгуки літературних і літературознавчих часописів України, Польщі, Англії й Канади. Поступово з'ясувалося, що незаперечний поетичний хист англійської письменниці, який часом виявився в тих-таки перекладах, був принесений в жертву буквалістським засадам, що знебарвили й поетично обезсилили більшість з її тлумачень.

На початку 60-х років почав перекладати Шевченка й Герберт Маршалл – блискучий транслятор В. Маяковського в Англії. На жаль, таке розширення діапазону поетичних індивідуальностей виявилось не під силу перекладачеві, який до того ж не знає української мови. Сам не без хисту й досвіду /на це вказують і його окремі переклади з Шевченка/, Г. Маршалл у роботі з «Кобзарем» мусив орієнтуватися на своїх попередників, на російські переклади, на підрядкові тлумачення тощо. Тому-то його «Заповіт» не став ні новим, ні кращим наближенням до оригіналу і з-поміж теперішніх, зрештою, й давніших англійських версій «Заповіту» не вирізняється.

Серед новочасних перекладів з найдосконалішою версією «Заповіту» виступив Джон Вір – відомий канадський /нині радянський/ публіцист і популяризатор української літератури англійською мовою. У канадському перекладачеві вдало поєдналися здібний англійський літератор /котрий ще не забув мови своїх батьків-українців/ і перекладач, наділений почуттям відповідальності перед першотворцем.

Після сміливої спроби Джіффея, напружених пошуків Віри Річ та відточеного перекладу Джона Віра з'явився переклад Ватсона Кіркконелла, що нагадує давню версію Гантера. Щоправда, на новому рівні, бо самі ці перекладачі дуже неподібні.

Новий перекладач не робить таємниць зі свого мистецтва: він не вивчав української мови, не дуже вникав у тонкощі поезики оригіналу, а запросивши до співпраці філолога-україніста, – брав у нього підрядкові тлумачення і вже сам пускав у хід, як він каже, «спритність у віршуванні, що була наслідком сорокарічної практики і чотирьох тисяч сторінок опублікованих віршів».

Останнім часом поетична форма перекладів з «Кобзаря» — посідає певне — поки що скромне — місце також у відгуках англомовної зарубіжної преси. Рецензія на лондонську збірку перекладів Віри Річ у канадському журналі «Куінз Куортерлі» виходить із твердженням, що поезія Шевченка — це «музика думки, яка розкривається для нас у музиці мови» — цікавого хіба тим, що музика тут виводиться не з версифікаторської вправності, ані з мови поета, як це було досі, а зі способу його думання.

Проблему іншомовного відтворення ритміки «Кобзаря» побіжно зачеплено й у деяких літературознавчих працях з поетики. У книзі М. Коцюбинської «Література як мистецтво слова» один з розділів розпочинають такі міркування про індивідуальність поетичної інтонації Шевченка: «Перегортаючи сотні перекладів Шевченка на інші мови, дуже рідко, незважаючи на смислову точність, впізнаємо справжнього Шевченка. Ї хвилюють відчуттям справжності лише ті переклади, що передають у чужій мові інтонаційний лад поезії “Кобзаря”». Отже, «відчуття справжності» залежить від синтетичного інтонаційного ладу, а не від окремих ритмічних чинників.

Зіставляючи зізнання перекладачів, спостереження рецензентів і зауваження теоретиків, помічаємо, що їх об'єднує один момент — те, що найхарактернішою й найважчою для відтворення проголошується «музика» /музикальність, мелодійність/ або своєрідний інтонаційний лад поезії Шевченка. Здебільшого помічають, що ця «музика» діє поза сферою регулярного чергування наголосів, пауз та рим — того, з чим звичайно пов'язують поняття ритму. Дехто шукає її джерел у самій фактурі мови поета і глибше — у ладові його поетичних образів, думок та асоціацій.

Відтворення англійською мовою поезії «Кобзаря» ще не вийшло, умовно кажучи зі стадії первісного нагромадження. Було багато перекладачів, є чималий обсяг і різноманітні варіанти перекладеного, — однак. По-перше, давні приклади /Войнич, Селвера, Гантера/ і досі передруковуються і читаються нарівні з новими, а подекуди /Войнич/ лишилися неперевершеними у віддачі деяких прикмет Шевченкової поетики і стилю. По-друге, етапи англомовного тлумачення Шевченка ще не чіткі й залежать не так від нових ідейних та мистецьких образів у розкритті його поезії, як від зовнішніх обставин. По-третє, і це найістотніше, — в англійських перекладах, враховуючи їх окремі, іноді й помітні успіхи на загалом сірому тлі, Шевченко ще не постав як дійсно великий поет.

Центральною проблемою відтворення стилю поета на лексико-семантичному рівні є проблема реалій історично-культурного контексту. Зі спостережень над поезіями «Кобзаря» та зіставлень їх з перекладними версіями вимальовується своєрідна вибірковість понять, що складають поетичний світ оригінального автора, їхня своєрідна системність та своєрідні конотації — обумовлені історично-культурними обставинами, середовищем та літературною особистістю автора. З іншого боку стає помітним, що прояви цього комплексу конотацій, вибірковості й системності / у роботі

вони одержали назву реалій історично-культурного контексту/ у перекладах безпосередньо не стають адекватними першотворові, що й зрозуміло: адже переклади належать іншим історично-культурним обставинам, іншому середовищу й позначені іншими літературними особистостями.

Публікації автора

1. Повний англійський «Кобзар» – «Вітчизна», 1967. № 3, с. 166–169
2. Англійські переклади «Заповіту» – «Вітчизна», 1968, № 3. С.159–166
3. Шевченків «Кобзар» і його англійський переклад. «Всесвіт». 1968, № 3, с. 110–113
4. Із спостережень над повними англійськими перекладами «Кобзаря» НШК, XV, 1968, С. 329–363
5. Переклади поезії «Заповіт» англійською мовою. НШК. XVI, 1969. С.243-263
6. Шевченків «Кобзар» у перекладі Е.Войнич. «Жовтень», 1969. № 7. С.65–69
7. Реалії в перекладах «Кобзаря» англійською мовою. «Мовознавство», 1969, № 5, с.36–41
8. Ритміка Шевченка в перекладах англійською мовою. Питання взаємозв'язків та впливів у літературі». Науковий ювілейний збірник до 150-річчя вищої школи в Ніжині. Міністерство освіти УРСР. 1970

Олександр Жомнір

Згадуючи Гуцала

Хоча наш університет разів п'ять перепрофільовували й перейменовували, в основі своїй він усе одно філологічний. В усякому разі серед найвидатніших його випускників, чії імена красуються на меморіальних дошках уздовж фронтона старого корпусу, – а там вісім імен, – шість чистих письменників, а два – історики-філологи. Коли спускаєшся сходами від колонади. У наш конкурентно-рейтинговий час, мимоволі запитуєш себе: а хто із цих семи (Гоголь – поза конкуренцією) залишиться найдовше в нашій історії й культурі? Назустріч мені сходами підіймається один з провідних культурологів Університету і підтверджує мій здогад: звичайно, ж Євген Гуцало!

Про нього ще понаписують статей і книг, позахищають дисертацій, ще буде в Університеті організований осередок вивчення його творчості, ба більше, з усіх восьми тільки Євген Гуцало пов'язаний з нашим вузом і не приховує цього у своїх творах, до того ж – у найкращих. Багато хто ще й з нинішніх працівників упізнають самі себе там, а університетські навколишні пейзажі й інтер'єри рясно розсіпані в Гуцалових творах – від Графського парку і ялин (у час навчання тут майбутнього письменника вони були заледве у два людські зрости) і закінчуючи старим масивним ректорським столом з вмонтованою в ньому кнопкою для виклику секретарки. Не знаю, куди поділи той стіл, – йому б бути в музеї. А в Гуцала років через двадцять той стіл зринає в одного технічного начальника в Києві.

І вже зовсім окремо зринає вирізьблена Євгеном Гуцалом постать вувізького інтелігента-гуманітарія – чи не найсильніша в усій українській літературі, хоча й прив'язана до раннього шістдесятництва. Це молодий (тоді) наставник і літературний батько героя повісті Дмитро Гордійович Чарнота, у якому багато що від молодого Дмитра Сергійовича Наливайка. Нині маститий київський академік, мабуть, посміхається, перечитуючи ті пасажі. Учень віддячив.

Доскіпливі дослідники усе це зберуть і проінвентаризують, вникаючи в лабіринти творчого процесу. Мені ж, старожилові Університету, годиться поки не пізно поділитися спогадами.

Я зустрічався з Гуцалом тричі особисто і вчетверте – опосередковано, та ще й полемічно. Уперше це було влітку, 63-го чи 64-го року, коли на четвертий рік після закінчення нашого вузу Гуцало відвідав свого літературного батька і знайшов його, як звичайно, у бібліотеці на Гоголівській, де нагодився і я. Представлений молодому письменникові, я з цікавістю й ніжними заздрощами спостерігав, з яким пієтетом він вловлює кожне

слово, інтонацію, жест свого Наставника. А говорили про звичайні для них речі: літературні новини, недавно прочитане, літстудію тощо. Згодом Дмитро Сергійович розповідав мені, як жорстко, навіть дуже жорстко він розносив у пух і прах перші спроби Гуцала – випалював, виловлював, викорчовував там літературщину і штампи.

Вдруге ми зустрілися, знов у товаристві Д. С. Наливайка, років через п'ять у центрі Києва. Є. Гуцало у своїх незамінних товстих окулярах у чорній оправі, уже помітно сутулювся. Давалося взнаки і підривало здоров'я фанатичне корпіння за письмовим столом. (До речі, довгожителі Гете і, якщо не помиляюся, Толстой примушували себе працювати стоячи за пюпітром чи диктуючи на ходу). Гуцало впізнав мене одразу, професійно запам'ятавши характерну міміку, про що й заявив мені з посмішкою. Проте, відчувалося, був пригнічений. Саме спускався від Спілки письменників до Хрещатика. Тоді йшло чергове цькування української літератури. Додушували шістдесятників. Певно, Гуцало перед тим не раз зустрічався з Наливайком, бо й при мені скаржився, що йому взагалі дивно, як іще животіє українська література. Для розради, я нахвалював його свіжі твори. Запитав, зокрема, де це він викопав для одного з персонажів таке чудесне прізвище: МУДОПСЯЙЛО. Гуцало сьайнув. О! Це давня знахідка, яку приберігав для найкращих часів та ще й у комбінації: видатний теоретик марксизму Мудопсяйло. До уваги дослідників: у публікації той Мудопсяйло до марксизму начебто не причетний...

Утретє я зустрів Гуцала на постдисертаційному банкеті 16 червня 1971 року. Того ж дня на тій же вченій раді нас захищалося двоє: дружина одного київського літератора-перекладача і я, так що банкет скомпонували удвох на «Сьомому небі» станції метро «Хрещатик». Серед гостей киянки був і Гуцало. Я, щоб урівноважити велику масу гостей-киян, запросив з Ніжина всю кафедру ще й працівників факультету. Приїхали, на жаль, чоловік чотири, серед них дві милі незаміжні особи, мої колеги. Позаяк незаміжність тоді (та й потім) була фірмовою ознакою факультету іноземних мов, а одна прибула на банкет згодом призналася мені, що була трішечки розчарована – ні-ні, не творами, а... Тут мушу обірвати спогади і внести уточнення щодо поглядів на письменництво, які тоді плекала моя колега. Якось ми з нею вели бесіду про Джонатана Свіфта (тоді я читав курс англійської літератури), то моя колега, даруючи мені сьайний погляд і звабливу посмішку, запитала: «А скажіть – Джонатан Свіфт був сильним чоловіком?» Здається, моїй колезі було невтямки, що Гуцалова товарицькість, жадоба знайомств і вражень була чисто професійною потребою в пошуках у накопиченні «матеріалу» доля творів. (Згадайте «Цвіт яблуні» М. Коцюбинського, у якому й смерть власної дитини слугувала письменникові «матеріалом»).

Четверта зустріч з письменником була опосередковано-полемічною. У кінці 1968 року сталася знаменита і довго пережовувана парт поліцейщиною, а також доморошеними «сексотами», які на цьому заробляли, зустріч інституту з київськими письменниками. Того ж вечора її з'експромтував М. Вінграновський:

*Зимою в Ніжин на Андрія
Через Вертіївку вшістьох,
Крізь Гоголії-Гліболії
Зимою в Ніжин – тільки трьох!*

Попотьохкали тоді нам унтери Пришибеєви всіх рангів ще років з двадцять! На тій зустрічі Гуцало читав уривки з ніде потім не опублікованого (мабуть, знищив) саркастичного твору про «місто N».

Після того вечора я не без здивування відкрив, що один мій колега (нині покійний), ветеран війни, капітан запасу, людина щира, доброзичлива, врівноважена, не імперщик, не русотяп. Українець, навіть не «льохчейник» – аж трясся від злості на згадку про Гуцала. Він, мовляв, і такенький, і сякенький, і підленький, і плюгавенький, і лукавенький – усе здрібнілі епітети! Можливо, в'ївся старому чимось ще у студентські роки... Так от де диво! Один мій молодий (!) колега, авангардист, поет, публіцист, філолог видає на початку дев'яностих років збірку власних памфлетів, де виражає до Є. Гуцала таке ж ставлення, як і згаданий вище стариган. Сподіваюсь, що цей помітний в Університеті працівник у свій час і на своєму місці з'ясує все. Я йому не суддя, бо у цьому плані доводиться й самому каятися.

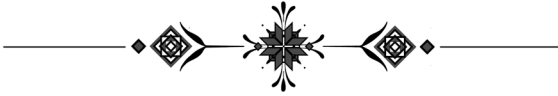
Незадовго перед смертю Гуцало випустив у світ книжку-памфлет «Ментальність орди», де йдеться про нібито одвічний нездоланий синдром імперщини держимордства і пияцтва, що вразив усіх росіян. Мене неприємно вразили односторонність, нав'язлива злостивість та безапеляційність авторських оцінок і підтасовок. Як-не-як, ідеться ж про народ, який дав світові Ломоносова, Менделєєва, Павлова, Попова, Чайковського, Толстого, Сахарова, Павлову, Уланову й десятки інших позитивних світових величин. Та й моя московська рідня. Знайомі й друзі – невістки, їхні батьки, родичі й оточення на диво швидко збуваються імперського смороду, яким їх накачували пів тисячоліття.

Але... Але... Відомі чеченські події, до яких у мене однозначне ставлення, бо інакше нам довелось б відмовитися від шевченкового «Кавказу», від самого Шевченка та й від усієї України, – ці події знову-таки однозначно (протилежно однозначно) настроюють жахливо величезну кількість росіян. «Держать і не пушать!» будь-якою ціною жертв, брехні, подальшого здешевлення людських життів, ціною зверх фашистського державного терору, перед яким никнуть, мов стрілянина з рогаток, терористичні дії чеченських Кузнєцових, Батюків, Ковпаків... «Держать і не пушать!» Тут майже (усе-таки майже) прощаєш Гуцалові його злостиву книжку й задумуєшся: а може письменницька інтуїція краще, ніж мое благодушся, збагнула той менталітет. Адже Гуцало на відміну від мене, закінчував російське відділення філології. Та що поробиш – братів не обирають. Коли йдеться про народи чи держави – то й сусідів теж не обирають. Коли хтось із них тяжко хворий, треба терпляче лікувати, помагати лікуватися, а ще більше лікуватися самим, щоправда, від зовсім інших синдромів.

Література

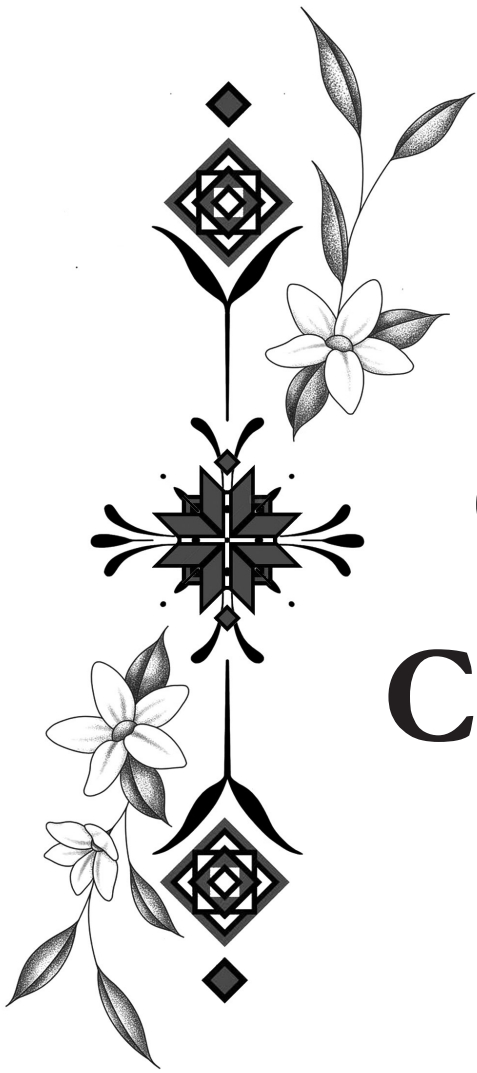
1. Суцвіття. Антологія прози літературної студії НДУ імені Миколи Гоголя/упор. О. Забарний, О. Гадзінський. – Ніжин, вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2003, 264 с.

Телеграма Олесеві Гончару

1968 року вийшов у світ роман талановитого українського письменника Олеся Гончара «Собор». За наказом чиновників з ЦК КПУ почалося шельмування автора і його твору на сторінках газет та журналів. Група викладачів інституту виступили на захист і надіслали йому телеграму, що була надрукована через 20 років у журналі «Дніпро» № 8 за 1988 рік. Ось її зміст: «Дорогий Олесю Терентійовичу! З нагоди роковин Великої Перемоги над фашизмом поздоровляємо Вас з успіхом “Собору”. Розуміємо, що створення й публікація цієї речі – Ваш подвиг. “Собор” не з тих книг, що їх забувають через пів року! Віримо! Він додасть духовної наснаги нашому народові і стане важливим чинником в оздоровленні української літератури – навіть в умовах газетного галасу побратимів Володьки Лободи та їх крутійського озлоблення. Зрештою, останнє додатково популяризує Вашу книгу і підтверджує її правду та художню силу. Бажаємо Вам доброго гумору, робочого настрою й подальших творчих успіхів!

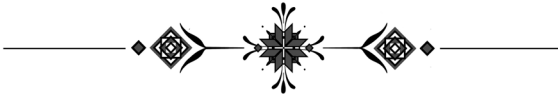
*Викладачі Ніжинського інституту імені М. В. Гоголя
О. Коцюба, І. І. Шпаковський, В. Литвинов,
О. Жомнір, П. Самородницький,
Д. Наливайко, Г. Аврахов, І. Костенко.
м. Ніжин, 7.05.1968.*

Спогади. Свідчення

Володимир Литвинов

Як було насправді...

З великим задоволенням прочитав збірник документів «Ніжинське шістдесятництво: Леся Коцюба». Я майже з усіма був особисто знайомий, а в київській квартирі І. Б. Бровка доводилося навіть ночувати...

Фотокопію трактату Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» виготовили Олександр Науменко і Володимир Литвинов. Читайте про це в наведеному нижче моєму виступі на засіданні партбюро Ніжинського державного ордена Трудового Червоного Прапора педінституту ім. М. В. Гоголя та Раді інституту, у якому я працював старшим викладачем катедри іноземних мов.

«Понад 10 років тому, десь у кінці 1965-го, або на початку 1966 року я мешкав у гуртожитку № 2, на вулиці Богуна, 1/1. У гуртожитку № 1 поселився В. П. Крутиус, який шойно прибув в інститут з Києва після закінчення аспірантури. Ми спілкувалися. Одного разу (коли в мене саме перебував студент-заочник Р. М. Красносільський) Крутиус приніс звернення українського радянського критика Івана Дзюби до ЦК КП України й Уряду УРСР під назвою “Інтернаціоналізм чи русифікація?” Крутиус сказав, що ця праця дуже цікава і просив допомогти переписати її, щоб залишити один примірник для себе. Ми з Красносільським погодилися. Але справа посувалася дуже повільно. Невдовзі зайшов до кімнати інший студент-заочник Олександр Науменко. Побачивши нашу мороку, він запропонував сфотографувати це звернення. А оскільки робити фото майже однаково, що один примірник, що більше, ми попросили Науменка зробити по одному всім. Було зроблено три примірники. Один дали Крутиусу, один узяв я, і один залишив собі Науменко. Протягом наступних кількох днів до мене підійшов нині покійний проф. І. К. Чапля і попросив зробити два примірники йому, пообіцявши заплатити по 40 крб. Я передав це прохання Науменкові. Ще два примірники були зроблені й передані Чаплі.

Під час виготовлення всіх фотографій Науменкові допомагав лише я. По закінченні роботи ми з ним хотіли спалити плівки, але Красносільський, якому не дісталось примірника, забрав плівки з метою зробити пізніше й собі. Через якийсь час на моє запитання, де плівки, він сказав, що спалив. Про це я повідомив Науменкові.

Свого примірника я нікому читати не давав. Він лежав разом з непотрібними книгами в сараї під дощем та снігом і через якийсь час

згнів. А тому я викинув усе разом на смітник. Куди поділи своє інші товариші – не знаю. Із Красносільським і Науменком бачився після того все рідше, а останніх приблизно 5 років не бачив їх зовсім. З Крутиусом і Чаплею після цього розмови на цю тему теж не було. А Крутиус навіть сторонився під час зустрічі.

Свою провину я визнаю і, звичайно, шкодую з приводу зробленого. Але хотів би зазначити, що якби в той час цій праці була дана така кваліфікація, як згодом, то ні я, ні мої товариші за цю справу не взяли б. Нас нічого у зверненні не насторожувало, оскільки цей лист був написаний відомим у той час і популярним українським радянським критиком і адресований радянському урядові. Окрім того, сприймалася згадана праця Івана Дзюби цілком у згоді з відомою постановою міністерства освіти УРСР від 1965 року про недопустиме нехтування українською мовою у вузах, технікумах і школах Української РСР, яку (постанову) читав ректор на Раді інституту. Ми вважали тоді Дзюбу одним зі справжніх уболівальників і борців із “залізобетонними душами” за виконання урядової постанови.

Минав час. Праця І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?” піддавалася все гострішій і гострішій критиці. І я зрозумів, що й до чого. З сьогоднішньою її офіційною кваліфікацією повністю згоден.

Я шкодую, що не заявив про це відповідним органам раніше, раніше ніж про це сказали інші. Але, коли прийшов час говорити мені, я сказав усе, як було. Про це я негайно повідомив також секретареві парторганізації інституту М. І. Кравченку.

Я ніколи націоналістом не був і не є, і націоналістичних переконань не маю. Посереднім свідченням цього може бути хоча б те, що моя дружина – росіянка. Мовного бар’єру в родині, чи будь-яких суперечок на цю тему не існує. Я – українець, люблю українську мову і вважаю, що кожна порядна людина повинна знати, любити й користуватися рідною мовою: чи то українською, чи російською чи будь-якою іншою, і переконаний, що це не є націоналізмом. Російську мову знаю також і люблю, але користуюся нею як засобом міжнаціонального спілкування.

Політику партії в національному питанні повністю розділяю.

17.V.76 р.

На Вченій раді Ніжинського педінституту передбачалося «пороти» Володимира Литвинова: були присутні представники КДБ, члени парткому Інституту на чолі з парторгом, дружиною Крутиуса Валентиною, а також прихвостні, готові до бою...

Коли я завершив свій виступ, ректор Інституту Горбач швидко зорієнтувався... Та й каже: «Ну тут усе зрозуміло... Обговорювати не будемо. Тому переходимо до другого питання Ради, а саме: з Чернігівського обкому партії надійшли посвідчення “Відмінник народної освіти” зі значками співробітникам нашого Інституту, які брали активну участь у написанні “Історії міст і сіл Чернігівської області”». І почав називати відповідні прізвища та вручати під аплодисменти всієї зали. А в кінці, додає: «Тут є посвідчення і для Литвинова, але його вручимо пізніше... Бо

вкралася друкарська помилка. Ми виправимо і вручимо пізніше...» І таки вручили...

Через якийсь час підійшов до мене Володимир Крутиус і каже: «Давай будемо квітами, бо я там у відділку КДБ такого про тебе нагородив...» І ми потиснули один одному руки...

Невдовзі я переїхав на роботу в Київ (в Інститут філософії), і ми з ним більше не бачилися.

Нині покійний доцент Ніжинського університету і мій кум Олександр Васильович Жомнір, котрий регулярно слухав «ворожі» закордонні передачі, сказав мені якимось, що наше «мило» потрапило-таки за кордон. (А «милом» ми називали фотокопії Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Бо фотографії були величиною завбільшки з великий брусок господарського мила). І додав: «Я регулярно слухаю закордонні передачі і помітив, що одна сторінка була дуже пошкоджена, (як і на нашій фотокопії!)...». Як це «мило» потрапило за кордон?.. У мене є версія... Копію міг вивезти єврей-емігрант Пінхос Хаїмович Самородницький, єврей-дисидент, з яким я та Дмитро Васильович Наливайко певний час працювали в окремому читацькому кабінеті Ніжинської бібліотеки і відверто обмінювалися поточними політичними подіями. І були одностайні. Згодом він виїхав до Львова, бо звідти, казав, легше виїхати за кордон...

Написане у збірнику «Ніжинське шістдесятництво: Леся Коцюба» Віктором Ємельяновим не можна вважати об'єктивним висвітленням тієї значущої події. Насправді було так: коли я потрапив до Ніжинського КДБ, там порадили розповісти про мою «антисоветскую деятельность». Три дні я вдавав, що не знаю, про що мовиться... Нарешті їхній терпець увірвався: «...а фотоплівки з рукописом відомої праці Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, яку ви розповсюджували ми знайшли аж у Києві на дачі...». Ось тоді й довелося повторити все те, про що в КДБ вже знали від усіх хлопців, причетних до видруку й поширення рукопису.

КДБ: Вы знаете, что Вам грозит за такую антисоветчину?..

І тут мені раптом спало на думку відоме в ті часи гасло... І я бовкнув його: «Да, я колебался, но колебался вместе с Партией!»..

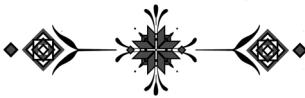
Рятівне гасло я розшифрував на засіданні Ради Ніжинського Інституту, коли розглядалася моя персональна справа. Цей документ наведений вище. І ще цікавинка. Коли мене запросили на роботу до Києва, тодішній парторг Інституту Томек сказав, що в характеристиці з місця роботи обов'язково напише про мою «антисоветчину».

Тоді я зателефонував до Ніжинського КДБ... Відповіли – ми скажемо, щоб не писали... І характеристика пішла таки чистою!..

20.10.24 р.

Сергій Потапенко

Багатогранний Олександр Жомнір: життя між Прилежаєвою і Мілтоном

Олександр Васильович Жомнір – різностороння фігура, котра розкривала переді мною свої грані відповідно до того, як я рухався академічним життям.

Коли я познайомився з ним уперше? На вступному екзамені на факультет англійської мови Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя в далекому 1976 році. Як зараз пам'ятаю, книжка, за якою нас екзаменували, називалася «Life of Lenin» / «Життя Леніна» Марії Прилежаєвої, – утілення радянщини. Тоді я ще не знав, що Олександр Жомнір був антагоністом тієї системи, і в нього були інші інтереси й уподобання, що спонукали його вперше виконати переклад українською мовою епічної поеми «Утрачений рай» Джона Мілтона.

Наша друга зустріч і доволі довга співпраця сталися, коли мене призначили редактором факультетської стінної газети – було таке явище в ті доінтернетні роки. Куратором стінгазети був той самий Олександр Жомнір. Система роботи була такою – я збирав різноманітні дописи, лаборантка катедри друкувала їх, а потім Олександр Васильович правив, прискіпливо, уїдливо й безпощадно, неначе це було видання, що мало поширюватися всією країною. Водночас Жомнір почав викладати в нас дві дисципліни – «Стилістику англійської мови» й «Переклад». На цьому етапі нашого знайомства Олександр Васильович повертався до мене новими гранями. По-перше, як викладач-енциклопедист, який скрупульозно роз'яснював студентам різні лінгвальні й історичні явища, що визначали сприйняття художніх творів і знаходили своє відображення в його перекладах. По-друге, палкий захисник української мови – його ремарку «по-руськи якось легчей» було чути кожного разу, коли хтось із студентів говорив «великим и могучим». По-третє, він поступово розкривався як антагоніст комуністичної системи: співчутливо ставився до тогочасних

подій у Польщі й підтримував Солідарність. У процесі викладання навчальних дисциплін Олександр Васильович гуртував навколо себе здібних студентів, яких залучав до перекладу, і разом з ними випускав ще одну стінну газету, яка називалася «Translator»/ Перекладач/. Із-поміж них вирости доволі відомі перекладачі. Наприклад, Ганна Васильченко, котра разом зі своїм наставником друкувала переклади віршів Емілії Дікінсон у газеті «Літературна Україна» й довгі роки після закінчення інституту приїжджала до нього продовжувати перекладацьку діяльність, працюючи вчителькою на Сумщині. Стилістом він був палким. Роз'яснював нам глибини розуміння того, що вкладали в текст англійські письменники, намагаючись донести до нас їхні ідеї.

У той час мені, студентові, ще не відкрилися інші грані особистості Олександра Жомніра. Їх я побачив, коли 1984 року прийшов працювати в тоді ще Ніжинський державний педагогічний інститут імені М. В. Гоголя. Саме тоді Олександр Васильович постав як громадський діяч, мовознавець і перекладач. Він завжди мав свою думку про суспільні процеси, що відбувалися в тогочасній країні. Висловлював він її ненав'язливо й м'яко. Цікаво було спостерігати за його ставленням до політзань, що відбувалися на факультеті щопонеділка. Він приходив в аудиторію, розкладав свої письмові приладдя і робив вигляд, що уважно слухає лекторку, а там, де йому щось не подобалося, виразно хмурих брови. У роки перебудови він передплачував багато газет і, коли ми приходили до нього, жваво обговорював різноманітні питання перебудови, наполягаючи, що реальні зміни будуть лише тоді, коли Україна отримає незалежність. Проте в роки самостійності був страшенно незадоволений тим, куди і як рухається країна.

Як лінгвіст, Олександр Жомнір, здавалося, знав відповіді на всі мовознавчі питання, що виникали принаймні в мене, і пропонував цікаві пояснення. Свою першу, як мені здавалося серйозну, статтю я поніс Олександрові Васильовичу, і він її, звичайно, нещадно розкритикував. Тому вона не стала першою. Він вчив дивитися глибше на діахронічні процеси й шукати першоджерела запозичень. Свою думку він мав стосовно методології дослідження, на яку ми нині звертаємо значну увагу. Найважливішою методологією він вважав розум науковця, саме за цим принципом поцінуючи тогочасних учених.

На жаль, Олександр Васильович рано пішов з університету на пенсію, але це був початок його плідної творчої діяльності, вільної від викладання й надокучливих обов'язків.

Навколо нього продовжували гуртуватися колишні студенти, які тепер уже стали викладачами. Деякі з них навідувалися до нього додому, приносили свої вже опубліковані твори, що пройшли редагування й були схвалені до друку, але Олександр Васильович знаходив у них різноманітні недоліки, а тому всі сторінки в тих книжках майоріли виправленнями.

Переклад продовжував залишатися головною справою його життя. Саме в ті роки вийшли переклади п'єси «Цимбелін» Уільяма Шекспіра (1986 рік), роману Сомерсета Моєма «Місяць і мідяки» (співпереклад)

(1989 рік) та епічної поеми «Утрачений рай» Джона Мілтона (2020 рік), над яким він пропрацював понад 30 років. Хоча Олександр Жомнір не побачив прижиттєвого видання своєї головної роботи, вона здобула позитивний відгук у монографії про переклади Мілтона слов'янськими мовами, що була опублікована в Словаччині (Andriňk&Shmiher 2023: 64).

Аналіз названої монографії дає підстави для висновку, що погляди Олександра Жомніра як противника радянської імперії вплинули на переклад «Утраченого раю». Впадають в око три характеристики українського тексту, виокремлені авторами монографії і співвідносні з більш загальними поглядами Олександра Васильовича. По-перше, автори звертають увагу на більшу поетичність його перекладу порівняно з оригіналом внаслідок відмови від акценту на королівській владі (там само, 75). По-друге, відзначено креативність у створенні контекстуальних синонімів у розрізі формування негативного іміджу імперії (там само). По-третє, показано, що Жомнірові новотвори успішно заміщують у перекладі ієрархію ангелів оригіналу (там само, 77).

І хоча автори монографії вважають, що вказані особливості перекладу зумовлені відсутністю в Україні і Словаччині королівської влади (там само, 65), що відображено в мовних ресурсах цих слов'янських мов, смію стверджувати, що додатковим чинником такого перекладу була нелюбов Олександра Жомніра до радянської імперії. Вона відображалася в заміні ієрархічно-імперських структур оригіналу поетичними й народними, відбиваючи його критичний погляд на будь-яку імперію.

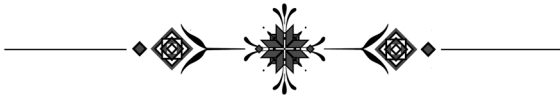
Звичайно, можна багато говорити про різноманітні грані Олександра Васильовича, що виявлялися в повсякденному спілкуванні, про кумедні випадки, які стосувалися особистого життя викладачів і його родини, але будь-яка взаємодія з ним розкривала багатогранність його особистості. Зараз, коли я закінчую писати ці рядки, переді мною спливає іронічний вираз Жомнірового обличчя з запитанням: «Ви ще й книжку про мене зібралися писати?» Не знаю, як би він поставився до цих наших зусиль.

Література

1. Andriňk, Mariĥn&Shmiher, Taras (2023). *Translating Milton into the Slavic World*. Levoa: Modrĥ Peter.

Павло Михед

Вглядаючись у пережите

Олександр Васильович Жомнір був помітною постаттю. Його присутність у спільному просторі зачіпала багатьох. І не тільки в разі фізичної появи, а навіть уявно: ось є такий чоловік, з яким мені доводиться зустрічатись. Щось у ньому було таке, що породжувало певну дволикість і зупиняло погляд, викликаючи, у найкращому випадку, посмішку. З одного боку, прекрасний фахівець, який відважився перекласти Шекспіра, Сомерсета Моема, Джона Стейнбека, Емілі Дікінсон, який більше ніж пів століття працював над епохальним «Утраченим раєм» Джона Мілтона, шанований педагог і людина енциклопедичних знань. З іншого – перед вами був чоловік, завжди вбраний у костюм і білу сорочку з обов'язковою краваткою, який так само завжди або їздив Ніжином на велосипеді, або тягав його за собою. Він був оригінальним у всьому: одязі, їжі, у смаках. Його ніби щось спокушувало існувати в «опрошеній» редакції. Як на мене, йому навіть подобався цей супровід із посмішок, а іноді й насмішок від непосвячених в його істинну сутність. Це при тому, що він був гострим на язик і з великим словниковим репертуаром – на всі життєві випадки – і міг вербалізувати відповідь на багатьох мовах. Певні речі він робив навіть із викликом: кожного ранку, наприклад, протягом декількох років він біг підтюпцем через пів міста і зарядку робив на спортивному майданчику Графського саду – прямо перед вікнами будинку викладачів. Певно, що це був своєрідний виклик і легкий докір: він справді не любив людей, які вели малорухливий спосіб життя, і дуже часто обзивав мене тюленем, оскільки я іноді пропускав ці забіги в сад. Усе людське було при ньому: і розум, і блискуче знання фаху, і талант оповідача, дотепного і винахідливого, людини з глибоким розумінням психології міжлюдських взаємин, але інша слава, великого оригінала, бігла попереду нього.

Уперше, а було це більше п'ятдесяти років тому, з його оригінальною і дивакуватою особистістю я познайомився на одному із засідань літературної студії, якою керував Дмитро Сергійович Наливайко. Він, для кого конкуренції просто не існувало, запрошував на засідання літстудії багатьох викладачів. Гості виступали зі своїми творчими здобутками або рецензували доробок студійців. У цій ролі, наприклад, бував білоруський учений, мій викладач вступу до літературознавства Іван Степанович Шпаковський. Оригінальний чоловік, прекрасний викладач, тонкий аналітик поетичних текстів. Він, зокрема, вважав, що ліричні вірші мають специфічну сюжетність, тож аналіз ліричного вірша повинен обов'язково

включати і розгляд його сюжету, розвиток ліричної теми, ліричного почуття. Говорив на літературній студії він вишуканою білоруською мовою, що особливо приваблювало слухачів. На тому засіданні Олександр Васильович читав фрагмент зі свого перекладу Мілтонового «Утраченого раю», який стане об'єктом його захоплення на все життя і головним перекладацьким звершенням. Певен, що це була перша публічна презентація перекладу. Памятаю, що тоді Олександр Васильович якось іронічно і дещо сором'язливо говорив про свою роботу, водночас Дмитро Сергійович переконував його в добротності перекладеного тексту, ніби пом'якшував самокритичність перекладача. Він підтримав почин Олександра Васильовича. Це, як відомо, завжди важливо на початку великої праці.

Інший незабутній епізод моїх вражень – бібліотека і Олександр Васильович. Він щодня бував у фундаментальній бібліотеці. Тоді для викладачів була спеціальна кімната, де зараз малá кімната музею. Там стояли 3-4 столи, за якими викладачі гортали і конспектували якісь невідомі нам, студентам, книжки. Доволі часто там можна було побачити і Дмитра Сергійовича. Ї це було досить потужним закликком до нас. Здавалось, що якщо вже такі ерудити, які все про все знають, сидять у бібліотеці, то нам сам Бог велів просиджувати штани. Це був унаочнений приклад мотивації до знань.

Мій викладацький статус після закінчення вишу дав нам змогу спілкуватись частіше і ґрунтовніше. Олександр Васильович звертався декілька разів з проханням написати рецензії-відгуки на дипломні роботи, виконані під його керівництвом. Ї я це із задоволенням робив, бо це завжди була кваліфікована розмова з науковим керівником, як, наприклад, про роман Емілі Бронте «Буремний перевал». Зовсім іншим став наш діалог, коли на нашу катедру, тоді – російської і зарубіжної літератури, передали з факультету іноземних мов навчальні дисципліни з зарубіжної літератури. Ми з деканом Олександром Ісаковичем Близнюком узгодили години, домовились про ширший обсяг англомовної літератури, включаючи літературу Сполучених Штатів. Про цю розмову знав Олександр Васильович, і ми якось обговорювали це з ним. Він поцікавився одним, якою мовою я викладатиму, коли почув – «звичайно, українською», наче заспокоївся. То було для нього чи не головним питанням. Маю зізнатися, що це було не таке просте завдання, як виглядає сьогодні, бо студенти відділення іноземних мов, навіть родом із Вертіївки, Крут чи Хорошого Озера, часом були демонстративно налаштовані на російськомовний лад ніжинського чи київського розливу, у їхній уяві англійська мова не римувався з українською, їх тішила приналежність до чогось незрівнянно вищого. Ї це часом викликало напругу, що виявлялась і на лекціях, і на практичних заняттях. Особливо болісно студенти реагували на зауваження щодо помилок у їхньому російському мовленні. Цікавою була реакція Олександра Васильовича, він у цьому випадку повторював вибачливу фразу, що їм так «Какось легчей». Для нього українська мова була вістю Божою, як основа основ нації, що не підлягало ніякому сумніву. Разом з тим, він прекрасно знав, наприклад, російську і польську літератури, дружина Олександра Васильовича Марія Антонівна була русисткою, і в

домі було багато російських видань. То була окрема тема наших розмов. Він згадував, що першим поштовхом у захопленні перекладом для нього став епізод у класі, коли вчителька російської літератури з російських емігрантів на уроці про поезію Гете, а тоді зарубіжна література, звісно, входила в курс російської, навела оригінал і російський переклад, який дивовижно точно передавав фонічну фактуру перебою дихання. І це так запало в душу Олександрові Васильовичу, що він пам'ятав ту мить усе життя, і це зробило його перекладачем. Несповідимі не лише шляхи Господні, а й людські теж.

З великим інтересом, навіть якимось ревниво, Олександр Васильович ставився до тих, хто відважився на переклад. Він поважав вибір, але ставився до того вимогливо. Після виходу розвідки Юрія Луцького «Страдництво Миколи Гоголя» в перекладі Тетяни Михед я подарував йому книгу. Він переглянув перші сторінки і відразу перестав мене чути, сів на лаву, дістав олівець з портфеля і почав читати, а потім і малювати. На мою пропозицію сісти вдома і спокійно прочитати та й помалювати досхочу, він не реагував. Прочитав сторінки 3-4, переконався, що текст прийнятний, влзнути не вийде, так я подумав, він запропонував перестановки слів у реченні, якісь синоніми, зробив стилістичні пропозиції, віддав мені, щоб я показав і переказав перекладачці. Вона подивилась і сказала: «Це варіанти, але вони не несуть чогось принципово нового». На тому все і закінчилось. Ось так азартно він редагував і статтю Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» і, як виявилось, саме його виправлення дали можливість авторизувати ніжинську редакцію статті, надрукованої на Заході.

Коли Тетяна Василівна почала практикувати перекладацькі студії на факультеті іноземних мов і предметом уваги стала поезія Емілі Дікінсон, Олександр Васильович виявив інтерес і «Транслейтер» – гордість Олександра Васильовича – надрукував серію перекладів поетки, а на сторінках «Транслейтера» відбувся навіть конкурс. Пізніше вийшла і збірка поезії Емілі Дікінсон за редакцією Олександра Васильовича.

Він завжди охоче йшов назустріч студентам чи викладачам, які виявляли інтерес до художнього перекладу. І тут багато цікавих історій. Я розповів лише одну. Якимось на лекції про англійський модернізм Олександр Васильович заговорив про роман Джеймса Джойса «Улісс». Він розповідав, тримаючи в руках оригінальний текст, який йому колись подарували учні. Текст доволі об'ємний. Український переклад містить більше 700 сторінок (2015). Лектор зауважив, що до сих пір роман не перекладений цілком ні українською, ні російською. Декілька розділів переклав у середині 60-х Г. Кочур. Російський повний журнальний переклад – 1989. Після лекції до Олександра Васильовича підійшов студент Сергій Огольцов і попросив текст роману. Ця розмова відбулася в кінці 70-х. На початку 90-х у квартиру Олександра Васильовича подзвонили. На порозі стояв Сергій Огольцов з книгою Джойса і сумкою роздрукованого перекладу «Улісса» російською. Такий собі привіт з Нагірного Карабаху, де тоді і донедавна мешкав Сергій Огольцов. Я не знаю, чи переклад був надрукований у тих краях, чи ні. У Олександра Васильовича він захвату не викликав, але чомусь думаю, що саме переклад Джойса, імовірно, став хрещенням для майбутнього письменника Сергія Огольцова, який сьогодні відомий у своєму регіоні

художніми і публіцистичними книгами. Правда, син «простого рязанського мужика», так він себе називає в одному з інтерв'ю, зізнається, не дуже тим переймаючись, що не знаходить спільної мови про війну зі своєю дочкою в Конотопі, який бомбардують саме діти «простих рязанських мужиків».

У 1989 році був надрукований роман Салмана Рушді «Сатанинські вірші», який мав світовий розголос і не менш гучний скандал, адже в ньому письменник дозволив собі нешанобливе ставлення до ісламу. На захист віри виступив іранський духовний провідник аятола Хомейні, який закликав стратити всіх, причетних до публікації чи перекладу роману. Цей скандал вийшов на рівень дипломатичних відносин між Великою Британією й Іраном, вони були розірвані. Ми, звичайно, говорили про цю літературну подію, і Олександр Васильович загорівся бажанням перекласти «Сатанинські вірші». Я його відмовляв зі зрозумілих причин. Трохи пізніше світ облетіли новини про вбивство японського перекладача роману, переслідувань зазнали і перекладачі та видавці з інших країн. Але в найближчу поїздку до Москви Олександр Васильович все ж заглянув у бібліотеку Іноземної літератури і посидів за книгою Рушді.

Цікавою була і його поїздка в Ізраїль, і багато живих оповідей про цю країну, де він зустрічався з П. Самородницьким, викладачем філософії в Ніжинському педінституті в 60-х, автором цікавих праць про шляхи розвитку сучасної цивілізації, з якими він познайомив і Олександра Васильовича. Пам'ятаю, він був критично налаштований щодо цих ідей, але я не відважусь вдаватися у деталі, бо деяка незацікавленість Олександра Васильовича відклалась і на моїй пам'яті. Їшлося про філософську працю Самородницького «Опровержение будущего: введение в телеологию человека» (М., 2001). З нею, як і з його роботою «Странный народец», можна ознайомитися в інтернеті. Питання теоретичного характеру не були в пошані Олександра Васильовича, і саме цим можна пояснити його ставлення до них.

Олександр Васильович був надзвичайно цікавим співбесідником. Він мав інший бекграунд, інший життєвий досвід, здобутий ним в іншому середовищі — політичному, культурному, звичаєвому: польська школа, львівський університет повоєнного часу, галичанські і подільські трагічні пертурбації — усе це складало досвід, відмінний від мого. Десь роки зо два ми по весні і восени бігали вранці. Він — з дому, з автобусної зупинки «Молодіжна» в Графський сад, а я, мешкаючи поблизу від саду, чекав на нього там, ми пробігали коло-друге, тоді робили якісь фізичні вправи і вели невтомні балачки про останні суспільні події. Якимось він, людина критично налаштована щодо соціалістичного експерименту, сказав: «Соціалізм руйнується сімейним інститутом, тому він можливий лише за однієї обставини: якщо батько-пастух став премер-міністром, а його син стане без спротиву пастухом; коли так станеться, от тоді й буде реалізована ідея соціальної справедливості, рівності, що лежить в основі соціалізму». Увесь цей вранішній час, бігаючи чи підтягуючись на жердині, ми сперечалися. Пам'ятаю, я заперечив: «Тоді можна говорити, що сім'я, родина здатна зруйнувати будь-яку суспільну систему». На що він мав свої аргументи: «Але дивіться, родини Фордів чи Ротшильдів ведуть справи протягом багатьох поколінь, і успішно». Згадували ми і тези Фрідріха

Енгельса. Сім'я теж пережила велику еволюцію, цей інститут перебуває в постійному русі. Тоді саме заговорили про високий відсоток розлучень, який сьогодні в деяких країнах сягнув 75 %. Саме оцю ідею еволюції родини проводив Енгельс у праці «Походження сім'ї, приватної власності і держави», яку ми всі конспектували. Фігурували в нашій дискусії за приклад нащадки Литвинова і Якіра, які, на відміну від батьків, стали дисидентами і не приймали того режиму, що панував у Радянському Союзі. Не буду переказувати весь сюжет нашої дискусії, вразливість наведеної Олександром Васильовичем тези, але є в ній і сірячина правда. Є ідея втілення справедливості, яку носить у собі людина і не може реалізувати. У жодній з існуючих суспільно-політичних моделей, бо все завершується золотими унітазами для одних, і злиденним існуванням для більшості інших. Таким був висновок наших дебатів.

З кінця 80-х і в 90-ті роки ми зустрічалися часто і вечорами – це вже іменувалося у нас променадом. Ми гуляли бульваром Шевченка, Олександр Васильович, як завжди, вів за руль велосипед, який робив його прогулянки комфортнішими. Він мав з дитинства травмовані ноги – під час війни чи після неї дівтора десь щось підірвала, от йому і дісталось. Він старався не звертати уваги на те, але не завжди це йому вдавалось. То були 90-ті роки – доба, сповнена динамічними подіями. Кожний день щось відбувалось, події відгукувалися. Ми жили великою надією і розмовами про облаштування України. Люди ще не втратили інтерес до політики, ще жила надія на прихід месії. Ющенко був найбільшим втіленням цієї ідеї, і він же і розвіяв її. Але він, на відміну від тих, що сиділи в Кремлі, був у зоні нашого бачення і спілкування – і не тільки на Майдані. Ющенко, наприклад, під час виборів побував у нас, у Гоголезнавчому центрі. Я мав з ним розмову, що дуже ревниво переживав тодішній ректор університету Яковець. Ющенко утнув цікавий трюк – він з Чернігова до Ніжина приїхав електричкою, та ще й пройшовся вагонами. Зупинявся, розмовляв. Це були імпровізації, про які потім згадували багато людей. Ми погомоніли про Гоголя, майбутній Президент сказав, що, коли закінчиться це «собаче весілля», так він називав президентську компанію, треба приїхати і оглянути все, що є в Гоголіані. Зрозуміло, ми з Олександром Васильовичем цю подію язиками прополоскали. Обидва були прихильниками цієї кандидатури, і обидва потім гірко розчарувалися. Одного разу ми засиділись майже до світанку в моїй оселі, тягнули велосипед з п'ятого поверху майже в темряві, бо світла не було – його вимикали і тоді. Говорили, звичайно, і про літературу, не лише про політику. Олександр Васильович часто повторював: «Ви знаєте, у мене в голові одне, одне в мене переживання – це Україна». І то була правда. Гуляє і нині майже афоризм: перекладач – за своєю природою космополіт, а за родом занять – націоналіст.

У спілкуванні він приваблював нещадною самоіронією. Він часто повторював: «Я – об'єкт для цілого психологічного інституту». Він полюбляв смачно і добряче поїсти, називав себе маніяком їжі. Якось на моїх очах він самотужки прибрав величезний полумисок з кабачками. Він з посміхом говорив, що від печерних часів завдання кожної жінки нагодувати чоловіка так, щоб йому була несила кудись іти ще. Його не захоплював комфорт з

книжками, у квартирі були саморобні полиці, а книжки були розміщені, як він сам знав. Якесь презирство незаможного накладало відбиток на весь його побут. Він був економним, якщо не більше. Сам гнав горілку з грушок, у нього був десь у селі будинок, і він теплої пори року виїздив туди. Іноді приносив свою грушівку на нашу зустріч, попереджаючи про це, і тоді ми йшли або в якусь забігайлівку на бульварі, або влітку я брав якусь тряпчину, ми сідали на березі польського озера і довгенько славили грушівку і гомоніли про все на світі.

Ще про одне спостереження із наших пригод маю розповісти – його стосунки з КДБ, про це варто сказати, хоча згадував він це вряди-годи, і я недостатньо обізнаний у цій справі. Він цю організацію не шанував, і я б сказав, боявся. Його сина звинуватили в крадіжці книг з фундаментальної бібліотеки, що травмувало Олександра Васильовича. Він важко пережив цю історію, у деталях не розповідав, але говорив про це як про вмілу провокацію. Гоголівський інститут і його викладачі були під пильним наглядом «контори». Облаштувати якусь справу, спровокувати на вчинок – це сприяло кар'єрному росту людей із «контори». Так можна було отримати підвищення, виїхати з цього «вовчого кутка» в обласне місто чи, може, й до столиці. Тому Олександр Васильович був просто знахідкою для них. З одного боку, вони пасли його, а з іншого, влаштовували провокації, що було виявом їхньої професійної винахідливості. Десь у середині 2000-х років, коли і дружина слідом за мною залишила роботу в інституті, чи то вже в університеті, як його перейменували, вона працювала в Славістичному університеті, у Києві, на кафедрі іноземних мов. На одній із кафедр виникла потреба в дипломованих спеціалістах для ліцензування. Вона відрекомендувала Жовніра О. В., який тоді вже був на пенсії і потребував фінансової допомоги. Він погодився, але не міг повірити у свою пасивну роль на кафедрі. Перше, що він зробив, одразу запідозрив підступи СБУ. Він поїхав на кафедру, запропонував свої послуги і після пояснень трохи заспокоївся. Але коли спробували йому передати платню через нашу знайому, він категорично відмовився. І, лише ввечері, зустрівшись на променаді, я ледве не силою вкинув йому в кишеню гроші. Далі він сам налагодив зв'язок з кафедрою і був втішений цією підтримкою. Цей епізод є прикладом того, як він реагував на можливі провокації і підступи. Такі були сумні часи.

Повернуся до приємного. Найбільше ми говорили про літературу. У нього був бездоганний смак і дивовижне чуття на справжню літературу. Він був дуже вимогливим до поетичного слова – це знали ті, хто робили перші кроки в перекладі, чи ті, хто якимось прибивався до нього зі своїми творами. Він критично читав усі тексти – газетні, журнальні, книжкові, які після його читання прибирали вигляд розмальованих, підкреслених та ще й з додатковим рукописним коментарем на берегах. Він мав звичку прочитане розкладати по полицях. Не знаю, що збереглося, але, мені здається, це був би цікавий матеріал для краєзнавчого музею, бо з неочікуваного боку відбивав настрої і думки інтелектуала протягом понад пів столітньої історії суспільства.

Багато разів ми говорили про «Утрачений рай» Джона Мілтона. До речі, чому Мілтон, чому «Утрачений рай»? Насамперед тому, що це справді великий твір, один із тих англомовних текстів, який витворив

того британця, котрого ми знаємо його сьогодні. Перекласти такий твір українською – це виклик і випробування мови за найвищими мірками, як і демонстрація її потужності. Була ще й приватна причина, яка пов'язала перекладацьку долю Жомніра з Мілтоном. У роки громадянської війни батько Олександра Васильовича, Василь Жомнір, був начальником поїзда і врятував від загибелі старого єврея, який на знак вдячності подарував йому старовинну металеву тарелю. У її центрі карбований портрет Джона Мілтона на тлі впізнаваного англійського декору і дата – 1648. Тареля хто зна коли потрапила в Україну, але саме в такий унікальний спосіб опинилася в архіві родини Жомнірів. Існує багата історична література про ймовірні англо-українські контакти Олівера Кромвелля і Богдана Хмельницького. Думаю, що цей портрет був чи не найпотужнішим імпульсом, що зрештою привів Олександра Васильовича до великого твору Мілтона.

Олександр Васильович багатьом давав читати окремі розділи поеми. Я теж читав окремі фрагменти перекладу, що був укладений у саморобну книгу з палітуркою із червоної тканини. Чомусь Олександр Васильович остерігався друкувати свій переклад. Я на різні лади намовляв завершувати роботу, структурувати переклад у цілісний текст, надрукувати в журналах окремі фрагменти, щоб заявити про свою роботу. Він вислуховував ці тиради і говорив, що ще не виспіло, не на часі. В ідеалі він бачив «Утрачений рай» надрукованим таким робом, щоб на сторінці було декілька віршів, а весь її простір займав науковий коментар до тексту, який би вводив читача в інтертекстуальний контекст поеми, з реценціями з нього, нарешті з відлуннями бурхливої історичної епохи. Можливо, колись хтось спробує таке зробити і виконає волю перекладача.

Поза всіма критеріями і оцінками, головною літературною постаттю був для нього все ж Шевченко. У мене склалось враження, що він усю поезію Шевченка знав напам'ять. Не певен, що він безпомилково міг одразу всі рядки якогось вірша відтворити, але після хвилинної паузи, ворухнувши губами, він повністю згадував текст. Якись секунди, і він цитував будь-який вірш. Олександр Васильович був автором цікавої праці про переклади Шевченка англійською. Цій темі присвячена його кандидатська дисертація. Шевченко в наших розмовах був поза будь-якою критикою. Він був об'єктивна даність – як частина українського світу, і ми сходились на думці, що глибинна автентичність його поезії була причиною невдалих перекладів не лише російською. Ми довго сперечалися про російськомовні твори Шевченка. Не зійшлися в головному: що було причиною написання російською Щоденника, як і повістей? Олександр Васильович вважав, що це було бажання увійти в літпроцес, в імперський літературний світ. Я відстоював думку, що Шевченко хотів у реальних виявах показати українську картину світу, виказати національний профіль свого народу, спрощено сказати б: Україна – не Росія.

Може, і перше, і друге?

Коли відходять у засвіти такі люди, починаєш розуміти, що з ними відходять назавжди і знання, і досвід, і неповторний людський слід у твоєму житті. І починаєш докоряти собі, що міг бодай записати щось із сказаного, бо воно непересічне, воно вагоме. Але розумієш це запізно.

Олександр Гадзінський

Надихався духом великих слів

Так, це було десь наприкінці 1970-х. Я – літстудієць Гоголівського вишу, він – доцент факультету іноземних мов, відомий уже тоді перекладач В. Шекспіра і Дж. Мілтона. Знайомство відбулося під жирандолею із зеленим абажуром в аудиторії, що викликала асоціації із кабінетом доктора Гальванеску, на третьому поверсі старого корпусу НДПІ. Високий сивий чоловік за п'ятдесят відразу засвідчив сангвіністичний темперамент, жваво розпитуючи, яким побитом занесло мене з Поділля до Ніжина. Потім запропонував почитати щось своє.

Я простягнув йому віддруковані два переклади з польської поезії – з оригіналами. Олександр Васильович сказав, що учився колись в польській школі – до 1939 року – і тому мову знає з дитинства. «А ви, мабуть, із польської родини, судячи з прізвища?» Я відповів, що ні, але маю певне зелене поняття про Польщу, бо купую в Києві й «читаю» журнал «Szpilki». І ці переклади звідти ж. А, так, і в мене ж є «Польско-русский словарь»...

Олександр Васильович гмикнув, глянув на мене поверх окулярів. Відтак уважно перечитав написане й зробив кілька елементарних зауважень. Мені стало прикро, що сам не здогадався, і я очікував на розгромний вердикт. Але Жомнір відзначив, що для початку непогано: зміст і дух вірша передано, форму збережено, у мене є відчуття стилю... А далі треба працювати. «Якщо вам це справді подобається, якщо ви цього хочете», – додав він.

* * *

Потім ми познайомилися ближче. Я став бувати в нього вдома. Він навчив мене раціонально обчищати цибулю.

* * *

Здивувала відсутність контактів Олександра Васильовича і Павла Олександровича Сердюка. Адже обидва працювали поряд, обидва робили одну благородну справу – відкриття і виховання молодих літературних талантів. Були на те якісь невідомі причини.

Можливо, зіграло роль оте горезвісне «під ковпаком»: то був час ідеологічного мракобісся, переслідування яскраво виражених українських патріотів – а ці люди одного духу й одного покоління такими й були.

* * *

Перекладацька діяльність Жомніра ґрунтувалася на кількох найважливіших принципах, чи то пак вимогах до перекладача:

– наближене до досконалості знання мов – з якої перекладаєш ірідної;

– знання історичної епохи, у якій жив автор, якого перекладаєш, його біографії, доробку, творчої манери;

– перекладач і сам має бути хоч трохи поетом, тобто володіти пером;

– перекладач під час роботи повинен одночасно перебувати у двох епохах – автора й своїй, але мислити максимально сучасними категоріями;

– перекладач – не букваліст, не раб оригіналу, він має право на власну версію перекладу й інколи може виступати навіть суперником автора – певна річ, за умови дотримання етичних меж і літературного смаку.

Оскільки у мене вже є певний перекладацький доробок, могу вважати себе учнем О. В. Жомніра.

Я навчився в нього вчитуватися в оригінальний текст вірша, щоб зрозуміти його художню суть: тоді – якщо не можна перекласти буквально – стає можливою адекватна заміна образів оригіналу на ті, що характерні саме для українського світосприйняття й української літературної традиції.

Я навчився в нього відшукувати для перекладу не тільки найточніші, «убивчі» слова, а й колоритні, соковиті, рідкісні синоніми, а то й власні новотвори. І ще багато чого.

* * *

Реакція Олександра Васильовича на видання поетичної антології ніжинських авторів: «У Ніжині й околицях є близько сотні поетів – дев'яносто шість чи що. Краще б кожен із них провадив перекладацьку діяльність – і то б користь була...»

* * *

Розмови з ним по телефону – окрема тема. Довгі й лекцієподібні з того боку рурки, вони були надзвичайно цікавими. Шкодную, що не робив якихось нотаток.

Але слова й думки Олександра Васильовича, часто несподівані й парадоксальні, непомітно лягали на душу й формували світогляд.

* * *

Хтось розповідав, що колись, під час навчання на філфаці Львівського університету, у майбутню дружину Жомніра був закоханий Дмитро Павличко.

Я пам'ятаю Марію Антонівну літньою турботливою господинею, що готувала смачні страви, адже Олександр Васильович завжди підкреслював, що він – дослівна цитата – «харчовий маніяк».

* * *

Жомнір був видатним читачем. Його багата бібліотека містилася в основному в «кімнаті жаху» — так він називав свій робочий кабінет. Там же на окремій полиці завжди стояла пляшка коньяку або ж знаменитої «грушівки» — для принагідного обговорення прочитаного з кимось із гостей.

Розмови такі бували, як правило, довгими, ґрунтовними й детальними та вимагали від співрозмовника неабиякої концентрації. То була глибока, іноді незвична аналітика із залученням теорії літератури, філософії, знань світової історії, Святого Письма, міфології, а то й конспірологічних гіпотез...

Читаючи якусь книгу, Жомнір завжди залишав на берегах сторінки маргіналії — тобто миттєві враження-коментарі від щойно прочитаного. Вони були не на зразок «sic!» або «???», з влучними поправками, зауваженнями, асоціаціями, а інколи — поширеними коментарями. Вони сприймалися цікавими самі по собі й поглиблювали та емоційно доповнювали текст. Чомусь здається, що зараз мало хто вміє так читати книги.

* * *

Колись у Ніжині при військовому аеродромі був аероклуб, і охочі цивільні мали змогу підкорювати небо. Олександр Васильович розповідав, як десь наприкінці 1960-х років він і молодий на той час поет Леонід Горлач вирішили здійснити стрибок із парашутом. І вони зробили це! Для кожного з них настав тоді якийсь межовий період у житті, і такий екстремальний вчинок покликаний був мобілізувати тіло й душу...

Щоправда, після того стрибка Олександр Васильович став трохи накульгувати й ходити з ціпком. Хоча ціпок і додавав йому імпазантності, але нога боліла. Та майже до дев'яноста років він їздив на велосипеді й витягував його на п'ятий поверх будинку на вулиці Шевченка, де не було ліфта.

* * *

Найкращими українськими перекладачами зарубіжної поезії Жомнір вважав Дмитра Паламарчука, Миколу Лукаша і Григорія Кочура, серед російських вирізняв Самуїла Маршака. Особливий пієтет мав також і до Дмитра Павличка, високо цінував його і як поета, і як перекладача.

* * *

Думаю про те, що серед моїх знайомих у ті часи майже не було свідомих і переконаних українських патріотів. А Жомнір саме таким і був. Походження й сімейне виховання заклали основи його світогляду всупереч епосі, що викручувала мозок і серце.

Молодість і зрілість Олександра Васильовича припали на роки хрущовської відлиги — саме вони остаточно сформували його українськість. Жомніра можна вважати шістдесятником-дисидентом, бо він зважився на

хоч і не відкрите, але явне протистояння тоталітарному режимові: став «підписантом» листа на підтримку Олесея Гончара з його скандальним романом «Собор», брав участь у таємній передачі на Захід рукопису Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», був для своїх студентів прикладом Українця. Його можна назвати й інтернаціоналістом, але аж ніяк не в радянському розумінні цього слова. Досконале знання англійської та ще кількох іноземних мов поєднувалося в Олександрові Васильовичу з повагою до інших народів.

Наприклад, він казав, що історична доля дала українцям можливість близького співжиття з євреями для того, щоб переймати в них життєву й біблійну мудрість, а не ворогувати з ними.

Десь на початку 2000-х Жомнір на запрошення колишнього викладача нашого вишу П. Х. Самородницького відвідав Ізраїль. Він захоплено розповідав про цю країну: про її червонясті ґрунти і Мертве море, святі місця, розмови на вулицях із молодими ізраїльтянами, щемливе прощання зі старим другом... Олександр Васильович подарував мені ілюстрований туристичний путівник по Землі Обітованій.

* * *

Якось я отримав творче замовлення: перекласти для нашого знаменитого університетського хору «Світич» досить об'ємний віршований фрагмент із мюзиклу Ендрю Ллойда Веббера «Коти» – і терміново!

Я виконав роботу, хоча мене й «терзали непевні сумніви», бо перекладав із російської. І запрагло ж мені похвалитися! Гніву Олександра Васильовича не було меж: «Ви зрадили орден перекладачів! Як можна було перекладати англійського автора не з оригіналу, а з кривого дзеркала іншої мови?! Так чинять халтурники!». Не допомагали ніякі пояснення... Десь тільки через тиждень Жомнір утихомирився. Це був урок для мене.

* * *

У взаєминах із колегами, наскільки я знаю, Олександр Васильович був доброзичливим і толерантним, хоча в окремих випадках уїдливо не стримував язика. Що ж, привілеї старості... Інколи цікаво когось характеризував. Наприклад, про ректора Федора Степановича Арвата казав, що він у гніві буряковіє, і це добре, бо кров приливає до мозку й спричиняє активність; а якщо хто-небудь у стресі блідне, то, значить, активність його паралізована... Або висловлював чудернацьку теорію про те, що хист до вивчення іноземних мов має той, у кого язик може скручуватися в дудку, та ще й казав, що це неодноразово підтверджено на практиці.

* * *

Викладач Жомнір залишиться в історії нашого університету ще й своєю подвижницькою працею з виховання якісних перекладачів художньої літератури.

Йому належить ідея й практичне втілення «Translator'a» – студентської перекладацької стінгазети. Вона являла собою здоровенне паперове

полотнище, де переклад плюс оригінал сусідив із дотепною ілюстрацією. Мені теж там пощастило фігурувати — перекладами з болгарської поезії.

* * *

Якщо хтось уражений стрілою перекладацтва, то це надовго. І дехто продовжує професійно це робити й донині. Принаймні з творчих учнів Олександра Васильовича, які чогось у художньому перекладі досягли, мені відомі Ганна Васильченко, Валентина Сториця, Сергій Огольцов, Ілля Ліпес, Анатолій Ролік...

Коли Жомнір уже перебував на пенсії, translator'ську діяльність продовжив його колега Іван Кирилович Харитонов, який теж виявився подвижником. У нього в роботі зі студентами був такий «коньок» — порівняльні студії перекладів одного вірша без указування прізвищ перекладачів. Ця трохи ризикована методика давала свої плоди, оскільки було цікаво: чи може конкурувати твій опус із шедеврами метрів перекладу? Харитонов гуртував ентузіастів і поза студентською аудиторією, давав їм цікаві завдання, видрукував кілька книг порівняльно-паралельних перекладів поезій, що слугували заодно й перекладацькими антологіями. Були певні успіхи у творчих конкурсах. Зрештою, стало можливим вести мову й про Ніжинську школу художнього перекладу. Але нема вже тепер й Івана Кириловича.

* * *

Повертаюсь до Жомніра. Він без перебільшення є знаним перекладачем: «Цимбелін» у повному зібранні творів В. Шекспіра, перший повний українськомовний переклад «Утраченого раю» Дж. Мілтона, «Місяць і мідяки» С. Моєма...

Та лишилась незавершеною ще одна його мрія: повністю перекласти українською лірику видатної американської поетки Емілі Дікінсон, а її творчий доробок сягає майже 1800 поезій. Наскільки мені відомо, Олександр Васильовичу вдалося інтерпретувати десь близько третини від цієї кількості. Він записував тексти на невеликих клаптиках паперу, оскільки поезії Е. Дікінсон є переважно мініатюрами. Творчість поетки привабила його своєю ексцентричністю й надзвичайною складністю. А Жомнір завжди брався за найскладніші речі, у роботі над якими йому хотілося відчувати опір матеріалу. Його парадоксальне мислення сприяло інтуїтивному «в'їжджанню» у закодовану психологічними й культурно-релігійними асоціаціями лірику поетки. Я пробував перекладати Е. Дікінсон, зробив лише чотири тексти й знаю, яка це пекельна праця. Якщо робити її по-справжньому. А Жомнір це умів.

* * *

Долі його дітей склалися драматично. Але не хочеться про сумне. У Кременці на Тернопільщині живе сестра Олександра Васильовича — Ірина Василівна, якій уже за дев'яносто. Вона інколи телефонує до Ніжина. Дай їй, Боже, здоров'я й бадьорості!

* * *

Жомнір жваво реагував на поточні політичні події, передплачував кілька газет і часописів, завжди там щось підкреслював і робив вирізки. Балкон його квартири був завалений старою періодикою, він почувався серед неї, як архіваріус.

Так само цікавився сучасною українською літературою. Коли я їздив до Києва, то привозив йому те, що він замовляв: спогади Івана Дзюби, новий роман Юрія Щербака, збірки молодих українських поетів...

Особливу цікавість відчував до творчості Оксани Забужко, перш за все тому, що навчався колись в університеті разом із її матір'ю. Щодо самої письменниці, то відзначав її творчу різноспрямованість і потужний таланти, особливо в поезії. Казав, що саме Оксана Забужко є реальною претенденткою від України на Нобелівську премію; ба більше, вважав, що вона свідомо поставила перед собою таку мету – стати нобеліанткою.

* * *

Ще одна іпостась Олександра Васильовича – шевченкознавець. Адже його кандидатська дисертація була присвячена англійським перекладам Тараса Шевченка. Така тема передбачає глибоке занурення в тексти – і оригінальні, і перекладні. Жомнір розумів і відчував Шевченка дуже особистісно, часто його цитував. Казав мені, що читає щодня Біблію і «Кобзар», надихається духом Великих Слів.

* * *

Жомнір мав уже вік патріарха – відсвяткував дев'яносторіччя. Він дописував коментарі до «Утраченого раю», інколи повертався до якогось із віршів Е. Дікінсон...

Минув іще рік. Йому – дев'яносто один. Десь на початку 2018 Олександрові Васильовичу зробили операцію на серці. Але нічого – рухається, працює, сили ще є. Ми розмовляємо по телефону, обговорюємо політичні новини. У якийсь із травневих днів я вирішую зайти до нього – якраз купив на базарі смачного домашнього сиру. Дзвоню у двері, але він не відчиняє. Мабуть, відпочиває, так уже бувало. Віддаю сир сусідам, прошу, щоб передали. Я не знав тоді, що Олександр Васильович уже заснув найміцнішим у світі сном.

* * *

Його багато хто пам'ятає й згадує добрим словом. Лишилися його книги і його учні. Але цілком можливо продовжити в майбутнє лінію життя й творчості Олександра Васильовича Жомніра, заснувавши (в університеті, в області, в Україні?) літературну премію для молодих перекладачів, названу його іменем.

Анатолій Ролік

Цей неординарний дивак ...

*«Ті, кого ми любимо, нас не залишають,
їх завжди можна знайти в нашому серці»*

Не знаю, чи цитував ці слова англійської письменниці Джоан Роулінг на своїх заняттях з американської та англійської літератури Олександр Жомнір, проте, на моє глибоке переконання, вони можуть бути епіграфом до книги спогадів про нього. Людина затверджується у світі не тільки як мисляче створіння й істота, що почуває, але і як одна із ланок у нерозривному ланцюзі, що з'єднує минуле й майбутнє. Неповторна у своїй індивідуальності залишає свій слід у житті, пам'ять про свої справи, думки, прагнення. Тож який слід залишив Олександр Васильович Жомнір, яким він запам'ятався колегам та студентам? Гортаючи сторінки книги спогадів, присвячених 70-річчю факультету іноземних мов «Ми знову тут, у своїй родині», ми знаходимо цікаві свідчення, що допомагають краще зрозуміти та охарактеризувати постать Олександра Васильовича.

Зокрема, випускниця 70-х років ХХ століття Тетяна Михайленко називає його «інтелектуал Жомнір» і підкреслює, що Олександр Васильович завжди був джерелом чогось нового та цікавого. На заняттях зарубіжної літератури він так читав сонети Шекспіра або вірші Емілі Дікінсон, що всі заворожено дивилися на нього. Знайомлячи з англійським письменником Джоном Мілтоном та його твором «Утрачений рай», Олександр Васильович натхненно декламував цілі уривки про походження світу, Адама та Єву, додавав свої дотепні коментарі, жваві пояснення та неймовірні ілюстрації зі своєї колекції, і це скоріше нагадувало екскурсію в музеї або виставу в театрі, а не звичайну пару літератури у виші. Він знав усе про літературу та письменників і зробив усе, що міг, щоб студенти полюбили предмет, наголошує Т. Михайленко.

На інтелектуальність та своєрідність занять Олександра Васильовича вказують й інші випускники: «Можливо, дивакуватим деяким студенткам здавалося улюблене жомнірівське звертання «котику мій», внаслідок чого вони прозвали його «наш котик» (с. 81).

Доцент Анатолій Миколайович Трибуханчик характеризує Олександра Васильовича як людину неординарних поглядів, щирого націоналіста (Тут я не зовсім погоджуюсь з Анатолієм Миколайовичем, адже, хоча, як вказується у «Вікіпедії», О. Жомнір і входив до осередку вільнодумства й патріотизму в ніжинському педінституті. Щирою націоналісткою у цьому

осередку була єдина жінка, доцентка Леся Коцюба, яка зазнала нещадних переслідувань і яку позбавили роботи, тобто засобів для існування, внаслідок чого, як підкреслюють дослідники й очевидці, та була приречена на злиденне існування й часто не мала й окрайця хліба. Мабуть, через суттєву часову відстань від тих подій у своїй стилістичній інтерпретації пан Анатолій вдався до гіперболи, тобто трохи передав куті меду.) і невтомного борця за чистоту української мови, з чим я абсолютно погоджуюсь. На його думку, Жомнір вражав усіх своєю багатогранною ерудицією і знанням тонкощів англійської мови.

Особисто я познайомився з Олександром Васильовичем 1983 року, коли став викладачем німецької мови і увійшов до складу катедри англійської мови, де була створена секція другої мови. На той час Олександр Васильович був ставним кремезним чоловіком середнього віку з пишною шевелюрою. Він вигідно виділявся на тлі решти своїх колег. Мудрі очі дивилися вдумливо і трішки насмішкувато, випромінюючи внутрішню харизму. У ті часи, коли всі викладачі і студенти інституту спілкувалися і проводили заняття переважно російською мовою, він звертався до всіх вишуканою українською, а іноді, замість звичайної сорочки одягав піджак вишиванку.

Він стимулював мене до занять перекладом і негайно залучив до роботи «Транслятора», довіривши перекласти з англійської оповідання американського фантаста Роберта Шеклі «Заповітні бажання», яке згодом було опубліковане в обласній газеті «Комсомольський гарт». Нагадаю, що періодичний альманах «Транслятор» та однойменну ілюстровану стінгазету випускала студія художнього перекладу під керівництвом О. В. Жомніра з 1976 до 1982 року. За час існування студії вдалося випустити 22 числа альманаху, які сьогодні зберігаються як історична реліквія, на жаль, тепер колишнього факультету іноземних мов. Є там не менше ста поезій, перекладених з англійської, німецької, білоруської, болгарської тощо і з 50 оповідань, фейлетонів, есе.

Я вдячний Олександрю Васильовичу за те, що він відкрив переді мною двері в захоплюючий світ перекладу. Якось він подарував мені німецький переклад «Кобзаря», який я зберігаю до цього часу як дорогоцінну реліквію. До речі, у ньому можна знайти і коментарі самого Олександра Васильовича до Післямови Альфреда Курелли (з часом я переклав її, і вона була опублікована до 200-річчя від дня народження Шевченка в науково-популярному часописі «Наш український дім»), у якій той розповідає про труднощі та проблеми з якими зіштовхнулися німецькі перекладачі та поети в процесі перекладу поезії Шевченка та їхні конкретні перекладацькі рішення. Також назавжди залишиться в пам'яті поїздка в Київ на творчий вечір класика українського перекладу, дисидента, нашого земляка Григорія Порфировича Кочура. З часом Олександр Васильович створив гурток, так би мовити трьох мушкетерів, до якого, окрім нього, увійшли Іван Кирилович Харитонов та я. Хіба можна забути палкі дискусії, що розгорялися під час наших зустрічей, особливо на традиційній осінній дегустації фірмової жомніровської «Грушівки» нового врожаю!

В Олександра Васильовича було дві пристрасті – поезія Емілі Дікінсон та «Утрачений рай» Джона Мілтона. Як 2007 року розповідав сам Олександр Васильович, ніжинська Дікінсоніана тривала 26 років, протягом яких її підтримували, обіргали й контролювали, бо тут потрібна жіноча душа, чотири дорослі Музи у трьох поколіннях. Крапку їй було поставлено восени 2005 року таким перекладом:

№ 109

І квітками, і рядками,
Ще й коханням скорим
Я заклепки молоткою –
Поки теплі – вгору.
Утомилося ковадло?
Рветься міх недужий?
Гасне горно? Меркне
День? – Байдуже.

Олександр Васильович підкреслював, що перекладач лірики працює в полі артистичних фантазій, адже, про що, на жаль, часто забувають дослідники, уява поетів багатша за їхнє життя і, відповідно, відкриває нам світ реальніший і змістовніший. Стосовно вимог до перекладу, то він керувався у своїй творчості чотирма такими принципами: 1) неспішність перекладання; 2) вчитування в оригінал; 3) зануреність перекладів у стихію рідної мови; 4) особистий життєвий досвід як каталізатор у доборі текстів.

Олександр Жомнір заклав підвалини художнього перекладу в Ніжинській вищій школі. Його цікавили не тільки результати, а й сам цілісний перекладацький процес. Цілком очевидно, що його переклад «Утраченого раю» Джона Мілтона може розглядатися як розділ до повноцінної історії українського художнього перекладу. Написанню «Утраченого раю» Джон Мілтон присвятив сім років виснажливої праці, а його український перекладач Олександр Жомнір присвятив понад 30 років свого життя створенню першого повного українського перекладу цього основоположного твору світового культурного пласту, що вважається одним із найвидатніших літературних творів, написаних англійською мовою.

Олександр Жомнір сповідував принцип джерелоцентричного перекладу, що передбачає максимально можливе наближення читача перекладу до оригіналу. Такий підхід спонукає перекладача до самообмеження, стримання власного «я» для точного наслідування образно-сислової структури та стильової форми оригіналу.

На мою думку, Жомнір спирався на традиції Григорія Кочура як адепта неокласиків, яких той уважав першими авторитетами в перекладацтві. Жомнір володів бездоганним смаком, ерудицією, широким та органічним знанням рідної мови. Звідси – гранична точність і конкретність образної мови О. Жомніра, що наближена до оригіналу, увага до образної деталі.

Переклади О. Жомніра доводять, що в процесі перекладу абсолютно доречною є також адаптація, як засіб зближення двох мовних і культурних

дійсностей. Адаптивна стратегія передбачає три основні дії перекладача: різноманітні заміни елементів першотвору, вилучення окремих елементів та додавання нових елементів. Щодо замін, то вони можуть мати синонімічний, гіпо- та гіперонімічний характер, внаслідок чого відбувається семантична трансформація конкретизації або генералізації. Окрім того, перекладацькі заміни можуть набувати антонімічного характеру, а також використовувати модуляції, пов'язані зі зміною вектора семантичних відношень, наприклад конверсивне перетворення причини та наслідків і навпаки.

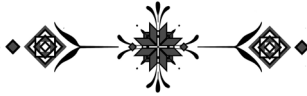
Окрім системної, є і так звана ідеологічна адаптація, зумовлена використанням іншомовного твору для висловлення ідей, співзвучних часові і просторові, у яких перебуває перекладач. Вона починається з добору творів для перекладу і має на меті сприяти змістовному збагаченню цільової культури, ідеологічних проблем, які стоять перед нею. Ця теза відома ще з часів Івана Франка. Чимало українських перекладачів застосовували у своїй творчості прийоми ідеологічної адаптації. Серед них і Олександр Жомнір. Під час вибору об'єкта перекладу О. Жомніра цікавила не лише естетична цінність чужомовного твору, а й його етична та ідеологічна спрямованість, співзвучність акцентам часу, уякому він жив. Про це, зокрема, він пише у ВСТУПНОМУ СЛОВІ ПЕРЕКЛАДАЧА до «Утраченого раю»:

«Мілтонів «Утрачений рай» – хочеться вірити – втрачає читачів тимчасово, бо в переломні історичні епохи, як наша, до нього поверталися і вигравали на цьому. Принаймні Англія свого часу обійшлася («зреформувалась») без жахів Французької Революції, і, аналогічно, США – зреформувалися і реформуються без голодоморів, ГУЛАГів та жахів комунізму. Не випадково, мабуть, у Східній Європі перед остаточним крахом комунізму майже водночас з'явилися нові переклади «Утраченого раю» болгарською, грузинською, польською й російською мовами».

Загалом орієнтована на оригінал, але далеко не буквалістська концепція поетичного перекладу Олександра Жомніра припускає різноманітні образні трансформації, спрямовані на адаптацію іншомовного твору до норм мови перекладу і потреб культури сприймача. Перекладацька стратегія Жомніра жодним чином не виходить за межі того, що заведено називати перекладом. Насамкінець хотілося б наголосити на необхідності подальшого вивчення перекладацьких технік Олександра Жомніра, що дасть змогу розкрити його творчу лабораторію для сучасних молодих перекладачів.

Олександр Забарний

Поет. Перекладач. Учитель

З Олександром Васильовичем Жомніром мене познайомив мій ровесник і літературний побратим Ілля Ліпес. Сталося це в листопаді 1973 року, коли нам з Іллею черговий раз дали «прочуханки» на засіданні літературної студії ніжинського вишу. Ми з Іллею були однокурсниками, щоправда, він студіював англійську філологію, а я навчався на українському відділенні. Ілля був уже визнаним у виші перекладачем, членом літературного клубу «Транслятор», але писав і власні оригінальні твори, а тому відвідував ще й інститутську літстудію. Я ж дебютував на засіданні студії з власними російськомовними віршами, котрі писав ще зі шкільних років, засліплений творчістю улюблених поетів Олександра Блока, Сергія Єсеніна, Володимира Висоцького. У школі мої вірші хвалили: відзначали оригінальність стилю, самобутність образів, стрункість римування.

Зовсім по-іншому поставилися до моєї поезії у виші. Критики не бракувало: звинувачували в наслідуванні, однотипності тем, копіюванні сюжетів, а гострий на язик Микола Коваленко навіть у «мавпуванні», чого, безперечно, я вибачити не міг. От і вирішив звернутися до когось авторитетного з викладачів, хто б міг дати об'єктивну оцінку моїй творчості. До викладачів свого факультету звернутися бракувало сміливості, а раптом засміють, а ще ж навчатися чотири роки. На допомогу прийшов Ілля: «Знаю я таку людину. Олександр Васильович Жомнір. Він допоможе, я вже не раз звертався до нього». Слова товариша підбадьорили. Я підготувався до зустрічі. На кафедрі української мови попрохав у лагідної Валентини Яківни, лаборантки, віддрукувати, на мою думку, кращі мої поезії. Набралося десь сторінок з десять. Звичайно ж, російською мовою.

У четвер, десь годині о шістнадцятій, як і домовилися з Іллею, зайшов до читальної зали «фундаменталки», інститутської наукової бібліотеки, що розташовувалася на вулиці Гоголя. У читальній залі, біля вікна, за столом вмістився дебелий чоловік, з довгим колоритним сивим волоссям, а поряд з ним сидів Ілля. Чоловіка цього я добре знав, бо не раз зустрічав під час ранкових пробіжок на бульварі Шевченка. Колоритна постать, зросту десь під 190 сантиметрів, спортивний костюм, довге сиве волосся, оперезане стрічкою. Біг завжди статечно, дихав розмірено, неспіхом, видко, що бігає вже не перший рік.

Я підійшов до співрозмовників. Ілля відрекомендував мене. Олександр Васильович посміхнувся: «То це ви і є той невизнаний поет?» Я знітився, але через якусь хвилю опанував себе і простягнув йому віддруковані

аркуші. Він занурився в читання. Посмішка поступово сповзла з його вуст. Читав швидко, не коментуючи, зрідка щось виправляючи на папері. По завершенню читання, зняв окуляри, промасажував пальцями втомлені очі і стиха промовив: «Буду відвертим, юначе, ви мене не вразили. Щось десь подібне читав, на щось подібне натрапляв. Але, як для мене, то нічого нового. Але мелодика вашої поезії своєрідна, вона варта уваги. А чи є у вас ще щось почитати? Українською, наприклад?» «Є, – несміливо відповів я, – але в рукописі...» «Давайте, – посміхнувся Жомнір. – Читати так читати!». Я подав йому списаного блокнота.

Цього разу він читав повільніше, роблячи помітки в текстах. Кілька разів посмішка осявала його обличчя: «Що ж, це – значно ліпше, цікавіше, а що головне – оригінальніше, точніше, самобутніше. У цих поезіях ви вже присутній як творча особистість. А хто вам порадив писати російською? На мою думку, українською у вас виходить ліпше. Ще далеко до досконалості, але значно ліпше». Я щось промямлив про оригінальність, але якось зовсім непереконливо.

А мій наставник вів далі: «Запам'ятайте, для поета важливі три речі: власний поетичний стиль, оригінальність художніх образів і самобутність сприйняття світу. Це – та триєдина основа, так звана – підвалина, на якій і будується справжня поезія».

Ці поради досвідченого педагога я запам'ятав на все подальше життя, не раз переповідав їх своїм учням. Не скажу вам, що Жомнір був єдиною людиною, яка рекомендувала мені перейти на написання поезій українською мовою. Пізніше я це почув і від мого літературного наставника Павла Олександровича Сердюка, і від молодого викладача, а згодом маститого літературознавця, професора Олександра Герасимовича Ковальчука, який у нас, першокурсників, читав курс лінгвістичного аналізу. Але Жомнір таки був першим. Саме ці люди і переконали мене повернутися до рідної материнської мови. А ще Олександр Васильович порекомендував мені більше читати української поезії, що дало змогу збагатити мій словниковий запас. Саме він познайомив мене з віршами Євгена Плужника, Богдана-Ігоря Антонича, Володимира Свідзинського, приносячи ці збірки з власної бібліотеки. Для мене це було справді відкриття світу великої, непізнаної допоки Поезії. Скільки в нас відбулося таких зустрічей? Достеменно не скажу. Ми ніколи завчасно не домовлялися про них. Просто я намагався щочетверга, на шістнадцяту годину, бігти до «фундаменталки», щоб зустріти там дорогу для мене людину. Зазвичай це вдавалося.

Олександр Васильович вражав мене ерудицією, багатогранністю непересічного таланту, а ще людською щирістю і бунтарською енергією. Саме від нього я вперше почув про Батурицьку трагедію. А ще на кожну нашу зустріч я брав свої нові поезії. Хвалив їх Жомнір стримано, більше критикував, але робив це завжди переконливо, спираючись на текст. Це і були мої перші кроки до літературознавства. Згодом, від Іллі я дізнався, що Олександр Васильович розпочав свою роботу над «Утраченим раєм» і попросив студентів його не відволікати. Я зважив на це прохання.

Уже на четвертому курсі випадок звів нас побіля стінгазети «Літстудієць», де були вміщені і мої вірші. Він привітно посміхнувся і промовив: «Ну ти, брате, поетично змужнів. Читаю – пристойні вірші!». Я щиро подякував наставнику.

Минули роки... Після завершення навчання у вишій мої життєві дороги не перетиналися із життєвим шляхом Олександра Васильовича. Від друзів з літстудії знав, що він пішов із інституту й зосередився на перекладацькій діяльності. У його доробку переклади п'єси Вільяма Шекспіра «Цимбелін», роману Сомерсета Моєма «Місяць і мідяки», твори знаної американської поетки Емілі Дікінсон, низка перекладів до «Антології польської поезії». Проте найбільшим його здобутком у галузі перекладу можна вважати твір Джона Мілтона «Утрачений рай», над яким він ретельно працював понад тридцять років, аж до останніх днів свого життя.

1992 року я повернувся до рідного вишу вже як викладач. Доля подарувала мені ще декілька зустрічей із шанованою мною людиною. Їкожного разу він вітав мене щирою посмішкою і фразою, яка згодом стала традиційною: «Привіт, поете! Вірші ще писати не кинув?». Я заперечливо хитав головою і починав ділитися новинами із культурницького життя вишу. Його це цікавило. Він вітав мене із захистом дисертації. Саме від нього я почув історію про приїзд до Ніжинського педінституту в жовтні 1965 року Бориса Антоненка-Давидовича, творчість якого була в спектрі зацікавлення моїх наукових уподобань.

На початку 2000-х років, коли я вже працював на посаді проректора з навчально-методичної роботи інституту, виникла реальна потреба в оновленні експозиції музею Ніжинської вищої школи. Ми з колегами вирішили ліквідувати «білі плями» в історії вишу, відродити правду, оприлюднити «замовчувані історії» про викладачів та студентів, які зазнали політичних утисків з боку адміністративної системи та КДБ. А таких «Справ» зібралось чимало... Перелічу головні, які закарбувала пам'ять: «справа доцента М. П. Сайка», «справа доцента О. Д. Королевича», «справа доцента А. К. Костінова», «справа доцента Г. П. Васильківського», «справа доцента М. С. Чубача», «справа професора І. К. Чаплі», «справа Л. Й. Коцюби». Було і кілька гучних подій в інституті, які набули розголосу в Україні. Зокрема, це: «Телеграма Олесеві Гончару на підтримку його роману “Собор”»; «Приїзд до інституту в 1968 році письменників Григора Тютюнника, Євгена Гуцала, Миколи Вінграновського, Бориса Олійника, критика Анатолія Шевченка і порушена ними проблема «з мовного питання». Ну і, звичайно ж, огорнута таємницею «справа про передачу за кордон трактату Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?»». Залучили до збору і підготовки матеріалів до оновленої експозиції музею безпосередніх учасників та очевидців тих подій, яких виявилось надзвичайно мало. Чи, можливо, частина викладачів вирішила просто змовчати?

Олександр Васильович Жомнір про свою дисидентську діяльність розповідав неохоче, ...хоча і не заперечував: «Так, справді, телеграму Олесеві Гончару підписував, навіть редагував. Але ініціаторкою цієї справи була

Леся Йосипівна Коцюба, розумна і вродлива така молодичка, та ще декан факультету Григорій Аврахов. Так, трактат Івана Дзюби читав, давав мені Дмитро Сергійович Наливайко. Дещо там поправив..., терпіти не можу стилістичних невправностей! *(За першою своєю освітою Олександр Васильович Жомнір – учений-філолог. Закінчив українське відділення філологічного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка. Саме за правками О. Жомніра було з'ясовано, що до видавництва «Сучасність» у Мюнхені потрапив саме «ніжинський варіант» трактату. – прим. автора).*

Наша розмова відбувалася на лаві біля старого корпусу, але власне фото того часу для експозиції музею він все-таки надав.

Уперше на квартирі в Олександра Васильовича я побував у тому ж таки 2000 році. Ми з моїм щирим другом і колегою, Олександром Євгеновичем Гадзінським, (на той час керівником літературної студії університету) взялися впорядковувати й редагувати літературний збірник студії «Заспів». 1965 року за редагуванням Дмитра Сергійовича Наливайка вийшов поетичний збірник «Перший заспів». Свої вірші в ньому опублікували Євген Гуцало, Віктор Вовк, Володимир Мордань, Леонід Коваленко, Євген Дьохтяр, Віталій Пригоровський та інші літстудійці. А ми запланували у своєму збірнику охопити творчий хронологічний відтинок життя студії з 1965 року і до 2000-го. А сімдесяті-вісімдесяті роки ХХ століття – найплідніший період перекладацької студії «Транслятор» у Ніжинському педінституті. На наше прохання надати тексти, які він зберігає в себе, Олександр Васильович відповів так: «Ну й вигадали ви таке, хлопці, та мені простіше запросити вас додому, а ніж пів бібліотеки переносити сюди. Приходьте і вибирайте, що потрібно. Сашко он знає, де я живу. Тільки пляшку не забудьте прихопити» – завершив жартома. У домовлену годину ми зайшли в його простору квартиру № 129 на вулиці Шевченка 99-Г, що була розміщена на п'ятому поверсі. Мене вразила та кількість книжок, що містилася там. Книжки були скрізь: на підвіконні, на столі, у вітальні, навіть на кухні. У мене мимоволі вихопилося: «Ого!». Жомнір посміхнувся і сказав: «Це моя стихія...» Книжки були українською, російською, польською мовами, але як на мене, то найбільше англійською. Чи то так видалося? Пляшка ужгородського коньяку виявилася не зайвою. І допоки Олександр Євгенович порсався над паперами, які йому надав господар, ми з Олександром Васильовичем гаяли час у розмовах. Саме там я вперше почув, що за часів Другої світової війни, у 1941–1943 роках, у невеличкій подільській оселі сільського бондаря Василя, Сашкового батька, розташовувалася конспіративна квартира уславленого радянського розвідника Миколи Кузнецова. А ще він розповідав про своїх друзів-колег, бравих вояків-ветеранів, доцентів Олександра Маркіяновича Шумана та Івана Петровича Костенка, з якими міг дозволити собі перехилити чарчину, а то й дві. Та найбільше мовилося в той вечір про його переклад «Утраченого раю», він багато цитував з пам'яті, міг одразу пропонувати на вибір кілька варіантів. О, яка чудова і довершена була в нього поетична мова! Справжній велет українського перекладу. З когорта славетних:

Максима Рильського, Бориса Тена, Григорія Кочура, Миколи Лукаша, Дмитра Паламарчука. Коли згадую ту зустріч, закриваю очі, а уява відтворює його голос, його вірші. Що то значить – закарбувалося в серці.

На двохсотлітньому ювілеї вишу, у 2005 році, радо вітав його серед почесних гостей. Бачив в оточенні письменників Володимира Морданя, Леоніда Горлача, Віктора Вовка, а потім з вихованкою Ганною Козачкою. Кремезний сивий велет.

2007 року мав честь бути запрошеним на його 80-річний ювілей. Святкування відбувалося в готельному ресторані «Чайка», що у самому центрі Ніжина. Олександр Васильович був в ошатному новому костюмі і вражав присутніх своїм добрим гумором. Було багато квітів і привітань. Була численна делегація з його рідного факультету, з Києва завітав професор Олександр Астаф'єв – чудовий поет і перекладач, озвався привітанням із США Ілля Ліпес. Було подружжя Гадзінських. Був його колега-перекладач, доцент Іван Харитонов, його пожиттєвий опонент. Навіть за щедрим застіллям вони повели суто професійну суперечку. Ледве вгамували...

Коли видалася хвилинка для перепочинку, ми вийшли на ганок ресторану подихати надвечір'ям, я набрався сміливості і запитав у Жомніра:

– Олександр Васильовичу, ви прожили таке славне творче життя, брали участь у важливих для вишу акціях, зберегли в собі дух непокори, невже товариші з КДБ ніколи не турбували?

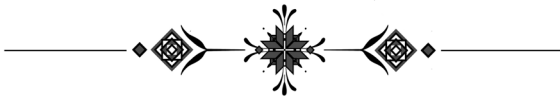
– Ого, ще й як турбували! Особливо, коли навчався у Львові. Викликали на допити й очні ставки, кілька разів навіть прикривали. А їм на другий день дзвінок з Луб'янки, від батькових друзів по підпіллю: «Не чіпати! – ото і вгамувалися». Він щиро посміхнувся і перевів розмову: – То ходімо вже до столу, гості зачекалися!

Коли похмурого весняного дня, 12 травня 2018 року, мені і моїм колегам довелося провадити Олександра Васильовича у Вічність, ніхто не стримував сліз. Скупа чоловіча сльоза прокотилася і моєю щокою. Відійшов за світи не просто Поет, Перекладач, Учитель. Відійшла Людина, яка тримала на своїх раменах небо Українського Духу! Світла йому пам'ять.

1.09.2024 р.

Микола Шкурко

Сердюк і Жомнір: диптих

Для мене Павло Олександрович Сердюк (1926–1999) і Олександр Васильович Жомнір (1927–2018) залишилися в пам'яті серед дбайливих зберігачів рідної мови поряд з іншими патріотами старшого покоління, такими як Микола Наумович Шуст, Пантелій Іванович Шкурко, Яків Пилипович Красовський...

Навіть у прізвищах Сердюка і Жомніра було багато спільного, що вказує на приналежність їхніх предків до військової верстви — одного до козацької (сердюків), другого до польської (жомнірів). Обидва з воєнного покоління, стали глибокими шанувальниками і знавцями рідної мови, що й спонукало їх до участі в Ніжинському товаристві української мови імені Т. Г. Шевченка, як тільки повіяло вітром національного піднесення.

Познайомився я з Павлом Олександровичем спочатку опосередковано. Він мав їхати до Чернігова на установчу конференцію обласного товариства мови, але не зміг, здається, через хворобу, тому порадив Станіславові Панасовичу Реп'яху, очільникові обласної організації Спілки письменників України, запросити мене. Так з подачі Павла Сердюка я став просвітянином з 15 січня 1989 року. А на установчих зборах ніжинського товариства 25 лютого того ж року Павло Олександрович головував і був помічником мені впродовж усього часу очолювання товариства. Така допомога була важлива через те, що засідання товариства відбувалися в знаменитій 215-й аудиторії, що поруч із кабінетом катедри української літератури Ніжинського педінституту, на якій працював Павло Олександрович, і його мудрі зауваження вносили елемент упорядкованості й авторитетності ухвалюваним рішенням. Думаю, що така позиція старшого товариша впливала з його життєвого досвіду співіснування особистих поглядів і панівної ідеології.

Павло Сердюк прибув на роботу в педінститут у розпал історії, пов'язаної з національно-патріотичною позицією групи викладачів-філологів, що завершилася звільненням з роботи його колеги Лесі Йосипівни Коцюби за участь у розповсюдженні праці Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» До цієї групи належав і Олександр Жомнір, але Павла Сердюка, утримало, мабуть, від участі пережито до того. Тож коли 1990 року на зборах товариства висували в народні депутати кандидатуру Віталія Ростального, він запропонував альтернативну —

Юрія Мушкетика. Це було зроблено у властивій йому манері делікатного переконування в душі довірливої, майже інтимної розмови. Пізніше Павло Олександрович якось звернувся до мене у справі працевлаштування онука Сашка листом, стиль письма якого перевершив мою уяву про комунікативні можливості української мови. А коли прочитав його відповідь на співчуття у зв'язку зі смертю доньки, опубліковану в газеті під заголовком «Прекрасна і в горі», то зрозумів, яким Майстром слова він був. А за місяць не стало і його самого, що спонукало вже мене до публікації відгуку на його відхід під заголовком «Слово про Добротворця».

З Олександром Васильовичем Жомніром я підтримував дружні взаємини майже 30 років – так само з часів діяльності Ніжинського товариства української мови імені Т. Г. Шевченка. Тоді в товаристві було більше інженерно-технічних працівників та робітників ніж педагогів, тому було важливо, щоб на засіданнях були присутні викладачі педінституту. На одне з перших зібрань прийшов Олександр Жомнір і відтоді став учасником помітних заходів товариства. Запамятався розважливий тон виступів Олександра Васильовича, чітка аргументація, бездоганна мова. А коли він виступав як член Ради товариства у міському Будинку культури чи на сесії міської ради, то його промова ставала не тільки доречною, а й авторитетною. Поза ж очі він частенько глузував з тих, кому «по руску какось льогшей».

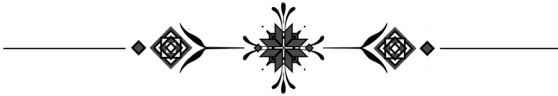
Те, що Олександр Жомнір був високофаховим перекладачем художньої літератури з англійської мови на українську, я знав, як і те, що працював він «у шухляду», задовольняючись самим процесом творчості, а не отриманням лаврів визнання. Якось на початку діяльності Просвітньо-виробничо-комерційної фірми «Сяйво» попросив Олександра Васильовича скласти пропозицію до співпраці англійською мовою. Наші партнери були подивовані вишуканим стилем тексту в душі минулих століть. Я бував у подружжя Олександра і Марії Жомнірів удома, знав погляди гостинного господаря, дещо з його родинного життя – сина православного священника на Рівненщині за Польщі. Радив написати спогади для пам'яті, як це зробив Ігор Качуровський, але навіть факт почесного поховання праху земляка-літератора в рідних Крутах і подарована книга мого листування з ним лише сколихнули душу старшого друга, але не настільки, щоб розкритися публічно. Бували разом на Меморіалі героїв Крут під час щорічних ушанувань, засиджувалися в селі за поминальним столом у дядька Грицька Ворони (1929 р. н., дай, Боже, йому здоров'я ще пожити), який згадував з дитячих літ про Ігоря Качуровського...

Обох просвітників провів до місця спочинку на ніжинських берегах.

02.01.2025 р.

Ганна Васильченко

...І недорізаний жайвір

Писати про Жомніра – ще той квест. Перш ніж узятися до справи, я вийняла теку з листами Олександра Васильовича і кілька днів перечитувала накопичене впродовж майже 27 років. Кілька таких (тільки з листами до нього) залишались у Ніжині, а по смерті (так було визначено) усі теки з матеріалами листувань формально втрачали хазяїна-адресата і мали розлетітись по різних містах і повернутися в «перші» руки. Моя – не повернулася, і я деякий час навіть не знала, що Жомніра вже нема...

Немов заново прожите життя. Немов знову та далека, квітуча, багата на перспективи студентська молодість... І в кожному листі на початку: «Мила Галочко!» або «Привіт, Галочко!», а в кінці «Реагуйте бурхливо. Ваш Жомнір». Нерідко було і: «Чому мовчите?! ч. в.» з приміткою «чорт візьми».

Чому після закінчення мною інституту він все ж таки наче тримав мене за руку, не відпускав у вільне, не залежне від нього життя?

Коли я вступила до НДПІ 1977 року, я вже мала певний літературний і журналістський досвід, бо встигла попрацювати в редакції районки коректоркою і кореспонденткою і навіть мала вже літературний псевдонім Ганна Козачка. Звичайно, це не пройшло повз увагу викладача. Він шукав у нашій студентській масі тих, з ким у майбутньому планував звершити грандіозний задум – перекласти якомога більше з 1775 віршів Емілі Дікінсон, американської поетки ХІХ ст. Отож і не дивно, що орбіти наших доль перетнулися.

Я не пам'ятаю враження від першої зустрічі з ним, як не пам'ятаєш першого враження від батьків. Так наче от був і все.

Одразу – проба пера (і пензля) у «Трансляторі»: переклад кількох віршів з білоруської, потім два сонети Шекспіра, щось із Байрона... (для непоінформованих: «Транслятор» – це така періодична рукописна стіннівка, де поряд з перекладом розміщувався і оригінал для порівняння).

Треба сказати, що я жила в порубіжжі (північ Сумської області, що межує з Брянщиною) і спілкувалася мовою-покручем. Жомнір пробудив у мені глибинні джерела моєї українськості, відкрив для мене літературний світ Ліни Костенко, Євгена Гуцала, Дмитра Іванова, Оксани Забужко, Богдана-Ігоря Антонича...

Жомнір був великий словолюб і спілкувався завжди квітчасто, образно і по-українськи. Ї не закохатися у свою ж рідну мову в мене шансів не було. Одразу в нашому творчому спілкуванні з'явилося слово «дегустація» стосовно процесу слухання, аналізу й обговорення наших з ним перекладів.

Мене не відлякувала його деяка ексцентричність і дивакуватість. Зрештою, усі ми вирізняємось чимось. Своїм виглядом він нагадував мені хижого птаха. Але мені працювалося з ним комфортно – ми були на одній хвилі. А коли випускали «Транслятор» чи працювали над курсовою, засиджувались за «дегустаціями» допізна в інституті, я не відчувала незручності. Якось було по-пацанськи свobodно. Раз навіть в одне з таких пізніх засідань він урочисто проголосив: «Ганно! Ви для мене – хлопчисько!» – і ляснув мене по коліну своєю міцною дебелою рукою. Це за моєї жіночної фігуристості і пишної довгокосості! Хтось би, може, й знітився, але якийсь зухвалий хлопчисько таки жив у мені з дитинства.

Та то все було за дужками. Головним була творчість: спільні «дегустації», перша спільна публікація перекладів з Е. Д. (Емілі Дікінсон) у «Літературній Україні» 1981 року; курсова з філології за творчістю Е. Д. і кілька порівняно самостійних перекладів у додатку до курсової; періодичні вечірні довгі години, коли на завтра мав з'явитися черговий випуск «Транслятора». Я часто відповідала за машинопис, а Маруся Шустакевич – однокурсниця – за художнє оформлення. Вона гарно виводила заголовки, а я ще часом долучалася до ілюстрування. Такі ми були творчі. За це нас Жомнір і любив.

Часто були спільні вечірки в дружній атмосфері під бардівські пісні Б. Окуджави в товаристві неординарних творчих людей як от А. Мойсієнко (тоді – молодий викладач філфаку) чи непересічний талановитий оповідач-прозаїк, поет і художник І. Просяник... З подачі Жомніра познайомилася з молодими поетами О. Гадзінським та А. Шкуліпою і літстудією П. О. Сердюка. Я кілька разів навіть побувала на засіданнях студії. Але мої оригінальні поезії програвали на загальному фоні. Жомнір уже встиг посіяти в мені зерно критичного ставлення до своєї творчості. Колись пізніше в листах він мені знову нагадає (реакція на якийсь із моїх віршів): «...Галочко! думаю, що ви розумієте, що це не нове /підкреслив/ слово в поезії і літературі. А для іншого – чи варто гаяти життя?» (лист від 20.IV.82). Натомість заохочував до перекладання. Колись (знову ж таки в листах) він сказав так: «А от щодо перекладів (у цьому випадку з ЕД) – то справа інша. Вгризтися в чужого генія /підкреслив/ і відкрити його нашим читачам – почесне діло. Без нас – він мертвий, хоч ми – далеко не генії».

...Були і гостини вдома з дружиною Жомніра Марією Антонівною з неймовірно смачними обідами, які насправді (скільки його пам'ятаю) драгували Жомніра страшенно, і він сварився на свою М. А. за те, що вона його «розкормлює» і називав усяке споживання їжі «свиняче діло» і часто сідав на овочеві, зокрема морквяні, дієти. А іноді його страви (це вже коли не стало Марії Антонівни, і нікому було контролювати процес)

були абсолютно неістинні, мали (м'яко кажучи) неапетитний вигляд (а часом і запах), а Жомнір із затаєю впертістю наполегливо припрошував скуштувати це.

Та то вже було в іншому, післястудентському житті.

Якось усе відбувалося стрімко — оте «вростання» з головою в пере-кладання. Це мене навіть лякало: треба було віддати всю себе ОЦІЙ Е. Д., яку майже ніхто не знає. А як же майбутня сім'я?! Купа дітей? Гарний будинок із садом?..

А ще відчувалася велика прірва між мною — маленьким писклям, що випав із гнізда, — цим розтріпанним великим і надзвичайно розумним птахом з гострими очима і довгим носом. Він немов чаклував, коли цитував улюблені рядки з Шевченка чи Гете (німецькою), Байрона, Шекспіра (звісно ж, англійською), щось польською, білоруською... Заплющував очі, напружував лице і снував волохатими бровами вгору-вниз якийсь час, а тоді його проривало, і він декламував повільно і дуже виразно, з наголосами, паузами, з прицмокуванням і зазвичай з піднятим вказівним пальцем дебілої руки.

Чи під силу мені те, за що я берусь?

Часто відбувався і процес «розжовування» текстів. Це не просто підрядник, а занурення в атмосферу тогочасного моменту. Моїх знань не вистачало розібратися в подвійних (а то й потрійних) значеннях іномовних поетичних рядків — бракувало життєвого досвіду — і, зрештою, у мене не було самої збірки віршів Е. Д. Вона була тільки в Жомніра. До речі, для зручності він розділив її на чотири чи п'ять «томиків», сам змайстрував цупкі палітурки до кожного і позначив римськими цифрами. Мені навіть довелося раз чи два з'їздити в Київ до якоїсь з бібліотек. Там знайшовся один екземпляр для роботи в читальному залі, а другий — був на руках (виявилось, у Д. Павличка). Жомнір домовився з ним (були добре знайомі, здається, вчилися разом у Львові), аби дозволив мені скористатися оригіналами. Отож мені випало попрацювати в кабінеті самого Павличка у квартирі на Хрещатику. Правда, Дмитра Хомича не було вдома — сама донька Соломія.

О, це був справжній храм: велика вітальня з різнорівневими двома просторами, книги до стелі і письмовий стіл на узвишші. І головне — ідеальний порядок.

Натомість Жомнірова «печера страху», як він сам називав свій робочий кабінет у квартирі, мала зовсім інший вигляд: грубезні саморобні дощані полиці, на яких чи-то стояли, чи просто були накидані книжки в тільки йому відомому «порядку». На столі й на підлозі валялися речі, які «не дійшли» до смітника, і нам доводилося переступати через них. Поміж усім цим похмуро позирав з покута намальований образ Кобзаря в посірілому від віку рушнику (портрет дуже великий і чомусь дуже темний) і старовинна мідна таріль з барельєфом Д. Мілтона на стіні над «лігвом» (визначення Жомнірове). Історію її появи в їхній оселі Олександр Васильович описав у передмові до видання «Утраченого раю». Я б не назвала це творчим безладом, який допомагає в роботі творця. Коли треба

було знайти ту чи іншу книжку, часопис, вирізку з газети, ми витрачали купу часу на пошуки, які нас вимотували і призводили на початках до суперечок, а далі й до сварок. Мені й досі дивно, як Йому вдавалося перекладати такі дивні речі, як «Цимбелін» В. Шекспіра і той самий «Утрачений рай» у цьому безладі...

Якось я (за відсутності Жомніра) похазяйнувала там чисто подівчачому: прибрала, поганяла мишей на полицях, поставила рядочками книжки, за темами – газетки, журнальчики, течки зі шнурочками (тут – чернетки, там – начисто передруковані). Словом, старалася... А натомість були блискавки й громовиці. Відтак мені було закрито вхід до «печери страху», і ключ від неї Жомнір завжди носив із собою...

Колись, через якихось 20 років, мені поталанило побувати ще в одному робочому кабінеті ще однієї видатної людини – Д. Іванова. Саме тоді над'їхав з Канади Ілля Ліпес, з яким я була знайома тільки через його переклади в «Трансляторі» і розмови про нього з Жомніром. Олександр Васильович завжди ставив мені за приклад його – Ілли – завзяття до перекладання, як от у листі до мене за мою бездіяльність: «...ганьба для нас – лінькуватовайлуватих малоросів, що Ліпес з азартом і не без моєї допомоги вже / підкреслив/ переклав на рос. мову 60 віршів Е. Д., 40 – Джона Кітса і 30 – інших, кілька опублікував уже і пробиває в Москві...» (8.9.84 р.)

...Так от, мене знову вразив порядок і ошатність місця, де творить поет. Тоді саме Д. Іванов отримав Шевченківську премію за збірку поезій «Село в терновому вінку», по примірнику якої нам з Іллею і подарував...

Врешті за все безладдя, розхристаність і неорганізованість у побуті я стала називати Жомніра Стріклендом. А ще за його ставлення до результатів перекладеного ним: він ненавидів графоманів, а особливо тих, хто за життя поспішає до успіху і слави, і щосили утримувався від великих публікацій. Здавалося, він, як Стрікленд, готовий кинути все, створене ним, у вогонь. Насправді він просто довго виношував, виколисував у душі майбутні рядки, щоб вони свого часу, як коштовне каміння, сяйнули в глибах сірої породи...

Він повсякчас застерігав мене від поспіху (на шляху до публікацій). Після прочитання мого перекладу п'єси Роберта Люса «Амхерстська звабниця» (це вже 90-ті роки) він пише в листі: «...нам треба зіграти роль генія, наскільки це можливо, тобто зробити все, щоб з-під перекладів не стирчали вуха пересічного віршаря. І ще. Я помітив один важливий принцип в усіх вдалих, в т. ч. геніальних, перекладах. Окрім їхнього загальновідомого не буквализму, там завжди є елемент прояснення / підкреслив/, розпрозоролення оригіналу... З іншого ж боку на це розпрозоролення там завжди чигає, особливо у “негеніїв”, опошлення чи баналізація. ... І на останній я часто ловлю себе...»

Не бундючитись, не випинатися, не надувати щоки, чхати не те що на розкіш, а й на елементарні зручності, здавалося, оце і є його бажане і наміряне, і, боронь Боже, тільки не гонитва за медалями і славою ціною рівня якості оприлюдненого. Знову з листа 90-х: «Старичок-графоман. Про якого я вам згадував в одному з листів, видав уже третю (!) велику збірку “поезій

під заголовком “Росинки волшебства”, так що в сумі його опублікований за життя доробок набагато більший, ніж у Шевченка, Стуса, Симоненка, Лермонтова і т. д.». Далі називає його поетичні «ізліяння» – «поетичні виливки» і каже: «...графоманство лишається графоманством, хай і опублікованим. – Ї продовжує, – Я не хотів би, щоб з мене “струїлось” подібне віршоване “волшебство”, хоч оригінальне, хоч перекладне. Ї, сподіваюсь, вам воно теж не імponує. А от між собою ми можемо і повинні розбиратися, що та як, і вирішити, чи і що саме, варто показувати людям...»

Діставалося на горіхи і його колезі, з яким Жомнір працював в інституті, І. К. Харитонову за деякі його поетичні практики. Я була свідком їхніх запальних дискусій (переважно по телефону) і бурхливих полемік з цитуванням, потрясанням руками і головою, тицанням у покреслені (тобто вже прорецензовані Жомніром) тексти подарованого йому примірника, від якого ще пахло друкром...

Якось мені вдалося порадувати Жомніра своєю публіцистикою (хоча він чекав від мене перекладів з Е. Д.). Ця тема переслідувала мене зі студентських років. Я вже працювала в школі, випускала «Транслятор» із учнями, викладала англійську, та мені боліло наше «без’язичіє» і «льогчейство» (це кому, як казав Жомнір, «по-руські какось льогше»). Я навіть написала статтю в районку під заголовком «Самогубці в національних костюмах, або бацила національної несвідомості», у якій із Жомнірівською прямою висміяла ставлення нашого місцевого вчителства і керівництва освітою до української мови, за «шароварщину» у вигляді учнівських оглядів народної творчості (раз на рік!) і повсякчасне плювання на саму мову в навчальному процесі (зачепила своїх «руськoязичних» колег і тих, від кого залежала моя майбутня атестація). Згодом цю статтю надрукували в «Л. У.», після чого Жомнір написав: «Ростете, Галочко. Давайте вас “засватаю” в якийсь журнал». Саме тоді з’явився культурно-аналітичний часопис «Art Line», і там надрукували добірку перекладів О. Жомніра з Е. Дікінсон. А потім і кілька моїх сонетів. Ось один із Жомнірової добірки:

861

Розріж-но Жайвора – побачиш
Червоні й срібні Краплі вліти

В намисто Співу – хай для тебе
Бринить, мов давня Лютня, літом.

Спускай-но Став – хай лиш для тебе
Заграє кришталеvim виром.
Ох! Наекспериментувались!
Тепер, Хомо Невірний, вірим?

(див. AL, 1997, 12, с.78)

Ї от за прочитанням і обговоренням усіляких тем часопису (іноді, здавалося, далеких од літературних), за копирсанням у новому розривному романі (чи-то повісті) О. Забужко про «польові дослідження...» у нас визріває

рішення схопити момент і увірватись у це довкола літературне середовище із серйозною статтею (від мого імені) під назвою «...і недорізаний Жайвір». Жомніра підштовхувало моє бачення проблеми спекулювання в різних сферах мистецтва елементами еротики, сексу і т. ін. і мій вірш-відповідь, вірш-транспозиція до 861-го з Е.Д.

Ріжте Жайвора, ріжте!
Сирим або смаженим – їжте!
З хлібом його наминайте!
Сількою посипайте,
А щоб смачніше – перцем!
Дістались до серця?

«То було хвилинка в наших дискусіях, – коментував Жомнір. – Але які глибокі ці мотиви в геніальної Американки!» От хоча б «Мисливці кажуть: Олень...» (165), або 842... (він невеликий, наведу повністю):

Добре бачити зі сховку,
Як полюють тебе в лісі –

Не шкода, коли і зловлять,
Якщо Пес достойний Лиса.

Знаєш – то й мовчи,
А розкажеш – краще,
Якщо будуть слухачі
Путящі

Так трапилось, що цей вірш ми з Жомніром сотворили (переклали) удвох. Саме друга строфа в мене була мелодійніша, але, на думку Жомніра, і банальна. З цього приводу він мені так написав у листі: «Нагадує: Е. Д. / підкреслив/ скупа і сухувата і аж ніяк не сентиментальна. Ще – вона ворог затертих “поетичних красивостей”. Перекладаючи, краще переборщити в цьому плані, аніж спотворити її поетичну сутність.

Пишіть,
дзвоніть,
приїжджайте.
Ваш (м)учитель».

Жомнір знав, чому іноді він виступав у ролі мого (м)учителя. Жарти жартами, а я розривалася на сто клаптів: сім'я, діти, городи, хвостате, рогате і дзьобате господарство, школа, співання в хорі, поїздки на всілякі конкурси або в Ніжин до Жомнірів-Литвиненків (у Марії Антонівни було своє прізвище), іноді й перекладання з Е. Д. Часом Марія Антонівна вклала в Жомнірів конверт і свій допис до мене: «Будь здорова, не кисни, а виконуй “п'ятирічний план”, за тебе його ніхто не виконає краще, робота і в 40 буде роботою, а те, що ти робиш зараз, – молодість. Краще красиві та

розумні діти, ніж каліки-вірші, яких так багато плодять особи обох статей. ...Ти зараз мадонна, яку оспівували і малювали великі художники. Пишеш, що пасеш корову, нічого страшного нема в цьому, зривають сили на краще. ...Будете ростити дітей і молодий сад, пускати коріння на землі і у землю глибоко. Що має своє коріння, тому добре жити на землі». (8.8.84)

І згодом (8.9.84): «...переклади можуть почекати, а діти — це таке, що не чекає, то наше майбутнє, щасливе чи тривожне. Ти мати, значить права, як говорив Сухомлинський».

А Жомнір собі: «Дайте мені щось з Е. Д! І покажіть “Дзівосні” (“Дзівосныя прыгоды” — віршована казочка білоруського поета Володимира Дубовки, 1900 — 1976). І вже через кілька днів: «Привіт, Галочко! ...Мовчите? Жаль. Послухайте віршик:

Стоять сухі кукурудзи,
 Й сухе золоття суше просо.
 Лелека, мов старий грузин,
 По жовтім полю ходить босо.
 Лисиця їла — і нема —
 Облизується в жовтій тиші.
 Хмарина-мама йде сумна
 За хмаренятком у узвишші...
 Дружина спить, а на столі
 Лежать панчохи і в'язання.
 Вікно — стовбичить чорт до рання;
 Зоря і чорт на чорнім тлі.
 Щось в тому чорті є від мене,
 Для мене є щось у зорі.
 Дороги стеляться в черлене,
 А жовта хмара угорі.

Мені подобається все, особливо той грузин! А вам? Напишіть самі таке — похвалю.

Ваш О. Жомнір»

Боюсь помилитись, напевне це НЕ його вірш, хоча, цитуючи когось, він обов'язково підписував...

Наступного разу: «Доброго дня, Галочко! Чи одержали мого листа з кінця квітня? Чому так наполегливо мовчите? Ліпес привіз (привіз!) для “Translatora 5 віршів; другокурсниця Кириченко — 3 і вивершує ще два. Гадзінський — 1 і ще... Невже, ч. в., у вас не знайдеться чого-небудь?

Послухайте Е. Д, початок:
 Ні, то була не смерть, бо я
 Звелась, а мертві всі лежали,
 Й не ніч — бо язикаті дзвони
 Волали голосно — день, день! —

...

Що зробили з “Павучком?” між іншим, я відправив його М. А. на село... Її відгук: “Не гірший, але й не кращий за тих, що друкують, а треба, щоб була поезія”». Що ж, не вийшов тут з мене Платон Воронько...

Я дуже цінувала її думку. І сам Жомнір постійно пробував свої переклади на її слух і літературний смак. Коли я все ж спромоглася на кілька перекладів з Е. Д., Марія Антонівна написала: «...я стала читати твої переклади. Прочитала одним духом. Вони мені дуже сподобались, бо в них є душа, поезія і ще щось таке, чого нема в інших перекладах. В Ол. В. — правильність, але ж Емілі Жінка, яка любить, але не сміє дати волю своїй любові. І все це “не сміє” вихлюпнулось у віршах. Молодець, Галочко».

Жінка всередині мене брала гору. Чомусь я опиралася перспективі «покласти життя на олтар перекладацтва» (Жомнір). Писала пісні (колискові, про матір, про кохання...), якісь вірші, розривалася між школою і сім'єю і невчасно відповідала на Жомнірові листи...

Коли нарешті мій лист приходив до Жомніра, він радісно реагував (часто з лікарні, і міг писати о 2-й чи о 4-й годині ночі): «Вашого довгоочікуваного листа отримав... На radoщах... навіть чарочку випив за вас. ...Пересилаю вам також “свою” Е. Д. — весь віршик, частинами якого “дражнив” вас у попередніх листах...».

Пізніше: «Дякую вам за листа. Коментарі, вірші!» Ми обговорювали, поправляли. Так народжувалася поезія — він працював прискіпливо й неквапливо над кожним віршем.

...Чомусь ми згодом махнули рукою на еротику в мистецтві, на критику й публіцистику, на авторів, що (цитата з Жомніра — неповна) «кривим стриптизним ножом... роблять характері від... до самого підборіддя... але правдивість після розтину абсолютно не відрізняє ворону, горобця і т. д. від Жайвора! Ворона має навіть переваги — більше м'яса...»

...Так тривало більше 20 років. Повиростали діти. Я кидалась з однієї крайності в іншу: самотужки видала збірку колискових, створила вокальний ансамбль «Любава» зі своїми колегами — учительками, а також сімейний ансамбль, мріяла про кінно-туристичну базу (і навіть придбала верхового коня), корови, шкільний «Транслятор». Часом щось перекладала... Жомнір хвалив і називав мене «Ганка-локомотив». До Жомніра їздити ставало все важче. І не лише через сімейні перепони. Я щоразу, як тільки переступала поріг «Старого», як він сам себе називав тепер, хапалася за віник і швабру і починала метушитися. Це його дратувало: не за цим, мовляв, я приїхала — треба щось «продегустувати», а ще багато передрукувати з чернеток, бо почерк О. В. чимраз гіршав.

Часто до нашого «дискусійно-дегустаційного клубу на виїзді» доєднувалася В. Сториця (Валентина Йосипівна Белявська). Жомнір називав нас своїми Музами і періодично влаштовував наші «дегустації» з прицілом на найбільш повну в Україні збірку перекладів з Е. Д. Ми іноді працювали в «печері страху», а іноді виїздили до столиці на якісь особливі заходи (презентація книжки С. Ткаченка у Спілці письменників).

Саме з Валентиною Йосипівною ми міцно взялися за «Жомнірову» Е. Д. з ініціативи його старшого сина Віктора (який, до речі, звершив

видання «Утраченого раю» після смерті батька). Але шкода, що те все відбувалося без самого Жомніра. Ми зібрали увесь накопичений доробок, набрали на комп'ютері все, що вдалося прочитати, і склали в окрему теку нечитабельне або те, що «Старий» відклав на доопрацювання. Можливо, комусь із нас вдасться розібрати його нерозбірливий почерк і видати згодом повнішу збірку його перекладів. Проте і доля цих, близько 400 віршів Е. Д., перекладених Жомніром і нами, не зовсім зрозуміла. Адже всі матеріали — у сина Віктора Олександровича в Росії. Проте якось мені зателефонував (аж із Штатів) онук Жомніра Стас і за 4 хвилини, що ми спілкувалися, я лише розібрала слова: «не хвилюйтеся, книжка вийде... інститут літератури (???)» Це було пів року чи рік тому.

Хотілося б, аби Жомнір ожив у невмирущих поетичних рядках. А для нас, на кого він сподівався за життя, став іще одним стимулом, поштовхом до роботи, нагадуванням про те, що не потрібно гаяти час, а то може й не трапитись нагода (чи людина), аби довершити недовершене. Особисто для мене — це збірка поезій Емілі Дікінсон, яка добиралась до мене з далекої Канади (дякую І. Ліпесу) і лежить на видному місці в сільській хаті (моє помешкання) і волає голосом Жомніра: «Ганно! Не будьте домашньою куркою!»

І ще одна, задумана разом з ним і не довершена робота, — готовий макет книжки «Ніжний Ніжин», до якої Жомнір надав три своїх вірша і обіцяв написати передмову чи супровідну і так і не зробив цього. Ми планували видати книжечку ще до 200-річчя Ніжинської вищої школи.

Тут хочу згадати слова своєї пісні, яку Жомнір любив і плакав, слухаючи (може, він тоді згадував свій «Утрачений рай»):

І я сюди колись прилину // печальним співом журавля // і вже ніколи не покину // цей рай під назвою Земля...//

Він залишив по собі багато запитань і незавершених справ, але й створив речі, які переживуть багато поколінь, — це його переклади.

724

Не важко сотворить життя —
Бог робить се щодня.
Творіння — милі вибрики
Його величності.

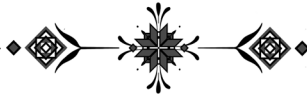
Не важко — знищити життя,
Бо економний Бог
Не наділя безсмертям
Всілякі випадковості.

Мільйони — мруть — з прокльонами,
А План Його — незмінний.
Вряди-годи засвітить Сонце,
І де-не-де — Людину.

(Переклав з англійської О. Жомнір)

Ілля Ліпес

У вирі таємних слів

Олександрові Васильовичу Жомніру

Приснилось, як блукаю босоніж
По Ніжину... – там, де подовгу ніж
Калічив ніжність, де про Чорну Раду
Ледь шепотіли храмів кістяки,
Похилі та заюшені, які
Вже неспроможні дати собі раду..
Де я, зухвалий мрійник, жив собі,
Блазнуючи в бешкетницькій юрбі,
Аж поки раптом, у новій пригоді,
Я не попав у вир таємних слів, –
І вийти з того виру не посмів,
І вже не маю спокою відтоді.

Приснилось, як блукаю босоніж
По Ніжину...

Я вперше зустрівся з Олександром Васильовичем, коли вступив на перший курс факультету англійської мови Ніжинського педагогічного інституту. Олександр Васильович вразив мене своїм неймовірним інтелектом, гумором, умінням беззавітно «заразити» любов'ю до британської та американської літератури. Саме під його впливом я почав перекладати вірші англійського поета-романтика Джона Кітса на російську мову (на жаль, українську мову я на той час знав не так добре, щоб перекладати поезію).

Олександр Васильович дуже суворо редагував мої переклади, змушував їх переробляти багато разів. Я був свідком того, як він почав перекладати вірші Емілі Дікінсон, блискучої американської поетки XIX століття. Під його впливом я також почав перекладати її вірші. Тепер у мене сотні перекладів Емілі Дікінсон.

Перед закінченням інституту я завдяки Олександрові Васильовичу Жомніру успішно захистив диплом на тему «Переклади віршів Джона Кітса українською та російською мовами» та доклав свої переклади.

Ще студентом я часто бував удома в Олександра Васильовича, іноді ми вдвох гуляли Ніжином. Якось ми зайшли до книгарні. Олександр Васильович подивився на вбогий вибір сучасної поезії і сказав: «Навіть, якщо людина дуже голодна, вона не буде їсти блювотину». У той же час, я добре пам'ятаю, як розхоплювали книги Богдана-Ігоря Антонича та Леоніда Кисельова. Якось я був свідком смішної сценки: у господарській крамниці Олександр Васильович звернувся до продавчині: «Я хочу купити подовжувач». Ніхто в магазині не міг збагнути, що від них хочуть, а Олександр Васильович уперто повторював: «Подовжувач, подовжувач». Потім махнув рукою і сказав російською: «Удлинитель». Ми вийшли з магазину, і він сумно сказав: «Колонізують цю країну».

Уже після закінчення інституту, я, проживаючи в селі в Чернігівській області, куди я потрапив після розподілу, а потім — у Чернігові, продовжував спілкуватися з Олександром Васильовичем, надсилав йому свої переклади з Кітса, Шеллі, Фроста, Дікінсон, приїжджав до нього в Ніжин. Олександр Васильович дуже жваво цікавився творчістю молоді, тому час від часу я знайомив його з чернігівськими поетами, музикантами, художниками. Приїжджав Олександр Васильович і до мене в Чернігів.

Наприкінці 90-х я вдруге одружився і переїхав до Москви. Мені вдалося роздобути для Олександра Васильовича адресу та телефон його друга, Петра Юхимовича (Пінхаса Хаймовича) Самородницького, викладача філософії Ніжинського інституту, котрий виїхав до Ізраїлю зі Львова наприкінці 70-х. Олександр Васильович був дуже радий цьому. 1991 року я і сам разом із сім'єю поїхав до Ізраїлю після того, як туди відбула перша родина. Олександр Васильович приїхав проводити мене до Москви.

Наприкінці 90-х я дізнався від Петра Юхимовича про те, що Олександр Васильович збирається приїхати до нього в гості, і що він дуже хоче зустрітися зі мною. Але я в цей час я вже проживав у Канаді.

2008 року я приїхав до Ніжина до Олександра Васильовича, подарував йому свою книгу поетичних перекладів з англійської, української та іврити. Також до книги увійшли мої вірші українською та російською мовами. Олександр Васильович сильно постарів через неймовірне горе, що спіткало його: нещодавно помер його син. Але тільки мова заходила про поезію, він оживав і захоплено читав свої переклади. Він з боєм розповів мені, як нещодавно в автобусі, передаючи гроші на проїзд, звернувся до пасажера українською «Передайте, будь ласка, на проїзд», а у відповідь почув російською: «Мало я вас, бандеровцев уничтожал».

Я живу в Канаді, недалеко від Торонто, підробляю усними та письмовими перекладами документів, засвідчую підписи від імені адвоката, веду семінар літературного перекладу.

У 2024 році в Києві під бомбардуваннями російських варварів вийшла моя друга книга «Класична англійська та американська поезія в перекладах Іллі Ліпеса». Усе це сталося завдяки тому, що мені неймовірно пощастило колись у житті зустріти Олександра Васильовича Жомніра.

Торонто. Онтаріо, Канада

Анатолій Дністровий

Людина з велосипедом

Мої зустрічі з Олександром Жомніром

Наше становлення, особливо в юні роки, немислиме без участі важливих учителів, наставників, старших колег, побратимів, котрі з'являються в особливий і дуже важливий період нашого життя, коли закладаються перші цеглинки в фундамент світоглядного зростання. Лише з роками розумієш справжню ціну участі таких людей у твоїх жовтодзьобих перших кроках. Вони знаходили час не лише на тривале спілкування, а й на ознайомлення з першими творчими вправами, спробами, намірами, багато з яких так і не були реалізовані, залишилися порожньою балаканиною, що вже майже не згадується. Лише з роками розумієш, що з їхнього боку це була небайдужість і навіть певною мірою жертвність щодо підтримки творчих особистостей із юних поколінь. Таким завжди був Олександр Васильович Жомнір – відкритим до спілкування з молодими, з азартом готовим до обговорення різноманітних тем, щедрим на дорогоцінні батьківські поради. Водночас він був принциповим і безкомпромісним у критиці, якою вимагав від молодших прагнення довершеності та наполегливості у своїх творчих практиках (наукових, перекладацьких, поетичних, прозових).

Уперше я побачив Олександра Жомніра восени 1992 року, коли ми ще не були знайомі, у центрі Ніжина – на бульварі Шевченка. Він розмовляв з одним із викладачів і тягнув із собою свій знаменитий великий велосипед «Україна», на якому завжди добирався з дому до Гоголівського корпусу, де викладав на факультеті іноземних мов історію англійської мови. Згодом я часто про нього чув і вже знав, що він переклав «Утрачений рай» Мілтона, «Місяць і мідяки» Сомерсета Моема, а також значний корпус поезій Емілі Дікінсон. А також і те, що зіграв важливу роль у передачі за кордон праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюби.

А познайомилися ми вже в помешканні мого батька, професора Олександра Астаф'єва, тоді ще доцента катедри української літератури Ніжинського педагогічного інституту імені М. В. Гоголя. Олександр Жомнір завітав якимось під вечір у справах, розмова миттю перейшла до творчих тем. Пригадую, як батько читав свої нові вірші зі збірки «Слова, народжені снігами» в кімнаті-кабінеті з бібліотекою. Жомнір сидів на дивані, уважно слухав, а потім висунув критичні, навіть прискіпливі, зауваження до окремих рядків та образів. Я добре запам'ятав цю сцену,

бо згодом вона неодноразово повторюватиметься і зі мною. Він уважно слухав, морщив лоба, хитав головою, а потім оголошував свій вердикт – не компліментарний, а емоційний і критичний.

У творчих питаннях він був безкомпромісним і не зважав на те, хто його співрозмовник: чи початківець, чи студент, чи викладач, чи зрілий майстер. Жомнір слідував своїй критиці, її живій думці і чітко її висловлював. Наведу ще один яскравий приклад. Якось я завітав до нього в помешкання, ми розговорилися, і він показав мені том «Сонетів» Шекспіра в перекладах Дмитра Павличка, які йому надіслав автор (до речі, його однокласник зі студентських часів). Він довго обурювався з приводу цього видання, а потім дав мені книжку погортати – вона вся була покреслена червоною кульковою ручкою, з рясними записами на полях, зауваженнями, знаками запитання та грізними знаками оклику. Словом, у подібних питаннях для нього авторитетів не існувало, і він будь-кому міг дати на горіхи.

Олександр Жомнір з власної ініціативи зацікавився моїми першими творчими вправами – поезіями й оповіданнями, звелів негайно їх принести йому. Варто зауважити, що подібні ініціативи стосувалися не лише мене – він часто казав студентам, аби вони ділилися своїми творами й давали їх читати, заохочував їх до перекладацької творчості. Щодо перекладачів-вихованців, то Жомнір дуже переймався їхньою подальшою долею після завершення навчання в Ніжині, радів їхнім успіхам, журився, коли хтось обдарований покидав переклади і зникав у рутині. Наші літстудійці часто носили йому рукописи, які він детально аналізував, критикував, і навіть сварив авторів за неоковирність і невправність.

Квартира в хрущовці, де мешкав Олександр Жомнір зі своєю дружиною Марією Антонівною, давно стала рідною гаванню для тих, хто любив із ним спілкуватися. Жомнір неодноразово мене запрошував у гості, і я часто бував у його робочому кабінеті, де з грубих дощок, по-стоїчному просто, були зроблені стелажі, на яких хаотично лежали книжки, течки з рукописами. Жомнір любив сидати в старе м'яке крісло, а співрозмовника садив навпроти. Наші бесіди були дуже різні і стосувалися багатьох тем – від політичних перспектив України до історії англійської літератури, від романтизму до природи верлібра, від Мілтона до Емілі Дікінсон, від Джона Дона до Вільяма Блейка. Ми також часто говорили про українську поезію, про Шевченка, неокласиків, Рильського, Маланюка, Стуса. Про літератури сусідніх народів, зокрема поляків.

Пригадую, як я приніс Олександрю Васильовичу одне зі своїх оповідань, надрукованих на друкарській машинці. Він уважно мовчки читав, гортав аркуші, потім взяв олівця і почав усе це гнівно креслити, спрощувати, прибирати зайве, словом, виправляв різні нековирності. Коли вулкан у ньому вибухнув, то аркуші з моїм оповіданням розлетілися навкруги. Він дуже сварив за «розхристаність» у прозі й поезії, наполягав на точності у використанні слів. Для прикладу, Жомнір узяв з полиці знамениту книжку «Дев'ять оповідань» Селінджера, і почав читати, на ходу перекладаючи з англійської, звертаючи увагу на економність і «збитість» авторського стилю. Разом ми аналізували ці оповідання, і мені вперше

розкрилися очі, зокрема завдяки Жомніру, що письмо – це насправді дуже точна річ, художня динамічна «математика», де все має бути на своєму місці і працювати на загальний задум. У такі миті, поки в кабінеті вирувало справжнє інтелектуальне цунамі, Марія Антонівна дорікала чоловікові, щоб був стриманішим і гукала нас на обід. Жомнір любив частувати гостей своїми грушівками та калганівками. Він приносив пляшки, горличка яких були затиснуті між його великими пальцями, й демонстративно ставив на стіл, пропонував куштувати різні настоянки й наливки.

Олександр Васильович також уклав зі мною велику угоду. Він запропонував узяти й користуватися своєю запасною друкарською машинкою, але за умови, що я зроблю шість копій його перекладу «Утраченого раю» Мілтона. На початку 90-х, коли ще не було комп'ютерів, ксероксів, принтерів, друкарська машинка була головним інструментом будь-якого автора, дослідника, науковця, письменника. Отак, вечорами, я став читачем цього геніального перекладу й за кілька місяців його передрукував.

Завдяки Жомніру, ще будучи студентом, я замислився над тим, щоб спробувати писати есеїстику. Одного разу, коли я гостював у нього, він сказав, що письменники англійської інтелектуальної традиції ще з часів романтизму, і навіть раніше, писали глибокі есеї і що це не менш цінні тексти від їхніх поезій чи прози. Саме тоді я задумався над цим новим для себе маршрутом творчості. І тепер, через двадцять п'ять років, вдячний своєму наставникові й учителю за скеровування моєї енергії. Навесні 2024 року я оприлюднив двотомник своєї вибраної есеїстики «Паноптикум. Література» і «Паноптикум. Політика», початки якої, на рівні мотивації, сягають далеких ранніх 90-х у Ніжині.

Окрема цікава історія стосується перекладів із видатної американської поетки Емілі Дікінсон, якими Олександр Жомнір займався впродовж усього життя. Станом на першу половину 90-х було відомо, що таких перекладів він зробив близько 400. Я добре пригадую ті чотири однакові дермантинові течки, у яких зберігалися ті переклади. Жомнір часто їх діставав і читав окремі переклади віршів своїм гостям. Оскільки в 90-х із папером було дуже сутужно, Олександр Васильович писав ті переклади від руки на старих, використаних, охайно розклеєних конвертах. Він ще дуже любив на полях перекладів зазначати прізвище слухача, дату, і зауваги до перекладу. Фіксував критичні судження до окремих строф, слів, рим, рядків. Пригадую, в один із перекладів він «напхав» якісь техногенні труби, я сказав, що це не зовсім відповідає місцю проживання Емілі Дікінсон, що такий пейзаж, навіть умоглядний, їй навряд чи міг бути властивий. Жомнір миттю взяв олівця і на листку з перекладом, на полях біля тексту вказав дату і те, що Дністровий забракував рядок із цими трубами. Таких критиків у нього було чимало, і їхні прізвища фіксувалися на полях біля текстів перекладів.

1997 року, після завершення навчання на історико-філологічному відділенні, я покинув Ніжин і перебрався до Києва. Ми бачилися з Жомніром лише кілька разів, коли я приїздив у Ніжин, уже будучи аспірантом. У середині 2000-х, коли з'явилися мобільні телефони, ми часто зідзвонювалися і довго розмовляли. 2010 року, коли в мене вийшов роман «Дрозофіла над томом Канта», мені подзвонив Олександр Васильович і

дуже сильно критикував за цей текст, що я порушую не ті теми, що в моєму житті є значно драматичніші сюжети.

Коли 2012 року в мене народився синочок Марчик, Олександр Жомнір зателефонував мені і запропонував відпочивати сім'єю на його дачі біля Десни.

Минали роки. Я часто розповідав своїм приятелям, письменникам і видавцям про унікального перекладача й наставника Олександра Жомніра, про його переклад, зокрема, «Утраченого раю» Мілтона. Великою радістю стало те, що мій приятель і видавець Олексій Жупанський вирішив опублікувати цей видатний твір.

Олександр Васильович Жомнір так і не дочекався реалізації свого головного проєкту життя, бо окремою книжкою «Утрачений рай» Джона Мілтона, з розкішними ілюстраціями Гюстава Доре побачив світ 2019 року, через рік після смерті перекладача. Але дуже важливо, що він працював над цією книжкою разом із видавцем і підготував її до друку. Знаю, що йому це видання обов'язково сподобалося б, але він навряд чи б сильно здивувався. Такі титани, як Жомнір, більшу цінність вбачали у творах, які можуть десятиліттями лежати в рукописному вигляді, а книжки – це лише їхні ситуативні тіла, носії, конверти. Безсмертя твору й конечність книжки – важливий урок Жомніра, який я запам'ятав на все життя. Він часто любив казати молодшим колегам, що книжка має визріти, має прийти відповідний час для її оприлюднення, що багато з тих, хто пише і видає книжки, не розуміють, що вони ще не визріли і неготові до таких відповідальних вчинків – оприлюднення своїх книжок.

І на останок кілька слів про велосипед. Кожне місто продовжує жити завдяки своїй культурній та історичній пам'яті, а вона немислима без яскравих зірок – особистостей, які освітлювали наше життя в непрості часи. Тому плекання та вшанування пам'яті таких особистостей – обов'язок громади кожного міста, кожного населеного пункту. Так сталося, що тільки з одним українським містом пов'язане створення видатного перекладу класичного твору англійської літератури, «Утраченого раю» Мілтона. Це безпрецедентна подія в культурній та інтелектуальній історії не лише Ніжина, Чернігівщини, України, а й Європи. Якби подібне сталося в сусідній Польщі, Чехії чи Австрії, то в такому містечку вулицю вже давно б назвали на честь перекладача, а йому би встановили пам'ятну дошку чи пам'ятну скульптуру.

У моєму рідному Тернополі на вулиці Валовій стоїть велика бронзова постать археолога та дисидента Ігоря Герети, наставника кількох поколінь місцевих істориків, краєзнавців, митців. І коли я приїжджаю до Тернополя, то часто приходжу до пам'ятника Герети і тру йому носа (колись маленьким трирічним хлопчиком я сидів у нього на колінах і тягнув за носа). У мене є мрія – побачити подібний пам'ятник у Ніжині – скульптуру Олександра Жомніра з велосипедом, скажімо, на початку бульвару Шевченка в центрі міста. Дітлахи й дорослі з радістю б торкалися до носа Олександра Васильовича. Це було би чудовою місцевою традицією. Людина з велосипедом. Український перекладач Мілтона.

Анатолій Шкуліпа

Чарівник із невидимим камертоном

З Олександром Васильовичем Жомніром ми познайомилися давно, можливо, ще за часів, коли я навчався на філологічному факультеті Ніжинського педагогічного інституту імені Миколи Гоголя. А він працював викладачем на факультеті іноземних мов, і я знав немало студентів, яких він направляє у художньому перекладі – переважно з англійської. Найпам'ятніші з них: Ілля Ліпес, який десь на межі розвалу Радянського Союзу успішно емігрував на Захід, і Ганна Васильченко, яка, живучи на Сумщині, час від часу провідувала Олександра Васильовича в Ніжині.

Частіше за все його можна було побачити з велосипедом. Багато років поспіль. Або ж, здавалося, безтурботно їде – у будь-яку пору року, або веде в руках і щось заклопотано бурчить собі під ніс, або ж...

Олександр Жомнір – постать оригінальна... Ї за манерою поведінки, і за способом розмовляти – за всім!

Олександр Васильович – особа неординарна. Особливо в галузі світової поезії.

Безмежно самотній. Мабуть, через не менш безмежну відданість одній і тій самій Музі. Адже, щоб знати й розбиратися в предметі, якому присвятив щонайменше шість із гаком десятиліть, треба безконечно багато читати... Бажано – в оригіналі, що він досконало осягнув, навчаючись у Львівському університеті імені Івана Франка, а потім – у Київському педагогічному інституті іноземних мов (зараз лінгвістичний університет). Викладав англійську і німецьку мови, а це вже щось, якщо говорити про художні переклади. Плюс поетичний дар, відчуття образу, звуку, ритмомелодики... Щоб досконало перекладати кращі світові зразки літератури, треба від природи мати цілий букет талантів, плюс працьовитість, неухильне бажання до самовдосконалення... І все це – в одній особі...

Кілька десятиліть Олександр Васильович присвятив перекладові «Утраченого раю» Джона Мілтона – перлини англійської літератури XVII століття, яка українською мовою побачила світ уже після смерті доскіпливого перекладача.

Окрім того, Олександр Жомнір познайомив українців із прозовими творами Сомерсета Моєма «Місяць і мідяки» та «На жалі бритви», драмою Вільяма Шекспіра «Цимбелін», поезією Емілі Дікінсон та творчістю Джорджа Колмена.

Засвідчую: Олександр Васильович мав унікальний дар... За допомогою невидимого камертону він наслухав, як звучать поетичні рядки в оригіналі, і в інтерпретації того чи іншого перекладача: англійського, німецького, французького, польського, білоруського, російського, українського... Це – неймовірно цікаво і привабливо! Я, не знаючи мов, слухав його, як зачарований... Мене брала за живе лише музика вірша... За допомогою слів, але без розуміння їхнього конкретного значення... Лише – загальний зміст... І музика... Без інструментів і партитур... Без жодного виконавця... Лише перекладач...

У статті про нашого славного земляка, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Ігоря Васильовича Качуровського я писав:

«Живе (тепер уже в пам'яті) у Ніжині досить відомий перекладач, особливо – з англійської, Олександр Васильович Жомнір (1927–2018). Прочитавши в “Ніжинському віснику” мою замітку про зворушливу презентацію “Круга понадземного” в Українському домі, він зателефонував... Десь із півтори години ми проговорили... Я гортав зміст книги, називав авторів, перекладені твори, а на другому кінці дроту, судячи за інтонацією та знаючи неспокійну творчу натуру співбесідника, я бачив, як підскакує раз по раз Олександр Васильович, як загоряються його... варто уточнити... понад вісімдесятирічні... молоді очі...

Вихоплюю кілька уривків із тієї розмови...

Роберт Бернс (1759–1796)

* * *

*Пилявий мірошник
Весь запорошивсь;
З кожної зернини
Добре він наживсь.*

Цікаве слово – *пилявий*... Принаймні в тих словниках, які трапилися під руку, я не знайшов його. Але воно досить зрозуміле і правильне. Узагалі – переклад цього відомого вірша вигідно відрізняється від робіт таких шанованих в Україні перекладачів, якими зарекомендували себе Микола Лукаш (1919–1988) і Василь Мисик (1907–1983).

Після англійських Олександр Васильович просить перейти до німецьких поетів. Звісно, він хоче почути в перекладі Качуровського бодай один вірш, який доводилося перекладати і йому самому, або порівняти з тими перекладами, які стали відомими. А знає Жомнір феноменально багато. Я зумисне наголосив на його віці, бо тут же, по телефону, він читав мені в оригіналі (окрім англійських) і німецьких, і польських, і російських поетів, а потім, для порівняння, кілька перекладів різних авторів.

Коли дійшли до Гете (1749–1832), і він дізнався, що є переклад першої “Нічної пісні скитальця”, загорівся:

– Та їх же у мене цілий десяток!.. Ти знаєш, що це таке?

– Ну, – кажу, натужно дотумкуючи, що ж від мене вимагається...

Тим часом, читаю переклад Качуровського:

На шпелях у горах
Спочин.
Вже ніяк порух
Листу з вершин
Спостерегти.
Птаство мовчить серед бору.
Стрінеш-бо скоро
Спокій і ти.

– Досі, – каже Жомнір, – найкращий, вважається, переклад Лермонтова... Пригадуєш?

Горные вершины
Спят во тьме ночной;
Тихие долины
Полны свежей мглой;
Не пылит дорога,
Не дрожат листы...
Подожди немного,
Отдохнешь и ты.

Читає повільно, смакує... Відчуваю, що порівнює...

– Бачиш, Лермонтов і переклав ніби, і водночас написав самотнього вірша... Він знехтував ритмікою, зате виграв поетичність.

Ось послухай тепер німецькою... Як Гете написав...

Читає і смакує, відчуваючи, як легенько шелестить кожен звук.

Німецька мова, нібито й груба, але, виявляється, у справжнього майстра слова, як ніжно може звучати!.. Я це вловив із особливо піднесеного Жомнірового читання, водночас приглядаючись до перекладу Качуровського, звісно, значно ближчого до оригіналу (усе-таки далось взнаки тривале проживання перекладача серед корінних німців).

Далі була відома “Льорелай” Гайнріха Гайне (1797–1856):

Повітря вже свіже. Темніє.
І Райн повільно тече.
І тільки заграва ясніє
На скельних шпелях іще.

У перекладі з польської Юліуша Словацького (вірш “Романтичність”) довго смакував вдало підібраним для рими словом “хорт” до слова “чорт”. А то ж можна й замудруватися – собака, пес... І стати значно багатослівнішим, ніж це вимагає оригінал.

Нам нічого не залишалось, як обом пошкодувати, що не знаємо іспанської, аби заглибитися в садок вишневий коло хати... Шевченка... Ігор Качуровський залюбки переклав його для іспаномовного читача...

Зате переклади з російської чи українських поетів на російську були зрозумілішими і значно доступнішими для порівняння”.

Коли то було?.. А здається й досі... Ось зараз... Задзвонить телефон і обізветься запальним Жомніровим голосом:

– Маєте кілька хвилин?..

– Для Вас – скільки завгодно...

– Це вас турбує старий маразматик Жомнір!

– Та що Ви наговорюєте самі на себе, Олександрє Васильовичу?!

– Повірте, я знаю, що кажу...

– Я слухаю Вас...

А Жомнір продовжує збиткуватися... Над самим собою – не наді мною.

– Я знаю, що можу без упину говорити... Тому не дивуйтеся, коли телефон відключиться через сім хвилин... Такий бар'єр я поставив, щоб припинити мої теревені...

– Кажіть краще, про що Ви хотіли поговорити...

– Звісно, про переклади...

– Жаль, я не перекладаю... Не склалося якось...

– Зате я перекладаю! Ось послухайте...

І він захоплено читає... Так-так, саме захоплено, бо інакше він просто не міг. Одного автора, іншого... Почав порівнювати...

Телефон, не зважаючи на літературних авторитетів, автоматично відключився, як і попереджував Жомнір. Та я не встиг засумувати... Телефон знову обізвася:

– Це знову я!..

І продовжив обірвану поетичну проповідь, мовби вона й не переривалася.

І так – півтора-два десятки разів. Уявляєте, який запал?

Дружина кривиться:

– Скільки разів я буду розігрівати вечерю?

Я спокійно відмахуюсь рукою, мовляв, не заважай. Ніде не дінеться та вечеря. Поїм і холодною.

А Олександр Васильович продовжує і продовжує. Телефон, і правда, через кожні сім хвилин слухняно відключається, та тут же Олександр Васильович поновлює зв'язок. Стандартна університетська лекція – не менше... З порівняльним аналізом і критичними зауваженнями... Цитуванням оригіналу і кращих зразків перекладів світової поезії... Клас!

Жаль, час невідступно відділяє нас... Усе далі й далі... А голос звучить! Легко і рвійно... Чітко і захопливо...

Не находився вдосталь Олександр Васильович по світових вершинах... Не наїздився на велосипеді...

Вслухаюся у далечінь...

Намагаюся вловити хоч щось із тих далеких звуків...

Тень... Тень...

То – поетичний камертон, по якому налаштовується воістину чутливе серце...

Надію, ризик, звагу відчайдушну
Ділили ми, а зараз ділим горе.
Як у найглибшу прірву ми упали
З найвищих високостей.

Це — з поеми «Утрачений рай» у перекладі Олександра Жомніра. Написано майже чотири століття тому, у далекій острівній Англії, а як по-сучасному звучить!.. Як по-українському!..

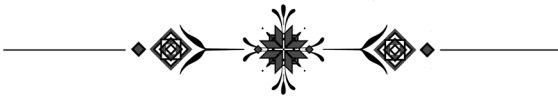
Професор Київського університету імені Тараса Шевченка Олександр Астаф'єв, який перед цим чимало літ викладав і в Ніжинському університеті імені Миколи Гоголя, зазначав:

«Його перекладацький феномен — значне явище в історії української літератури і заслуговує більше уваги, ніж йому приділяли. Не може не захоплювати його глибока любов до краси — не абстрактної категорії, а живої краси, що розлита в природі, в людських душах, у художніх творах, у вчинках тих, хто наближає національне відродження України, за яке він так уболівав».

Ні, поезія — з високого роду музики. А перекладацтво — тим паче! Ї без особливого камертону до чужої мови не підступишся. Підлаштуватися під чужі почуття, щоб у них повірили свої, рідко кому вдається. Пантелеймон Куліш, Марко Вовчок, Іван Франко, Микола Зеров, Максим Рильський, Микола Лукаш, Василь Мисик... А в їхньому почесному ряду — й Олександр Жомнір.

Олександр Кошель

Чолов'яга кремезного духу

Події, про які йдеться в моїх спогадах, сягають своїм корінням десь аж на початок 70-х років ХХ століття. Я тоді лише починав свій шлях як художник-ілюстратор. Були серед моїх знайомих дві подружки-студенточки, Ріта Хемлін та Валя Томіліна, котрі навчалися на факультеті іноземних мов Ніжинського педінституту і були активними учасницями перекладацької студії «Транслятор». Саме вони попрохали мене допомогти їм оформити студентську стінгазету. Я їм не відмовив. Скажу відверто, малюнок вдався, він був яскравим, колоритним, з національними мотивами. Тому сподобався всім, а найбільше керівникові «Транслятора» Олександрові Васильовичу Жомніру. Він узяв пляшку коньяку і разом з дівчатами прийшов до мене знайомитися. Мешкав я тоді в батьківському будинку в провулку Донському. Посиділи на славу... Так розпочалася наша дружба. Вона продовжувалася довгі роки, аж до останніх днів Олександра Васильовича. Згодом я отримав власну квартиру на вулиці Амосова і переїхав у нове житло. Жомнір був першим, хто привітав мене. Знову ж таки, взяв пляшку коньяку і «приїхав на вхідчини»... Їздив він на старому велосипеді довгі роки і ніколи не цурався цього транспортного засобу.

Наші дружні стосунки зміцніли, коли я став працювати в столичному видавництві «Веселка». Ілюстрував переважно книжки для дитячого та шкільного віку. Саме у видавництві доля звела мене з відомим українським поетом і перекладачем Дмитром Білоусом.

Дмитро Григорович Білоус – поет, перекладач, громадський діяч, літературний критик народився 24 квітня 1920 року на Сумщині в багатодітній селянській родині. Був десятою дитиною, то ж з дитинства спізнав ціну хліба. Після закінчення Харківської дитячої трудової комуні Дмитро Білоус вступив на філологічний факультет Харківського університету. Його однокурсниками були згодом відомі письменники Олесь Гончар та Григорій Тютюнник. З початком Другої світової війни усі вони пішли добровольцями на фронт. У боях за Київ Білоус був важко поранений. Після тривалого лікування 1943 року повернувся на фронт. 1944 року працював в Українському радіокомітеті, потім у журналі «Вітчизна». По завершенню війни Білоус продовжив навчання на філологічному факультеті Київського державного університету, який закінчив 1945 року. Наступні три роки навчався в аспірантурі цього закладу.

1948 року дебютував як поет, вийшла збірка його віршів під назвою «Осколочним». Цього ж року Дмитра Григоровича було прийнято до лав Спілки письменників України. Він автор більше як двадцяти книг для дітей та юнацтва. 1959 року дебютував як перекладач з болгарської мови. Окрім болгарської, перекладав з білоруської, російської, польської, литовської, вірменської, азербайджанської мов. 1976 року став лавреатом премії Максима Рильського в галузі літературного перекладу. З 1976 року – голова комісії з художнього перекладу Спілки письменників України.

Наша творча співпраця розпочалася з 1979 року, коли я взявся ілюструвати його книгу «Веселий кут». Згодом була спільна творча робота над книгами «Обережно: слово!» (1984), «Диво калинове» (1988), «Диво калинове. Чари барвінкові» (1994), «Чари барвінкові» (1996). Дмитрові Григоровичу подобалися мої ілюстрації, а тому він часом приїздив до Ніжина подивитися, як я працюю. В один із таких приїздів вони й зустрілися в мене з Олександром Васильовичем Жомніром. Дві високоосвічені людини, два чудові перекладачі швидко порозумілися і затоваришували. Тепер уже вони телефонували один одному і домовлялися про зустріч. Це було, як правило, у мене вдома. Я радів цим зустрічам. Їх завжди цікаво було слухати. Я ніби входив у якісь незвідані раніше пласти української культури. Бездоганне володіння обома польською мовою відкривало для мене поетичні світи Адама Міцкевича, Юліша Словацького, Юліана Тувіма та інших. Вони годинами могли сперечатися над якимось поетичним рядком, доводячи власну правоту. А ще обоє любили застілля. Незмінна пляшечка коньяку, поза сумнівом, сприяла такому творчому діалогу. Частенько ці зустрічі затягувалися до півночі.

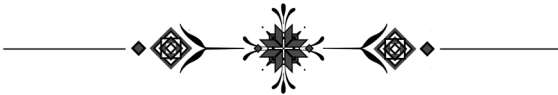
Пригадується один випадок, коли о шостій ранку мене розбудив дзвоник у двері. На порозі Жомнір: «Слухай, друже, ти не пам'ятаєш, де я велосипеда припнув?» Подалися на пошуки. Знайшли в сусідньому дворі. Отакі були гулі! Але мали і чудові здобутки, обидва автори вмістили свої творчі доробки в «Антології польської поезії», обидва дбайливо розорювали ниву українського літературного перекладу. Обидва любили поезію Тараса Шевченка. Ще 1964 року Дмитро Білоус видав дві книги: «Тарасові жарти» та «Іде Тарас по Україні». Олександр Жомнір 1971 року захистив кандидатську дисертацію за темою «Питання поетики і стилю Шевченка в перекладах англійською мовою». Отож спільність поглядів та творчих уподобань зближувала. В останні роки їхньої дружби Жомнір багато читав Білоусу уривки з «Утраченого раю». Той зосереджено слухав, зрідка щось коментуючи.

Дмитро Білоус помер 13 жовтня 2004 року. Олександр Жомнір відійшов за світи 11 травня 2018 року. А я щиро вдячний долі, що зміг долучитися до творчого обдарування та граней письменницького таланту цих двох чудових лицьарів української культури. Хай світлою буде пам'ять про них.

м. Ніжин, 2024 рік

Світлана Тезікова (Муравйова)

Викладач, колега, наставник

Олександра Васильовича Жомніра знаю як викладача, котрий викладав у мене курс з перекладу, як колегу, з яким довелося працювати на факультеті іноземних мов, як людину, котра готова була спілкуватися, обговорювати різні питання, надавати мені, чие життя сповнене величезною кількістю спілкування з різними людьми, корисні поради досвідченого.

Працюючи в університеті, більшість свого часу я присвятила адміністративній роботі на посаді декана факультету (1997–2022). Отже, напевно, маю сказати офіційні речі про Олександра Васильовича, який прийшов на факультет 1962 року і викладав філологічні дисципліни (лексикологію, стилістику, переклад) та практику усного та писемного мовлення (англійська мова) на старших курсах. Започаткування перекладацьких традицій на факультеті – заслуга О. В. Жомніра. Його захоплення перекладацькою діяльністю, науковий інтерес до питань поетики і стилю Шевченка в перекладах англійською мовою, досвід спілкування з перекладачами, професійний аналіз перекладацьких текстів, власні переклади, бажання та вміння працювати з молоддю дали йому змогу об'єднати навколо себе і викладачів, і студентів і організувати гурток художнього перекладу (з часом його стали називати перекладацькою студією «Транслятор»). Ось як у випускній роботі на факультеті підвищення кваліфікації викладачів вишів при Київському педагогічному інституті іноземних мов (1977 рік) Олександр Васильович, на мій погляд, дуже влучно та сучасно, пояснював його створення: «Стало вже прикрою закономірністю, що студенти старших курсів (починаючи з третього) на спецаці поступово втрачають живий інтерес до подальшого оволодіння іноземною мовою. Явище тим неприємніше, що йдеться не про слабких, які досягли своєї стелі і вичерпалися, а скоріше про осіб здібних, допитливих і перспективних. Що ж до неспеціальних факультетів, то, на жаль, брак живого інтересу до іноземної мови є там хронічним.

Здається, серед головних причин цього є чотири. Перша – загально-педагогічна: у різниці потенціалів “викладач – студент”, спочатку цікавій і стимулюючій, на заняттях з цього предмету настає період їхньої взаємної адаптації. Оволодівши до певного рівня іноземною мовою, студенти надалі досить безпечно почуваються на невисокому рівні. Цьому сприяє і нівелюючий регламент навчання, і, по суті, трибальна, а то й двобальна система оцінок, де «не зараховано» є рідким тривожним сигналом, котрий вмикає (образно)

усі сирени на факультеті – сирени, звук, яких однаково неприємний і для викладача, і для студента і, отже, сприяє їхній взаємній адаптації і нівеляції. *(Примітка (моя): «Сирена» – розділ стіннівки, де розмішувалися списки студентів, що не встигають у навчанні; «сирена» – розгляд питання про результати навчання на засіданні катедри та зборах факультету і рекомендація викладачеві звернути увагу на методи навчання).*

Друга причина – методична. Під час вивчення іноземної мови як предмету студенти раніше, ніж освоїти власну мову чи мовлення, освоюють у ролі реципієнтів методичні прийоми викладачів, набагато обмеженіші, ніж жива мова. Це поступово створює ілюзію замкненого кола і навіть гірше – призводить до підміни понять: “іноземна мова” – це всього лиш тренування, вправи, заучування діалогів, читання текстів, робота в лабораторії і т. п. У школі, з якої вийшли і в яку підемо, – те саме. Різниця кількісна. Звідси – приховане розчарування, що його раніше переживають допитливі і здібні, та апатія, що передається всім.

Третя причина – соціально-психологічна. У радянських людей гостро розвинене почуття суспільної потреби, суспільної корисності, соціального замовлення і престижу. Особливо це стосується молодих людей, яких хвилюють конкретні і негайні перспективи застосування їхньої праці. Наслідки копіткої роботи над іноземною мовою не звучать негайно для всіх, як виступи музикантів; не йдуть прямо на ферми, на підприємства, як природознавство, фізика, хімія. Не потрібні явно й наочно скрізь і всюди, як культура рідної мови чи математика. В ієрархії суспільних цінностей і потреб (а така ієрархія, свідомо чи підсвідомо, завжди існує) іноземна мова поступається всім чи майже всім дисциплінам вузівського циклу, бо її суспільна користь в очах студентів надто мала, порівняно з великими затратами зусиль і часу, що вимагає її вивчення....

Нарешті, четверта причина – психологічна. У віці, коли вивершується особистість молодого людини і йдуть драматичні пошуки на все життя прив'язаностей, особистих орієнтацій, кохання та самоутвердження, тоді важливим фактором стають суспільно-корисні амбіції, здорове честолюбство, пошуки в собі потрібного іншим, оригінального й неповторного, змагання чи й конкуренція (не біймося цього слова! “конкурс” і “конкуренція” – одного кореня) між молодими людьми в одному колективі. Цю напружено гарячу сферу вже не тільки не заповнює, а й суперечить їй те вивчення іноземної мови, яке встановилося – нівелююче, рутинне і соціально приглушене. Студент втрачає до нього інтерес і шукає інших можливостей для самоутвердження.

Вказані чотири причини – не з тих, що їх легко чи й взагалі можна усунути. Тому полем стимулянтів до подальшого вивчення іноземної мови студентами є впровадження її в живу практику – таку, що, на противагу переліченим вище негативним факторам, була б не нівелюючою, не рутинною, суспільно яскравою, а також підкреслено особистою в психологічному плані».

Навряд чи можна краще, ніж він сам, описати педагогічне кредо Олександра Васильовича – навчати англійській мові через мову, шукати здібних і не дати їм загубитися, підтримати і допомогти їм розвинутися.

Роботи студійців представлялися у стіннівках у рекреації факультету. Зі студентських років пам'ятаю, як у гуртожитку ввечері клеїли друковані на папері переклади, оформлювали двометрову газету малюнками, підписували імена авторів перекладів і вранці розміщували на стенді. І газету читали, обговорювали, дискутували. Дякуємо Жомніру за можливість бачити творчість інших!

Пізніше, у 2014–2019 роках, у співпраці з І. К. Харитоновим було підготовлено серію книг «Перекладацькі передзвони», де опубліковано найкращі роботи студентів та викладачів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Сучасні студенти також перекладають, надсилають свої роботи на конкурси і перемагають. Дякуємо учням Жомніра, нашим викладачам!

У студентські роки, моє особисте спілкування з Олександром Васильовичем обмежувалося суто студентськими зобов'язаннями: виконати завдання з предмету, відповісти, отримати оцінку. У професійному житті все стало значне ширше: факультетська газета (він був її редактором) і робота редколегії, навчальне навантаження і його виконання, перекладацька студія і її здобутки, збори, мітинги, зустрічі, дискусії – на початку 90-х тем для обговорення було незліченно багато. І всюди була особлива думка інтелектуала Жомніра.

В останнє десятиріччя життя Олександра Васильовича ми дуже зблизилися. Він багато розповідав про себе, своє навчання у Львівському та Київському університетах, роботу на нашому факультеті, про родину, про дружину, про дітей, онуків. Дуже багато передплачував і читав газет та журналів. Читав статті, коментував їх ручками різного кольору (червоний, синій, зелений – кожний мав своє призначення), вирізував і робив добірки для тих, кому важливо це знати. Для мене – усе про освіту, студентство, лідерство. З кожним роком усе більше потребував допомоги у вирішенні побутових проблем і просто в щоденному спілкуванні. І на цьому тлі розпочалася наша робота з підготовки рукопису перекладу українською «Утраченого раю» Мілтона.

Величезний внесок у справу зробили лаборанти кафедр факультету, які набрали на комп'ютері весь рукопис. Це був перший етап. Далі Валентина Сливка, викладачка, завідувачка навчально-методичним кабінетом, випускниця факультету звірила переклад з оригіналом, виправила технічні огріхи, виявила місця, які варто обговорити з перекладачем (стиль, вживання лексики, втрата тексту тощо). Олександр Васильович дуже високо оцінив цю роботу: хто це так відчуває мову і правильно виправляє – запитував він. Узгодили текст і віддали видавцю.

Легко сказано, але не так легко все робилося. У Жомніра був характер, на все власна думка, багато захоплень, на які потрібен час. Чекаємо на зворотній зв'язок щодо прочитання чергового розділу «Утраченого раю», авін захоплюється портретами Шолохова, оскільки всю ніч читав і прийшов до висновку, що його, Шолохова, ще до кінця ніхто не зміг зрозуміти. На якихось етапах здавалося, що вже доходимо до завершення, але – ні: Жомнір зустрівся з пастором, обговорив деталі, погляди, канони

і пішов до інших церков та служителів перепереверіяти інформацію, почав черговий раз перечитувати текст Біблії різними мовами. Вийшли на видавця, домовилися, обговорили – можна віддавати рукопис, але – ні: буду ще думати, сказав Олександр Васильович.

Книга Мілтон Джон. *Утрачений рай: поема* / Джон Мілтон: з англ. пер. О. Жомнір. – К.: Вид-во Жупанського, 2020. – 360 с. вийшла у світ уже без нього, але в кожному рядку і на кожній сторінці він є. На його думку, цю книгу треба роздавати всім, хто створює родину, хто народжує дітей, хто живе і з кожним роком дорослішає. Він говорив, що «Утрачений рай» – книга про життя, любов, дружбу, зраду і людські стосунки. Дякую Олександру Васильовичу за уроки життя, можливість бути поряд на завершальному етапі роботи над цим твором!

Думаю, що має побачити світ і збірка поезій Емілі Дікінсон, яку він нікому не довірив за життя. Але вдалося зібрати рукописи перекладів, систематизувати їх, підготувати друкований на комп'ютері варіант збірки. Дякуємо за цю роботу Ганні Васильченко та Валентині Сториці.

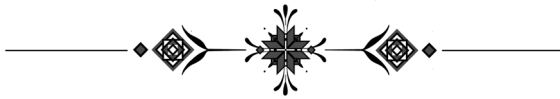
Завдяки спілкуванню з Олександром Васильовичем навчалася бути не такою категоричною у висновках, шукати різні варіанти для виходу з тієї чи іншої ситуації, працювати і облаштовувати робоче місце (усе має бути під рукою), а головне стійко сприймати всі життєві виклики!

Дякую, Олександр Васильовичу!

Олександр Астаф'єв

Перший український переклад геніальної поеми Джона Мілтона

Мілтон Дж. Утрачений рай. Пер. із англ. Олександра Жомніра, іл. Гюстава Доре. Київ : Вид-во Жупанського, 2019. 360 с.

Олександр Васильович Жомнір – відомий перекладач, літературознавець, педагог. Народився 9 січня 1927 року в селі Даничів Межиріцького, нині Корецького району Рівненської області. Із золотою медаллю закінчив середню школу в місті Кременець на Тернопільщині (1946). 1952 року з відзнакою завершив навчання на українському відділенні філологічного факультету Львівського університету, де успішно захистив дипломну роботу «Український переклад “Пана Тадеуша” Адама Міцкевича». Працював учителем української, англійської та німецької мов, завучем, виконувачем обов’язків директора середньої школи в селі Великі Загайці Великодедеркальського, нині Шумського району Тернопільської області. 1962 року заочно з відзнакою закінчив англійське відділення Київського педагогічного інституту іноземних мов. З 1962 року – викладач Ніжинського державного педагогічного інституту імені Миколи Гоголя (нині університету), з яким пов’язав решту свого життя.

1971 року захистив кандидатську дисертацію в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка на тему «Питання поетики і стилю поезії Шевченка у перекладах англійською мовою» (керівник Євген Прохорович Кирилюк). З 1976 року перекладає з англійської, польської, німецької.

Я познайомився з Олександром Васильовичем на початку 1986 року, коли мене після аспірантури Міністерство освіти скерувало на роботу в Ніжинський державний педагогічний інститут імені Миколи Гоголя. Пізнав у його особі цікавого співбесідника, людину різнобічних знань, непохитну у відстоюванні своїх моральних принципів, особу, яка стала виразником громадсько-політичних ідеалів тодішньої ніжинської інтелігенції. Тоді я жив у 3-му мікрорайоні, а Олександр Васильович неподалік, на вулиці Шевченка, тож ми часто зустрічалися і в нас удома, і в нього, де його дружина Марія Антонівна частувала нас запашним чаєм. Бесіди з паном Олександром віддзеркалювали його глибокі переживання

й роздуми про норми особистої й громадської поведінки. А головне, що все це супроводжувалося в наших розмовах свідченням його невичерпного інтересу до всього людства, його історії й культури, і, зокрема, до гнобленої долі українського народу, невід'ємною частиною якого він себе відчував, якому віддавав усі свої сили і з думкою про нього творив.

Я був свідком перекладацького злету Олександра Васильовича й часто говорив про потребу зібрати та видати в одному томі його роботи. Він переклав драму Шекспіра «Цімбелін» (увійшла до 6-го тому творів. Київ, 1986), романи Сомерсета Моєма «Місяць і мідяки», «На жалі бритви» (Київ, «Дніпро», 1989), Джона Стейнбека «Зима гризоти нашої» (у друковій, у видавництві «Літопис», Львів). У центрі його зацікавлень були поезії Емілі Дікінсон (США), окремі її добірки він опублікував у періодиці («Літературна Україна», «Артлайн», «Ятрань»). Жомнір організував у педінституті перекладацьку студію «Транслятор», разом зі студентами підготував до друку найповнішу в українській літературі збірку поезій Емілі Дікінсон (Ткаченко С. Нові переклади з Емілі Дікінсон. Ятрань. (Київ). 2004, № 4 с. 113–114). Опублікував в університетській пресі переклади творів Рад'ярда Кіплінга («Прощальна молитва», «Лист до сина», «Тягар білих людей», на початку 2000-го). Організовував серед студентів конкурси на кращі англійські переклади (напр.: Конкурс 2001–2003 рр. на кращі переклади «IF» із Рад'ярда Кіплін'а. Ніжин : НДПУ, 2001). Він також працював із 16-ма поезіями пізнього Волта Вітмена, витлумачив разом зі студентами 5 оповідань Роберта Шеклі, вони надруковані в періодиці. П'ять його перекладів поезій Адама Важика увійшли до 2-томної «Антології польської поезії». Київ : Дніпро, 1979, т. 2).

Олександр Васильович підготував до друку 8 байок і кілька поезій Адама Міцкевича, у рукописах залишилися окремі ліричні твори Гете з німецької, зокрема знаменита «Нічна пісня в дорозі». Олександр Жомнір – автор досліджень про компаративну поетику Шевченка й сучасні проблеми перекладознавства. У бібліографічному покажчику «Викладачі Ніжинської вищої школи» (Ніжин : НДПУ, 2000, ч. 23) зафіксовано 8 його літературно-критичних статей: «Повний англійський переклад “Кобзаря” («Вітчизна», 1967, № 3), «Англійські переклади “Заповіту» («Вітчизна», 1968, № 3), «Із спостережень над новими англійськими перекладами з “Кобзаря” (Збірник праць XV наукової шевченківської конференції. Київ, 1968), «Ренесансовий гомін. Шекспірові сонети в перекладі Дмитра Паламарчука» (Дніпро. 1968, № 6), «Шевченків “Косар і його англійський переклад» (Всесвіт. 1968, № 3), «Переклади поезії “Заповіт англійською мовою» (Збірник праць XVI наукової шевченківської конференції. Київ, 1969), «Реалії в перекладах “Косаря англійською мовою» («Мовознавство», 1969, № 5), «Шевченків “Косар у перекладі Е. Войнич» (Жовтень, 1969, № 7). До цього переліку потрібно додати передмову до перекладу «Утраченого раю» Джона Мілтона (2019). Ще варто взяти до уваги його публіцистичні статті. Олександр Жомнір – активний учасник руху шістдесятників. Про його громадську позицію і Франкове гасло «Скрізь і завсігди у мене була одна провідна думка – служити інтересам мого рідного народу

та загальнолюдським поступовим ідеям», якого він дотримувався, мені в деталях розповідали приятелі Олександра Васильовича – провідний співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, академік НАН України Дмитро Наливайко, старший науковий співробітник Інституту літератури імені Янка Купала АН Білорусі Іван Шпаковський, провідний науковий співробітник Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України Володимир Литвинов, ніжинські колеги. Разом із групою викладачів Ніжинського педінституту (Григорій Аврахов, Дмитро Наливайко, Леся Коцюба, Іван Шпаковський) він підтримав вітальною телеграмою «Собор» Олеся Гончара (Коваль І. «Собор» і довкола нього. Київ : Молодь, 1989). Олександр Жомнір причетний до поширення в Ніжині й передачі за кордон праці Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Сергій Квіт у статті «Мандри трактату» пише: «На той час Ніжинський педінститут став помітним осередком вільнодумства й патріотизму, куди зокрема входили Олександр Жомнір, Іван Бровко, Володимир Литвинов, Іван Костенко, Дмитро Наливайко, Володимир Крутиус. Проте найпомітнішою фігурою була Леся Йосипівна Коцюба, котра вела курс стародавньої української літератури... За словами Лесі Йосипівни, «наші київські друзі», від яких вона одержала трактат, просили передати твір Дзюби Юрію Бачі з Пряшева, який мав приїхати на конференцію (до Ужгорода. – Авт.)...

Зрештою був переданий старий фотокопійний текст, а машинопис став джерелом розповсюдження по Чехословаччині. За словами Григорія Аврахова, одна студентка їхала до Мюнхена і прихопила трактат із собою. Це єдина копія, яка потрапила на Захід і була надрукована видавництвом «Сучасність» 1968 року. Інших не було. Справа в тому, що в текст було внесено три правки. Одна з них належить Олександрові Жомніру, дві Павлу Мурашку. Вони збереглися в усіх подальших публікаціях» (Квіт С. Мандри трактату. Шлях перемоги. 1996. 21 листопада. С. 7).

Написав нарис про село Іваниця Ічнянського району, офіційно відхилений редакцією «Історією міст і сіл України» й поширений у самвидаві. Наприкінці 70-х Олександр Васильович – один зі співавторів листа до Віталія Коротича, секретаря правління Спілки письменників України, про відповідальність літературного таланту. Лист підписали Григорій Аврахов, Олександр Жомнір, Дмитро Наливайко, Іван Шпаковський. Його текст теж був поширений у самвидаві.

Невтомний перекладач і педагог, Олександр Васильович не вважав свою перекладацьку діяльність якоюсьь самодостатньою цінністю. У перші роки після проголошення незалежності України, коли в Ніжині, як і по всій країні, почався процес національного відродження держави, усі були пройняті глибокою впевненістю в наближенні нової ери в нашому житті, він брав участь у багатьох тодішніх заходах: діяльності щойно створеного Товариства української мови імені Тараса Шевченка, заснуванні й виданні газети «Просвіта», розгортанні видавничої програми «Літературна діаспора», акціях за повернення українській православній громаді Всіхсвятської церкви і т. д. Я тоді був головою міської організації товариства «Просвіта» й редактором однойменної газети, дружина очолювала великий освітянський

осередок у педагогічному інституті. Ми не раз обговорювали з ним заходи, покликані представити реально небувале серед бувалого. Від порад і пропозицій Олександра Жомніра віяло бадьорим, наступальним оптимізмом. На пам'ять спливають світлі епізоди тих подій, до яких він був причетний: участь в обговоренні проблематики газети, відкриття пам'ятника репресованим на подвір'ї колишньої ніжинської тюрми, виступ на вечорі Адама Міцкевича, зустріч у педінституті з його студентським приятелем Дмитром Павличком, хрещення у Всіхсвятській церкві його сина Олександра, який тоді працював у Москві (на жаль, рано пішов із життя...).

У контексті цих подій по-новому розглядається творча індивідуальність перекладача, багатство культури, відбиток його оригінальності на завершеному перекладі поеми «Утрачений рай» Джона Мілтона. Олександрові Васильовичу із ймовірною художньою еквівалентністю й адекватністю вдалося відтворити проблематику цього геніального твору — спокуту «гріха», що може бути досягнута боротьбою з різними спокусами. «Ти ж розумієш, що головний герой твору не Бог, — казав мені Олександр Васильович, — Сатана, який не хоче бути слугою в небі, а ладен віддати перевагу пеклу. На цій осі, свобода Сатани і деспотизм Бога, і збудований головний конфлікт твору. Так, Сатана втратив блаженство небесного життя, а натомість здобув свободу».

Хоча й не можна недооцінювати, як мені здається, образ Христа, який під пером Жомніра вийшов особливо пластичним і вражає непохитним характером. Це — фортеця мужності, яка присоромлює навіть Сатану. Жомнір без жодних деформацій, без непотрібної мовної асиметрії відтворив цілу низку подій цього твору: поразку бунтівних ангелів, підбадьорюваних Сатаною, вигнання їх з небес до пекла, де на березі вогненного озера він збирає свої полчища, а у своєму палаці, Пандемоннумі, напоучує воєначальників завоювати небо. Імовірно, без суттєвих відхилень від оригіналу, відтворено епізоди, коли Сатана проникає в рай, щоб згубити Адама і Єву. Його не впізнати, він — пташка (birdie), що всілася на гілку «дерева життя» й підслуховує розмову про те, що людям заборонено куштувати плоди з «дерева пізнання добра і зла». Він навіть зловтішається, коли архангел Рафаїл розповідає Адаму і Єві про його ж таки підступність. І спокушає Єву, а за нею й Адама, бо він теж спробує плоди з «дерева пізнання добра і зла». Вони втратять райське блаженство, їх чекає вигнання з раю, і вони, як і всі смертні, тепер мають пізнати жорстоке життя: важку щоденну працю, поневіряння й розчарування, відчуття жах кровопролитних війн і міжусобиць. Можна сказати, що Олександр Жомнір доклав чимало зусиль, щоб зберегти ідеальні образи Адама і Єви та обставини, у якій вони діють, вдало передати власні імена, образну ономастику, точність топонімів та ін.

У передмові до перекладеної поеми Олександр Жомнір пише: «Важливішою причиною непопулярності «Утраченого раю» в перекладах є те, що в оригіналі — це поезія найвищої проби — багатопланово асоціативна і музикальна не тільки оркестровками звуків, а й музичним

плином і переплетінням понять, образів, картин, епізодів, їхнім близьким і віддаленим передзвonom, — коли все це в комплексі йде на читача не з однозначною прямолінійністю барабана (хоча є там і партія барабана і бронзових литраврів), а, як уже мовилося, симфонічно вражає глибокий людяний пафос» (с. 4).

В оригіналі:

From him, who in the happy Realms of Light
Cloth'd with transcendent brightnes didst outshine
Myriads though bright: If he whom mutual league,
United thoughts and counsels, equal hope,
And hazard in the Glorious Enterprize,
Joynd with me once, now misery hath joynd
In equal ruin: into what Pit thou seest
From what highth fal'n, so much the stronger provd
He with his Thunder: and till then who knew
The force of those dire Arms? yet not for those
Nor what the Potent Victor in his rage
Can else inflict do I repent or change,
Though chang'd in outward lustre; that fixt mind
And high disdain, from sence of injur'd merit,
That with the mightiest rais'd me to contend,
And to the fierce contention brought along
Innumerable force of Spirits arm'd
That durst dislike his reign, and me preferring,
His utmost power with adverse power oppos'd
In dubious Battel on the Plains of Heav'n,
And shook his throne. What though the field be lost?
All is not lost; the unconquerable Will,
And study of revenge, immortal hate,
And courage never to submit or yield:
And what is else not to be overcome?
That Glory never shall his wrath or might
Extort from me. To bow and sue for grace
With suppliant knee, and deifie his power
Who from the terrour of this Arm so late
Doubted his Empire, that were low indeed,
That were an ignominy and shame beneath
This downfall...

У перекладі:

З тих пір, коли величноясноликий
У царстві Світла ти сяв ясніше
За міриади інших! Одnodумцю,
Соратнику у славнім починанні!
Надію, ризик, звагу відчайдушну

Ділили ми, а зараз ділим горе.
 Як у найглибшу прірву ми упали
 З найвищих високостей, то сильніший —
 Хто знати міг? — Він із його громами,
 Що звергли нас сюди. Хоч переміг
 І лютуватиме Всеволодець, — я
 Лишаюся собою і не каюсь.
 Нехай загублено позверхній блиск,
 Зате загартувався дух незламний,
 Біль кривди і зневага до тирана —
 Все те, що згуртувало на війну
 Могутні армії небесних Сил,
 Що не бажають Його влади й вільно
 Вождем обрали не його — мене,
 Й стояли до кінця в непевній битві
 Серед просторищ неозорих Неба
 І сталість Його царства потрясли.
 За Ним лишилось поле бою, — що ж,
 Не все втратили ми! Тверда Воля,
 Ненависть вічна і наука помсти,
 І мисль допитлива і недоступна
 Неподоланність — от де наша слава!
 Її ні лють Його, ані насильство
 Уже не відберуть од нас повік.
 Чи маю я вижебрувати ласку,
 В поклонах гнутись, вихваляти силу,
 Котру недавно за свій трон тремтіти
 Моя рука примушувала? — Ні!
 Була б то нищість і ганьба гидкіша,
 Ніж се падіння...

Симфонічний дух перекладу можна розглядати як специфічний вияв, а водночас — інструмент гігантського розмаху пуританської революції. У поемі відтворено бурхливу емоційність «музики» епохи, відкритий ліричний вираз її всепереможної волі, гуманістичних віянь і поривань. На основі сонорики, експресії, ритміки, звуковисотності, фактури, поліфонії передано віру та мужність людської особистості, що здатна протистояти силам зла.

Олександр Васильович зберіг специфіку стилю «Утраченого раю», біблійну поетику твору, ритміку білого вірша, прагнення автора оригіналу до синтезу епосу, драми й лірики. На думку Умберто Еко, найскладніше завдання, що стоїть перед перекладачем — зберегти інтертекст оригіналу, образи й посилення, зачерпнуті з грецької, римської міфологій, екскурси в історію культури, філософію, музику, політику і т. д. Із цим завданням Олександр Жомнір впорався блискуче, що ставить його переклади в один ряд із такими шедеврами, як «Одіссея» Гомера (пер. Борис Тен), «Енеїда» Вер'ілія (Михайло Білик), його «Буколіки» і «Георгіки» (Андрій Содомора),

«Божественна комедія» Данте (Євген Дроб'язко), «Дон Кіхот» Сервантеса (Микола Лукаш, Анатоль Перепадя), «Декамерон» Джованні Бокаччо і «Фауст» Гете (Микола Лукаш), «Пан Тадеуш» Адама Міцкевича, «Король Лір» і «Дванадцята ніч» Шекспіра (Максим Рильський) та ін.

Після мого переїзду до Києва ми найчастіше спілкувалися по телефону, особливо під час Революції гідності 2013–2014 років, коли політичне керівництво України відмовилося від курсу на європейську інтеграцію, бентежними були його дзвінки під час виборів президента України 2010 року. Інколи Олександр Васильович на день-два приїжджав до Києва залагодити свої видавничі справи, зупинявся в нашій квартирі. Востаннє побував у нас у березні 2008 року. Ми цілий вечір розмовляли з ним про літературу постмодернізму, тих митців, які не відчували бурхливого кипіння життя й часто перетворювалися в бездарних наслідувачів прочитаного. Тоді я узгодив із Олександром Жомніром текст статті про нього для «Енциклопедії Сучасної України», але вона так і не з'явилася, бо її замовили іншому автору.

Помер Олександр Васильович Жомнір у своїй ніжинській квартирі 11 травня 2018 року. Його перекладацький феномен – значне явище в історії української літератури, що заслуговує більше уваги, ніж йому приділяли. Не може не захоплювати його глибока любов до краси – не абстрактної категорії, а живої, що розлита в природі, у людських душах, у художніх творах, у вчинках тих, хто наближає національне відродження України, за яке він так уболівав.

Сергій Ткаченко

Нові переклади з Емілі Дікінсон

Одна з відомих функцій перекладу – єднати різні народи і різні культури. На власному досвіді я пересвідчився в тому, що переклад також може єднати різних за віком, переконаннями і уподобаннями представників одного народу і однієї культури. Саме так зав'язалися наші – уже більш як двадцятирічні за часом – стосунки з Олександром Васильовичем Жомніром.

Я був молодим викладачем Київського інституту іноземних мов і перекладачем-початківцем з англомовних поетів, а ім'я пана Олександра було вже відомим у літературних колах. Трапилося це на початку 80-х років, а приводом до знайомства стала наша, як написав тоді пан Олександр на подарованому мені аркуші свого перекладу 510-го вірша Емілі, «любов до цієї Дами».

Олександр Васильович, викладач Ніжинського педінституту, тоді якраз стажувався на нашому ФПК. У той час, коли більшість слухачів підвищували свою кваліфікацію в галузі пияцтва чи амурних пригод (один із варіантів розшифровки ФПК – «факультет позашлюбних контактів»), пан Олександр працював над перекладами з Емілі і – це було його друге захоплення – Джона Мілтона. На завершення свого піврічного стажування він видав «на гора» переклад «Утраченого раю!» Чи багато в сучасній Україні знайдеться таких ефпекашників?

Що ж до самої Емілі, то «вихід» Олександра Васильовича на майже нікому не відомого тоді аматора-перекладача пояснювався простою причиною: в епоху тотального конформізму і лизоблюдства такими поетами як Емілі Дікінсон могли займатися лише наївні романтики і збагачені гірким досвідом мудреці.

З поезією Емілі Дікінсон (1830–1886) – цієї безкомпромісної бунтарки і найвидатнішої (тепер це визнають усі) американської поетки – український читач уперше познайомився з подачі (хіба випадково?) нашого нескореного бунтаря і в'язня ГУЛАГу – Григорія Кочура. У його книзі «Відлуння», що вийшла друком 1969 року, було два переклади з нікому ще не відомої на той час в Україні Емілі Дікінсон, зокрема її 288-го вірша (згідно з класичним виданням Т. Джонсона) – «I'm Nobody! Who are you?» У задушливу ніч федорчуківсько-маланчуківського ідеологічного терору посміти сказати таке (дарма що устами іншомовної поетки):

У світі я – ніхто. А ти?
Ти теж ніхто, мабуть?
Отож собі помовчмо вдвох,
Бо нас ще проженуть.

Але ж бо й нудно бути кимсь!
Як жаба, день при дні,
Знай кумкати своє ім'я
В шановнім цим багні!

Стверджувати, що Емілі в Україні тоді не знав ще ніхто, – значить грішити проти істини. За свого відрядження до Алжиру мій середульший брат Всеволод привіз у дарунок мені, тоді студенту Київського університету, книгу віршів Емілі Дікінсон з серії П'єра Сегера «Поети сьогодення» («Poetes d'Aujourd'hui»). Як результат – у збірнику «Вітрила» за 1978 рік побачили світ мої переклади трьох ліричних шедеврів Емілі: поезій «Бабине літо». «Нікому не знана троянда багряна...» і «Цей пил – колишні дами й кавалери...»

Потім – у журналі «Всесвіт» за грудень 1980 року з'явилась невеличка підбірка віршів Емілі в перекладах Григорія Кочура і Дмитра Павличка з післямовою Соломії Павличко. І, нарешті, 1991 року в серії «Перлини світової лірики» вийшла у світ окрема книга ліричних творів славнозвісної американки в перекладах цілої плеяди перекладачів, зокрема й автора цієї замітки.

Здавалось би, Слава Богу, у нас тепер є своя Емілі Дікінсон. І так, і ні. Так, бо згадана книжечка з серії «Перлин» є найповнішим на сьогодні українським виданням творів «амхерстської відлюдниці». Ні, бо в цьому виданні Емілі постає в інтерпретації надто строкатого гурту надто різних за поетичним обдаруванням та естетичним світоглядом авторів, дехто з яких (не будемо цього приховувати) кинувся перекладати з Емілі з чисто кон'юктурних міркувань (на той час поетка стала не тільки відомою, а й модною).

Щебто, поезія Емілі Дікінсон потребує нових досліджень і свіжих прочитань (чим, власне, і є справдешня інтерпретація). Перекладам Олександра Жомніра, котрий усе життя досліджує іншомовні перевтілення творів відомої американки, будучи абсолютно далеким від столичних швидкоплинних мод, належить у нашій Дікінсоніані особливе місце.

Настав час познайомити читача з кількома із цих науково глибоких і поетично талановитих перекладів.

(216)
Там в Алебастрових оселях,
Де глухнуть звуки і меркне світ,
Чекають мертві Воскрешення –
Їх стеля – Саван, їх Дах – Граніт.

Вгорі – храм Сонця й сміється Вітер,
У чарках квітів бринить Бджола,
Й розщобеталися Пташата –
Ах, скільки мудрих Земля взяла!

Віки й Галактики над ними
Спіралять Зоряну пургу,
І скапують Корони й Трони –
Краплини сажі на снігу.

(510)

Ні, то була не смерть, бо я
Звелась, а мертві всі лежали,
Й не ніч – бо язикаті дзвони
Волали голосно – день! день !

І не мороз – бо плоть мою
Спекло од подиху Сахари,
І не вогонь – бо ноги звів
Камінних закапелків лід.

Проте відчула я – все те
Настало й постаті поважні
Збирались похорон справляти,
І щось підказувало – мій.

Так наче хтось моє життя
Відтяв і натягнув у раму,
Й замкнув на ключ моє дихання,
Мов у якийсь північний час.

Усе спинилось і мовчить,
Лиш навкруги безодня сяє;
Мов люті заморозки рано
Перетиснули пульс ріллі.

Та над усе, немов Ніщо –
Ні щогли, ні тепла, ні краю,
Щоб крикнути – земля! земля!
Чи виправдалися з одчаю.

(540)

Всю силу вклала в Руку
Й на бій зі Світом стала.
Хоча мала нівроку –
Велику звагу мала.

Метнула Камінь з пращі
Ї – впала. Світ стоїть.
То як же так: пропащий
Не Голіаф – Давид?

(699)

Казали тато – наш суддя,
Скидався на сову,
Ні, сови в дуплищах сидять,
Серед дубів живуть.

Втім, якось до комори йду,
А перед носом – чирк!
Рудюще... То її з тих пір
Зову «наш комірник».

Проте великої платні
За житло не беру:
Всього відлічує мені
За ніч – п'ять-шість «пугу».

(861)

Розріж-но Жайвора – побачиш
Червоні й срібні Краплі влиті
В намисто Співу, що для тебе
Бринів, мов Лютня, літом.

Розрий-но Джерело – почувеш,
Як грає кришталевим Виром.
Ох, наекспериментувались!
Тепер, Хомо Невірний, вірим ?

Сергій Рак

Наш Пігмаліон

Спогади про цього викладача – найцікавіші і найтепліші з усіх, що запам'яталися мені за часів навчання в Ніжині з 1978 по 1983 рік.

Це був трохи похмурого вигляду чоловік, який допізна засиджувався в невеличкому кабінеті позаду технічної аудиторії, не дуже активний і охочий до спілкування. Я дізнався, що він веде якісь спецзаняття для старшокурсників.

А потім я побачив «Транслятор». Забігаючи наперед, скажу, що Олександр Васильович не терпів інших іноземних понять і власних назв як то «перекладач» та інше, віддаючи перевагу фонетичному відтворенню. Звідси і «Транслятор». Ота полоса зеленого, цупкого паперу з рівними колонками текстів: як оригіналів, так і перекладів, що накладалися на якісь там малюнки – це було щось неймовірне. Біля цього «шедевр» завжди хтось стояв, а як виходив свіжий номер – збиралась юрба.

«Транслятор» – дітище Жомніра, був яскравою візитівкою факультету. Редагував Олександр Васильович і факультетську стіннівку, яка теж була досить цікавою.

І ось тут треба згадати основну рису, що вирізняла Жомніра серед усіх викладачів – він був українськомовним. Весь наш факультет як на заняттях, так і поза ними, послуговувався російською мовою, а він – українською. До російської він інколи вдавався, але в рідкісних випадках. Тож стіннівка виходила українською, а в «Трансляторі» траплялися переклади російською, якщо це була рідна мова перекладача, і цей твір був вартий уваги. Оцінка Олександра Васильовича була дуже критичною, але водночас вагомою.

Я в цьому переконався особисто. Перейшовши на другий курс ми з моїм товаришем Віктором Погуляєм підійшли до Жомніра з тим, що ми хочемо спробувати себе в перекладацтві. Він погодився і запропонував нам до перекладу О. Уайлда «The Selfish Giant» (укр.: Себелюбний велетень).

«Пхе, – сказали ми собі – якась там казочка». Розділили на дві частини і кожен переклав свою. Коли прийшов час здавати «шедевр», ми і дізналися, яка то вона перекладацька праця. Редагував нас Жомнір нещадно. Так, що від написаного лишилося десь так відсотків двадцять. І, підозрюю, що з рештою початківців було так само. Це вже згодом, коли поглибився словниковий запас як англійської, так і української мов та знайшлася в собі можливість опиратися диктату, переклади стали такими, як мали бути.

Я тут вписав слово «диктат», бо в характері Олександра Васильовича був такий собі м'який, але авторитаризм. І якщо хто потрапляв під цей вплив, то вибратися з-під нього було ой як важко.

Був Олександр Васильович дуже обдарованим філологом. Вільно володів польською, англійською, німецькою мовами, а вже що до знання української, то йому могли б позаздрити і на факультеті української філології. Інколи між собою ми називали його «Пігмаліон» (з Бернарда Шоу), бо за звучанням мови він одразу визначав з якого регіону України походить його співрозмовник і ділився з нами такими особливостями.

Любов до української мови проявлялася в нього також у захопленні творчістю Т. Г. Шевченка, яку він знав досконало, часто цитував і відкривав нам Шевченка зовсім з іншого боку. Не того залакованого радянською пропагандою, а справжнього, що інколи шокувало, а зрештою дало змогу по-іншому читати «Кобзаря».

Почалося з такого запитання: «Хлопці, а Шевченко український чи російський поет?» Ми: «Український». Він: «А чому же тоді більшість його творів – російськомовні?» Ми – оторопіли. Далі пішли відкриття.

Навчаючи студентів англійської мови Олександр Васильович намагався занурити нас максимально в живу англійську. Запам'яталося таке: для розуміння газетної лексики на факультеті користувалися «Moscow News». Жомнір же її не любив. За його словами це був перекладений з російської мови покруч. Зате він усіляко намагався дістати десь «News from Ukraine», бо ця газета друкувалася для Канади і була англomовнішою.

Що ж до перекладацтва, то це, мабуть, був мотив усього його життя. Він присвятив йому більшість часу – як навчаючи нас, так і працюючи сам. Результат цієї праці – видана наприкінці 80-х «Місяць і мідяки» С. Моема та «Утрачений рай» Мілтона, що побачив світ уже після смерті Олександра Васильовича. Шанував Жомнір переклади прозових творів, але найбільше кохався в перекладах поетичних. Тому і ставився з великою любов'ю до перекладачів поезики серед яких були Ілля Ліпес та Ганна Васильченко. Останні роки життя перекладав Емілі Дікінсон, котру вважав чи не найліпшою американською поеткою.

Взагалі-то в нього був один критерій оцінки перекладів. Він казав: «Цей переклад на мене йде». А якщо «не йде», то й не вартий уваги.

Студентів Олександр Васильович часто називав «хлопчиськами» та «дівчиськами». За це його нагородили прізвиськом «Котисько» почасти через те, що побачивши якесь симпатичне «дівчисько» його обличчя прибирало виразу хтивого кота, котрий побачив якийсь смаколик.

Мав Жомнір власну систему оцінювання знань студентів. Вона починалася з «0» і закінчувалася «5» з плюсами і мінусами в проміжках. Її він заносив до окремого «кондуїту», а потім тільки йому відомим способом перетворював в офіційну оцінку. Якщо, наприклад, якась робота була написана на «2», а наступна – на «2+», то вона отримувала коментар: *considera blepro gress* (укр.: значний прогрес). Інші оцінки чомусь не

коментувалися. За оце все випускники 1981 року на святі «Останнього дзвоника» видали такий пасаж: «Придворний поет Олекса Жомнір видав збірку віршів “Дівчисько, я Вам «нулика» поставлю”».

Олександр Васильович викладав у нас практику англійської мови. Це були чудові заняття! Вони відбувалися якимось розкуто, жваво, трохи змагально. Навіть найнудніші тексти Жомнір розглядав якимось артистично, міг сказати якийсь дотеп, щоб трохи пом'якшити напругу. А вже наскільки були цікавими курси «Стилістика» та «Теорія і практика перекладу» – годі й казати. Навіть таку нудоту, як чергування в ДНД він розбавляв цікавими практиками. Біля кінотеатру ми завжди перекладали назви фільмів з афіші, або грали в «тлумачний словник». Жомнір називав якесь англійське слово, а ми мали дати йому змістовне тлумачення англійською ж.

Однією з рис Олександра Васильовича був такий собі педантизм у ставленні до виконання завдань як ним самим, так і до доручених ним комусь.

Ось трапилася така історія. Було це, мабуть, навесні 1983 року. Олександр Васильович вирішив зробити подарунок до 8 Березня жінкам нашої катедри. Він власноруч переклав декілька віршів з англійської та німецької мов і вирішив оформити це у вигляді невеличких книжечок. Виконавцем цієї задумки він обрав мене. Дав мені адресу палітурної в Києві, виділив гроші, а перед самим від'їздом вручив друковані екземпляри зі словами: «Там згрупуєш за принципом “Транслятора”». І треба сказати, що книжечок цих мало вийти з десятків чи більше. Сів я в електричку і почав «групувати». Майже три години до Києва та ще години за дві на центральному вокзалі Києва. До майстерні потрапив уже добре побіді. Домовився з палітурником, пояснив, як то воно має бути, узгодив оформлення. За деякий час поїхав, забрав роботу, віддав Жомніру. Назавтра Жомнір дивився на мене чортом, і махаючи тією книженцією питає: «Це що за пістря?» Я оторопів. Виявляється, оскільки тексти друкувалися під копірку, то і складати примірники треба було з урахуванням чіткості друку: перший – до першого, другий – до другого і т. д. Я ж не додивився і склав тексти за змістом, а не за виглядом. Мені було соромно, і хоч я й намагався виправдатись відсутністю чітких настанов, Жомніра це хвилювало мало і декілька днів, побачивши мене, цідив презирливо: «Пістря». До речі, жодних претензій і зауважень з боку обдарованого жіноцтва помічено не було.

Згодом ми помирилися звичайним чоловічим способом – чаркою. Так-так Олександр Васильович не цурався хильнути чарку з тими, кого він прирівнював до своїх приятелів. Такими він вважав мене і Володю Дузенка. Уже на старших курсах ми інколи, озброївшись оковитою, ходили до Жомніра набиратися житейської мудрості. Він тоді розкривався. Ми, затамувавши подих, слухали його оповідки про життя «за Польщі» (з наголосом на останньому складі) та про прихід «совітів». Дисидентствував. Міг багато кепкувати з тогочасних науковців та безглузвих тем дисертацій.

І обов'язково приносив перекладені ним частини «Утраченого раю», читав і допитувався, як воно там: «Іде чи не іде?» Якщо ми висловлювали якісь зауваження, сприймав це серйозно, кажучи: «Хм, треба подумати».

Була в характері Олександра Васильовича ще одна особливість. Він дуже поважав євреїв. А оскільки представників цього народу в нас на факультеті не бракувало, то до них Жомнір ставився з повагою і любов'ю. З деякими тісно товаришував. За дружнього чаркування він неодмінно знаходив привід позахоплюватися їхнім розумом, талановитістю, взаємною підтримкою, роботою на перспективу, і жалкував з того, що ми, українці, не такі.

Таким він назавжди лишився в моїй пам'яті: серйозним, саркастично-дотепним, прискіпливим і розкутим, з уважним і хитро-лукавим поглядом, дещо незграбний, але привабливий.

Світлана Тезікова
Наталія Шугалій
Валентина Сливка

Перекладацькі традиції факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Робота перекладача не лише творча й цікава, але й дуже складна, адже вона потребує великого обсягу як філологічних, так і культурологічних знань. Перед перекладачами постають вимоги якомога точніше передавати творчі манери, стиль, застосовані художні прийоми авторів. Перекладач має по-справжньому відчувати автора, добре розумітися на всіх тих особливостях, задля того, щоб засобами мови передати своєрідність твору та самотність автора. Найкращими українськими перекладачами вважаються Микола Лукаш, неповторний лінгвіст, поет, котрий подарував українському читачеві понад 1000 творів, перекладених з понад 20 мов світу. Не можна не згадати неперевершеного поета, перекладача, перекладознавця Максима Рильського, який працював як над поетичними рядками, так і над п'єсами, повістями та романами. Іван Франко є не лише геніальним українським автором, а ще й талановитим перекладачем, у доробку якого є переклади античних текстів. Пантелеймон Куліш був одним з перших, хто почав збагачувати українську культуру найкращими творами світової літератури та збагнув значення перекладу найкращих творів світової спадщини. Серед його перекладів потрібно згадати Біблію українською мовою, твори Шекспіра, Байрона, Гете та багатьох інших. Поет-перекладач, автор віршів, теоретик перекладу та організатор гуртка Микола Зеров займає гідне місце серед вже згаданих перекладачів. Зеров перекладав з багатьох мов, але особливої уваги заслуговують твори античної літератури.

Вагомий внесок у розвиток української перекладацької школи належить майстрам художнього перекладу факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Перекладацькі традиції факультету іноземних мов давні, глибокі та своєрідні. Початок

був покладений ще в далеких 70-х з появою на факультеті самобутнього, унікального викладача, письменника, перекладача Олександра Васильовича Жомніра (1927–2018).

Народився Олександр Васильович 9 січня 1927 року в родині священника на Рівненщині. 1951 року закінчив з відзнакою українське відділення філологічного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка, після чого розпочав свій трудовий шлях, учителюючи в одній із середніх шкіл на Тернопільщині. 1962 року Олександр Васильович з відзнакою закінчив Київський державний педагогічний інститут іноземних мов і був запрошений Олександром Ісаковичем Близняком, тодішнім деканом факультету іноземних мов, продовжити свою діяльність у Ніжинському державному педагогічному інституті ім. М. В. Гоголя на посаді викладача практики англійської мови та перекладу. Науковим інтересом Олександра Васильовича стали питання поезики і стилю Т. Г. Шевченка в перекладах англійською мовою. 1971 року він захистив кандидатську дисертацію на цю тему в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка. Результати його дослідження були представлені в авторитетних та широко відомих тогочасних виданнях, таких як «Дніпро» (1968) [1], «Всесвіт» (1968, 1983) [2; 6], «Вітчизна» (1967, 1968) [3; 4], «Мовознавство» (1969) [5]. Блискуче знання української та англійської мов стало запорукою високого професіоналізму Жомніра як перекладача та наставника творчої молоді.

Студентські роки є пам'ятними та важливими в житті кожної молодої людини, адже саме тоді розкриваються та розквітають її здібності, таланти та творчий потенціал. Надзвичайно щастить тим студентам, з якими поруч є розумні, небайдужі та творчі наставники, які можуть зацікавити, допомогти, надихнути та підтримати на шляху особистісного та творчого становлення. Такою непересічною особистістю на факультеті іноземних мов, закоханою в переклад, довгі роки був саме Олександр Васильович Жомнір, який навесні 1976 року заснував Транслятор (Translator). Ідея виникла під час чергових дружніх обговорень зі студентами перекладу одного з творів. Що таке Translator? Це студентська перекладацька студія з власною студентською стінгазетою, у якій розміщували найкращі поетичні та прозові переклади творів студентів та викладачів факультету іноземних мов. Перший випуск з'явився у квітні 1976 року.

Усі матеріали часописів ретельно редагувалися, неодноразово змінювалися задля знаходження найбільш влучного виразу, точного перекладу, правильної стилістичної форми. Також маємо зазначити, що, окрім публічної стінгазети, Олександр Васильович зберігав надруковані на друкарській машинці роботи в підшивці в теці. Тобто, спочатку проводилася ретельна робота щодо перекладу текстів, потім їхнє обговорення, далі оформлення стінгазети, яку прикрашали і розміщували на стенді у вестибюлі факультету іноземних мов, водночас у теці зберігалися віддруковані варіанти всіх перекладів.

Щороку виходило від одного до трьох, а іноді й чотирьох номерів газети. 1984 року вийшов останній номер – № 21. На початку 90-х

в університетській газеті *Alma Mater* започаткували колонку *Translator*, де студенти та викладачі розмішували свої перекладацькі надбання. Під керівництвом Олександра Васильовича значна частина студентів спробували свої сили в художньому перекладі на українську та російську мови з англійської, російської, білоруської, болгарської та польської. Найбільш активно долучалися до творчості такі студенти, як І. Ліпес, М. Новоселицький, С. Огольцов, О. Гадзінський, Г. Васильченко, В. Якуба, Р. Винонен, С. Рак, М. Баклан, В. Балабась, Ю. Колесник, В. Дузенко, Т. Сологуб, М. Нижник, М. Кириченко.

Для перекладів обирали твори В. Шекспіра, Дж. Кітса, Е. Дікінсон, С. Моєма, І. Франка, Б. Пастернака, В. Коротича, Л. Костенко, Л. Кисельова, Д. Павличка, А. Вознесенського та інших авторів. Окрім того, студенти рецензували перекладені твори. Олександр Васильович упродовж довгих років був керівником та натхненником студії, одночасно плідно працюючи над власними перекладами творів відомих авторів. Будучи знаним експертом творчості Т. Г. Шевченка, Жомнір О. В. є автором 11 статей-довідок в енциклопедичному Шевченківському словнику [6], перекладу з англійської мови на українську роману В. С. Моєма «Місяць і мідяки» (*The Moon and the Sixpence*) [7], перекладів польської поезії (Антологія польської поезії, 1979). Саме Жомнір О. В., за результатами спеціального конкурсу, переклав п'єсу В. Шекспіра «Цимбелін», що увійшла до 6-го тому зібрання творів В. Шекспіра українською мовою [8]. Багато часу перекладач присвятив перекладам поезій Емілі Дікінсон, частина яких друкувалася в журналі «Літературна Україна» 1981 року і роботу над якими Олександр Васильович вів до останніх днів життя. Сподіваємося, що зусиллями друзів та учнів Олександра Васильовича невдовзі вийде у світ перше найповніше видання поезій Емілі Дікінсон у перекладі на українську мову.

Але найпочесніше місце серед доробку видатного перекладача, без сумніву, займає переклад на українську мову поезії Джона Мілтона «Утрачений рай» [9]. Цей твір є одним з найвидатніших англомовних творів світової літературної спадщини, написаний Мілтоном в останній період життя (1660–1674) і пізніше перекладений на багато мов світу. Олександр Васильович працював над українськомовним перекладом цього твору близько 30 років, відкладаючи його та повертаючись до роботи над ним знову. Остання сторінка друкованого варіанту роботи датується жовтнем 2004 року, хоча в попередніх частинах твору рукою автора на полях позначені і раніші дати, наприклад, на сторінці 12 Книги Першої – 17.06.01, на сторінці 51 Книги Другої є примітка 19.07.05, а в дужках зазначається рік 1976, що вказує на первинну дату перекладу Книги Другої в рукописному варіанті, написаному від руки у звичайних шкільних зошитах. На жаль, перекладач не дожив до того часу, коли світ побачила праця всього його життя, але робота з підготовки до друку розпочалася 2015 року ще за його активної участі. Розуміючи, що сам Олександр Васильович в останні роки життя докладав усіх зусиль до перекладу поезій Емілі Дікінсон і відклав видання «Утраченого раю» на невизначений термін, до роботи

з упорядкування рукописів 12 книг поеми активно долучилися учні майстра, викладачі та співробітники факультету іноземних мов. Були сплановані кроки щодо ревізії та систематизування всіх наявних варіантів перекладених частин твору, що містилися в дванадцяти величезних теках. Якщо було декілька варіантів перекладу одного й того ж уривку, то обирався найкращий з точки зору Олександра Васильовича. Також уточнювалися відсутні сторінки (яких, як виявилось, було всього декілька) після звірки наявних текстів перекладу та оригінального твору Мілтона з лондонського видання середини XIX століття староанглійською мовою, яким користувався перекладач і який був подарований йому Сергієм Потапенком, його учнем, котрий став професором, доктором філологічних наук, завідувачем катедри [10]. Наступним етапом був набір електронного варіанту твору та його первинне редагування з внесенням деяких правок після детального консультування та за погодженням з перекладачем. Поема вийшла у світ 2020 року у видавництві Жупанського, за 2 роки після смерті Жомніра. Цей видатний твір складається з 12 книг за біблійними мотивами, зі вступним словом перекладача та примітками в кінці, всього 358 сторінок неперевершеної живої української мови. Великі гравюри найвидатнішого гравера епохи романтизму Поля Гюстава Доре (1832–1883).

Окрім Жомніра, долею перекладацького напрямку в освітній діяльності факультету іноземних мов переймався Іван Кирилович Харитонов, який до 2019 року регулярно оновлював факультетську газету *Translator's Tribune* студентськими та власними роботами. Характерною особливістю манери Івана Кириловича був саме порівняльний аспект перекладів. Тобто йому було притаманно друкувати переклади різних авторів одного твору. Іван Кирилович підготував до друку та видав три збірки вибраних художніх перекладів наших студентів, випускників та викладачів університету (Перекладацькі передзвони, 2012 р. [11], Нові перекладацькі передзвони, 2017 р. [12], Нові Ніжинські перекладацькі передзвони, 2019 р.) [13]. Окрім того, Іван Кирилович Харитонов є автором навчального посібника до курсів стилістики та перекладу (Порівняльно-паралельні переклади поезій, 2009), де вміщено перші твори та переклади як його власні, так й інших митців з романо-германських (англійської, французької та німецької) та слов'янських мов (української, російської, польської та білоруської) [14]. Плідним для Івана Кириловича був 2012 рік, коли вийшли його власні переклади поезій європейських і американських авторів [15] та доповнений новими роботами навчальний посібник до курсів стилістики та перекладу (Зіставні переклади поезій, 2012) [16]. Не можна не згадати про чи не найвагомішу перекладацьку роботу І. К. Харитонова – переклад роману «Мазепа» Дж. Г. Байрона, який був виданий дуже обмеженим тиражем власним коштом перекладача, тому залишився поза широкою увагою любителів поезії та поціновувачів творчості Дж. Г. Байрона [17], але який є у вільному доступі в мережі «Інтернет», оскільки перекладач, якого вже немає з нами (1939–2020), дуже хотів, щоб його роботи знаходили своїх читачів [18].

Потрібно зазначити, що перекладацька студія «Транслятор» стала важливою частиною життя для багатьох наших колишніх студентів, які після закінчення вишу знаходять час для творчості, публікують свої твори, причому дехто з них займається художнім перекладом професійно.

Факультет іноземних мов може пишатися своїми перекладацькими традиціями, що уособлені в діяльності таких випускників-перекладачів, як Ілля Ліпес (1977 року випуску) – з 1997 року постійно проживає та працює перекладачем та нотаріусом у Торонто (Канада), перекладає поезії Шекспіра, Шеллі, Кітса, Дікінсон, Фроста, Еліота, а також сучасних українських та ізраїльських поетів. Він є автором збірки «Лирика. Переводы и стихи», що вийшла у світ у Канаді 2008 року. Він був фіналістом Третього Всесвітнього поетичного фестивалю Емігрантська ліра (2011) та переможцем конкурсу поетів-перекладачів Четвертого Всесвітнього поетичного фестивалю Емігрантська ліра (2012) [19; 20].

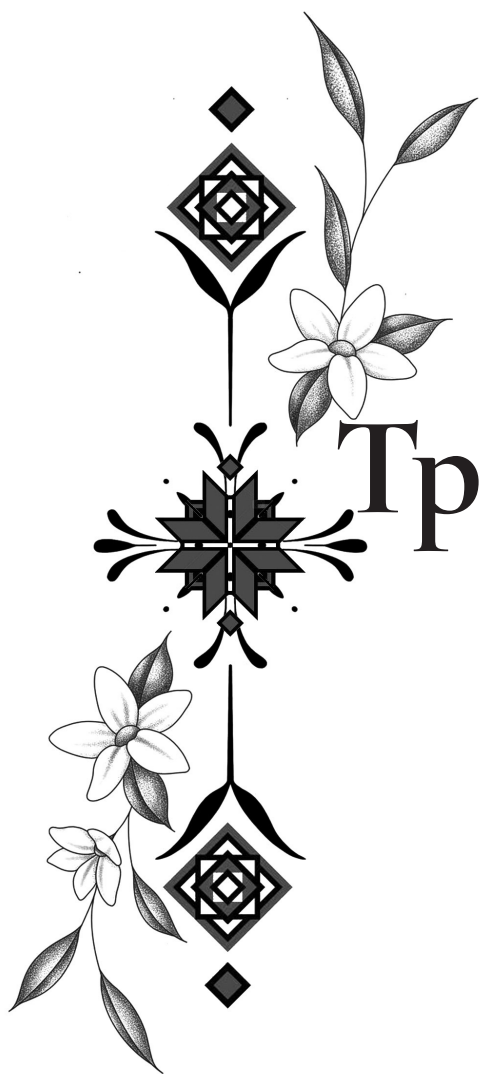
Ганна Васильченко (випускниця 1981 року) упродовж усього життя зберегла любов до поезії і є авторкою низки віршів, пісень та перекладів. Знаходять час для творчості наші випускники – Олександр Кліщ (випускник 1983 року, котрий працює в посольстві США в Україні; Віктор Пецанов та Сергій Рак (1983); Сергій Огольцов (1978 року випуску) – живе та працює в Нагорному Карабасі; Ніна Кочубей (Кіндратець).

Щодо нинішніх викладачів факультету іноземних мов, то славні літературні традиції своїх попередників продовжує прозаїк та перекладач, доцент катедри німецької мови А. В. Ролік, який отримав диплом лавреата Чернігівської літературної премії імені Леоніда Глібова за книгу перекладів літературознавчих статей з німецької мови «Микола Гоголь в німецькій науковій та художній літературі. Антологія» (2020). Перекладами з німецької мови також захоплюється доцентка катедри німецької мови Н. І. Лепухова. Маємо надію, що нинішні студенти факультету іноземних мов примножать літературні здобутки нашого славетного вишу, адже вони ще зі студентських лав беруть активну участь у міжвузівських та всеукраїнських перекладацьких конкурсах. Ось їхні здобутки за останні роки: Олена Іценко – диплом II ступеню за друге місце в XI Міжвузівському конкурсі молодих перекладачів, Національний авіаційний університет, Київ, 01 квітня 2020 р.; Анастасія Дорошенко – диплом I ступеня за перше місце у Всеукраїнському конкурсі художнього перекладу до Дня народження Миколи Вінграновського, номінація поезія (німецька мова), Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 15 квітня 2021 р.; Богдан Ткаченко – диплом III ступеня за третє місце у Всеукраїнському конкурсі. Олена Іценко – диплом II ступеню за друге місце у XI Міжвузівському конкурсі молодих перекладачів, Національний авіаційний університет, Київ, 01 квітня 2020 р.

Підсумовуючи, можна зробити висновки, що Ніжинська вища школа успішно розвиває славні багаторічні традиції в галузі перекладу. Особисті внески, професіоналізм викладачів, гарний рівень знань студентів, а, головне, продуктивна взаємодія між ними дали високий результат у формуванні, становленні та розвитку перекладацьких традицій у навчальному закладі.

Література

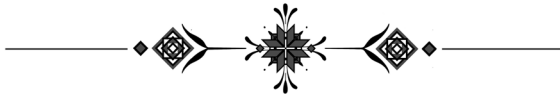
1. Жомнір О. В. Шевченків «Кобзар» і його англійський переклад. Весвіт.1968. № 3.
2. Жомнір О. В. Повний англійський «Кобзар». Вітчизна.1967. № 3.
3. Жомнір О. В. Англійські переклади «Заповіту». Вітчизна.1968. № 3.
4. Жомнір О. В. Реалії в перекладах «Кобзаря» англійською мовою. Мовознавство.1969. № 5.
5. «Розкуто, на повен голос»[Про антологію негритянських поетів США]. Весвіт.1983. № 8. О. V. Zhomnir.
6. Шевченківський словник у двох томах. Т. 1: Київ, 1976; Т. 2: Київ, 1977; перевидання: Київ, 1978.
7. Моем В. С. «Місяць і мідяки», «На лезі бритви»/ переклад О. В. Жомнір. Київ: Дніпро, 1989.
8. Вільям Шекспір. Твори в шести томах. Т. 6. Київ: Видавництво художньої літератури. Дніпро, 1986. 163–267 с.
9. Джон Мільтон. Утрачений рай / переклад О. Жомнір; передмова Г.Доре; ілюстрації П. Баратинська, художнє оформлення. Видавництво Жупанського 2020, 358 с.
10. John Milton. Paradise Lost (in twelve books). London: Bell and Daldy, 186, Fleet Street. 1864.
11. Перекладацькі передзвони: збірка вибраних художніх перекладів викладачів, студентів, випускників факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя / уклад. І. К. Харитонов, Жомнір О. В., С. В. Тезікова, студенти. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 211 с.
12. Нові перекладацькі передзвони: збірка вибраних художніх перекладів викладачів, студентів, випускників факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя / уклад. І. К. Харитонов, Жомнір О. В., С. В. Тезікова, студенти. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 229 с.
13. Нові Ніжинські перекладацькі передзвони: збірка вибраних художніх перекладачів викладачів, студентів, випускників факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя /укл. І.К. Харитонов, О.В. Жомнір, С. В. Тезікова, студенти. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 193 с.
14. Іван Харитонов. Порівняльно-паралельні переклади поезій: між-факультетський навчальний посібник до курсів стилістики та перекладу. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 415 с.
15. Іван Харитонов. Переклади поезій європейських та американських авторів. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 216 с.
16. Іван Харитонов. Зіставні переклади поезій: навчальний посібник до курсів стилістики та перекладу. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. 416 с.
17. Іван Харитонов. Переклади і переспіви поезій. Мазепа (переклад поеми Дж. Г. Байрона). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 247 с.
URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2019/kcharyto_nov_mazepa.pdf
Електронний ресурс URL: <https://new.antho.net/wp/tag-lipesi/>
URL: http://www.promegalit.ru/kanada/personals/504_lipes_ilya.html
поеми Дж. Г. Байрона). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 247 с.
URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2019/kcharyto_nov_mazepa.pdf
Електронний ресурс URL: <https://new.antho.net/wp/tag-lipesi/>
URL: http://www.promegalit.ru/kanada/personals/504_lipes_ilya.html

Транслятор/ Translator

№2, травень 1976 р.
Alan Marshall

How the Moon Came

After the islands came up from the deep sea, trees grew thickly upon them. On some islands, the water was trapped in hollows and became saltwater lagoons. In these lagoons were many fish.

At this time, two sisters, Nakari and Kurramara, lived there and went to Bribie Island to look for food. Nakari had a baby, and she carried it upon her shoulders.

Bribie Island was young, and the new trees had no tracks between them. The sisters got lost among the trees and could not find the way. They walked till they came to the centre of the island where the grass trees were. Near the grasslands was a saltwater lagoon.

“We will camp here”, said Nakari. “This is a good place”. She laid the baby upon some paper bark, and it slept.

The sisters built the mia mia of bark, and then they went to the lagoon to spearfish. They caught a big fish that was different to all the other fish. It was round like the moon and shadowed like the moon shadowed.

They carried it back to the camp and made the fire to cook it. They waited till the flames burned the wood to coals, then placed the fish on the coals and covered it with ashes.

“This is a big fish”, said Kurramara. “It will take a long time to cook. While cooking, we will look for yams”. The sisters took their yam sticks and walked into the bush where the yam vines encircled the trunks of trees, and the bright green leaves hung down from the branches.

They filled their dilly bags with yams and then returned to the camp. Nakari hurried over to the fire, for she was hungry. She looked at the ashes and the coals, then cried out to Kurramara:

“Sister, come here. Our fish has gone”.

Kurramara came to her, and together, they looked at the ashes scattered around the fire and the coals that had been thrown aside.

Then, they saw the pathway of ashes leading away from the fire, a path made from the ashes that fell from the fish as it escaped.

Kurramara and Nakari, two sisters, followed the trail of ashes through the trees. They followed it till it ended at the foot of a tall bloodwood tree.

“The fish will be here”, said Kurramara. “I will watch the fish while you are gone”.

Nakari ran back to the camp, and Kurramara stayed. She threw sticks at the fish, but it climbed higher, and she could not hit it.

When Nakari returned, the sisters tried to spear the fish, but it moved higher and higher up the trunk. They threw their yam sticks at it, moving higher than they could throw.

Nakari was hungry, and she began to cry.

“Sister, one of us should have stayed at the fire and watched that fish. Then it would not have got away. Now we have only yams to eat, and we are hungry”.

“When the fish climbs higher into the branches, they will break, and it will fall”, said Kurramara. “We will wait”.

They waited all that day till night came, and when darkness filled the tree, the fish leapt from the branches and moved westward across the sky like a light.

The sisters returned to the camp, and the next day morning, they walked till they came to the beach. Nakari laid her baby on the sand and covered it with a rug of possum skins while she and Kurramara looked for shellfish. They walked from rock to rock, and while they were away, the tide came in, and the big waves curved over the baby and fell upon it. And the sand washed up by the waves covered the baby till only a foot lay in the sea.

When the sisters returned, Nakari saw the foot, and she cried out and uncovered the baby, but it was dead.

The sisters buried the baby on the beach and went away, but Nakari looked back many times as they walked. Then she stopped, and Kurramara took her by the hand and led her, and after that, she did not look back again.

On and on, they walked till they reached the channel between the island and the mainland, and across the channel was Caloundra.

Together, they swam across the channel and found caves along the shore. That night, they slept in one of the caves, and the next morning, they followed the beach till they came to Mooloolah Heads. They swam the passage and reached Maroochy Beach.

Across the water from the beach was an island called Mujimba. The sister stood and looked at it, and suddenly, an enormous log grew from the air and stretched across the sea from the beach to the island.

Nakari and Kurramara walked across the log, and when they stopped on the island, the log vanished. They stood on the island, and there was no way back.

“How do you like this place, sister?” asked Kurramara. “We will live here forever. We will never get back again. This is our place now. We can never swim back”.

“I like this place if there is food in this place”, said Nakari. “I would like to live here forever. What will we eat in this place?”

“We will eat breadfruit and fish and crabs and yams”, said Kurramara. “There is plenty of food in this place”. They lit a fire and sat before it, for they were tired. The smoke from the fire did not blow upon them but rose into the air and tied them to the sky.

Then night came, and they looked up and saw the moon.

“Oh! Look, sister, there is the fish we caught!” cried Nakari.

They both watched the moon and felt sad that the biggest fish had escaped them.

The next night, they watched it again, and it was smaller as if someone were eating it.

And each night, it was eaten away until there was only half a fish and only a quarter of a fish until there was nothing.

“It is all eaten”, said Kurramaura. “Out fish is gone”.

And now, on all the moonlight nights forever, the sisters sit and watch their fish being eaten away. And the smoke of their campfire, curling upwards, can always be seen by day, though they are like the air through which you can walk and not know it is there.

Алан Маршал

Як з'явився місяць

Казка австралійських аборигенів

Після того, як острови вийшли з моря, вони густо поросли деревами. На деяких островах морська вода потрапила в пастки западин і утворила солоні лагуни. Там водилось багато риби.

У той час жило собі дві сестри, на ім'я Накарі та Куррамара, які в пошуках їжі забрели на острів Брібі. Накарі мала дитину й носила її на плечах.

Острів Брібі був молодим, і між молодими деревами не було стежок, і сестри заблукали серед дерев. Вони йшли, ішли аж до середини острова, де росли трав'яні дерева. Там була солоня лагуна.

«Залишімося тут, — сказала Накарі, — тут непогано». Вона поклала дитину на кору паперового дерева і та заснула.

Сестри заходилися будувати хижу, потім пішли до лагуни, щоб здобути рибу. Вони спіймали велику рибу, яка відрізнялась від усіх інших. Вона була кругла й плямиста, точнісінько як місяць.

Вони принесли рибу до свого притулку, розвели багаття, щоб приготувати її. Почекали поки вогонь перетворив сушняк на вугілля. Туди поклали рибу і вкрили її попелом.

«То велика риба, — сказала Куррамара, — пройде багато часу поки вона буде готова. А ми поки що підемо назбираємо ямсу».

Сестри взяли палиці-копачки і зайшли в кущі, де ямсові лози обвивали стовбури дерев, та яснозелене листя звисало з гілок. Вони назбирали ямсу в плетінки і подалися назад. Накарі поспішала до вогню, бо була голодна. Вона глянула на попел і вугілля й гукнула до Куррамари.

«Сестро, іди-но сюди. Наша риба втекла». Куррамара підійшла, і вони вдвох дивилися на розметаний попел і вугілля. Потім вони побачили,

що від вогню тягнеться доріжка з попелу, який осипався з риби, коли та тікала.

Сестри Куррамара і Накарі пішли тим слідом між деревами і йшли поки він не привів їх до високого кров'яного дерева.

«Риба десь тут, — сказала Куррамара, — вона не могла втекти далі».

Сестри глянули вгору і побачили рибу на півдорозі до верхівки.

«Сестро, біжи назад та принеси наші остені та копачки, — сказала Куррамара, я ж стерегтиму рибу, поки ти не повернешся».

Накарі побігла, а Куррамара зосталася. Вона почала жбурляти в рибу ломаччя, але та спиналася вище і вище, і Куррамара не могла влучити.

Як повернулася Накарі, вони вдвох намагалися збити її остенем, але риба лізла вище й вище. Сестри покидали свої копачки, але риба була вже так високо, що вони не долітали до неї. Накарі була голодна і заплакала.

«Сестро, чом було одній із нас не лишитися коло багаття і стерегти рибу, тоді б вона не втекла. А тепер у нас є тільки ямс, а ми такі голодні».

«Коли риба залізе високо між тонке гілля, воно зламається, і вона впаде, — сказала Куррамара, — почекаймо».

Прочекали день аж до ночі. Та коли темрява оповила дерево, риба стрибнула з гілок і попливла небом на захід, як світло.

Сестри повернулися до свого притулку, а наступного ранку вони йшли, аж поки вийшли на берег. Накарі поклала дитину на пісок, окутала шкурою і сестри пішли шукати їстівних черепашок. Тим часом, коли вони пробиралася від скелі до скелі, почався приплив. Великі хвилі вигнули свої спини й нахлинули на дитину. Пісок, здійнятий ними, засипав її, і тільки ніжка виглядала з води.

Коли сестри вернулись, Накарі побачила ніжку, заголосила і заходилася розкопувати дитину, але та була мертва.

Сестри поховали її на березі і пішли геть, але Накарі ще довго оглядалась, а потім стала. Куррамара взяла її за руку і повела, тоді Накарі вже не оберталась.

Далі й далі йшли вони, поки не дісталися до протоки між островом і суходолом, а там, за протокою була земля, де зараз знаходиться місто Калундра. Вони перепливли протоку й побачили на узбережжі кілька печер. В одній з них заночували.

Ранок наздогнав їх на шляху до вершин Мулула. Вони здолали перевал і добралися до берега Маручі. Там, далеко від берега, був острів Мудімба. Сестри стояли і дивилися на нього, коли раптом величезний кряж виріс з повітря і простягся через море від берега до острова. Накарі і Куррамара перейшли по кряжу, але не встигли вони ступити на острів, як кряж зник.

«Як тобі це місце? — запитала Куррамара. — Залишимося тут назавжди, ми ніколи звідси не виберемося. Тепер це наше місце. Переплисти назад не можна».

«Добре, коли тут є що їсти, — сказала Накарі, — можна лишитись тут назавжди. Але що ми будемо їсти?»

«Нас прохарчує хлібне дерево, краби і ямс, – сказала Куррамара, – тут їх багато».

Вони розвели багаття і сіли біля нього, бо були зморені.

Дим від вогню не обкурював їх, а здіймався просто вгору, зв'язуючи їх з небом.

Настала ніч, сестри подивилися в небо і побачили місяць.

«О сестро, дивись! Це ж та сама риба, яку ми піймали!» – вигукнула Накарі. Вони вдвох вдивлялись у місяць і шкодували, що ця найбільша риба втекла від них.

Другої ночі вони побачили її знов, але вона була вже менша, ніби хтось надкусив її. І кожної ночі рибу хтось їв потроху, поки від неї лишилася половина, четвертина і нарешті тільки смужка. Потім і вона зникла.

«Її всю з'їли, – сказала Куррамара, – нашої риби нема».

І з того часу всі місячні ночі сидять сестри і дивляться, як хтось їсть їхню рибу. Удень від їхнього багаття видно дим, що в'ється вгору, а самі сестри стали як повітря – можна наскрізь пройти, не знаючи, хто там.

Переклав Марко Новоселицький, студент групи 41

W. Somerset Maugham

The Ant and The Grasshopper

When I was a very small boy, I was made to learn certain of the fables of La Fontaine by heart, and the morals of each were carefully explained to me.

Among those I learnt were The Ant and the Grasshopper, which is devised to bring home to the young the useful lesson that in an imperfect world, industry is rewarded and giddiness punished. In this admirable fable (I apologise for telling something which everyone is politely, but inexactly, supposed to know), the ant spends a laborious summer gathering its winter store while the grasshopper sits on a blade of grass singing to the sun. Winter comes, and the ant is comfortably provided for, but the grasshopper has an empty larder: he goes to the ant and begs for a little food. Then the ant gives him her classic answer:

“What were you doing in the summer time?”

“Saving your presence, I sang, I sang all day, all night”.

“You sang. Why, then go and dance”.

I do not ascribe it to perversity on my part but rather to the inconsequence of childhood, which is deficient in moral sense, that I could never quite reconcile to the lesson. My sympathies were with the grasshopper, and for some time, I never saw an ant without putting my foot on it. In this summary (and, as I have discovered since, entirely human) fashion, I sought to express my disapproval of prudence and commonsense.

I could not help thinking of this fable when, the other day, I saw George Ramsay lunching by himself in a restaurant. I never saw anyone wear an expression of such deep gloom. He was staring into space. He looked as though the burden of the whole world sat on his shoulders. I was sorry for him: I suspected at once that his unfortunate brother had been causing trouble again. I went up to him and held out my hand.

“How are you?” I asked.

“I’m not in hilarious spirits”, he answered.

“Is it Tom again?”

He sighed.

“Yes, it’s Tom again.”

“Why don’t you chuck him? You’ve done everything in the world for him. You must know by now that he’s quite hopeless.”

I suppose every family has a black sheep. Tom had been a sore trial for twenty years. He had begun life decently enough: he went into business, married and had two children. The Ramsays were perfectly respectable people, and

there was every reason to suppose that Tom Ramsay would have a useful and honourable career.

But one day, without warning, he announced that he didn't like work and wasn't suited for marriage. He wanted to enjoy himself. He would listen to no expostulations. He left his wife and his office. He had a little money and spent two happy years in the various capitals of Europe. Rumours of his doings reached his relations from time to time, and they were profoundly shocked. He certainly had a very good time. They shook their heads and asked what would happen when his money was spent. They soon found out: he borrowed. He was charming and unscrupulous. I have never met anyone to whom it was more difficult to refuse a loan. He made a steady income from his friends, and he made friends easily. But he always said that the money you spent on necessities was boring; the money that was amusing to spend was the money you spent on luxuries. For this, he depended on his brother George. He did not waste his charm on him. George was a serious man and insensible to such enticements. George was respectable. Once or twice, he fell to Tom's promises of amendment and gave him considerable sums in order that he might make a fresh start. On these Tom bought a motorcar and some very nice jewellery.

But when circumstances forced George to realise that his brother would never settle down and he washed his hands of him, Tom, without a qualm, began to blackmail him.

It was not very nice for a respectable lawyer to find his brother shaking cocktails behind the bar of his favourite restaurant or to see him waiting on the box seat of a taxi outside his club. Tom said that to serve in a bar or to drive a taxi was a perfectly decent occupation, but if George could oblige him with a couple of hundred pounds, he didn't mind for the honour of the family giving it up. George paid.

Once, Tom nearly went to prison. George was terribly upset. He went into the whole discreditable affair. Really, Tom had gone too far. He had been wild, thoughtless and selfish; but he had never before done anything dishonest, by which George meant illegal; and if he were prosecuted he would assuredly be convicted. But you cannot allow your only brother to go to gaol. The man Tom had cheated, a man called Cronshaw, was vindictive. He was determined to take the matter into court; he said Tom was a scoundrel and should be punished. It cost George an infinite deal of trouble and five hundred pounds to settle the affair. I have never seen him in such a rage as when he heard that Tom and Cronshaw had gone off together to Monte Carlo the moment they cashed the cheque. They spent a happy month there.

Tom raced and gambled for twenty years, philandered with the prettiest girls, danced, ate in the most expensive restaurants, and dressed beautifully. He always looked as if he had just stepped out of a bandbox. Though he was forty-six, you would never have taken him for more than thirty-five. He was a most amusing companion, and though you knew he was perfectly worthless, you could not but enjoy his society. He had high spirits, an unfailing gaiety and incredible charm. I never grudged the contributions he regularly levied on me for the necessities of

his existence. I never lent him fifty pounds without feeling that I was in his debt. Tom Ramsay knew everyone, and everyone knew Tom Ramsay. You could not approve of him, but you could not help liking him.

Poor George, only a year older than his scapegrace brother, looked sixty. He had never taken more than a fortnight's holiday in the year for a quarter of a century. He was in his office every morning at nine-thirty and never left it till six. He was honest, industrious and worthy. He had a good wife, to whom he had never been unfaithful even in thought, and four daughters to whom he was the best of fathers. He made a point of saving a third of his income, and his plan was to retire at fifty-five to a little house in the country where he proposed to cultivate his garden and play golf. His life was blameless. He was glad that he was growing old because Tom was growing old, too. He rubbed his hands and said:

"It was all very well when Tom was young and good-looking, but he's only a year younger than I am. In four years, he'll be fifty. He won't find life so easy then. I shall have thirty thousand pounds by the time I'm fifty. For twenty-five years, I've said that Tom would end up in the gutter. And we shall see how he likes that. We shall see if it really pays best to work or be idle."

Poor George! I sympathized with him. I wondered now as I sat beside him what infamous thing Tom had done. George was evidently very much upset.

"Do you know what's happened now?" he asked me.

I was prepared for the worst.

I wondered if Tom had got into the hands of the police at last. George could hardly bring himself to speak.

"You're not going to deny that all my life, I've been hardworking, decent, respectable and straightforward. After a life of industry and thrift I can look forward to retiring on a small income in gilt-edged securities. I've always done my duty in that state of life in which it has pleased Providence to place me."

"True."

"And you can't deny that Tom has been an idle, worthless, dissolute and dishonourable rogue. If there were any justice, he'd be in the workhouse."

"True."

George grew red in the face.

"A few weeks ago, he became engaged to a woman old enough to be his mother. And now she's died and left him everything she had. Half a million pounds, a yacht, a house in London and a house in the country."

George Ramsay beat his clenched fist on the table. "It's not fair, I tell you; it's not fair. Damn it, it's not fair."

I could not help it. I burst into a shout of laughter as I looked at George's wrathful face, I rolled in my chair; I very nearly fell on the floor. George never forgave me. But Tom often asked me to excellent dinners in his charming house in Mayfair, and if he occasionally borrows a trifle from me, that is merely from force of habit. It is never more than a sovereign.

Вільям Сомерсет Моєм

Мурашка та Коник

Коли я був малим хлопчиком, мене примушували вивчати напам'ять окремі байки Лафонтена і старанно розтлумачувати мораль кожної. Серед тих, що я вивчив, була й «Мурашка та Коник», призначення якої – донести до свідомості молоді повчальний крок, як у нашому не досить досконалому світі винагороджується працьовитість і карається неробство. У цій чудовій байці Мурашка (вибачте: нагадаю те, що загалом усі знають, але не кожен пам'ятає), не покладаючи рук, ціле літо нагромаджує запаси на зиму; тим часом Коник посиджує собі на стеблинці та виспіває до сонця. Настає зима. У Мурашки доволі всього, а в Коника – ні крихти. Їде він до Мурашки прохати чогось поїсти. Тут і дає йому Мурашка класичну відповідь-науку:

– А що ти робив цілісіньке літо?

– Хай пробачить мені ваша милість, але я співав, співав днями і ночами.

– Он як? Співав! Що же піди і потанцюй!

Щодо мене, то я не міг примиритися з цією наукою. Приписую це не своїй порочності, а скоріше дитячій непослідовності і не досить розвиненому моральному чуттю, – але мої симпатії були на боці Коника. І не раз потім, забачивши де Мурашку, я неодмінно топтав її. Так розправляючись з бідолашною, я прагнув – і досить-таки по-людськи – виразити своє несхвалення обачливому практицизмові.

...Недавно ця байка знову спала мені на згадку в ресторані, де я стрів Джона Ремзі, котрий самотньо жував свій ланч. Ніколи ще не бачив я такої засмученої людини! Він уп'явся застиглими очима в простір і мав такий вигляд, ніби йому на плечі звалився тягар усього світу. Мені стало жаль Джорджа, бо я відразу здогадався, що його непутящий брат знову завдає клопоту. Підходжу, простягаю руку.

– Ну, як справи?

– Ет! Нема з чого радіти.

– Знову Том?

Він зітхнув:

– Авжеж Том!

– То киньте ви возитися з ним! Тепер же ясно, що він абсолютно безнадійний.

Як то кажуть: в отарі – не без поганої вівці. Протягом 20-ти років Том був справжнім лихом для своєї сім'ї. Колись починав він досить пристойно – зайнявся бізнесом, одружився і нажив двох дітей. Оскільки

всі Ремзі були люди вельми поважні, то зрозуміло, що й Тома Ремзі чекала солідна й почесна кар'єра. Але одного дня він беззастережно заявив, що йому не доподобило трудитися і що подружнє життя його теж не влаштовує. Він, бачте, забажав розваг. Попереджень та пересторог він і слухати не захотів. Узяв та й кинув дружину й залишив свою контору. Мавши трохи грошей, він провів два безжурні роки у різних столицях Європи. Час від часу до рідні доходили приголомшливі чутки про його витівки. Він бо й справді незле розважався. Родичі тільки скрушно похитували головами і питали одне в одного: «А що то буде, коли він витратить гроші?» — і незабаром дізналися: він став позичати. Тома — людину чарівну і привабливу — це не бентежило. Знаю по собі: я міг відмовити в позиції іншим, але не йому. Отже, він мав досить сталі надходження від своїх друзів, а друзів заводив дуже легко, і на прожиток йому вистачало. Але Том не раз казав: гроші, що їх витрачають на необхідне — це нудота, а от гроші, що їх витрачають на розкоші, — це втіха. Ці останні постачав йому брат Джордж. Правда, Томовій чарівності з ним роботи не було, бо Джордж — людина абсолютно серйозна — не клював на таку приваду. Але й поважний Джордж разів кілька повірив Томовим обіцянкам виправитись і наділяв його значними сумами, аби той почав нове життя. Та де там! На ті гроші Том придбав собі авто і кілька милих золотих оздоб. Джордж побачив, що його братик не вгамується і, зрештою, умив руки. Недовго думаючи, Том почав шантажувати Джорджа. Не дуже приємно, коли всіма шановний юрист заходить у свій улюблений ресторан, а там у швейцарах його рідний братусь. Або ще: виходить із свого клубу, а там чекає бричка, і кучер — рідненький брат. Том заявив, що прислуговувати в ресторані або поганяти коней — зовсім достойні заняття; проте, коли вимагає честь сім'ї, він міг би й покинути їх, за умови, що брат Джордж презентує йому пару сот фунтів. І Джордж відкуплювався.

Іншим разом, Том мало не потрапив до в'язниці. І як це пригнітило Джорджа! Бо нікому ж, а йому довелося зайнятися тою некрасивою справою. Було ясно, що Том зайшов занадто далеко! Нехай він там і егоїст, і запальний, і нерозсудливий — але ще ніколи він не чинив чогось ганебного, себто — у розумінні Джорджа — підсудного. А тут, якби справі дали законний хід — Томові не минути покари. Але який юрист дозволить посадити за ґрати єдиного брата? Чоловік на ім'я Кроншоу, якого Том ошукав, був мстивий, неблаганний. Він затявся на тому, що Том негідник і мусить бути покараним. Щоб зам'яти діло, знадобились незчисленні турботи і — півтисячі фунтів. Та як же скаженів од люті Джордж, коли довідався, що на його гроші Том разом з тим Кроншоу негайно подалися до Монте-Карло, і там розкішно погуляли цілий місяць!

Двадцять років Том грав на перегонах та в карти, водився з найспокусивішими красунями, танцював, їв у найдорожчих ресторанах і вишукано одягався. Він і зберіг себе чудово: у свої сорок шість виглядав років на тридцять п'ять. Окрім того, був компанійський хлопець і, навіть знаючи, що він людина пуста, усім було приємно в його товаристві. Завжди у доброму гуморі, він мав невичерпний запас веселощів і дивовижну привабливість. Я ніколи не жалкував за своїми частками в його бюджеті.

Більше того: кожного разу я позичав йому півсотні, з таким відчуттям, ніби сам винен і повертаю борг. Том Ремзі знав усіх, і всі знали Тома Ремзі. Попри всі його вади, його не можна було не любити.

Бідолашний Джордж, на рік старший від свого дурисвіта-брата, мав вигляд шістдесятилітнього діда. Протягом двадцяти п'яти років він дозволяв собі лише двотижневі відпустки. Кожного дня о пів на десяту з'являвся в конторі і не полишав її до шостої вечора. Він був чесною, працювитою і достойною людиною. Мав дружину, яку жодного разу не зрадив, навіть подумки, і чотири дочки, для яких він був найкращим у світі татусем. Він поклав собі за мету заощаджувати третину заробітків і мріяв про те, як у 55 років облишить справи, оселиться за містом, житиме у невеличкому котеджі, копирсаючись у садочку та граючи в гольф. Життя його було бездоганне. Він навіть радів, що старіє, бо й Том теж старів. Він примовляв, потираючи руки: «Томові добре велося, доки був гарний з себе та молодий, але він лише на рік молодший од мене. Хай-но через чотири роки йому стукне п'ятдесят. Тоді побачимо, якої він заспіває! Я ж у п'ятдесят років матиму 30 тисяч фунтів. Чверть століття я казав і кажу, що Том помиратиме в канаві. Побачимо, як це йому сподобається. Побачимо, чим віддасться праця, а чим – неробство.

Бідолашний Джордж! Жаль мені його стало. Підсів я до його столика і гадаю собі: у яку ж іще халепу встряв Том? Надто вже засмучений Джордж.

– Ви знаєте, що недавно трапилось? – нарешті озвався він.

Я приготувався до найгіршого, не інакше, як Тома схопила таки поліція. Джордж насилу вів далі.

– Ви не заперечите, що весь вік я чесно працював, був порядною, відвертою і поважною людиною? Що після багатьох років зусиль та ошадливості маю надію пожити спокійно на свої законні запаси? Що я завжди виконував обов'язок там, куди волило мене поставити Провидіння?

– Авжеж!

– А хто заперечить, що Том завжди був ледарем, нікчемною, безчесним і розбещеним шахраєм? Якби на світі та й правда, його місце – у робітному домі!

– Авжеж!

Тут обличчя Джорджа налилося кров'ю.

– Кілька тижнів тому Том відсвяткував заручини з жінкою, котра годилась йому в матері. Вона померла і заповіла йому всі маєтки: пів мільйона грішми, будинок у Лондоні, яхту, і ще будинок у Мейфері. Де ж тоді правда? Питаю вас, де ж та правда?!!

Джордж гатив по столу кулаком. Тут я не втерпів і розсміявся прямо в гнівне Джорджеве обличчя. Мене тіпало від сміху, я мало не звалився додолу, і Джордж ніколи не забуде мені цього. А от Том частенько запрошує мене на вишукані вечірки до свого чарівного будинку у Мейфері. І коли часом, позичає якусь дешицю, то хіба що за старою звичкою, та й то не більше одного фунта.

John Keats

Sonnet to England

Happy is England! I could be content
 To see no other verdure than its own;
 To feel no other breezes than are blown
 Through its tall woods with high romances blent
 Yet do I sometimes feel a languishment
 To skies Italian, and an inward, groan
 To sit upon the Alps as on a throne,
 And half forget what world or worldling meant.

Happy is England, sweet her artlees daughters;
 Enough their simple loveliness for me,
 Enough their whitest arms in silence clinging:
 Yet do I often warmly burn to see
 Beauties of deeper glance, and hear their singing,
 And float with them about the summer waters.

Джон Китс

Сонет к Англии

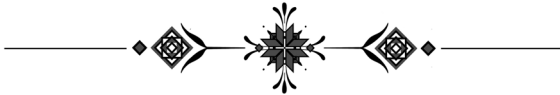
Благословенна Англия! Век свой
 Готов я славить на зелёном лоне
 Твоих дубрав торжественные кроны,
 И пустоши и хладных волн прибой,
 Овеянный легендами... Но в злой
 Тоске и немощи встаёт порой
 Италии лазурное бездонье
 Воссесть бы на горе там, как на троне,
 Забыв постылость суеты мирской.

Блаженная Англия! Пригожих дев
 Твоих люблю за тихий, нежный нрав,
 За кротость ласк в безмолвии ночей,
 Но часто душу наполняет жар
 Иных видений: чары смуглых фей
 И знойных волн ликующий напев.

Перевел Илья Липес, студент группы 32

№ 3, липень 1976 р.
Isaak Asimov

The Fun They Had

Margie even wrote about it that night in her diary. On the page headed May 17, 2157, she wrote, “Today Tommy found a real book!”

It was a very old book. Margie’s grandfather once said that when he was a little boy, his grandfather told him there was a time when all stories were printed on paper.

They turned the pages, which were yellow and crinkly, and it was awfully funny to read words that stood still instead of moving the way they were supposed to – on a screen, you know. And then, when they turned back to the page before, it had been the same words on it had been when they read it the first time.

“Gee,” said Tommy, “what a waste. When you’re through with the book, you just throw it away, I guess. Our television screen must have had a million books on it, and it’s good for plenty more. I wouldn’t throw it away.”

“Same with mine,” said Margie. She was eleven and hadn’t seen as many tale books as Tommy had. He was thirteen.

She said, “Where did you find it?”

“In my house.” He pointed without looking because he was busy reading. “In the attic.”

“What’s it about?”

“School.”

Margie was scornful. “School? What’s there to write about school? I hate school.”

Margie always hated school, but now she hated it more than ever. The mechanical teacher had been giving her test after test in geography, and she had been doing worse and worse until her mother had shaken her head sorrowfully and sent for the County Inspector.

He was a round little man with a red face and a whole box of tools with dials and wires. He smiled at Margie and gave her an apple, then took the teacher apart. Margie had hoped he wouldn’t know how to put it together again, but he knew how all right, and, after an hour or so, there it was again, large and black and ugly, with a big screen on which all the lessons were shown and the questions were asked.

That wasn’t so bad. The part Margie hated most was the slot where she had to put homework and test papers. She always had to write them out in a punch

code they made her learn when she was six years old, and the mechanical teacher calculated the mark in no time.

The Inspector had smiled after he was finished and patted Margie's head. He said to her mother, "It's not the little girl's fault, Mrs. Jones. I think the geography sector was geared a little too quickly. Those things happen sometimes. I've slowed it up to an average ten-year level. Actually, the overall pattern of her progress is quite satisfactory." And he patted Margie's head again.

Margie was disappointed. She had been hoping they would take the teacher away altogether. They once took Tommy's teacher away for nearly a month because the history sector had blanked out completely.

So she said to Tommy, "Why would anyone write about school?"

Tommy looked at her with very superior eyes. "Because it's not our kind of school, stupid. This is the old kind of school that they had hundreds and hundreds of years ago." He added loftily, pronouncing the word carefully, "Centuries ago."

Margie was hurt. "Well, I don't know what kind of school they had all that time ago." She read the book over his shoulder for a while, then said, "Anyway, they had a teacher."

"Sure, they had a teacher, but it wasn't a regular teacher. It was a man."

"A man? How could a man be a teacher?"

"Well, he just told the boys and girls things, gave them homework, and asked them questions."

"A man isn't smart enough."

"Sure he is. My father knows as much as my teacher."

"He can't. A man can't know as much as a teacher."

"He knows almost as much, I betcha." Margie wasn't prepared to dispute that. She said, "I wouldn't want a strange man in my house to teach me."

Tommy screamed with laughter. "You don't know much, Margie. The teachers didn't live in the house. They had a special building, and all the kids went there."

"And all the kids learned the same thing?"

"Sure, if they were the same age."

"But my mother says a teacher has to be adjusted to fit the mind of each boy and girl it teaches and that each kid has to be taught differently."

"Just the same, they didn't do it that way then. If you don't like it, you don't have to read the book."

"I didn't say I didn't like it," Margie said quickly. She wanted to read about those funny schools.

They weren't even half-finished when Margie's mother called, "Margie! School!"

Margie looked up. "Not yet, Mamma."

"Now!" said Mrs. Jones. "And it's probably time for Tommy, too." Margie said to Tommy, "Can I read the book some more with you after school?" "Maybe," he said nonchalantly.

He walked away, whistling, the dusty old book tucked beneath his arm.

Margie went into the schoolroom. It was right next to her bedroom, and the mechanical teacher was on and waiting for her. It was always on at the same

time every day, except Saturday and Sunday, because her mother said little girls learned better if they learned at regular hours.

The screen was lit up, and it said:

“Today’s arithmetic lesson is on the addition of proper fractions. Please insert yesterday’s homework in the proper slot.”

Margie did so with a sigh. She was thinking about the old schools they had when her grandfather’s grandfather was a little boy. All the kids from the whole neighbourhood came, laughing and shouting in the schoolyard, sitting together in the schoolroom, and going home together at the end of the day. They learned the same things, so they help one another on the homework and talk about it.

And the teachers were people...

The mechanical teacher was flashing on the screen: “When we add the fractions \times and \div - “ Margie was thinking about how the kids loved it in the old days. She was thinking about the fun they had.

Айзек Азімов

Ото була потіха!

Того вечора Марджі навіть занотувала про це у щоденнику. На сторінці, датованій «17 травня 2157 року» з’явився запис: «Сьогодні Томмі знайшов справжню книгу».

...Це була дуже стара книга. Дідусь Марджі якось розповідав, що, коли він був маленьким хлопчиком, то його дідусь говорив, ніби був час, коли казки друкувались на папері.

Том і Марджі гортали пожовклі крихкі сторінки, і чудно їм було читати нерухомі слова, замість звичайних рухомих на екрані. Перегорнеш сторінку назад – і вертаються слова, що були раніше.

– Ти диви! – сказав Томмі. Яке марнотратство. Прочитаєш книжку і хоч викидай. А от через екран нашого телевізора пройшло з мільйон книжок, і є місце, і викидати не треба.

– Авжеж! – сказала Марджі. Їй було одинадцять, і вона ще не бачила стільки телекниг, як Томмі, якому було тринадцять років.

– Де ти її знайшов? – запитала.

– У нас, – мовив він, не відриваючись від читання, – на горищі.

– Про що там?

– Про школу.

Марджі глузливо скривилась. «Про школу? Що можна писати про школу? Одна бридота!»

Марджі школа завжди була противна, а зараз – ненависна, як ніколи. Електронний учитель кілька разів підряд давав їй контрольні роботи з

географії, і вона виконувала їх все гірше і гірше, аж поки мати журливо похитала головою і викликала повітового інспектора. Приїхав таки червонолиций круглий чоловічок зі скринькою, повною різних відмичок, циферблатів і дротів. Він посміхнувся до Марджі, дав їй яблуко, а потім розібрав учителя на шматочки. Марджі сподівалася, що він не зуміє зібрати вчителя до купи, та інспектор знав свою справу, і через якусь годину перед нею знову стояв учитель – великий, чорний і бридкий, з широким екраном, де показувались уроки та ставились питання. Ну, це ще нічого. А от Марджі найбільше ненавиділа у своєму вчителеві, так це щілину, щоб всовувати домашні завдання й контрольні роботи. Такі роботи доводилось виконувати пунктирним кодом на перфокарті. Ще 6-літню її змусили навчитися цьому, і відтоді електронний учитель моментально виставляв оцінки.

Закінчивши роботу, інспектор посміхнувся і погладив Марджі по голівці. А матері сказав: «Дівчинка тут не винна, місіс Джонс. Вийшло так, що програму географічного сектора заклали з певним прискоренням. Інколи таке трапляється. Я підрегулював і сповільнив його до середнього рівня десятилітньої дитини. На даний час загальна картина її успіхів цілком задовільна». І він знову погладив Марджі по голівці.

Це розчарувало Марджі. Вона сподівалась, що вчителя зовсім заберуть з дому. У Томмі було таке – забрали вчителя майже на місяць, бо щось перегоріло в секторі історії.

Тому вона й сказала: «Кому ще заманеться писати про школу?»

Томмі зверхньо поглянув на неї.

– Нічого ти не тямиш! То зовсім не така школа, я у нас. То – давня школа, яка була давно-давно.

І він зарозуміло, карбуючи кожне слово, додав: «Сотні років тому».

Це образило Марджі:

– Подумаєш! Не знаю, яка там була школа!

Вона якусь мить позирала в книжку через його плече, потім сказала:

– Але вчитель у них все одно був.

– Звичайно, у них був учитель, але то був несправжній учитель. То була людина.

– Людина?! Хіба людина може бути вчителем?

– Ну, він розповідав хлопчикам і дівчаткам всяке-різне, давав їм домашні завдання, а потім запитував.

– Але ж людина не така вдатна!

– А чом ні! Адже тато знає стільки як учитель.

– Нізашо! Людина не знає стільки як учитель.

– А я кажу – знає!

Марджі не хотілося сперечатися. Вона просто сказала:

– Не хотіла б, щоб удома сидів хтось чужий і вчив мене.

Томмі зайшовся сміхом.

– Ти багато чого не знаєш, Марджі. Учителі вдома не жили. У них були окремі будинки, і всі діти ходили туди.

– І всі діти вчили те саме?

– Звичайно, коли вони були одного віку.

— А мама каже, що вчителя треба налаштувати так, щоб він підходив до кожного хлопчика або дівчинки, яку він вчить, і що кожну дитину треба вчити по-різному.

— Але у них тоді все було не так, як тепер. Коли тобі не подобається їхня школа, то можеш не читати книжку.

— Я не сказала, що не подобається, — похопилася Марджі. Їй закортіло почитати про ті чудернацькі школи.

...Не дочитали й до половини, коли озвалась мати:

— Марджі, школа!

Марджі не могла одірватися.

— Зараз, мамуню.

— Пора вже! — сказала місіс Джонс. — Пора й для Томмі.

Марджі сказала:

— Після школи почитаємо ще трохи, добре?

— Що ж, можна!

Він пішов собі, повистуючи зі старою припорошеною книжкою під рукою.

Марджі зайшла в клас, що був одразу за її спальнею. Електронного вчителя вже ввімкнули, він чекав. Так було щодня в один і той же час, крім суботи й неділі, бо казала мати, що дівчатка краще вчать, коли вони це роблять в один і той же час.

На екрані блимнуло і сказало:

— На сьогоднішньому уроці арифметики будемо вивчати додавання правильних дробів. Вклади в щілину завдання, що було на вчора.

Марджа виконала, зітхнувши. Вона думала про стару школу, коли її прапрадід був маленьким хлопчиком. Туди приходили всі діти з околиці, сміялися і грались на подвір'ї, разом сиділи в класі, разом йшли додому після уроків. Вони вивчали одне й те ж і могли допомагати одне одному з домашніми завданнями, могли побалакати про це. І вчителями були люди...

Електронний учитель поблимував екраном:

— Коли додавати дріб \times до дробу \div ...

А Марджі думала про те, що колись дівторі, мабуть, подобалось учитись, бо то не школа була, а потіха.

*З англійської переклав Федір Величенко,
учитель восьмирічної школи с. Ломанка,
Новгород-Сіверського району, учасник студії "Транслятор"
при Ніжинському педагогічному інституті*

William Saroyan

What We Want is Love and Money

“What’s your name?” she said.

“Joe”, he said. “We met last night at Musso & Franks”.

“Oh yes of course”, she said. “How silly of me to forget. You’re a writer”.

“You can forget that”, he said.

“My husband told me”, she said.

“All right, I’m a writer”.

“You must be pretty good”.

“Pretty bad”, he said, “but better than most. Let’s forget it”.

“You don’t like writers, do you?”

“They’re all right. Have another drink?”

“All right”.

“Two more”, he said to the bartender.

“O. K.”, said the bartender.

“Do you like it here?” she said.

“It’s swell”, he said.

“Why do you dislike it?” she said.

“No”, he said, “I mean it. It’s swell. I’ve always got money here”.

He smiled foolishly, a little amused.

“What are you grinning about?” she said.

“Money”, he said, “and me”.

“You’ve been poor?”

“Poverty-stricken”, he said. “Constantly without funds. Ill-clothed”.

“That’s a nice suit you’re wearing”, she said.

“First suit I ever had made to order”, he said. “I never knew clothes could be so comfortable. Cost me seventy-five bucks”.

He smiled to himself.

“I didn’t earn the money, though”, he said.

“Who you with?” she said.

“Paramount”, he said. “Good old Paramount. Giving me a lot of dough for nothing. They think it’s an honor too. I ain’t complaining”.

“Got a good assignment?”

“Swell”.

“Really?” she said, “Or are you kidding again?”

“I haven’t been kidding”, he said. “See these shoes? Cost me eighteen bucks. Supposed to be the best”.

“What kind of a story is it?” she said.
“Well”, he said, “it’s hard to tell. I think it’s standard”.
“Standard?” she said. “What’s that?”
“You know”, he said. “What they want is love and money”.
“Who?”
“The boy and the girl”.
“Oh”, the girl said. “Is it a comedy?”
“An hilarious one”, he said.
“Really?”
“It’s fairly side-splitting”, he said.
“I don’t believe you”, she said. “Do you always talk double-talk?”
“Double-talk?” he said. “What’s that?”
“Oh you know”, she said. “You’ve been talking double-talk all the time”.
“I didn’t know that”, he said.
“I guess I’m drunk”, he said.
The girl busted out laughing.
“You, drunk?” she said. “You’re soberer than anybody in this place”.
“You’re soberer, I might say, than anybody in Hollywood. “DRUNK”, she roared with laughter. “You’re probably the soberest writer on the North American Continent. You’re soberer than anybody in the whole world. You’re wonderful”.
“My God”, the young man thought, “where the hell’s her husband? She’s cockeyed. Myself, all I want is money”.

Вільям Сароян

Нам тільки дай любов і гроші

- Як вас звати? – запитала вона.
- Джо. Учора ввечері ми зустрічались у «Массо і Френк».
- Ах, справді! Ї як я могла забути? Ви письменник.
- Ет, що й згадувати! – буркнув він.
- Це мені чоловік сказав, – похвалилась вона.
- Коли так – письменник.
- Ї, напевно, страх – який знаменитий.
- Страх поганий, хоч і кращий за багатьох; та годі про це.
- Виходить, ви не терпите письменників?
- Ні, чому ж? Вип’ємо ще?
- Ще?.. Можна.
- Повторіть! – гукнув він до бармена.

- О'кей, – озвався той.
- Вам тут подобається? – спитала вона.
- Просто шикарно, – відповів він.
- А чому не подобається? – поцікавилася вона.
- Я ж кажу: подобається; сюди вчащаю, як гроші маю, – і він дурнувато посміхнувся на власний дотеп.
- З чого смієтесь?
- Із грошей та з самого себе.
- Виходить, до тепер набідувалися?
- Ще й як! Вічно без гроша і обшарпаний, як ланець.
- А костюм на вас – моднючий! – зауважила вона.
- Перший раз на замовлення, – відповів він. – Пасує, як вилитий; і не ждав, що це так приємно. 75 доларів виклав, – і він знову вдоволено посміхнувся. – А ті гроші – самі прийшли, – додав.
- У кого ви влаштувалися?
- У «Парамаунті», у доброму, старому «Парамаунті». Відвалюють купу грошей задурно і ще й за честь мають. А мені що – не нарікають!
- Маєте добре замовлення? Шикарне!
- Справді? Чи розігруєте мене?
- Ї не думав! Ось черевики – вісімнадцять доларів, кажуть, кращих нема.
- Ї що ви зараз для них вигадуете? – зацікавилася вона.
- Як вам сказати?.. Власне, стандарт.
- Стандарт? Як то?
- Бачите, їм тільки дай любов і гроші.
- Кому?
- Тому хлопцеві і його дівчині.
- Ах, – сказала вона, мабуть, комедію?
- Та ще й яку! Просто розірветесь від сміху!
- Ой, не вірю! Ви завжди говорите двозначно?
- Двозначно? Не розумію.
- Не прикидайтесь, ви весь час вели двозначну розмову.
- Отакої! Я й сам не знав. Мабуть, я сп'янів би.
- Жінка розсміялася.
- Сп'янів? Та ви тверезіші за всіх, тверезіші за весь Голлівуд.
- «СП'ЯНІВ!» – вона зайнялася від реготу. – Ви найтверезіший на всю Північну Америку, найтверезіший на весь світ, ви – цяця!
- «О господи!» – подумав молодик, – де ж у біса її чоловік? Нализалася, чіпляється, мов потрібна вона мені! Гроші – от, що мені треба».

Переклав Сергій Нестеренко, студент групи 44

John Keats

Two Sonets

TO A FRIEND, WHO SENT ME SOME ROSES

As late I rambled in the happy fields,
What time the sky-lark shakes the tremulous dew
From his lush clover covert, – when anew
Adventurous knights take up their dipted shields,
I saw the sweetest flower wild nature yields
A fresh-blown musk-rose, t'was the first that threw
Its sweets upon the summer; graceful it grew
As is the wand that Queen Titania wields.
And, as I feasted on its fragrancy,
I thought the garden-rose it far excelled:
But when, O Wells! Thy roses came to me,
My sense with their deliciousness was spelled:
Soft voices had they, that with tender plea
Whispered of peace, and truth, and friendliness unquelled.

WRITTEN ON THE DAY, THAT MR. LEIGH HUNT LEFT PRISON

What though, for showing truth to fettered state,
Kind Hunt was shut in prison, yet has he,
In his immortal spirit, been as free
As the sky-searching lark, and as elate.
Minion of grandeur! Think you he did wait?
Think you he nought, but prison-walls did see,
Till, so unwilling, thou unturned the key?
Ah, no! Far happier, nobler was his fate!
In Spenser's halls, he strayed and bowers fair,
Culling enchanted flowers; and he flew
With daring Milton through the fields of air:
To regions of his own, his genius true
Took happy flights. Who shall his fame impair
When thou art dead, and all thy wretched crew?

Два сонета

ДРУГУ, ПРИСЛАВШЕМУ МНЕ РОЗЫ

Бродя поутру нивой золотой
 Когда росу / роскошный смяв покров/
 Вдруг жаворонок встряхивал и вновь
 Вздымалися щиты братвы шальной,
 Я увидел, цветок, что лил земной,
 Живительный бальзам бодрящих снов.
 Светясь, как жезл Титании, он кровь
 Свою по капле отдал мгле ночной.
 Вдыхая дикой розы аромат,
 Подумал я: она милей тепличной...
 Но эти – тихой нежностью горят,
 И преданность, и верность в их обличье;
 Покорным шепотом они твердят
 О мире, истине, о дружбе безграничной.

НА ВЫХОД ЛИ ХАНТА¹ ИЗ ТЮРЬМЫ

Хотя его держали в кандалах
 Зато, что правду высказал державе,
 Во лжи погрязшей, – дух бессмертной славы
 Парил в нем, словно сокол в облаках.
 Ты думал, что меж влажных стен, впотьмах,
 Он ждет, пока замок ты снимешь ржавый,
 Даря свободу, временщик кровавый?
 Величие нельзя повергнуть в прах!
 Он в Спенсера² чертогах вожделенных
 Срывал благоухаянные цветы,
 Он с Мильтоном³ витал в мирах вселенной.
 Потомки воздадут ему, а ты
 С презренной челядью, навек забвенный,
 Сгниешь в трясине праздной суеты.

Перевел Илья Липес, студент группы 31

¹Ли Хант – английский поэт и критик, друг Китса.

²Эдмунд Спенсер /1552-1599/ – великий поэт английского Возрождения, современник Шекспира. У нас мало известен.

³Джон Мильтон /1608-1674/ – великий поэт английской буржуазной революции /середина XVII в./.
 Действие философско-драматической поэмы «Потерянный рай» разворачивается в масштабах всей Вселенной.

№ 4, вересень 1976
Roy Bredberry

In a Season of Calm Weather

George and Alice Smith detrained at Biarritz one summer noon and, in an hour, had run through their hotel onto the beach into the ocean and back to bake upon the sand.

To see George Smith sprawled burning there, you'd think him only a tourist flown fresh as iced lettuce to Europe and soon to be transhipped home. But here was a man who loved art more than life itself.

«There...» George Smith sighed. Another ounce of perspiration trickled down his chest. Boil out the Ohio tap water, he thought, then drink down the best Bordeaux. Silt your blood with rich French sediment so you'll see with native eyes!

Why? Why eat, breathe, and drink everything French? So that, given time, he might really begin to understand the genius of one man.

His mouth moved, forming a name.

«George?» His wife loomed over him. «I know what you've been thinking. I can read your lips.»

He lay perfectly still, waiting.

«And?»

«Picasso,» she said.

He winced. Some day, she would learn to pronounce that name.

«Please,» she said. «Relax. I know you heard the rumour this morning, but you should see your eyes – your tic is back. All right, Picasso's here, down the coast a few miles away, visiting friends in some small fishing town. But you must forget it, or our vacation's ruined.»

«I wish I'd never heard the rumour,» he said honestly.

«If only,» she said, «you liked other painters.»

Others? Yes, there were others. He could breakfast most congenially, mostly on Caravaggio still-lifes of autumn pears and midnight plums. For lunch: those fire-squirting, thick-wormed Van Gogh sunflowers, those blooms a blind man might read with one rush of scorched fingers down the fiery canvas. But the great feast? The paintings he saved his palate for? There, filling the horizon, like Neptune risen, crowned with limewood, alabaster, coral, paintbrushes clenched like tridents in horn-nailed fists, and with fishtail vast enough to fluke summer showers out over all Gibraltar – who else but the creator of *Girl Before a Mirror* and *Guernica*?

«Alice,» he said patiently, «how can I explain? Coming down on the train, I thought. Good Lord, it's all Picasso country!»

But was it really, he wondered. The sky, the land, the people, the flushed-pink bricks here, scrolled electric-blue ironwork balconies there, a mandolin ripe as a fruit in some man's thousand fingerprinting hands, billboard tatters blowing like confetti in night winds – how much was Picasso, how much George Smith staring round the world with wild Picasso eyes? He despaired of answering. That old man had distilled turpentine and linseed oil so thoroughly through George Smith that they shaped his being, all Blue Period at twilight, all Rose Period at dawn.

«I keep thinking,» he said aloud, «if we saved our money...»

«We'll never have five thousand dollars».

«I know,» he said quietly. «But it's nice thinking we might bring it off someday. Wouldn't it be great to just step up to him and say, «Pablo, here's five thousand! Give us the sea, the sand, that sky, or any old thing you want, we'll be happy... »

After a moment, his wife touched his arm.

«I think you'd better go in the water now,» she said.

«Yes,» he said. «I'd better do just that.»

White fire showered up when he cut the water.

During the afternoon, George Smith came out and went into the ocean with the vast spilling motions of now warm, now cool people who, at last, with the sun's decline, their bodies all lobster colours and colours of broiled squab and guinea hen, trudged for their wedding-cake hotels.

The beach lay deserted for endless mile on mile save for two people. One was George Smith, towel over the shoulder, out for a last devotional.

Far along the shore, another shorter, square-cut man walked alone in the tranquil weather. He was deeper tanned, his close-shaven head dyed almost mahogany by the sun, and his eyes were clear and bright as water in his face.

So, the shoreline stage was set, and in a few minutes, the two men would meet. And once again, Fate fixed the scales for shocks and surprises, arrivals and departures. And all the while these two solitary strollers did not for a moment think on coincidence, that unswum stream which lingers at man's elbow with every crowd in every town. Nor did they ponder the fact that if a man dares dip into that stream, he grabs a wonder in each hand. Like most, they shrugged at such folly and stayed well up the bank lest Fate should shove them in.

The stranger stood alone. Glancing about, he saw his aloneness, saw the waters of the lovely bay, saw the sun sliding down the late colours of the day, and then, half-turning, spied a small wooden object on the sand. It was no more than the slender stick from a lime ice cream delicacy long since melted away. Smiling, he picked the stick up. With another glance around to re-insure his solitude, the man stooped again and, holding the stick gently with light sweeps of his hand, began to do the one thing in all the world he knew best how to do.

He began to draw incredible figures along the sand. He sketched one figure and then moved over and, still looking down, completely focused on his work now, drew a second and a third figure and, after that, a fourth, a fifth, and a sixth.

George Smith, printing the shoreline with his feet, gazed here, gazed there, and then saw the man ahead. George Smith, drawing nearer, saw that the man, deeply tanned, was bending down. Nearer yet, and it was obvious what the man

was up to. George Smith chuckled. Of course, of course... along on the beach, this man – how old? Sixty-five? Seventy? – was scribbling and doodling away. How the sand flew! How the wild portraits flung themselves out there on the shore! How...

George Smith took one more step and stopped, very still.

The stranger was drawing and drawing and did not seem to sense that anyone stood immediately behind him and the world of his drawings in the sand. By now, he was so deeply enchanted with his solitudinous creation that depth bombs set off in the bay might not have stopped his flying hand nor turned him around.

George Smith looked down at the sand. And, after a long while, looking, he began to tremble.

For there on the flat shore were pictures of Grecian lions and Mediterranean goats and maidens with flesh of sand like powdered gold and satyrs piping on hand-carved horns and children dancing, strewing flowers along and along the beach with lambs gambolling after and musicians skipping to their harps and lyres, and unicorns racing youths towards distant meadows, woodlands, ruined temples and volcanoes. Along the shore in a never-broken line, the hand, the wooden stylus of this man bent down in fever and raining perspiration, scribbled, ribboned, looped around over and up, across, in, out, stitched, whispered, stayed, then hurried on as if this travelling bacchanal must flourish to its end before the sun was put out by the sea. Twenty, thirty yards or more, the nymphs and dryads and summer founts sprang up in unravelled hieroglyphs. And the sand, in the dying light, was the colour of molten copper on which was now slashed a message that any man in any time might read and savour down the years. Everything whirled and poised in its own wind and gravity. Now wine was being crushed from under the grape-blooded feet of dancing vintners' daughters, now steaming seas gave birth to coin-sheathed monsters while flowered kites strewed scent on blowing clouds... now... now... now....

The artist stopped.

George Smith drew back and stood away.

The artist glanced up, surprised to find someone so near. Then he simply stood there, looking from George Smith to his own creations flung like idle footprints down the way. He smiled at last and shrugged as if to say. Look what I've done; see what a child? You will forgive me, won't you? One day or another, we are all fools... you, too, perhaps? So allow an old fool this, eh? Good! Good!

But George Smith could only look at the little man with the sun-dark skin and the clear, sharp eyes and say the man's name once, in a whisper, to himself.

They stood thus for perhaps another five seconds, George Smith staring at the sand frieze and the artist watching George Smith with amused curiosity. George Smith opened his mouth, closed it, put out his hand, and took it back. He stepped towards the picture, stepped away. Then he moved along the line of figures, like a man viewing a precious series of marbles cast up from some ancient ruin on the shore. His eyes did not blink, his hand wanted to touch but did not dare to touch. He wanted to run but did not run.

He looked suddenly at the hotel. Run, yes! Run! What? Grab a shovel, dig, excavate, save a chunk of this all too crumbling sand? Find a repair man, race him back here with plaster-of-Paris to cast a mould of some small, fragile part of these? No, no. Silly, silly. Or...? His eyes flicked to his hotel window. The camera! Run, get it, get back, and hurry along the shore, clicking, changing film, clicking until...

George Smith whirled to face the sun. It burned faintly on his face; his eyes were two small fires from it. The sun was half underwater, and as he watched, it sank the rest of the way in a matter of seconds.

The artist had drawn nearer and now was gazing into George Smith's face with great friendliness as if he were guessing every thought. Now, he was nodding his head in a little bow. Now, the ice cream stick had fallen casually from his fingers. Now he was saying good night, good night. Now he was gone, walking back down the beach towards the south.

George Smith stood looking after him. After a full minute, he did the only thing he could possibly do. He started at the beginning of the fantastic frieze of satyrs and fauns, wine-dipped maidens, prancing unicorns, and piping youths, and he walked slowly along the shore. He walked a long way, looking down at the free-running bacchanal. And when he came to the end of the animals and men he turned round and started back in the other direction, just staring down as if he had lost something and did not quite know where to find it. He kept doing this until there was no more light in the sky or the sand to see by.

He sat down at the supper table.

«You're late,» said his wife. «I just had to come down alone. I'm ravenous».

«That's all right,» he said.

«Anything interesting happen on your walk?» she asked.

«No,» he said.

«You look funny, George; you didn't swim out too far, did you, and almost drown? I can tell by your face. You did swim out too far, didn't you?»

«Yes,» he said.

«Well,» she said, watching him closely. «Don't ever do that again. Now — what'll you have?»

He picked up the menu, started to read it, and stopped suddenly.

«What's wrong?» asked his wife.

He turned his head and shut his eyes for a moment.

«Listen.»

She listened.

«I don't hear anything,» she said.

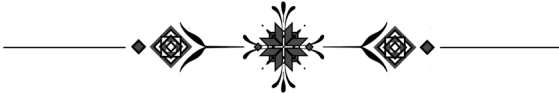
«Don't you?»

«No. What is it?»

«Just the tide,» he said after a while, sitting there, his eyes still shut. «Just the tide, coming in».

Рей Бредбері

Пікассо

Погожого літнього дня Джордж і Еліс Смітзі йшли з поїзда в Біаррітці, а через годину вже вибігли з готелю до океану й простяглися на піску.

Якби хто побачив Джорджа Сміта, що загоряв на спекотному пляжі то подумав би, що це всього лиш один з американських туристів, що прилітають до Європи, бліді, як заморожений салат, і невдовзі вирушають додому. Але то була людина, яка любила мистецтво більш, ніж своє життя.

— Так... Джордж Сміт зітхнув. Піт цівками стікав йому з грудей. Пий найкраще бордо, замість хлорованої води з Огайо! Насить свою кров багатим французьким змістом, щоб можна було споглядати світ очима француза.

Навіщо? Навіщо їсти, вдихати, пити все французьке? Для того, щоб в урочий час збагнути геній однієї людини.

Вуста його ворохнулися, промовляючи ім'я.

— Джордже! — дружина схилилася над ним, — я знаю, про що ти думаєш, навіть читаю на твоїх вустах.

Він лежав зовсім тихо, чекаючи.

— Ну?

— Пікассо, — сказала вона.

Він скривив губи. Коли-небудь вона навчиться вимовляти це ім'я.

— Будь ласка, — сказала вона, — розслабся. Я знаю, чутка дійшла до тебе вранці, але ж глянь на свої очі, знову спазми. Гаразд, Пікассо десь кілька миль звідси гостює в друзів з рибальського міста. Але забудь про це, бо інакше пропала наша відпустка.

— Краще б я не чув про це, — признався він широ.

— Чи ж то немає інших художників?!

— Інших? Так були інші. Натюрморти Караваджо з досяглими грушами і чорними, як ніч, сливами — могли правити йому за сніданок. На обід — яскраві, як вогонь, соняхи Ван Гога — міцностеблі, густолисті — бризкають жовтогарячим цвітом, що навіть сліпий, провівши обпаленими пальцями по вогненій картині, сприйняв би її красу. Але той, кого він обожнював, до чиїх картин відточував свій смак? — О, той був зовсім інший! Він піднявшись, заповнив горизонт, неначе Нептун, увінчавши водоростями, гіпсом, коралами, стискаючи пензлі, мов тризубець у своїх вузловатих руках, а за ним — гігантський риб'ячий хвіст, помах якого зміг би викликати літні зливи над всім Гібралтаром, — ось яким уявлявся Джорджу творець «Дівчини перед свічадом» і «Герніки»!

— Еліс! — озвався він збуджено. — Як це пояснити? Їдучи в поїзді, я думав: Боже мій, це ж все — країна Пікассо!

І як воно так? — дивувався він. Небо, земля, люди, яскраво червона цегла і балкони з химерними решітками синього кольору; мандоліна, наче достиглий плід, у трепетних руках чоловіка, що лишають на ній тисячі відбитків; і клапти афіш, схожі на конфетти, гнані нічним вітром — скільки в цьому Пікассо і скільки його — Джорджа Сміта, що споглядав світ несамовитими очима Пікассо? Йому важко було збагнути це. Старий митець наповнив усю істоту Джорджа Сміта олією і скипідаром своїх картин, так що кожне надвечір'я було йому Голубим Періодом, а кожен ранок — Рожевим.

— Ех, якби то, — озвався він нарешті, — якби то зібрати гроші...

— У нас ніколи не буде п'яти тисяч доларів.

— Знаю, — тихо сказав він. — Але приємно мріяти, що коли-небудь ми зберемо їх. Було б чудово отак підійти до нього і сказати: «Пабло, ось п'ять тисяч! Дай нам це море, цей пісок, це небо, чи будь-яку із старих твоїх картин, і ми будемо щасливі...»

Помовчавши, дружина торкнулася його руки.

— Може, скупаємось?

— Авжеж!

Піна знялася білим полум'ям, коли він кинувся у воду. Надвечір Джордж Сміт вийшов з готелю і попрямував до моря, назустріч потокам купальників і купальниць то змерзлих у воді, то розпашілих на сонці зі шкірою кольору печені чи варених раків. Вони поверталися до своїх нарядних готелів, бо сонце схилилось на захід.

Поступово пляж, який тягнувся на багато миль, опустів. Лишилось на ньому тільки двоє. Один — Джордж Сміт, з рушником через плече, що вийшов останній раз віддатися своїм думкам.

Другий — невисокий, кремезний — ішов уздовж берега, самотньо в цю тиху годину. Сильно засмаглий, з бритою головою, що на сонці виблискувала, мов ебоніт, а на обличчі його світилися очі — ясні й блакитні, як вода.

Берег моря став сценою, на якій через кілька хвилин ці двоє зустрінуться. Хитнулись Терези Долі — міра потрясінь і несподіванок, зустрічей і розлук. Тоді ці двоє самотні мандрівці ні хвилику не подумали про випадковість, що непомітним струмом завжди тече поруч нас, у кожному натовпі, у кожному місті. Не замислювались вони й над тим, що тільки-но людина наважиться зануритись у той струм — і її чекають чудеса. Подібно до більшості, вони зневажили такі дурниці й залишилися подалі від берега, щоб доля, бува, не штовхнула їх туди.

Незнайомець стояв самотній. Оглянувшись, він відчув свою самотність, воду красивої затоки і останні кольори дня, що згасали з заходом сонця, а потім, напів обернувшись, помітив маленький дерев'яний предмет, що лежав на піску.

То було не що інше, як паличка від лимонного морозива, яке вже давно розтало. Посміхнувшись, він підняв паличку, ще раз озирнувся, щоб пересвідчитись у своїй самотності. Тоді знову нахилився і, обережно тримаючи паличку, легкими змахами руки почав робити те, що він умів робити краще в усьому світі. Він став креслити химерні фігури на піску. Накресливши одну, переступив далі і весь час дивлячись униз, глибоко зосереджений, накреслив другу, далі третю фігуру, а потім четверту, п'яту, шосту...

Джордж Сміт ішов уздовж берега, залишаючи слід позад себе і блукав неухважним поглядом навколо. Згодом він побачив попереду незнайомця. Наблизившись, Джордж Сміт помітив, що той густо засмаглий чоловік схилився над чимось. Підійшовши ще ближче, він вже побачив, чим займається незнайомиць. Джордж Сміт хмикнув про себе. Авжеж, авжеж! Навіть ось цей – скільки йому? Років 65-76? – і той щось там карлючить на піску. Пісок такий сипучий і якісь дивні зображення з'являються на ньому, якісь...

Джордж Сміт ступив ще крок і завмер. Незнайомець все креслив і креслив і, здавалось, не відчував, що хтось стоїть за ним і світом його малюнків на піску. Зараз він був так зачарований своїм творінням, що навіть глибинні бомби, вибухли вони в затоці, не спинили б йому бистрої руки і не змусили б його обернутись. Джордж Сміт поглянув на пісок і пильно дивлячись туди, затремтів.

Бо на рівній поверхні берега були зображені грецькі леви і середземноморські кози, дівчата з плоттю в піску наче з порошкового золота, сатири, що грали на різьблених ріжках і діти, що танцювали розкидаючи квіти по всьому берегу, а за ними, підстрибуючи, бігли ягнята; музиканти-віртуози грали на арфах, лірах та однорогах; і юнаки бігли наввипередки до лугів, лісів, зруйнованих храмів та вулканів удалині... Тримаючи дерев'яний стилос, в екстазі, обливаючись потом, старий виводив узор на безкінечній лінії берега, переходив з одного боку на інший, нахилився, знову підводився, наносив штрихи, щось шепотів про себе, спинявся, потім похапцем креслив далі, ніби ця бродяча вакханалія не може скінчитися перш, ніж сонце погасне в морі. На двадцять, тридцять чи й більше ярдів вставали незбагненними ієрогліфами німфи і дріади. А пісок в замираючому світлі дня, вже набував кольору розплавленої міді, на якій жевріла картина, доступна подиву і зачаруванню усіх людей в усі часи. Там усе вирувало в своєму просторі і дихало своїм повітрям. Ось бризкає сік з-під ніг дочок виноробів, які витанцювуючи, мнуть криваво-червоний виноград; а там з морських випарів оживають чудовиська в кольчугах золотої луски; а там квітчасті повітряні змії розносять аромат на летючі хмаринки; а там... а там...

Художник спинився, і Джордж Сміт відступив убік. Митець здивувався, побачивши коло себе людину. Потім став позирати то на Джорджа Сміта, то на своє творіння, що потяглося уздовж берега, мов слід чиєїсь легкої ходи. Аж ось він посміхнувся і знизав плечима, ніби хотів сказати «Глянь, що я натворив, ну справді, як дитина! Ти пробачиш мені, правда ж? Усі ми буваєм диваками... Ти, можливо, також? Так ти пробачиш старому диваку, га? От і добре! От і добре!»

Але все, що міг Джордж Сміт у той час зробити – це тільки дивитись на невисокого чоловіка з потемнілою від сонця шкірою та ясними проникливими очима і пошепки, про себе, вимовити його ім'я.

Так вони простояли ще якусь мить. Джордж Сміт дивився на пісчану фреску, а художник, з дитячою цікавістю, розглядав Джорджа Сміта. Джордж Сміт відкрив рот, закрив, простягнув руку, забрав назад. Зробив крок до малюнків, відступив. Потім рушив уздовж лінії фігур, наче людина, що розглядала дорогоцінні статуї – залишки стародавньої

руїни. Не відривав погляду від малюнків, хотів до них доторкнутись, але не наважився; хотів побігти геть, але не зміг. Раптом він оглянувся на готель. Треба бігти! Бігти! Для чого? Взяти лопату, викопати, вирізати шмат цього сліпучого піску? Знайти реставратора, привести його сюди з гіпсом, щоб вилити форму хоч однієї нетривної часточки з усього цього? Ні, ні! Дурниці! Чи може...?

Його погляд застиг на вікні його номера. Фотоапарат! Побігти, принести мерщій сюди і клацати, клацати уздовж берега, знімаючи все на плівку, доки...

Джордж Сміт рвучко повернувся до сонця. Його проміння відбилося на Джорджевому обличчі, і від цього його очі блиснули, як дві маленькі жаринки. Сонце наполовину було в океані, на його очах повністю занурилось у воду за якусь хвилину.

Художник підійшов ближче і з великою дружелюбністю розглядав Джорджа Сміта, неначе вгадував кожна його думку. Ось він кивнув головою в легенькому поклоні. Ось, ніби, ненароком, з його пальців випала паличка з-під морозива. Ось він бажає доброї ночі і віддаляється назад, униз по берегу, на південь.

Джордж Сміт стояв і дивився услід. Минула ще хвилинка, і він зробив єдине, що йому лишилося: рушив повільно уздовж фантастичної фрески із сатирів, фавнів, дівчат, що купалися у вині, однорогів-танцівників і юнаків, що грали на ріжках. Так він ішов довго-довго, вдивляючись у розбурхану вакханалію. Коли звірі і люди скінчилися, він повернувся і рушив у зворотньому напрямку, потупивши голову, неначе щось загубив і зовсім не знав, де знайти. Так він ходив, доки тьма не оповила небо і землю.

Він сідав до вечері.

— Ти чогось пізно, — зауважила дружина. — Мені довелося вертатися самій, і голодна — страх!

— Все гаразд! — сказав він.

— Набрів на щось цікаве? — спитала вона.

— Ні.

— У тебе чудний вигляд. Мабуть, заплив так далеко, що мало не втопився? Видно ж по тобі. Ну кажи: правда запливав далеко?

— Так, — сказав він.

— Так от, — сказала вона, пильно оглядаючи його, — щоб більше не робив цього! А зараз — що будемо їсти?

Він узяв меню, почав читати і раптом відклав убік.

— Що трапилось? — спитала дружина.

Джордж повернув голову і заплющив очі.

— Послухай!

Вона прислухалась.

— Нічого не чую, — сказала.

— Справді?

— Ні, а що?

— Там прилив, — сказав, помовчавши, з заплющеними очима.

— Там тільки насувається прилив.

Переклав Віктор Кононович, студент групи 33

№ 5 січень 1977 р.
John Updike

Vibration

The world vibrates, my sleepless nights
discovered. The air conditioner hummed
I turned it off. The plumbing
in the next apartment sang;
I moved away, and found a town
Whose factories shuddered as they worked
All night. The wires on the poles
Outside my windows quivered in an ecstasy
stretched thin between horizons
I went to where no wires were; and there,
as I lay still, a dragon tremor
seized my darkened body, gnawed
my heart, and murmured, I am you.

Джон Апдайк

Вібрація

Про те, що світ вібує,
Дізналися мої безсонні ночі
Кондиціонер гудів — аж вимкнув я його.
Спів тихенько за стіною водогіль,
І думкою полинув я у місто.
А там — здригалися натруджені заводи,
Працюючи всю ніч. І на стовпах дроти,
Одразу за вікном, простягнуті у безвість,
Тремтіли в захваті.
Помандрував туди, де вже нема дротів,
Та лиш принишк я — о, страхіття! — дроз
Прояняв моє охололе тіло, вгризся
У серце, промовляючи: «Не треба
Критися, що ти і я — одне».

*Переклав Володимир Фортельний,
студент групи 43, учитель Людинської СШ на Рівненщині*

John Updike

White Dwarf

*«Discovery of the smallest known star
in the universe was announced today..
The star is about one half the diameter of the moon».
The Times*

Welcome, welcome, little star!
I'm delighted that you are
Up in Heaven's vast extent,
No bigger than a continent.

Relatively minuscule,
Spinning like a penny spool,
Hinting like a polished spoon,
A kind of kindled demi-moon,

You offer cheer to tiny Man
'Mid galaxies Gargantuan —
A little pill in endless night,
An antidote to cosmic fright.

Белый карлик

Джон Апдайк

*«Сегодня поступило сообщение о том,
что открыта самая малая из известных карликовых звезд...
В поперечнике она почти в два раза меньше Луны»
Газета «Таймс»*

Здравствуй, звездочка — звезда,
Не видел раньше никогда
Тебя на наших небесах
Ты — как песчинка в волосах.

Мала ты словно буквочка,
Как веретенце крутишься,
Как ложечка ты светишься,
Такая полу-луночка!

Среди громадин ужаса
Ты, крошка, — утешение
Как будто в ночь бессонную
Пилюлька — облегчение.

Перевела Нелли Осмак, студентка группы 31

№ 6, березень 1977
Percie Shelley

Summer and Winter

It was a bright and cheerful afternoon
T'wards the end of the sunny month of June,
When the north wind congregate in crowds
The floating mountains of the silver clouds
From the horizon – and the stainless sky
Opens beyond them like eternity.
All things rejoiced beneath the sun: the woods,
The river and the corn-fields, and the reeds;
The willow leaves that glanced in the light breeze,
And the firm foliage of the larger trees.

It was a winter, such as when birds do die
In the deep forests; and fishes lie
Stiffen'd in the translucent ice, which makes
Even the slime and mud of the warm lakes
A wrinkled clod, as hard as brick; and when,
Among their children, comfortable men
Gather about great fires, and yet feel cold:
Alas! then for a hoeless beggar old!

Из Перси Шелли

Лето и зима

То был веселый, ясный день спокойный.
К концу июня; в солнечных лучах
В глуби небес носился ветер знойный,
Гоняя облака в серебрянных лучах —
Клубящихся видений бесконечность
В голубизне бездомной, будто вечность.
Под солнцем все ликует, все поет:
Травы и реки, камыши и нивы,
Больших деревьев кроны, их листва.
Под ветерком сверкают листья ивы.

Была зима такой, когда мрут птицы
В глуши лесной; мрут прямо на лету.
И рыбы вмерзли в лед озер, водицу,
В полупрозрачную, немую чистоту.
И даже ил озер, где теплы воды,
Как камень стал, в суровости природы.
Тот, кто богат, — сидит в кругу детей,
Все вместе у горящего камина.
Но сколько бы там ни было огней —
Тепла все нет, и стены словно льдины,
И жар каминного огня не впрок...
И горе тем, кто стар, и одинок!

Перевел Александр Чалов, студент группы 3

John Keats

The Human Seasons

Four seasons fill the measures of the year.
There are four seasons in the mind of man:
He has his lusty spring when fancy clear
Take in all beauty with an easy span;

He has his summer, when luxuriously
Spring's honey'd cud of youthful thought he loves
To ruminate, and by such dreaming nigh
Is nearest into heaven. Quiet coves

His soul has in its autumn when his wings
He furlerth close, contented so to look
On mists in idleness to let fair things
Pass by unheeded as a threshold brook.
He has his winter too of pale misfeature,
Or else, he would forego his mortal nature.

Джон Китс

Перемены

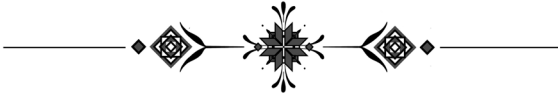
Увы, как год, подвластен переменам
Наш дух. Устами юности могучей
Вбирает он в гореньи упоенном
Красу Вселенной. Полновесной тучей
Поры весенней сладкого безумья,
Животворящей влагой дней мятежных
О свежена засушливость безбрежных
Его полей, и зрелые раздумья
Растят плоды у золотого лета.

Он осенью своей потухшим взором,
Сложивши крылья, хоронясь от света,
Скользит туманно над земным простором.
Затем — зимы уродливой итог,
Таков его неумолимый рок.

Перевел Илья Липес, студент группы 41

№7, травень 1977
S. Rudd

Our First Harvest

If there is anything worse than burr-cutting or breaking stones, it's putting corn in with a hoe.

We had just finished. The girls were sowing the grain when Fred Dwyer appeared on the scene. Dad stopped and talked with him while we (Dan, Dave and myself) sat on our hoe handles, like kangaroos on their tails, and killed flies. Terrible were the flies, particularly when you had sore legs or the blight.

Dwyer was a big man with long, brown arms and red, bushy whiskers.

"You must find it slow work with a hoe?" he said.

"Well-yes-pretty," replied Dad (just as if he wasn't quite sure).

After a while, Dwyer walked over the "cultivation" and looked at it hard, then scraped a hole with the heel of his boot, spat, and said he didn't think the corn would ever come up. Dan slid off his perch at this, and Dave let the flies eat his leg nearly off without seeming to feel it, but Dad argued it out.

"Orrright, orrright," said Dwyer; "I hope it do."

Then Dad went on to speak of places he knew of where they preferred hoes to a plough for putting corn in with, but Dwyer only laughed and shook his head.

"Damn him!" Dad muttered when he had gone. "What rot! Won't come up!"

Dan, who was still thinking hard, at last, straightened himself up and said he didn't think it was any use either. Then, Dad lost his temper.

"No use?" he yelled, "you whelp, what do you know about it?"

Dan answered quietly: "On'y this, that it's nothing but tomfoolery, this hoe business."

"How would you do it then?" Dad roared, and Dan hung his head and tried to button his buttonless shirt wristband while he thought.

"With a plough," he answered.

Something in Dad's throat prevented him from saying what he wished, so he rushed at Dan with the hoe, but — was too slow.

Dan slept outside that night.

No sooner was the grain sown that it rained. How it rained! For weeks! And in the midst of it all, the corn came up — every grain — and proved Dwyer a bad prophet. Dad was in high spirits and promised each of us something — new boots all around.

The corn continued to grow – so did our hopes, but a lot faster. Pulling the suckers and “heeling it up” with hoes was but child’s play – we liked it. Our thoughts were all on the boots. It was months and months since we had pulled on a pair. Every night, in bed, we decided twenty times over whether they would be lace-ups or bluchers, and Dave had a bottle of “goanna” oil ready to keep his soft with.

Dad now talked of going up the country – as Mother put it, “to keep the wolf from the door” –while the four acres of corn ripened. He went and returned on the day Tom and Bill were born –twins. Maybe his absence did keep the wolf from the door, but it didn’t keep the dingoes from the fowl-house!

Once the corn ripened, it didn’t take long to pull it, but Dad had to put on his considering cap when we came to the question of getting it in. To hump it in bags seemed inevitable till Dwyer asked Dad to give him a hand to put up a milking yard. Then Dad’s chance came, and he seized it.

Dwyer, in return for Dad’s labour, carted in the corn and took it to the railway station when it was shelled. Yes, when it was shelled! We had to shell it with our hands, and what a time we had! For the first half-hour, we didn’t mind it and shelled cob after cob as though we liked it, but the next day, talk about blisters! We couldn’t close our hands for them, and our faces had to go without a wash for a fortnight.

Fifteen bags we got off the four acres, and the storekeeper undertook to sell it. Corn was then at 12 and 14 shillings per bushel, and Dad expected a big cheque.

Every day for nearly three weeks, he trudged to the store (five miles), and I went with him. Each time, the storekeeper would shake his head and say, “No word yet.”

Dad couldn’t understand. At last, word did come. The storekeeper was busy serving a customer when we went in, so he told Dad to “hold on a bit”.

Dad felt very pleased – so did I.

The customer left. The storekeeper looked at Dad and twirled a piece of string round his first finger, then said – “Twelve pounds your corn cleared, Mr Rudd; but, of course” (going to a desk) “there’s that account of yours which I have credited with the amount of the cheque – that brings it down now to just three pounds, as you will see by the account.”

Dad was speechless and looked sick.

He went home, sat on a block, and stared into the fire with his chin resting in his hands till Mother laid her hand upon his shoulder and asked him kindly what was the matter. Then he drew the storekeeper’s bill from his pocket and handed it to her, and she, too, sat down and gazed into the fire.

That was our first harvest.

Стіл Радд

Наш перший урожай

Коли є що гірше, ніж обрубувати вузлуваті сучки, чи дробити камінь, то це садити кукурузу мотикою.

Ми майже закінчували. Дівчатка досаджували останні зерна, коли з'явився Фред Дваєр. Батько облишив роботу і завів з ним розмову, а ми (Ден, Дейв і я) вмостилися зверху на мотиках, як кенуру на хвостах, і відбивалися від мух. Мухи – це суцільний жах особливо тоді, коли у вас подряпані босі ноги чи на тілі виразки.

А тут ще той Дваєр: здоровило, довгорукий, засмаглий, оброслий кушуватими рудими бачками.

– Ви ж бачите, що садити під мотику то нескінченна робота.

– Та воно-то так...– промимрив батько, так, наче б він був упевнений.

За хвилику Дваєр обійшов нашу ділянку, потім, вдаряючи ногою видовбав ямку підбором свого чобота, сплюнув і заявив: що ця кукуруза чорта лисого зійде. Почувши таке, Ден зліз з мотики, Дейв залишив свої ноги на поталу мухам, а батько став сперечатись.

Ну, нехай, – поступився Дваєр, – може, й зійде.

Тоді батько пустився розповідати про місця, де, як він знав, кукурудзу садять під мотику, а не під плуг. Дваєр тільки посміхався та похитував головою.

– Чорти б його забрали! – кинув батько усід Дваєру. – Верзе таке! – Не зійде!

Ден, зсутулившись щось напружено міркував, зрештою випростався і сказав, що він теж вважає, що то марна затія. Тоді батько невтерпів.

– Марна затія?! – зарепетував він. – Що ти, шеня, знаєшся на цьому?

–Тільки те, що вся ця робота мотикою, ні до чого, – відказав Ден тихо.

– Ну, а як би ти зробив? Га? – кричав батько, а Ден похнюпив голову і щось думав, марно намагаючись застєбнути вилогу своєї сорочки, де давно не було гудзиків.

– Плугом, – сказав він нарешті.

Батькові перехопило дух, відібрало мову, і він кинувся на Дена з мотикою. Але куди йому.

Тієї ночі Ден спав на дворі.

Тільки-но посадили, як пішов дощ, та ще й обложний, на кілька тижнів. І десь серед дощу зійшла вся кукурудза, кожна зернинка – немов на доказ, що з Дваєра поганий пророк. Батько ходив у чудовому настрої і наобіцяв кожному з нас нові черевики.

Кукурудза росла і росла, а з нею росли наші надії, тільки набагато швидше. Ми прополювали її та обгортали навіть залюбки, бо всі наші помисли були про черевики. Скільки-то місяців минуло, як ми взували їх востаннє! Кожної ночі, перед сном, ми ще і ще раз по двадцять разів гадали, чи будуть вони на шнурках чи на застібках. А в Дейва вже була напихваті бляшанка з олією, щоб змащувати їх. Тепер батько поговорював, що поїде вглиб пущі «відгонити вовків», як висловлювалась мати, – а тим часом наші чотири акри кукурудзи достигали. Батько поїхав таки і повернувся того дня, коли народилися близнюки Том і Біл. Можливо, його відсутність і відігнала вовків від домівки, але не врятувала пташника від дінго.

Коли кукурудза дозріла, збирати її було не важко. Тільки як її переносити? Тут не обійшлося без батькової кобети, а то неминуче тягали б у мішках на власному горбі. Дваєр попрохав батька допомогти йому спорудити загін для корів. Батько охоче скористався з доброї нагоди. Дваєр, в обмін на батькову роботу, приїхав з підводою і перевіз кукурудзу на залізничну станцію, коли ми її облущили.

Легко сказати – облущили! Ми робили це вручну, і натерпілися – ще й як! Протягом першої півгодини ми залюбки лушили один качан за іншим – і нічого. А наступного дня, на тобі маєш! – руки геть у пухирях, навіть стулити не в силі. Зо два тижні довелось ходити не вмитими.

З чотирьох акрів зібрали п'ятнадцять мішків, і крамар взявся їх продати. Кукурудза йшла по дванадцять-чотирнадцять шилінгів за бушель, і батько сподівався на добрячу виручку.

Кожного дня протягом майже двох тижнів він стомлено плентався до крамниці (п'ять миль), а я за ним. І кожного разу крамар, заперечно хитнувши головою кидав:

– Ще нічого не обіцяю!

Батько не міг уторопати, у чому річ. Згодом крамар сказав. Він саме обслуговував покупця, коли ми зайшли, але помітив нас і мовив:

– Хвилиночку.

Батько і я були на сьомому небі. Покупець пішов собі. Тоді крамар зиркнув на батька, накрутив собі на великий палець шворочку і сказав:

– За вашу кукурудзу виходить дванадцять фунтів, містер Радд, але бачите (він підійшов до своєї конторки), тут є ваша розписка – за вами боржок, то ми його погасимо з виручки. Так що вам лишається ще три фунти.

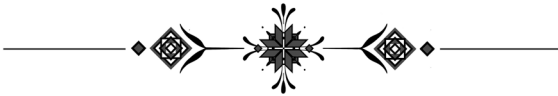
Батько зацікавився і зовсім поник. Він прийшов додому, сів на чурбак, поклав підборіддя на руки, і втупився у вогнище, аж поки мати не поклала йому руку на плече і спитала ласкаво, що ж трапилось. Тоді він витягнув з кишені крамарський рахунок і передав їй. Вона теж опустила поруч і задивилася на вогонь.

Отаким-от був наш перший врожай.

Переклав Микола Стельмах, студент групи 42

John Keats

Written on the Top of Ben Nevis

Read me a lesson, Muse, and speak it loud
 Upon the top of Nevis, blind in mist!
 I look into the chasms, and a shroud
 Vapourous doth hide them, – just so much I wist
 Mankind do know of hell; I look o'erhead,
 And there is sullen mist, – even so much
 Mankind can tell of heaven; mist is spread
 Before the earth, beneath me, – even such,
 Even so vague is man's sight of himself!
 Here are the craggy stones beneath my feet, –
 Thus much I know that, a poor witless elf,
 I thread on them, – that all my eye doth meet
 Is mist and crag, not only in this height,
 But in the world of thought and mental might!

Джон Китс

На вершине Бен Невис

На гребне Невиса, в сплошном тумане
 О дай урок мне, Муза, Вдохновений!
 Я вниз смотрю: там, в дымчатом саване
 Скрыта бездна. Столько же разум тленный
 Об аде знает. Вверх гляжу с мольбою –
 Туман все тот же мрачный. Так же скудно
 Мы знаем о рае. Пред собою.
 Туман лишь вижу я. Нам так же трудно
 Постигнуть наших грешных душ секреты...
 А под ногами острые каменья...
 Туман и камень – все, чем мы согреты,
 Что нам дало, созданьям жалким, зренье
 Не только здесь, средь скальных пирамид –
 Везде, где мысль и дерзкий дух царит!

Перевел Илья Липес, студент группы 41

№ 8, лютый 1978 г.

Somerset Maugham

The Man with the Scar

It was on account of the scar that I first noticed him, for it ran broad and red in a great crescent from his temple to his chin. It must have been due to a formidable wound, and I wondered whether this had been caused by a sabre or by a fragment of shell. It was unexpected on that round, fat, and good-humoured face. He had small and undistinguished features, and his expression was artless. His face was oddly with his corpulent body. He was a powerful man of more than common height. I never saw him in anything but a very shabby grey suit, a khaki shirt, and a battered sombrero. He was far from clean. He used to come into the Palace Hotel at Guatemala City every day at cocktail time and strolling leisurely round the bar offer lottery tickets for sale. If this was the way he made his living, it must have been a poor one, for I never saw anyone buy, but now and then, I saw him offer a drink. He never refused it. He threaded his way among the tables with a sort of rolling walk as though he were accustomed to traversing long distances on foot, paused at each table, with a little smile, mentioned the numbers he had for sale, and then, when no notice was taken of him, with the same smile passed on. I think he was, for the most part, a trifle the worse for liquor.

I was standing at the bar one evening, my foot on the rail, with an acquaintance - they make a very good dry Martini at the Palace Hotel in Guatemala City - when the man with the scar came up. I shook my head as, for the twentieth time since my arrival, he held out for my inspection of his lottery tickets. But my companion nodded affably.

“Que tal, general? How is life?”

“Not so bad. Business is none too good, but it might be worse”.

“What will you have, general?”

“A brandy”.

He tossed it down and put the glass back on the bar. He nodded to my acquaintance.

“Gracias. Hasta luego”.

Then he turned away and offered his tickets to the men who were standing next to us.

“Who is your friend?” I asked him. “That’s a terrific scar on his face.”

It doesn’t add to his beauty, does it? He’s an exile from Nicaragua. He’s a ruffian, of course, and a bandit, but not a bad fellow. I give him a few pesos now and then. He was a revolutionary general, and if his ammunition hadn’t given out he’d have upset the government and be Minister of War now instead of selling

lottery tickets in Guatemala. They captured him, along with his staff, such as it was, and tried him by court-martial. Such things are rather summary in these countries, you know, and he was sentenced to be shot at dawn. I guess he knew what was coming to him when he was caught. He spent the night in gaol and he and the others, there were five of them altogether, passed the time playing poker. They used matches for chips. He told me he'd never had such a run of bad luck in his life; they were playing with a short pack, Jacks to open, but he never held a card; he never improved more than half a dozen times in the whole sitting and I no sooner did he buy a new stack than he lost it. When day broke, and the soldiers came into the sell to fetch them for execution, he had lost more matches than a reasonable man could use in a lifetime.

They were led into the patio of the gaol and placed against a wall, the five of them side by side, with the firing party facing them. There was a pause, and our friend asked the officer in charge of them what devil they were keeping him waiting for. The officer said that the general commanding the government troops wished to attend the execution, and they awaited his arrival. "Then I have time to smoke another cigarette", said our friend. "He was always unpunctual".

But he had barely lit it when the general it was San Ignacio, by the way: I don't know whether you ever met him, followed by his A.D.C., came onto the patio. The usual formalities were performed, and San Ignacio asked the condemned men whether there was anything they wished before the execution took place. Four of the five shook their heads, but our friend spoke.

"Yes, I should like to say goodbye to my wife".

"Bueno", said the general, "I have no objection to that. Where is she?"

"She is waiting at the prison door".

"Then it will not cause a delay of more than five minutes". "Hardly that, Senor General", said our friend.

Have him place on one side."

Two soldiers advanced, and between them, the condemned rebel walked to the spot indicated. The officer in command of the firing squad, on a nod from the general, gave an order, there was a ragged report, and the four men fell. They fell strangely, not together, but one after another, with movements that were almost grotesque, as though they were puppets in a toy theatre. The officer went up to them, and one who was still alive emptied two barrels of his revolver. Our friend finished his cigarette and threw away the stub. There was a little stir at the gateway. A woman came onto the patio with quick steps, and then, her hand on her heart stopped suddenly. She gave a cry and, with outstretched arms, ran forward.

"Caramba", said the General.

She was in black, with a veil over her hair, and her face was dead white. She was hardly more than a girl, a slim creature with little regular features and enormous eyes. But they were distraught with anguish. Her loveliness was such that as she ran, her mouth slightly open and the agony of her face beautiful, a gasp of surprise was wrung from those indifferent soldiers who looked at her. The rebel advanced a step or two to meet her. She flung herself into his arms and with a hoarse cry of passion: *alma de mi corazon*, soul of my heart, he pressed

his lips to hers. And at the same moment, he drew a knife from his ragged shirt - I haven't a notion how he managed to retain possession of it - and stabbed her in the neck. The blood spurted from the cut vein and dyed his shirt. Then he flung his arms round her and once more pressed his lips to hers.

It happened so quickly that many did not know what had occurred, but from the others burst a cry of horror; they sprang forward and seized him. They loosened his grasp, and the girl would have fallen if the A.D.C. had not caught her. She was unconscious. They laid her on the ground and, with dismay on their faces, stood round watching her. The rebel knew where he was striking, and it was impossible to staunch the blood. In a moment, the A.D.C. who had been kneeling by her side rose.

“She's dead”, he whispered.

The rebel crossed himself.

“Why did you do it?” asked the general.

«I loved her».

A sort of sigh passed through these men who crowded together, and they looked with strange faces at the murder. The general stared at him for a while in silence.

“It was a noble gesture,” he said at last. “I cannot execute this man. Take my car and have him led to the frontier. Senor, I offer you the homage which is due from one brave to another.”

A murmur of approbation broke from those who listened. The A.D.C. tapped the rebel on the shoulder, and between the two soldiers, without a word, he marched to the waiting car.

My friend stopped, and for a little I was silent. I must explain that he was a Guatemalan and spoke to me in Spanish. I have translated what he told me as well as I could, but I have made no attempt to tone down his rather high-flown language. To tell the truth, it suits the story.

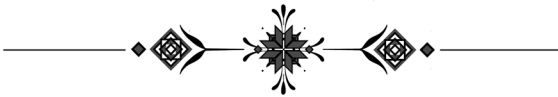
“But how then did he get the scar?” I asked at length.

“Oh, that was due to a bottle that burst when I was opening it. A bottle of ginger ale”.

“I never liked it”, said I.

Сомерсет Моєм

Людина зі шрамом

То був саме шрам на його обличчі, що привернув мою увагу — широкий, червоний, він вигинався півмісяцем від підборіддя аж до скроні. І яка страхітна мусила бути рана! — міркував я. І що її завдало: шабля чи осколок? Той шрам був несподіваним на його круглому опасистому обличчі, що світилося простодушною щирістю дрібних рис. До того ж обличчя якось дивно сполучалось з його дебею статурою, бо він був кремезний, досить високий чолов'яга. Скільки я його бачив, на ньому завжди був сірий заношений костюм, сорочка кольору хакі та пом'яте сомбреро. Навряд чи він дбав про охайність. Кожного дня він з'являвся в ресторані Палас-готелю, що в Гватемала-сіті і, неквапливо походжаючи у час коктейлів уздовж бару, пропонував лоторейні квитки. Якщо він з того жив, то це був кепський засіб, бо я ніколи не бачив, щоб у нього їх купляли; зате не раз помічав, як його частували, і він ніколи не відмовлявся. Вештався поміж столиками легким перевальцем, як людина, звикла до далеких переходів, зупинявся біля кожного і, ледь посміхаючись, називав номери квитків. Якщо на нього не звертали уваги, з тією ж посмішкою проходив далі і поволеньку все більше п'янів. Якось увечері стояв я коло бару зі знайомим, спершись ногою на приступку (у тому Палас-готелі, що в Гватемала-сіті, подають непогане сухе мартіні), і чоловік зі шрамом підійшов до нас. Я заперечно похитав головою, коли він, удвадцять за моє перебування тут, простяг для огляду свої квитки. Та мій супутник люб'язно кивнув:

- *Quitál, general.* — Як ся маєте, генерале?
- Не так вже й погано, хоч і негаразд, але бува й гірше.
- Що вам, генерале?
- Бренді.

Він вихилив чарку, поставив на прилавок і хитнув головою *Ciracias. Hasta luego.* — Дякую, мені пора.

Потому простяг свої квитки чоловікам, що стояли неподалік.

- Що за один? — запитав я. Такий жахливий шрам на обличчі.

— Який не додає йому краси, еге ж? Це вигнанець з Нікарагуа.

Шалапута, звичайно, і розбійник, а взагалі непоганий хлопець. У повстанців був за генерала, і якби їм вистачило боєприпасів повалив би уряд і зараз був би военним міністром, замість торгувати лоторейними квитками. Його захопили разом зі штабом і потягли до трибуналу. Ви знаєте, що в цих країнах процедури спрощено: розстріл на світанку наступного дня і баста.

Зрештою, він розумів, до чого йдеться, ще як його схопили. Отже, його з чотирма товаришами замкнули на ніч у в'язниці, де вони зводили час, граючи в покер. За ставки їм правили сірники. Потім він розповідав мені, що за все життя ще так не програвався в карти. Грали неповною колодою, валети відкриті, але карта не йшла. За ніч і шести разів не завістував, а тільки но брав прикуп, відразу програвав. Коли розвиднілось, і до камери ввійшли солдати, щоб вивести їх на страту, він програв більше сірників, ніж нормальна людина використовує за все життя.

Їх вивели у внутрішній двір в'язниці і поставили під муром п'ятьох у ряд, а напроти вишикувався взвод солдат. Ті чомусь зволікали, і наш приятель запитав офіцера, що командував розстрілом, якого дідька він повинен чекати. Офіцер відповів, що вони чекають, коли прибуде генерал, командуючий урядовими військами, який бажає подивитися на страту.

— Коли так, то я ще встигну випалити цигарку, — сказав наш приятель. — Ваш генерал завжди запізнюється.

Та ледве встиг він запалити, як генерал (то був, між іншим, Сан-Ігнасіо: може, ви знайомі?) ввійшов у двір у супроводі ад'ютанта. Хутенько покінчили з формальностями, і Сан-Ігнасіо запитав приречених, чи не мають вони якогось бажання перед смертю. Четверо заперечливо хитнули головами, та наш приятель озвався.

— Так, я волів би попрощатися з моєю дружиною.

— Виепо — гаразд, сказав генерал. Не заперечую, де вона?

— Чекає коло воріт в'язниці.

— Тоді це не забере в нас більше п'яти хвилин.

— Навіть менше, ...esog general, — сказав наш приятель. — Відведіть його вбік.

Наблизились два солдати, і поміж них приречений відійшов на вказане місце. Дочекавшись кивка генерала, командир солдатів віддав наказ. Пролунав недружний залп, і четверо чоловіків впали. Падали незграбно, не разом, а один за одним химерно сіпаючись, наче маріонетки з театру ляльок. Офіцер наблизився до них і розрядив обидва стволи свого револьвера. Наш приятель допалив цигарку і відкинув недокурок.

Біля брами зчинилась невелика метушня. У двір поспішно увійшла жінка і раптом стала, притиснувши руку до серця. Тоді скрикнула і, простерши руки, кинулась уперед.

— Sagamba! — побий мене грім, — сказав генерал.

Вона була в чорному, з відкинутою на волосся вуаллю, бліда як смерть. Майже дівча, тендітна істота, з витонченими правильними рисами і величезними очима, які ошаліли від муки. Ї такою була її краса, як вона ото бігла, ледь розтуливши уста, з виразом страждання, яке робило ще виразнішим її обличчя, що байдужі солдати хрипло зітхнули, витріщившись на неї. Приречений ступив крок чи два їй назустріч. Вона кинулась в його обійми, і з пристрасним криком — alma de mi corazon! — душа мого серця, — він уп'явся в її губи. У цю ж мить вихопив з-під рваної сорочки ножа (і як йому вдалося зберегти його?) вдарив її в шию. Кров бризнула з розчахнутої вени і просочила йому одяг. Тоді він міцно обхопив жінку і ще раз притис

її губи до своїх. Усе це відбулося в одну мить, і багато хто й не зрозумів, що трапилось, тоді як в інших прохопився зойк жаху. Вони метнулися й схопили його. Це послабило обійми, і жінка впала б, якби її не підхопив ад'ютант. Вона була непритомна. Її поклали на землю і з повними жаху обличчями скупчилися навкруги. Бунтівник знав, куди вдарити — зупинити кров було неможливо. За хвилину ад'ютант, що стояв навколішках над нею, підвівся.

— Померла, — прошепотів він.

Бунтівник перехрестився.

— Ти нащо це зробив? — запитав генерал.

— Я кохаю її.

Щось схоже на зітхання схитнуло зібраних чоловіків, і вони зчудовано поглянули на вбивцю. Генерал якийсь час теж мовчки розглядав його.

— Це — шляхетний жест, озвався він нарешті. — Я не можу стратити цю людину. Візьміть мій автомобіль і відвезіть його до кордону. Сеньор, я віддаю вам належне, як водиться серед хоробрих людей.

Серед присутніх почувся схвальний гомін. Ад'ютант поплескав повстанця по плечу і між двох солдатів, не вимовивши й слова він покрокував до автомобіля, що чекав на нього.

Тут мій знайомий закінчив свою розповідь. Я теж деякий час не порушував мовчанки. Треба пояснити, що він — гватемалець, і ми розмовляли іспанською мовою. Я переклав його розповідь як умів, намагаючись зберегти і пишномовність. По-правді, вона-таки пасує до цього оповідання.

— А звідки в нього цей шрам? — нарешті запитав я.

— Це від пляшки, що вибухнула, коли я її відкорковував. Імбирне пиво.

— Гидота, — сказав я.

Переклав Сергій Огольцов, студент групи 31

John Keats

On the sea

I keeps eternal whisperings around
 Desolate shores, and with its mighty swell
 Gluts twice ten thousand caverns, till the spell
 Of Hecate leaves them their old shadowy sound
 Often 'tis in such gentle temper found,
 That scarecely will the very smallest shell
 Be moved for days from whence it sometime fell
 When last the winds of heaven were unbound.
 Oh ye! Who have your eye-balls vex'd and tired,
 Feast them upon the wideness of the Sea;
 Of ye! Whose ears are dinn'd with uproar rude,
 Or fed too much with cloying melody, -
 Sit ye near some old cavern's mouth, and brood
 Until ye start, as if the sea-nymphs quired.

Джон Китс

К морю

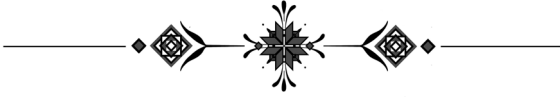
Оно пустынным берегам дает
 Извечный рокот. То, взметнувшись вдруг,
 Глокает тысячи пещер вокруг,
 Пока Диана чаром не вернет
 Им эхо гулков. То стережет
 Заботливо, как преданнейший друг
 Сон ракушки, что выпала из рук
 Шальных ветров, сорвавшихся с высот.

О вы, чье рано ослабело зренье,
 Пусть море исцелит его простором.
 О вы, уставшие от криков боя,
 И пресыщенные докучным вздором,
 Задумайтесь под мерный шум прибоя,
 И вы услышите русалок пенье.

*Перевел Илья Липес, учитель СШ с. Лениновка,
 Менского района, Черниговской области*

Джон Кітс

Про море

Воно здіймає неугавний шум
В пустельних берегах і враз заграє,
Накочується й тьму печер ковтає,
Аж місяць верне гул їх давніх дум.
То стихнути збрече йому на ум.
Мов засина, незрушне і безкрає.
І черепашка там під ним дрімає,
Де шквал її жбурнув, немов на глум.
В кого від праці очі нездорові!

Вдивляйтесь радісно в його гладінь!
І ви, що в грюкоті збулися слуху
Чи з музики оглухли дзенькотінь,
Задумайтеся, насторожте вуха,
І співи німф почувете чудові!

Переклав Степан Пінчук

Джон Кітс

Про море

Воно одвічно шепче поміж скал,
І враз, гойднувшись, заливає гроти,
Ковтає без числа й кінця їх доти,
Аж місяць їх звільнить й до вогких зал
Поверне звуків тінявих хорал.
То стихнути прийде йому охота,
І черепашки береже дрімоту,
Там, де хлиснув її останній шквал.
О ви, хто натовив у праці очі!
Нехай на нім відродиться ваш зір!
О ви, що слух свій притупили десь
Між грюку й музики, вслухайтесь в шир,
Замріявшись, аж поки здригнетесь
І співи німф почувете урочі.

Переклав Степан Пінчук

Джон Кітс

Сонет про море

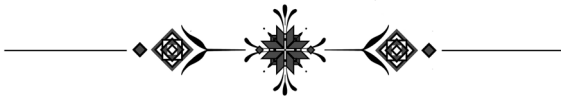

Невгавно шепче в голому камінні
І дметься, топить тисячі печер,
Аж поки їм володарка химер
Лишить Геката древні шуми-тіні.
А це в такому ніжиться лелінні,
Мов цілий світ у злагоді завмер, —
І черепашці висухлій тепер
Уже й не сняться хвилі білопінні.
О ви, з очами змученими! Слід
У морі вам жити їх! Ви, мляві!
Від гуркоту чи від солодких нот,
Сидіть і мрійте біля входу в грот,
Аж поки здригнете, почувши в яві
Повноголосий хор океанід.

Переклав Василь Мисик

№ 9, квітень 1978 р.

Нас закликає старійшина радянських перекладачів

Борис Тен (М. В. Хомичевський) у грудні минулого року (1977) відзначив свій 80-літній ювілей. На цю подію відгукнулась і громадськість нашої Республіки, зокрема газета «Літературна Україна».

Перу Б. Тена належать десятки поетичних творів, перекладних зі старогрецької, латинської, французької, німецької і слов'янських мов, зокрема Б. Тен дав нашій культурі чудовий переклад «Одіссеї», що недавно виходив двома виданнями. Потім він завершив грандіозну роботу над українським перекладом «Іліади», що незабаром побачить світ. Окрім того, Б. Тен пише й друкує власні вірші.

Незважаючи на вік, Миколу Васильовича не полишає кипуча енергія та юначий ентузіазм. Ось приклад: випадково дізнавшись про нашого «Translator'a», він моментально прислав до Ніжина листа із закликом: перекладайте Шекспіра! І навіть віршика написав на цю тему. Послухайте:

«ШЕКСПІР – ДОЗРІЛОСТІ ТЕАТРУ МІРА,
ТА НАВІТЬ І НАРОДІВ І КРАЇН.
ЧИ ЗЛЕ, ЧИ ДОБРЕ, А КУЛІШ ОДИН
ЛИШИВ НАМ КІЛЬКАНАДЦЯТЬ П'ЄС ШЕКСПІРА,
І ПОВНОЗВУЧНО В ЕСТІВ І ГРУЗИН
СПІВЦЯ БРИТАНСЬКОГО ЛУНАЄ ЛІРА.
МИ Ж ТІЛЬКИ НА ТРИТОМНИК СПРОМОГЛИСЬ,
А ПОВНОГО ЩЕ ДІЖДЕМОСЬ КОЛИСЬ»

І справді: чи не сором? Грузинською та естонською мовами вже вийшов повний Шекспір, а українською – незважаючи на величезний розмах перекладацької роботи в радянський час – опубліковано менше половини п'єс великого драматурга. До того ж виконані в минулому столітті переклади П. Куліша давно застаріли. То чи не дерзнути нам?

Олександр Жомнір, керівник гуртка

William Shakespeare

Sonnet 130

My mistress' eyes are nothing like the sun;
 Coral is far more red than her lips red;
 If snow be white, why then her breasts are dun;
 If hair be wires, black wires grow on her head.
 I have seen roses damask'd, red and white,
 But no such roses see I in her cheeks;
 And in some perfumes is there more delight
 Than in the breath that from my mistress reeks.
 I love to hear her speak, yet well I know
 That music bath a far more pleasant sound;
 I grant I never saw a goddess go;
 My mistress, when she walks, treads on the ground:
 And yet, by heaven, I think my love as rare
 As any she belied with false compare.

Вільям Шекспір

Сонет 130

Її очей до сонця не рівняли,
 Корал ніжніший за її уста,
 Не білосніжні пліч її овали,
 Мов з дроту чорного, коса густа.
 Троянд багато зустрічав я всюди,
 Та на її обличчі не стрічав,
 І дише так вона, як дишуть люди, —
 А не конвалії між диких трав.
 І голосу рівнять її не треба,
 До музики, милішої мені,
 Не знаю про ходу богинь із неба,
 А кроки милої цілком земні.
 І все ж вона — найкраща поміж тими,
 Що славлені похвалами пустими.

Переклав Дмитро Паламарчук

Вільям Шекспір

Сонет 130

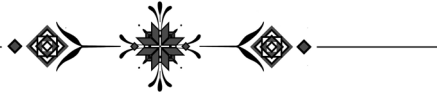

Не сонця блиск з її очей зрина,
І не коралові її вуста.
І перса – ні, не снігу білизна,
Волосся ж чорним дріттям пророста.
Я бачив цвіт троянд дамаських пишних –
Нема його у неї на щоках!
Парфумів запах надто приємніший,
Аніж із вуст її гарячий пах!
Її слова не звуки мелодійні,
Хоча душа моя в них потопа.
Не знаю я, яка хода в богині,
Бо мила просто по землі ступа.
І все ж вона для мене наймиліша
Між тими, що оббріхані у віршах.

Переклала Ганна Васильченко, студентка групи 11

Вильям Шекспир

Сонет 130

Свет милой глаз я с солнцем не сравню,
Коралл намного ярче её уст,
Белее снег грудей — не утаю
Как грива волос черный — жесток, густ.
Я видел розы из садов пашей,
Румянец их нежней её ланит
Найдутся запахи куда свежей
Тех, что её дыхание струит.
Люблю я слушать милый голосок,
Хоть в музыке услады больше слуху.
И от богинь походки так далёк
Бег крепких ног по радостному лугу.
И всё ж, ей-богу, нет любви сильней
Среди льстецов с их сладостью речей.

Перевёл Сергей Огольцов, студент группы 31

William Shakespeare

Hamlet, the Prince of Denmark I, 2

Ham. O, that this too too solid flesh would melt,
Thaw, and resolve itself into a dew!
Oh that the Everlasting had not fix'd
His canon 'gainst self-slaughter! O God! O God!
How weary, stale, flat and unprofitable
Seems to me all the uses of this world!
Fye on't! O fye! 'tis an unweeded garden,
That grows to seed; things rank, and gross in nature,
Prossess it marelly. That it should come to this!
But two months dead! – nay, not so mush, not two;
So excellent a king; that was, to this,
Hyperion to a satyr: so loving to my mother,
That he might not betem the winds of heaven
Visit her face too roughly. Heaven and earth!
Must I remember? Why, she would hang on him,
As if increase of appetite had grown
By what it fed on: And yet, within a month, –
Let me not think on 't; – Frailty, thy name is woman!
A little month; or ere those shoes were old,
With which she follow'd my poor father's body,
Like Niobe, all tears, why she, even she, –
O heaven! A beast, that wants discourse of reason,
Would have mourn'd longer, – married with mine uncle,
My father's brother; but no more like my father,
Than I to Hercules: Within a month;
Ere yet the salt of most unrighteous tears
Had left the flushing of her galled eyes,
She married: – O most wicked speed, to post
With such dexterity to incestuous sheets;
It is not, nor it cannot come to, good;
But break, my heart, for I must hold my tongue!

Вільям Шекспір

Гамлет, I, 2

Коли б оце дебеле, грубе тіло
розтало і росою ізійшло!
Або якби Творець зняв заборону
Із самогубства! Боже! Боже!
Яким нудним, застійним, непотрібним
Мені здається все, що ти створив!
Яка ганьба! Огидні бур'яни
Ростуть та сіються і глушать все,
Що родиться у нашому саду.
Всього два місяці, нема ще й двох,
Як тіло його бідне поховали.
Достойний був король! Він поряд з цим —
Феб — і сатир. А матір як кохав,
Не дав би вітру з неба доторкнутись
До неї грубо. Небо — і земля!
Що й згадувать! Вона його жадала,
Немов жага ще більшою була
Від насиття. І ось за місяць, —
І думати не хочеться. — Зрадливість, —
Ось що таке жінки. Ще не стоптала
Взуття, що в ньому за труною батька
Ступала вся в сльозах, як Ніобей;
І це вона, о Боже, навіть звір
Бездумний горював би довше, —
Одразу заміж, і за кого — дядька,
Що схожий на могого батька так,
Як я на Геркулеса; всього місяць;
Нещирі сльози висохнуть не встигли,
Повіки не відпухли від ридань,
І вийшла заміж: о, злочинний поспіх.
Злягти на ложе, щоб змішати кров!
Нема, не може бути добра у цьому;
Та, серце, цить! Бо мушу я мовчать!

Переклав Юрій Ільченко, студент групи 41

William Shakespeare

Romeo and Juliet, III, 3

.....Heaven is here,
Where Juliet lives; and every cat and dog
And little mouse, every unworthy thing,
Live here in heaven and may look at her;
But Romeo may not: more validity,
More honourable state, more courtship lives
In carrion flies than Romeo: they may seize
On the white wonder of dear Juliet's hand,
And still immortal blessing from her lips,
Who, even in pure and vestal modesty,
Still blush, as thinking their own kisses sin;
Flies may do this, but I from this must fly:
They are free men, but I am banished.
And sayst thou yet that exile is not death?
Hadst thou no poison mix'd, no sharp-ground knife,
No sudden mean of death, though ne'er so mean,
But 'banished' to kill me? 'Banished!'
O friar! The damned use that word in hell;
Howlings attend it: how hast thou the heart,
Being a divine, a ghostly confessor,
A sin-absolver, and my friend profess'd,
To mangle me with that word 'banished?'

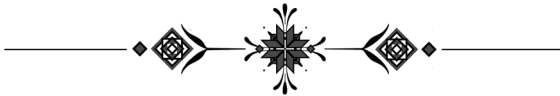
Вільям Шекспір**Ромео і Джульєта, III, 3**

Рай мій лише там,
Де є Джульєта, бо й звірята хатні,
Навіть нікчемні миші, й ті живуть
В раю, коли Джульєту можуть бачить.
Ромео ж – ні, не може! Навіть мусі
Бридкій дозволено зазнати щастя –
Джульєтину торкати білу руку
Й благословення красти з милих вуст,
Що у своїй дівочій чистоті
Спалахують від почуття гріха,
Який немовби з дотику зростає.
Якась там муха, а Ромео – ні!
Бо мусі що?! А він навіки вигнанець.
Та чи ж не гірше смерті вигнання?
Пан-отче, краще дай мені отруту,
Або ножа, щоб швидше я сконав,
Замість приносити прокляте слово
Вигнання! Тож на самім дні у пеклі
Лунає слово це серед ридань!
І як ти міг, той, хто гріхи прощає,
Кому я вірю наче батьку й другу,
Мене терзати словом «вигнання»?!

Переклав Юрій Ільченко, студент групи 41

№ 13, листопад, 1979 р.
William Shakespeare

Sonnet 66

Tired with all these, for restful death I cry,
As, to behold desert a beggar born,
And needy nothing trimm'd in jollity,
And purest faith unhappily forsworn,
And gilded honour shamefully misplac'd,
And maiden virtue rudely strumpeted,
And right perfection wrongfully disgrac'd,
And strength by limping sway disabled,
And art made tongue-tied by authority,
And folly, doctor-like, controlling skill,
And simple truth miscall'd simplicity,
And captive good attending captain ill.
Tired with all these, from these would I be gone,
Save that, to die, I leave my love alone.

Уильям Шекспир

Сонет 66

Я смерть зову. Мне видеть тяжело
На доблести — заплати нищеты,
И в блеске благодетствия — мурло,
И пошлостью убитые мечты,
И славу, возданную подлецам,
И девственность, толкаемую в блуд,
И истину в опале — тут и там,
И правоту казнящий жалкий суд,
И безъязыких Муз — у ног цензуры,
И наставленья глупости уму,
И простоту с тавром наивной дуры,
И вакханалью зла, как пир в чуму.
Я смерть зову — отмерить мне покой,
Но как тебя покинуть, ангел мой?

*Перевел Илья Липес, учитель СШ с. Лениновка
Менского района Черниговской области*

№ 10, червень, 1978
Сяргей Грахоускі

Шчасце

Ты абяцала з ветром прыляцець
І мне прынесці спелыя чарэшні.
Дауно вятры сарвалі з кленау медзь,
А я чакаю у ліпені і у снежні.
І веру, што у дарозе недзе ты,
Што, можа, затрымала навальніца,
Калі не сення, дык чераз гады
Ты мусіш з дальняй далечы з'явіцца.
Зауседы, як весну, цябе гукаць
Са мною будзе завіруха уполі.
Няхай не прычакаю, а чакаць
Цябе не надакучае ніколі.

Сергій Граховський

Доля

Ти обіцяла з вітром прилетіть
І принести мені дозрілі вишні.
Давно вітри зірвали з кленів мідь,
А я чекаю в липні і у січні.

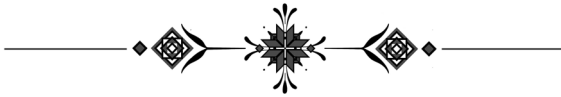
І вірю я, що десь в дорозі ти,
Негода мо примусила баритись.
Як не сьогодні, так через роки
Ти мусиш з далі дальньої явитись.

І, як весну, завжди тебе гукать
Зі мною буде віхола у полі.
Нехай не дочекаюсь, та чекать
Тебе не перестану я ніколи.

Переклала Ганна Васильченко, студентка групи ІІ

Уладзімір ДУБОЎКА

Ветрык

Стау я на тралёуку. Трэба было траляваць вывозіць на конях — бярэвенне з тайгі, з сопак в падвозіць яго да вялізнага тартака, дзе гэтае бярэвенне паступова распілов увалася на дошкі, цёс, брусы, на чыгуначныя шпалы.

Раніцой мне стары дзядуля, сібірак, загадчык коннага двара, кажа:

— Табе конь прызначаны. Зваць яго Ветрык. Толькі быў ён у дзікунскіх руках — дужа заняпаў.

Падышоў я да Ветрыка, зірнуў — конь цёмна-шэры, у яблыках, але, відаць, біты-перабіты, худы-худы. Па усёй скуры, на баках, — рубцы, пісягі, дакрануцца нельга. Ён, відаць, так спаняверыўся ва ўсіх людяхзях, што, як толькі да яго руку працягнуеш на сцяну лезе.

Ой, дзядуля, дзядуля! — кажу я загадчыку. — Ну што ж мне рабіць з такім канём? Я ж нічога не зараблю на Ём. Хоць бы яму катэгорыю на месяц-два зменшылі...

— Не згаджаецца ветэрынар. Кажа, што ўнутры ён зусім здаровы...

Ну і усё. Гутарка скончана. Падыходжу браць каня — з рук вырываецца, упіраецца, на калені становіцца, а у вачах такая жуда, такі жах, што, здаецца, зараз гвалт закрычыць, пачне лямантаваць. Я яго паглядзіў, пацерабіў каля вушей, кажу:

— Ветрык! Ветрык! Не бойся мяне, я цябе біць не буду. Пойдзем памаленьку.

Ледзь-ледзь выцягнуў са стайні да саней. Запрагаю, накладваю збрую, а ён дрыжыць, як ад трасцы якой. Узяў я сена ахapak, паклаў на калодку. Думаю, пакуль буду грузіць, ён хоць сена з'есць. Паехаў.

Таварышы даюна у тайзе, а я толькі еду. Прыехаў на самую бліжнюю дзялянку. Ветрыку сена ахapak, на пень, а сам давай бярэвенне да саней на сабе падцягваць. Увязаў ланцугом. Паглядзіў Ветрыка, пагаварыў з Ём. Адно угінаецца ад мяне, дрыжыць. Паехалі. На разгрузцы зноў — яму сена пад самі нос. Пакуль запісалі, скацілі — ён сена усё і даеў. Так мы з Ём і пачалі працаваць, з Ветрыкам.

Праходзяць два тидні. Ён ужо зусім перастаў мяне баяцца. Нават Ірзаць пачаў, калі я да яго раніцай прыходзіў. Авес свой пачаў з'ядаць увесь. Сена еў, колькі хацеў, бо я без сена ні разу у тайгу з ім не ездзіў. І пачаў мой Ветрык станавіцца сапрудным Ветрам. Павазіў я на ім маля

вази – стау вазіць большыя. За - работкі мае павялічыліся. Рани-пісягі на ягоных баках зніклі. Хоць при абозе былі адмисловія людзі, якія павінны былі чысціць коней, але і сам я, узяуши шчотку, разоу колькі чысціу яго. Ен адно галаву з боку на бок паварачвау, на сцяну больш не скакау. Дзіва што! За колькі часу я яго літаральна пальцам не пастрашыу.

Едзем, бывае – спыніцца з возам, я пагладжу яго, пачакаю, дам перадихнуць. Глядзіш пайшоў далей, як лепш і не трэба.

І прайшлі так аж чатыры месяцы. Дваццаць чалавек хадзіла за мной следам:

– Дай мне, дай мне Ветрыка. Ти ужо наездіуся з ім...

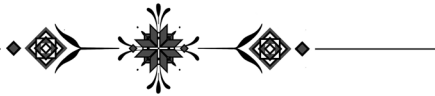
Я толькі пасміхауся у адказ.

Бивала, едзем у тайгу, дык ён сам, без майго панукання, вылятае на абочыну, віхрам абганяе легцавыя сані ды зноу на дарогу і пайшоу...

А які ж ён ласкавы стау! Падыду блізка – галаву паверне ды губамі мяне за вуха зловіць або пачне лёгенька Ёрзаць. Вось як ён да мяне звык, як уразумеу, што я сябар яму, а не звер люты, не вораг які.

Парашылі вызвыліць Ветрыка ад цяжкой работы, каб зоу ен цешыу людскія вочы, каб іншыя пабачылі, як можна аднавіць хараство ласкай, сардэчнасцю.

Вітрик

Став я на тралюванні. Треба было тралити – вивозити кіньми колоди з тайги, з сопок, до величезнаго тартака, де їх поступово распілювали на дошки, тес, бруси для залізничних шпал.

Уранці мені старий дідок-сібіряк, начальник кіннаго двору, мовить:

– Ось тобі кінь. Звати його Вітрик. Тільки був він у недобрих руках – дуже занехаявся.

Підійшов я до Вітрика, подивився – кінь темно-сірий, у яблука, та, видно, битий-перебитий, худий-прехудий. По всій шкірі, на боках, – рубці, смуги, торкнутись не можна. Він, видать, так зневірився в усіх людях, що, тільки-но до нього руку простягнеш – на стінку пнеться.

– Ой, дідусю, дідусю! – кажу я начальникові. – Ну, що мені робити з таким конем? Я ж нічого не зароблю на ньому. Хоч би йому категорію на місьць-два зменшили

– Ветеринар не погоджується. Каже, що зсередини він абсолютно здоровий...

От і все. Розмова скінчена. Підходжу брати коня – з рук виривається, опирається, на коліна стає, а в очах такий переляк, такий жах, що, здається

от-от гвалт закричить, почне лементувати. Я його погладив, почухав за вухами, кажу:

— Вітрик! Вітрик! Не бійся мене, я тебе не битиму. Ходімо помаленьку.

Насилу витяг із стайні. Запрягаю, накладаю зброю, а він тремтить, як од пропасниці якої. Взяв я сіна оберемок, поклав на колодку. Думаю, поки буду вантажити, він хоч сіна з'їсть. Поїхав.

Товариші давно вже в тайзі, а я тільки їду.

Приїхав на найближчу ділянку. Вітрику сіна оберемок на пеньок, а сам ну колоди до саней на собі підтягувати. Ув'язав ланцем. Погладив Вітрика, погомонів з ним. Одне ухиляється од мене, тремтить. Поїхали. На розвантаженні знов — йому сіна під носа. Поки записали, звалили, він сіно усе і доїв.

Так ми з ним і почали працювати, з Вітриком.

Минуло два тижні. Він уже зовсім перестав боятися. Навіть іржати почав, коли я до нього ранком приходив.

Овес уже весь доїдав. Сіна їв досхочу, бо я без сіна ні разу в тайгу з ним не їздив. Став мій Вітрик перетворюватися у справжнього Вітра. Повозив я на нім малі вози, став возити більші. І заробітки мої побільшали. Рани-рубці у нього на боках позникали. Хоч в обози були спеціальні люди, які повинні були чистити коней, але я сам, узявши щітку, разів кілька чистив його. Він лише голову з боку на бік повертав, на стінку більше не дерся. Не дивина! За стільки часу я його пальцем не посварив. Ідемо, буває — стане з возом, я погладжу його, зачекаю, дам відпочити. Дивись — рушив далі, краще й не треба.

І так пройшло аж чотири місяці. Двадцять чоловік ходило за мною слідом:— Дай мені, дай мені Вітрика. Ти вже наїздився з ним.

Я лиш посміхався у відповідь. Бувало, їдемо в тайгу, так він сам, без мого понукання, вилітає на узбіччя, вихором обганяє легкі сани та знову на дорогу і пішов...

А який же він лагідний став! Підійду близько — голову поверне та губами й зловить мене за вухо або тихенько заірже. От як він до мене звик, як зрозумів, що я друг йому, а не звір лютий, не ворог.

Порішили звільнити Вітрика від важкої роботи, щоб знову він тишив людські очі, щоби інші побачили, як можна відновити красу ласкою, сердечністю.

Переклала Ганна Васильченко, студентка групи 31

№14, грудень 1979 р.
Oskar Wilde

The Selfish Giant

Every afternoon, as they were coming from school, the children used to go and play in the Giant's garden.

It was a large, lovely garden with soft green grass. Here and there, over the grass, stood beautiful flowers like stars, and there were twelve peach trees that, in the springtime, broke out into delicate blossoms of pink and pearl and, in the Autumn, bore rich fruit. The birds sat on the trees and sang so sweetly that the children used to stop their games in order to listen to them. "How happy we are here!" they cried to each other.

One day, the Giant came back. He had been to visit his friend, the Cornish ogre, and had stayed with him for seven years. After the seven years were over, he had said all that he had to say, for his conversation was limited, and he determined to return to his own castle. When he arrived, he saw the children playing in the garden.

"What are you doing here?" he cried in a very gruff voice, and the children ran away.

"My own garden is my own garden," said the Giant; "anyone can understand that, and I will allow nobody to play in it but myself." So he built a high wall all round it and put up a noticeboard.

TRESPASSERS

WILL BE

PROSECUTED

He was a very selfish Giant.

The poor children now had nowhere to play. They tried to play on the road, but the road was very dusty and full of hard stones, and they did not like it. They used to wander round the high wall when their lessons were over and talk about the beautiful garden inside. "How happy we were there," they said to each other.

Then the Spring came, and all over the country, there were little blossoms and little birds. Only in the garden of the Selfish Giant it was still Winter. The birds did not care to sing in it as there were no children, and the trees forgot to blossom. Once, a beautiful flower put its head out from the grass, but when it saw the noticeboard, it was so sorry for the children that it slipped back into the

ground again and went off to sleep. The only people who were pleased were the Snow and the Frost. "Spring has forgotten this garden," they cried, "so we will live here all the year round." The Snow covered up the grass with her great white cloak, and the Frost painted all the trees silver. Then they invited the North Wind to stay with them, and he came. He was wrapped in furs, and he roared all day about the garden and blew the chimney pots down. "This is a delightful spot," he said, "we must ask the Hail on a visit." So the Hail came. Every day for three hours, he rattled on the roof of the castle till he broke most of the slates, and then he ran round and round the garden as fast as he could go. He was dressed in grey, and his breath was like ice.

"I cannot understand why the Spring is so late in coming," said the Selfish Giant as he sat at the window and looked out at his cold white garden. "I hope there will be a change in the weather."

But the Spring never came, nor the Summer. The Autumn gave golden fruit to every garden, but she gave none to the Giant's garden. "He is too selfish," she said. So it was always Winter there, and the North Wind, the Hail, the Frost, and the Snow danced about through the trees.

One morning, the Giant was lying awake in bed when he heard lovely music. It sounded so sweet to his ears that he thought it must be the King's musicians passing by.

It was really only a little linnet singing outside his window, but it was so long since he had heard a bird sing in his garden that it seemed to him to be the most beautiful music in the world. Then the Hail stopped dancing over his head, and the North Wind ceased roaring, and a delicious perfume came to him through the open casement. "I believe the Spring has come at last," said the Giant, and he jumped out of bed and looked out.

What did he see?

He saw a most wonderful sight. Through a little hole in the wall, the children had crept in, sitting in the branches of the trees. In every Tree that he could see, there was a little child. And the trees were so glad to have the children back again that they had covered themselves with blossoms and were waving their arms gently above the children's heads. The birds were flying about and twittering with delight, and the flowers were looking up through the green grass and laughing. It was a lovely scene; only in one corner, it was still Winter. It was the farthest corner of the garden, and a little boy stood in it. He was so small that he could not reach up to the branches of the Tree, and he was wandering all round it, crying bitterly. The poor Tree was still quite covered with Frost and Snow, and the North Wind was blowing and roaring above it. "Climb up! Little boy," said the Tree, and it bent its branches down as low as it could, but the boy was too tiny.

And the Giant's heart melted as he looked out. "How selfish I have been!" he said; "now I know why the Spring would not come here. I will put that poor little boy on the top of the Tree, and then I will knock down the wall, and my garden shall be the children's playground forever and ever." He was really very sorry for what he had done.

So he crept downstairs, opened the front door quite softly, and went out into the garden. But when the children saw him, they were so frightened that they all

ran away, and the garden became Winter again. Only the little boy did not run, for his eyes were so full of tears that he did not see the Giant coming. And the Giant stole up behind him and took him gently in his hand, and put him up into the Tree. And the Tree broke into blossom, and the birds came and sang on it, and the little boy stretched out his two arms, flung them round the Giant's neck, and kissed him. And the other children, when they saw that the Giant was not wicked any longer, came running back, and with them came the Spring. "It is your garden now, little children," said the Giant, and he took a great axe and knocked down the wall. And when the people were going to market at twelve o'clock, they found the Giant playing with the children in the most beautiful garden they had ever seen.

All day long, they played, and in the evening, they came to the Giant to bid him goodbye.

"But where is your little companion?" he said: "the boy I put into the tree." The Giant loved him the best because he had kissed him.

"We don't know," answered the children; "he has gone away."

"You must tell him to be sure and come here tomorrow," said the Giant. But the children said that they did not know where he lived and had never seen him before, and the Giant felt very sad.

Every afternoon, when school was over, the children came and played with the Giant. But the little boy whom the Giant loved was never seen again.

The Giant was very kind to all the children, yet he longed for his first little friend, and often spoke of him. "How I would like to see him!" he used to say.

Years went over, and the Giant grew very old and feeble. He could not play about any more, so he sat in a huge armchair, and watched the children at their games, and admired his garden. "I have many beautiful flowers," he said, "but the children are the most beautiful flowers of all."

One winter morning, he looked out of his window as if he were dressing. He did not hate the Winter now, for he knew it was merely the Spring asleep and the flowers were resting.

Suddenly, he rubbed his eyes in wonder and looked and looked. It certainly was a marvellous sight. In the farthest corner of the garden was a tree quite covered with lovely white blossoms. Its branches were all golden, and silver fruit hung down from them, and underneath it stood the little boy he had loved.

Downstairs ran the Giant in great joy, and out into the garden. He hastened across the grass and came near to the child. And when he came quite close, his face grew red with anger, and he said, "Who hath dared to wound thee?" For on the palms of the child's hands were the prints of two nails, and the prints of two nails were on the little feet.

"Who hath dared to wound thee?" cried the Giant; "tell me that I may take my big sword and slay him."

"Nay!" answered the child, "but these are the wounds of Love."

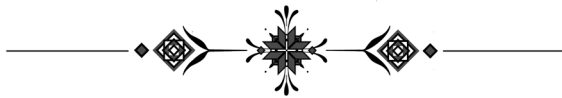
"Who art thou?" said the Giant and a strange awe fell on him, and he knelt before the little child.

And the child smiled on the Giant and said to him, "You let me play once in your garden, today you shall come with me to my garden, which is Paradise."

And when the children ran in that afternoon, they found the Giant lying dead under the Tree, all covered with white blossoms.

Оскар Уальд

Велет-себелюб

Кожного дня після школи вони йшли до саду Велета й гралися там. Серед м'яких трав і чудових квітів, що немов зорі, сяяли тут і там, дванадцять персикових дерев покривалися блідо-рожевим цвітом, а восени приносили багатий урожай. У саду на деревах виспівували пташки, та так чудово, що діти припиняли гру, прислухаючись.

«Як тут гарно!» – вигукували вони.

Та одного разу Велет повернувся у свої володіння. Сім літ гостював він у приятеля-людожера. За сім літ вони, неговірки обоє, усе перебалакали. Велет повернувся додому. Прийшов – а тут діти граються в саду.

– Вам що тут треба? – гримнув він на дітей так, що всі з переляку порозбігалися. – Тут усе моє – знайте! Тільки я гратимусь тут!

І обніс він свій сад величезним муром з написом: «Стороннім вхід суворо заборонено».

Велет тільки себе любив. І ніде стало гратися дітлахам. Пробували просто на дорозі, та не вийшло – там було багато пилуки та каміняччя. Часто малеча після занять проходила біля високого муру, згадуючи чудовий сад. «Ох, як там було добре», – говорили один до одного.

Невдовзі прийшла весна, і все навкруги розцвіло, задзвеніло пташиним співом. Тільки у Велета була ще зима. Пташки не хотіли співати, бо там не було дітей, дерева ніби забули розквітнути. Лише одна квіточка підняла голівку з трави, та як побачила табличку на мурі, то одразу ж заховалася і заснула.

І залишилися в саду тільки Сніг та Мороз. «Весна забула цей сад, – тішилися вони, – і ми хазяйнуватимемо тут увесь рік». Сніг покрив усю траву білим покривалом, а Мороз посріблів дерева. Запросили вони до себе ще й Вітра-Сіверця. Він прийшов, закутаний у хутра, і цілими днями гудів і завивав у димарях. «От так чудова місцина!», – гукав він, – коли б ще й Град запросити в гості». Прийшов і Град. Кожного дня він торохтів по покрівлі, що аж черепиця тріскалась, і кружляв, вирував у саду, зодітий у сіре, з крижаним подихом.

– І чого то Весна затримується, не розумію, – сказав Велет, сівши біля вікна і дивлячись на холодний білий сад. – Почекаємо – хай погода переміниться.

Та туди не прийшли ні Весна, ні Літо. В інші сади прийшла Осінь і обдарувала все плодами, а сад Велета обійшла. «Він ще той себелюб», –

сказала Осінь. Ї залишилися Вітер-Сіверець та Град, Мороз та Сніг і витанцьовували по всьому саду.

Одного ранку Велета розбудила чудова мелодія. Вона звучала чарівно, «Що це? Мабуть, проходять королівські музики», – подумалося Велету, а насправді, то була лише коноплянка. Та він так давно не чув співу пташок, що йому здалося, ніби це найкраща музика у світі.

Град перестав танцювати круг його оселі. Вітер-Сіверець перестав вити, і полинули тонкі пахощі у вікно.

– От нарешті й Весна! – зрадів Велет. Він зіскочив з ліжка і виглянув у вікно. Ї що ж він побачив! Щось прекрасне! Через отвір у мурі до саду зайшли діти і залізли на дерева. Дерева дуже зраділи тому, що діти знову тут. Сад увесь покритися цвітом, і дерева ніжно обвивали своїми гілками дитячі голівки. Пташки радісно шебетали навкруги, з трави усміхалися квіти. Ї так було гарно скрізь, та тільки в одному закутку саду залишилася Зима. Там стояв маленький хлопчик, який не міг дотягтись до гілки. Дитя ходило навкруг та плакало. Ї з дерева не сходив Мороз та Сніг. А Вітер-Сіверець вив і кружляв навколо: «До мене, хлопчику», – мовило дерево, низько-низько опускаючи віти. Та хлоп'я дотягтись не могло.

Серце Велета розм'якло, коли він побачив це. «Ї який я був себелюб – сказав він. – Тепер я знаю, чому так довго не приходила Весна в мій сад. Підсаджу хлопчину на дерево, розвалю мур і хай у моєму саду граються діти». Ї стало йому соромно за те, що він зробив раніше. Навшпиньках спустився додолу, тихенько прочинив двері і вийшов у сад. Та коли дітлахи побачили Велета, вони злякалися і втекли. Ї відразу в саду настала Зима. Тільки маленький хлопчик не втік, його очі були повні сліз, і крізь сльози в очах він не бачив, як до нього підійшов Велет. Велет підкрався до дитини, обережно взяв на руки і підсадив на дерево. Дерево одразу вкрилося цвітом, прилетіли пташки і заспівали на ньому, а хлопчик обняв Велета за шию і поцілував. Діти бачили, що Велет подобришав, повернулися, а з ними і Весна.

– Тепер це ваш сад, діти, – сказав Велет і величезною сокирою розвалив мур. Ї коли люди йшли опівдні на базар, то побачили Велета, який грався з малюками в небачено й нечувано прекрасному саду. Цілий день гралися діти і під вечір прийшли до Велета попрощатися.

– А де той маленький, – запитав він, – що я підсадив на дерево?

Велет полюбив його найбільше за той поцілунок.

– Не знаємо, – відповіли діти, – десь подівся.

– Скажіть йому, хай прийде завтра, – попросив Велет.

Та діти не знали, де живе той хлопчик, і ніколи не бачили його раніше. Велет засумував.

Кожного дня після занять діти приходили гратися з Велетом. Та маленький хлопчик, якого Велет полюбив найбільше, не з'являвся. Велет був лагідний до всіх, але дуже сумував за своїм першим маленьким другом.

– Коли б то побачити його знову, – бідкався він.

Пролетіли роки. Дуже постарів Велет, став німецьким. Уже не міг гратися з дітьми, а просиджував у величезному кріслі, спостерігаючи ігри, тішив свої очі садом і дітьми, які там гралися.

— У мене в саду багато прекрасних квітів, — говорив він, але діти — це найпрекрасніше.

Одного зимового ранку визирнув у вікно. Тепер він не сердився на Зиму, бо знав, що Зима — це лише сон Весни. Раптом здивовано протер очі і почав вдивлятися. Так, перед його очима було прекрасне марево: у далекому закутку дерево в білому цвіту. На вітах позолочені срібні плоди, а під деревом стояв маленький хлопчик, якого Велет так любив.

Радісно Велет побіг у сад. Коли добіг до дитяти, його лице спалахнуло гнівом — на долонях і ногах хлопця були глибокі сліди пазурів.

— Хто посмів поранити тебе? — запитав Велет. — Скажи — я покараю його мечем!

— Ой, ні, — мовило дитя. — Ці рани завдала любов.

— Хто ти? — спитав Велет. Дивне відчуття пройняло його. Він упав перед хлопчиком на коліна. Дитя посміхнулось: — Колись ти дозволив мені гратись у твоєму саду, сьогодні ходім до мого саду, який зветься Рай.

І коли вдень діти прибігли у сад, то побачили під деревом тіло Велета, обсипане білими пелюстками.

Переклали Віктор Погуляй і Сергій Рак, студенти групи 22 і 24

№ 17, червень 1981
E. Dickinson

Sweet mountains,
ye tell me no lie,
Never deny me, never fly.
Those same unvarying eyes
Turn on me, when I fail or feign
Oh take the royal names in vain,
Their far, slow, violet gase.

My strong madounas cherish still
The wayward nun beneath the hill
Whose service is to you
Her latest worship when the day
Fades from the firmament away
To lift her brows on you.

Е. Дікінсон

О, милі гори,
Я вам вірю!
Ї горе і радість — все вам звірю,
Бо ви не зрадите мене,
Ваш синій погляд не змигне.
Ніщо — й моя пиха надмірна —
Величність вашу не схитне.
Мої мадонни кам'яні,
Чи жаль вам бідної черниці? —
Заблукана, в ногах у вас —
Дозвольте ж у прощальний час,
Як день за обрієм погас
На вашу гордість помолиться.

Переклала Ганна Васильченко, студентка групи 41

E. Dickinson

Good to hide and hear `em huntl
Better, to be found,
If one care to, that is,
The fox fits the hound.

Good to know and not tell,
Best to know and tell,
Can one find the rare ear,
Not too dull.

Емілі Дікінсон

Добре бачити зі сховку,
Як полюють тебе в лісі.
Не шкода, коли і зловлять,
Якщо Пес достойний Лиса.

Знаєш і мовчиш – то й добре;
А розкажеш – краще;
Як найдуться слухачі
Путящі.

Переклала Ганна Васильченко, студентка групи 41

№ 19, літо 1982
George Byron

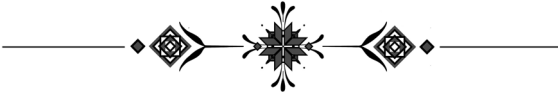
Lines Inscribed Upon a Cup Formed from a Skull

Start not – nor deem my spirit fled:
In me behold the only skull
From which, unlike a living head,
Whatever floos is never dull.
I lived, I loved, I quaffed, like thee:
I died: let earth my bones resign;
Fill up – thou canst not injure me;
The worm hath fouler lips than thine.
Better to hold the sparkling grape,
Then nurse the earth-worm's slimy broods;
And circle in the goblet's shape
The drink of Gods, than reptiles' food.
Where once my wit, perchance, bath shone,
In aid of others' let me shine;
And when, alas! our brains are gone,
What nibler substitute than wine?
Quaff while thou canst another race,
When thou and thine like me are sped,
May rescue thee from earth's embrace,
And rhyme and revel with the dead.
Why not? since through life's little day
Our heads such sad effects produce;
Relieved from worms and wasting clay,
This chance is theirs, to be of use.

Джордж Байрон

Начертание на чаше из черепа

Пригубь, не бойся – тут не прах, а дух
Живой! Меж черепов лишь я такой,
Что глупостью и скукой не протух,
В отличие от головы живой.

Я жил, любил, кутил, как ты кутишь –
И вот в земле прибавилось костей.
Так что же, пей! – меня не оскорбишь:
Гораздо гаже губы у червей.

Чем пищею безропотно служить
Отродью ненастных слизняков,
Не лучше ль кубком по рукам кружить
С напитками искристыми богов?

Из чаши, где мой ум сверкал давно,
Хлебни сполна – тогда и твой сверкнет,
Изгнивший мозг – бодрящее вино,
Поверь: замены благородней нет.

Кути! тебя ведь тоже погребут,
И, может статься, кто-то из чудил
Тебя избавит от могильных пут,
Чтоб ветреных потомков веселил.

Ну что ж с того? – От черепов живых
Немного толку в человечесий срок
Тогда от них – очищенных, пустых –
Пусть, будет хоть какой-то прок.

Перевел Илья Липес, г. Чернигов

Поэта вдохновил действительный факт. Однажды в его родовом поместье (бывшем монастыре) случайно извлекли из земли человеческий череп, очень понравившийся поэту – огромный, прекрасных пропорций, хорошо сохранившийся. Байрон решил помочь находке: отправил ее к ювелирам, которые, приложив свое искусство и мастерство, сделали из черепа красивую чашу.

Стихотворение появлялось в русских переводах еще до революции; их затем включали в сборники лирики Байрона, изданные в советское время. Интересующихся отсылаем для сопоставления к любому из них.

№ 20, 1984 р.
John O'Hara

The Ideal Man

Breakfast in the Jensen home was not much different from breakfast in a couple of hundred thousand homes in the Greater City. Walter Jenssen had his paper propped up against the vinegar cruet and the sugar bowl. He read expertly, not even taking his eyes off the printed page when he raised his coffee cup to his mouth. Paul Jenssen, seven going on eight, was eating his hot cereal, which had to be sweetened heavily to get him to touch it. Myrna L. Jenssen, Walter's five-year-old daughter, was scratching her towhead with her left hand while she fed herself with her right. Myrna, too, was an expert in her fashion: she would put the spoon in her mouth, slide the cereal off, and bring out the spoon upside down. Elsie Jenssen (Mrs Walter) had stopped eating momentarily, so it was better to explore with her tongue a bicuspid that seriously needed attention. That was the only thing she held against the kids - what having them had done to her teeth.

Everybody'd warned her, but she wanted. -

"Holy hell!" exclaimed Walter Jenssen. He slammed down his coffee cup, splashing the contents on the tablecloth.

"What kind of talk is that in front of the children?" said Elsie.

"In front of the children! A hell of a fine one you are to be worrying about the children," said Walter. "Just take a look at this. Take a look at it!" He handed her the paper as though he were stabbing her with it.

She took the paper. Her eyes roved about the page and stopped. "Oh, that? Well, I'd like to know what's wrong with that. Hereafter, I'll thank you to keep your cursing and swearing."

"You! You!" said Walter.

"Myrna, Paul, off to school. Get your coats and hats and bring them in here; hurry now", said Elsie. The children got up and went to the hall.

"Just hold your temper till the children are where they won't bear you, with your raving like somebody insane." She buttoned Myrna's coat and made Paul button his and warned him to keep it buttoned and warned Myrna not to let go of Paul's hand; then she shoed them off with a smile that would have been approved by the Good Housekeeping Institute. But as soon as they were out of the apartment, the smile was gone. "All right, you big baboon, go ahead and curse your head off. I'm used to it,"

Walter said, "Gimme back that paper."

"You can have it," said Elsie. She handed him the paper. "Go ahead, read it till you get a stroke. You oughta see yourself."

Walter began to read aloud. "Is your husband as attentive to you now that you are married as when he was courting you? Answer: Mrs Elsie Jenssen, West 174th Street, housewife: Yes, in fact, more so.

Before we were married, my husband was not exactly what would be called the romantic type. He was definitely shy. However, since our marriage, he has become the ideal man from a romantic point of view.

None of your Tyrone Powers or Clark Gables for me."

For God's sake!"

"Well, so what?" said Elsie.

"So what? Do you think that's funny or something?"

What the hell kind of a thing is that you are putting in the paper? Go around blabbing about private matters; I guess all the neighbours know how much we owe on the car. I suppose you tell everybody how much I get. How do you think a person's going to have any self-respect if you go running around and shooting off your face to newspaper reporters?"

"I didn't go around anywhere. He stopped me."

"Who stopped you?"

"The reporter. On Columbus Circle. I was just coming around the corner, and he came up, tipped his hat like a gentleman, and asked me. It says so there."

Walter wasn't listening. "The office," he said.

"Oh, God. What are they going to do to me at that Office, McGonigle? Jeffries. Hall. Wait, 'll they see it? They probably read it already. I can just see them waiting till I get in. I go to my desk, and then they all start calling me Tyrone Power and Clerk Gable. He stared at her. You know what's gonna happen, don't you? They'll start kidding till they get too loud, and the boss wants to know what it's all about, and he'll find out.

Maybe they won't come out and snitch, but he'll find out. And he'll call me in his office and say I'm fired, and he'll be right. I oughta be fired. Listen, when you work for a finance corporation you don't want your employees going around getting a lot of silly publicity. What happens to public confidence? It doesn't say a word about you. It says Elsie Jenssen. It doesn't say where you work or anything else. You look in the phone book, and there's a number for Walter Jenssens."

"Three, including Queens, too."

"Well, it could be another one."

"Not living on 174th Street. Even if the public doesn't know, they'll know at the office.

What if they don't care about the publicity part?"

All the boss'll want to know if I have a wife that goes blabbing around, and believe me, they don't want employees with wives that go blabbing around. The public -"

"Oh, you and the public."

"Yes, me and the public. This paper has a circulation of two million."

"Oh, hooley," said Elsie and began to stack the breakfast dishes.

"Hooley. All right, but I'm not going to that office today. You call up and tell them I have a cold."

"You are a big baby. If you want to stay home, call them up yourself," said Elsie.

"I said you call them up. I'm not going to that office."

"You go to the office, or I'll - who do you think you are anyway? The time you had off this year. Your uncle's funeral and your brother's wedding. Go ahead, take the day off, take the week off. Let's take a trip around the world.

Just quit your job, and I'll go back and ask Mr. Fenton to give me back my old job. I'll support you. I'll support you while you sit here, you big baboon. She put down the dishes, her apron to her eyes, and ran out of the room.

Walter took out a cigarette, put it in his mouth, and did not light it. He took it out of his mouth, tapped it on the table, and lit it. He went up and looked out the window. He stood there a rather long time, with one foot on the radiator and his chin in his hand, looking at the wall across the court. Then he went back to his chair, picked the paper off the floor and began to read.

First, he reread his wife's interview, and then, for the first time, he read the other interviews. There were five others. The first, a laughing Mrs. Bloomberg, Columbus Avenue housewife, said her husband was so tired when he came home nights that, as far as she was concerned, romance was only a word in the dictionary.

Mrs. Petrucelli, an East 123rd Street housewife, said she hadn't noticed any difference between her husband's premarital and present attentiveness. But she had only been married five weeks.

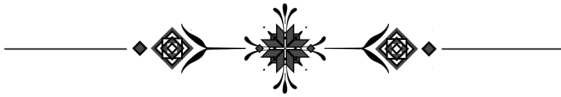
There were three more. The husband of one woman was more attentive, but she didn't compare him with Tyrone Power and Clark Gable. The husband of another woman was less attentive, but she did not get sarcastic like Mrs. Bloomberg. The last woman said her husband was a radio operator on a ship, and she didn't really have much way of telling because she only saw him about every five weeks.

Jenssen studied their photographs, and one thing you had to say for Elsie: she was the prettiest. He read the interviews once more and reluctantly admitted that - well, if you had to give an interview, Elsie was the best. Mrs. Bloomberg's was the worst. He certainly would hate to be Bloomberg when his friends saw that one.

He put down the paper, lit another cigarette and stared at his shoes. He began by feeling sorry for Mr. Bloomberg, who was probably a hardworking guy who really did come home tired.

Джон О'Хара

Ідеальний чоловік

Сніданок Дженсенів проходив як і в тисячах родин Великого Міста. Вальтер Дженсен посьорбував каву, не відриваючи очей від газети, яку він притулив до графинчика та цукерниці. Семиліток Пол Дженсен їв гарячу кашу, добряче підсолоджену, інакше, він не торкнувся б до неї. П'ятирічна Мірна Дженсен, чухала потилицю лівою рукою, а їла правою на свій особливий манер: піднесе ложку до рота, злиже кашу, а тоді виймає ложку догори дном. Елсі Дженсен, господиня дому, враз перестала їсти і кінчиком язика помацала болючий кутній зуб. Єдина морока, як з'являються діти — починають псуватись зуби! Правда, її застерігали, але ж вона так хотіла.

— Що за чортівня? — крикнув Вальтер і грюкнув чашкою.

— Ти що лаєшся при дітях?

— При дітях! Чорта лисого тебе цікавлять діти! На, дивись, дивись!

Ось це! — він тицьнув їй газету, так ніби прохромити хотів.

Елсі пробігла очима по сторінці.

— А-а-а! це?.. Ну і що ж тут такого? Тільки прошу: не розпускай так свого язика.

— Ти! — Ти! — Ти — аж затинався Вальтер.

— Мірна, Поль, пора до школи. Швиденько несіть сюди пальтечка і шапочки.

Діти пішли у вітально.

— Хоч при дітях не верещи, як недорізаний, — мовила вона.

Застегнувши пальтечко Мірні, Елсі наказала їй триматися за руку Поля, а він нехай позастібається та не ходить розхристаний.

Потім вона провела їх з сяйною посмішкою, мов на рекламах інституту зразкових домогосподарок.

Та ба: тільки но діти пішли, посмішка враз злетіла.

— Ну, прищелепуватий, тепер лайся, поки не замакітриться! Мені не звикати.

— Дай сюди газету!

— На, читай, щоб тобі повилазило, ах доки не розчовпаєш.

Вальтер почав уголос:

— Чи такий же уважний ваш чоловік зараз, як і до одруження?

Елсі Дженсен, сто сімдесят четверта вулиця, західний район, домогосподарка: — Так, звичайно, навіть уважніший. Я б не сказала,

що до одруження він був романтичний. Тоді йому ще явно не вистачало сміливості. Це вже потім він став ідеальним чоловіком з романтичної точки зору. І Бога ради, не треба мені вашого Тайрона Пауера, чи там Кларка Тейбла.

– Ну і що?

– Як то, що?! Для неї хихоньки!!! Ти на чорта патякала репортерів про сімейні справи?! Од тебе, напевно, вже сусіди знають, скільки ми винні за автомобіль, і цілому світу роздзвонила, скільки я заробляю. От і вважай себе порядною людиною, коли твоя жінка швендяє по вулицях і виставляється перед репортерами!

– Ніде я не швендяла. Він сам зупинив мене.

– Хто?

– Та репортер же. Тільки-но повернула на Коламбус Сіркус, а він підходить, знімає капелюха, як джелтьмен, і питає, як там написано.

Та Вальтер уже не слухав.

– Там на службі, Боже! Макгонікел, Джефріс, Холл... чого тільки не вироблятимуть, коли прочитають, а може, уже й прочитали. Так і бачу; всі принишкли, ждуть. Я підходжу до столу, а вони в один голос як загорляють: «А-а-а! Он прийшов наш Пауер! Наш Кларк Гейбл!»

Вальтер витріщився на дружину.

– А знаєш до чого дійде? Ото стануть викривлятися та реготати, поки не дійде до шефа. Хоч самі й не донесуть, він все одно дознається. Викличе в кабінет і скаже, що мене звільнено – і правильно зробить! А що тут панькатись! «Послухайте, – скаже – у банківській справі, ми зацікавлені, щоб службовці не дозволяли собі зайвих балачок на людях. Бо довіра клієнтів».

– Там і слова немає про тебе. Написано: Елсі Дженсен і нічого про твою роботу чи адресу. Поглянь у довідник телефонів: скільки там Вальтерів Дженсенів.

– Три, разом з тим, що на Квінсі.

– Ну, може, котрийсь із них.

– Ти ж назвала вулицю. Та й без того все розкриється в конторі. Начальство дізнається, що в мене є дружина, котра... плеще язиком де попало, і, повір: такого службовця їм не треба. Усе місто...

– Ти – і все місто?

– Іменно, я – і все місто: тираж газети – два мільйони.

– Ну, годі вже! – мовила Елсі, збираючи тарілки після сніданку.

– Тобі годі, а я на роботу сьогодні не піду. Подзвони їм, скажи, що застудився.

– Ти як маленький! Хочеш прогуляти – дзвони сам.

– А я кажу подзвони ти, бо на службу я не піду.

– Ні, підеш! – а то я... ти що собі думаєш? Скільки пропускав цього року? То похорон дядька, то братове весілля... гуляй! Гуляй ще! День, цілий тиждень! Давай гайнем у навколосвітні мандри! Кидай роботу, а я попрошуся у містера Фентона на старе місце. Станеш у мене нахлібником! Буду утримувати тебе, одоробло!.

Вона вибігла з кімнати, притисши фартуха до очей.

Вальтер добув цигарку, засунув у рот, витяг, постукав по столу, тоді запалив. Устав, виглянув у вікно. Поставив ногу на радіатор, і довго стояв так, підперши рукою підборіддя, – роздивлявся глуху стіну у дворі. Згодом знову сів, підняв з підлоги газету і почав читати. Перечитав інтерв'ю своєї дружини, а потім інші п'ять.

Перша, якась місіс Блумберг, з Каламбус авеню, домогосподарка із сміхом сказала, що її чоловік повертається щовечора утомлений, як колода, а слово «романтика», для неї існує хіба що в словниках.

Місіс Петруцелі, 123 Їстстріт, домогосподарка: до одруження чоловік був уважний, та й зараз такий. Щоправда, вони побрались п'ять тижнів тому.

Було ще три. Чоловік одної уважніший, та хіба його зрівняєш з Гайроном Пауером, чи Кларком Гейблем?! Чоловік іншої менш уважний, та всеж вона не глузувала як та Блумберг. А ще одній нічого було сказати, бо її чоловік працює радистом на пароплаві, і вони бачаться, може, раз у п'ять неділь.

Приглядаючись до фотографії, Вальтер впевнився, що Елсі найкрасивіша. Тоді ще раз перечитав інтерв'ю і, як-не-як, визнав: коли вже дає інтерв'ю, то... Елсі зробила це найкраще. Найгірше вийшло в місіс Блумберг. Нізачо не хотілося бути на місці того Блумберга, коли його приятелі прочитають все це.

Вальтер знову запалив цигарку, відклав газету і втупивсь у свої черевики. Спочатку йому було жаль Блумберга-трудяку, який, мабуть, і справді приходив додому втомлений. Потім почав мізкувати, якби то дотепніше одбиватися на службі, коли та зграя почне глузувати. Що ж, хай спробують – він уже знає, що відповісти!

Одягнувши піджак, пальто і капелюх, Вальтер зайшов у спальню. Там лежала Елсі. Вона хлипала, зануривши лице в подушку.

– Послухай, я, мабуть, піду на роботу, – промимрив він.

– Що? – перепитала вона, не ворухнувшись.

– Та, от, до міста йду.

– А що як сміятимуться?

– Нехай поспробують.

– Що ти вже не сердишся?

– Чого там сердитись?

Вона всміхнулася, схопилась на ноги, обняла чоловіка за стан і пішла з ним так до дверей. У коридорі було вузько, тож притиснулась до нього щільніше. Одчинивши двері, Вальтер поправив на голові капелюха. Елсі поцілувала його в щоку і в уста. Вальтер ще раз поправив капелюха і буркнув перше що спало на думку:

Ну – до вечора!

Давно не казав він такого.

Переклав Володимир Балабась

Emili Dickinson

It can't be "summer"!
That – got through!
It's early – yet – for "Spring".
There's that long Town of White – to cross –
Before the Bluebirds sing!
It can't be "Dying"!
It's too rouge -
The Dead shall go in White –
So Sunset shuts my questions down
With Cuffs of Chrysolite.

Емілі Дікінсон

Уже не літо...
Уже не «Літо» – одійшло,
і не «Весна» – ще рано
І довго нам брести крізь Біле,
Поки граки – заграють.
Не може бути й «Смерть» – адже
Палахкотить рум'янець,
А не біліє мертвизна.
А захід повернув
У Темряві моїх питань
жовтогарячий Каоч.

Переклала Ганна Васильченко, м. Ямпіль (Сумщина),

James Steele

Some Day

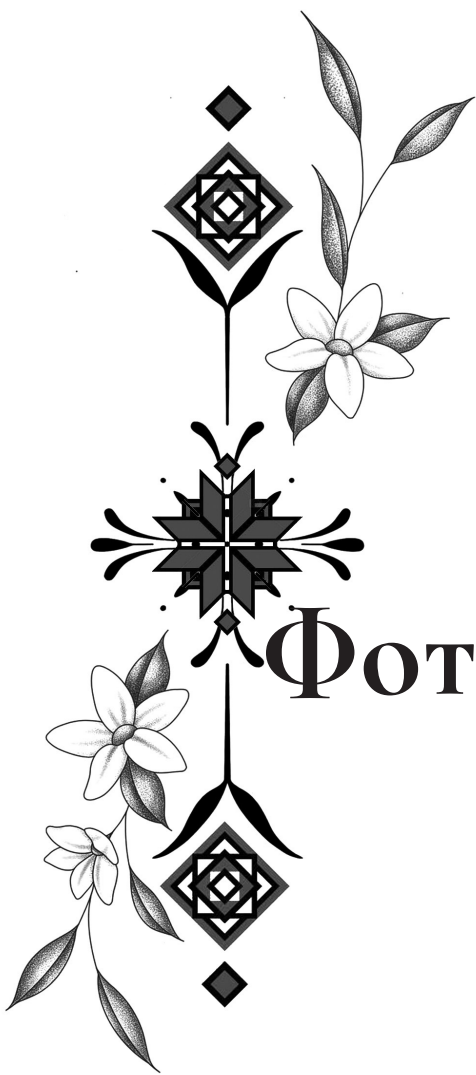
some day it would be nice
to play an instrument through
the green carnival of forest
music and brush notes of love
across the soft feathery
tops of trees sending out
rhythm breezes to count each
tree root one by one

Джеймс Стіл

Настане день

настане день і як же буде гарно
пройняти дзвоном передзвоном
зелений карнавал лісів
та піснею любові розчесати
їх ніжні волохаті крони
аби нестримні ритми вітру
озвалися і забриніли
в кожнісінькому корінці

Переклав Микола Баклан, студент групи 53

Фотоматеріали

О. Жомнір

М. Литвиненко – учителька, дружина О. Жомніра

Х А Р А К Т Е Р И С Т И К А

на випувника Київського державного педагогічного інституту
іноземних мов

ЖОМНІРА Олександра Васильовича, 1927 ро-
ку народження, українця, безпартійного.

*В особову справу
т. Жомніра
14.х.62 Абамугу*

Тов. ЖОМНІР Олександр Васильович в 1952 році закінчив з відзнакою український відділ філологічного факультету Львівського державного університету, працює викладачем української та іноземних /англійської та німецької/ мов у середній школі і в 1959 році вступив на заочний відділ Київського педінституту іноземних мов для завершення спеціальної освіти з англійської мови.

За час навчання в інституті тов. ЖОМНІР О. В. проявив себе як відмінний студент з яскраво вираженим нахилом до наукової роботи. Про це свідчать його ґрунтовні знання з усіх предметів, його серйозні, цікаві курсові роботи; те, що п'ятирічний курс інституту тов. ЖОМНІР пройшов за 3 роки; закінчив інститут з відзнакою і був відзначений на державному екзамені.

На заочному відділі інституту тов. ЖОМНІРА знають як хорошого товариша, людину стійку політично і морально.

Інститут рекомендує використати тов. ЖОМНІРА О. В. на роботі в вищому навчальному закладі як спеціаліста з англійської мови.

Характеристику видано для пред'явлення при вступі на роботу.

Печатка РЕКТОР ІНСТИТУТУ /Підпис/ Доц. П. СМІШКО

12.УП.1962 р.

Х А Р А К Т Е Р И С Т И К А

на вчителя Великозагайцівської середньої школи Великодедерекальського району Тернопільської області тов. Ж О М Н І Р А О Л Е К С А Н Д Р А В А С И Л Ь О В И Ч А, 1927 року народження, українця, безпартійного.

За час роботи в школі з 1.XI 1951 року по 22.VIII 1962 року тов. Ж О М Н І Р О. В. показав себе дисциплінованим вчителем. Він систематично готувався до уроків; уроки з української мови і літератури та з іноземних / англійської, німецької / мов проводив на високому науково-теоретичному рівні.

Тов. Ж О М Н І Р О. В. організовував літературні вечори і читальні конференції. Систематично виступав з лекціями на літературні та антирелігійні теми. Користувався авторитетом серед учнів, учителів і громадськості села.

Характеристику видано для пред'явлення в Ніжинський педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя.

22 серпня 1962 року.

Директор школи:

Судденко, С. Судденко

Х А Р А К Т Е Р И С Т И К А

викладача кафедри англійської мови Ніжинського педагогічного Інституту ім. М.В.Гоголя

Ж О М Н І Р А Олександра Васильовича

1927 року народження, українець, безпартійний, освіта вища - закінчив Київський педінститут іноземних мов в 1962 р.

Тов. ЖОМНІР О.В. працює на кафедрі англійської мови з вересня 1962 року. Веде практичні заняття з англійської мови на п'ятому курсі філологічного факультету /друга спеціальність - англійська мова/. Керує секцією викладачів п'ятого курсу.

Він виявив себе кваліфікованим спеціалістом, який добре володіє методикою викладання у вищому учбовому закладі.

Тов. ЖОМНІР постійно працює над підвищенням свого професійного рівня: склав всі кандидатські екзамени та зараз працює над кандидатською дисертацією на тему "Поетія Шевченка в англійському перекладі".

Тов. ЖОМНІР веде активну суспільну роботу: третій рік обирається членом професійного бюро факультету та членом МК. Характеристика видана для участі в конкурсі.

РЕКТОР ІНСТИТУТУ

/В.ГОРБАЧ/

ГОЛОВА МК ІНСТИТУТУ

/П.КИКАЛОВ/

" " січня 1966 р.

41 3

Сектору Ніжинського ордену
 Дружбного Червоного Прапора державного
 педагогічного інституту ім. М.В.Тоголя
 до найкращої ст. викл. кадрів асп. м.
 Шолміра О.В.
 Записка.

У зв'язку з тим, що я отримав зупи-
 лку кандидата філологічних наук,
 затверджений ВАК'ом 25 лютого
 1972 року, — прошу Вас дати відпо-
 відні вказівки щодо змін у моїй зар-
 платі.

До цього згодю побачити за
 свідченням копії диплома.

12 червня 1972 р.

О.В. Шолмір.

6. У 1979-80 навч. році, до приходу
 в колектив молодшого колеги, був
 керівником однієї з груп ДНД за
 той час разом з директором та
 особисто передав у педзабверзник
 всім матеріалом.

Підписанти телеграми Олесеві Гончару

Г. Аврахов

В. ЛИТВИНОВ

П. Самородницький

І. Костенко

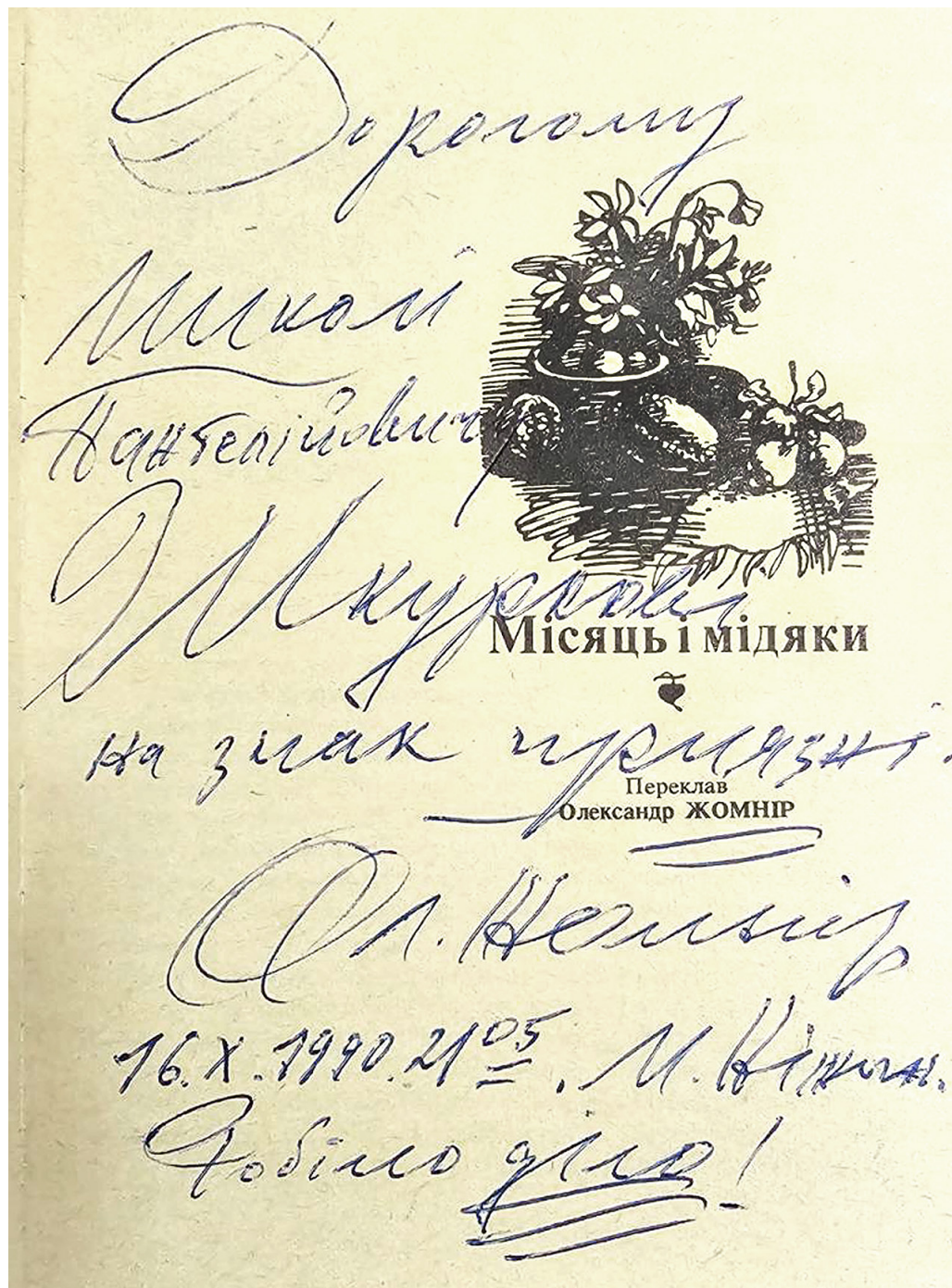
О. Коцюба

Д. Наливайко

Меморіал у Крутах. О. Жомнір, О. Гомоляко, М. Шкурко.
29 січня 1998 р.

Автограф О. Жомніра

Т. Кузнецова, С. Ратьковська, О. Жомнір, М. Ростоцька
(Шустакевич), Г. Васильченко (з «Транслятором»). 2005 р.

О. Жомнір з колишніми студентками

І. Ліпес, Г. Васильченко, Д. Іванов

Переклади О. Жомніра

О. Жомнір, О. Гадзінський, М. Литвиненко, Г. Васильченко

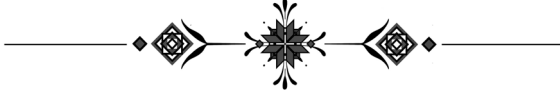
Студенти та викладачі, які брали участь у впорядкуванні "Транслятора".

Студенти: Д. Глібовець, Д. Гусева, В. Кириченко, Є. Крило, А. Нужна, М. Парубець, Д. Плошко, Т. Рудійко, К. Сербин, А. Скрипко, С. Сологуб, Т. Тимченко, В. Третяк, В. Холоденко.

Викладачі: В. Сливка – старша викладачка кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов.

С. Тезікова – доцентка кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов.

Відомості про авторів

Астаф'єв Олександр Григорович, доктор філологічних наук, професор кафедри історії української літератури, теорії літератури й літературної творчості Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Васильченко Ганна Миколаївна, учителька, випускниця Ніжинського педагогічного інституту імені М. В. Гоголя 1981 року, студентка Олександра Жомніра.

Гадзінський Олександр Євгенович, старший викладач кафедри української літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя у 1989 – 2011 рр., керівник університетської літературної студії у 1996 – 2011 та 2016 – 2018 рр.

Дністровий Анатолій (Астаф'єв Анатолій Олександрович), кандидат філософських наук, прозаїк, поет, член Українського ПЕН, закінчив Ніжинський педагогічний інститут імені Миколи Гоголя 1997 р.

Забарний Олександр Вадимович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури, методики її навчання та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, член Національної спілки журналістів України, член Національної спілки письменників України, випускник Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя 1977-го року.

Кошель Олександр Іванович, художник, графік.

Литвинов Володимир Дмитрович, доктор філософських наук, провідний науковий співробітник Інституту філософії НАН України, професор Національного університету «Києво-Могилянська академія», член Національної спілки письменників України.

Ліпес Ілля Абрамович, перекладач, випускник Ніжинського педагогічного інституту, студент Олександра Жомніра

Михед Павло Володимирович, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Онищенко Надія Петрівна, членкиня Національної спілки журналістів України, директорка Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Потапенко Сергій Іванович, доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології і філософії мови Київського національного лінгвістичного університету.

Рак Сергій Іванович, директор Судівської ЗОШ Новосанжарського р-ну Полтавської області (1994–2004рр.), випускник Ніжинського педагогічного інституту імені М.В. Гоголя 1983р., студент Олександра Жомніра.

Ролік Анатолій Васильович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Сливка Валентина Петрівна, старша викладачка кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Тезікова Світлана Володимирівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Васильовича Гоголя.

Ткаченко Сергій Іванович, кандидат філологічних наук, літературознавець, поет і перекладач, член Національної спілки письменників України, лавреат міжнародних літературних премій.

Шкуліпа Анатолій Григорович, член Національної спілки письменників України, випускник Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя 1976-го року.

Шкурко Микола Пантелійович, директор Благодійного фонду «Ніжень», голова ніжинської «Просвіти».

Шугалій Наталія Євгенівна, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка кафедри прикладної лінгвістики.

Зміст

<i>Надія Онищенко</i> Слово, оплачене життям	3
---	---

Біографічні студії

<i>Надія Онищенко</i> Жомнір Олександр Васильович.....	6
<i>Олександр Жомнір</i> Питання поетики і стилю Шевченка в перекладах англійською мовою. З дисертації Олександра Жомніра	8
<i>Олександр Жомнір</i> Згадуючи Гуцала.....	15
Телеграма Олесеві Гончару.....	18

Спогади. Свідчення

<i>Володимир Литвинов</i> Як було насправді	20
<i>Сергій Потапенко</i> Багатогранний Олександр Жомнір: життя між Прилежаєвою і Мілтоном.....	23
<i>Павло Михед</i> Вглядаючись у пережите	26
<i>Олександр Гадзінський</i> Надихався духом великих слів.....	33
<i>Анатолій Ролік</i> Цей неординарний дивак.....	39
<i>Олександр Забарний</i> Поет. Перекладач. Учитель.....	43
<i>Микола Шкурко</i> Сердюк і Жомнір: диптих... ..	48
<i>Ганна Васильченко</i> Ї недорізаний жайвір	50

<i>Ілля Ліпес</i> У вирі таємних слів	59
<i>Анатолій Дністровий</i> Людина з велосипедом	61
<i>Анатолій Шкуліпа</i> Чарівник із невидимим камертоном.....	65
<i>Олександр Кошель</i> Чолов'яга кремезного духу..	70
<i>Світлана Тезікова (Муравйова)</i> Викладач, колега, наставник	72
<i>Олександр Астаф'єв</i> Перший український переклад геніальної поєми Джона Мілтона.....	76
<i>Сергій Ткаченко</i> Нові переклади з Емілі Дікінсон	83
<i>Сергій Рак</i> Наш Пігмаліон.....	87
<i>Світлана Тезікова, Наталія Шугалій, Валентина Сливка</i> Перекладацькі традиції факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.....	91

Транслятор/Translator

<i>Alan Marshall</i> How the moon came	98
<i>Алан Маршал</i> Як з'явився місяць..	100
<i>W. Somerset Maugham</i> The Ant and The Grasshopper.....	103
<i>Вільям Сомерсет Моєм</i> Мурашка та Коник..	106
<i>John Keats</i> Sonnet to England.	109
<i>Джон Китс</i> Сонет к Англии	109

<i>Isaak Asimov</i>	
The fun they had.....	110
<i>Айзек Азімов</i>	
Ото була потіха!.....	112
<i>William Saroyan</i>	
What We Want is Love and Money.....	115
Вільям Сароян	
Нам тільки дай любов і гроші.....	116
<i>John Keats</i>	
Two sonnets.....	118
Джон Китс	
Два сонета.....	119
Roy Bredberry	
In a season of calm weather.....	120
Рей Бредбері	
Пікассо.....	124
John Updike	
Vibration.....	128
Джон Апдайк	
Вібрація.....	128
John Updike	
White Dwarf.....	129
Джон Апдайк	
Белый карлик.....	129
John Keats	
To.....	130
Джон Китс	
К.....	130
Percie Shelley	
Summer and winter.....	131
Из Перси Шелли	
Лето и зима.....	132
John Keats	
The Human Seasons.....	133
Джон Китс	
Перемены.....	133

S. Rudd	
Our first harvest	134
Стіл Радд	
Наш преший врожай	136
John Keats	
Written on the top of Ben Nevis	138
Джон Китс	
На вершині Бен Невіс.....	138
Somerset Maugham	
The man with the scar	139
Сомерсет Моем	
Людина зі шрамом.....	142
John Keats	
On the sea	145
Джон Китс	
К морю (Переклад Ілля Липес).....	145
Джон Кітс	
Про море (Переклад С. Пінчук)..	146
Джон Кітс	
Про море (Переклад С. Пінчук).....	146
Джон Кітс	
Сонет про море (Переклад Переклад Василь Мисик)..	147
Олександр Жомнір	
Нас закликає старійшина радянських перекладачів	148
William Shakespeare	
Sonnet 130	149
Вільям Шекспір	
Сонет 130 (Переклад Дмитро Паламарчук)	149
Вільям Шекспір	
Сонет 130 (Переклала Ганна Васильченко).....	150
Вільям Шекспир	
Сонет 130 (Переклад Сергій Огольцов)	151
William Shakespeare	
Hamlet, the prince of Denmark I, 2.....	152
Вільям Шекспір	
Гамлет, I, 2.....	153
William Shakespeare	
Romeo and Juliet, III, 3.	154
Вільям Шекспір	
Ромео і Джульєта, III, 3..	155

Сяргей Грахоускі Шчасце.....	156
Сергій Граховський Доля.....	156
William Shakespeare Sonnet 66.. ..	157
У. Шекспир Сонет 66.. ..	157
Уладзімір ДУБОЎКА Ветрык.....	158
Oskar Wilde Tselfish Giant.....	161
Оскар Уальд Велет-себелюб	164
E. Dickinson.. Sweet mountains	167
Емілі Дікінсон О, милі гори	167
E. Dickinson Good to hide and hear 'em huntl	168
Емілі Дікінсон Добре бачити зі сховку	168
George Byron Lines Inscribed Upon a Cup Formed from a Skull.....	169
Джордж Байрон Начертание на чаше из черепа.	170
John O'Hara The ideal man	171
Джон О'Хара Ідеальний чоловік.....	174
Emili Dickinson It can't be "summer" !.....	177
Емілі Дікінсон Уже не літо... ..	177

James Steele	
Some day.....	178
Джеймс Стіл	
Настане день.....	178
Фотоматеріали	179
Відомості про авторів	198

Для нотаток

Видання здійснено за фінансової підтримки
Благодійної організації «Благодійний фонд «Ніжень»
і Асоціації «Об'єднання підприємств Ніжинщини».

Благодійний фонд «Ніжень» здійснює діяльність щодо
відродження історико-культурної спадщини краю.

Із пропозиціями, рукописами, внесками звертатися
за адресою: вул. Станіслава Прощенка, 7-а, м. Ніжин,
16608, Чернігівська обл., www.nizhen.com.ua Асоціація
«Об'єднання підприємств Ніжинщини» www.opn.com.ua

Науково-популярне видання

Ніжинське шістдесятництво: Олександр Жомнір

Відповідальна редакторка-упорядниця: Надія Онищенко

Верстка і макетування – Парецька Н. О.

Підписано до друку 04.08.2025 р. Формат: 70×100/16
Обл. вид. арк. 16,24. Ум. друк. арк. 16,77
Папір крейдований. Гарнітура TimesET
Зам. № 2313

Видавець і виготовлювач ФОП Лисенко М. М.
16600, м. Ніжин Чернігівської обл., вул. Шевченка, 20.
Тел.: (067) 4412124.
E-mail: vidavec.lisenko@gmail.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.